

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ANABİLİM DALI

MARDİN HALKEVİ VE FAALİYETLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

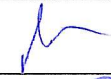
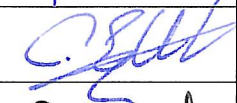
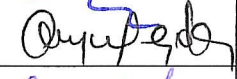
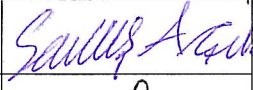
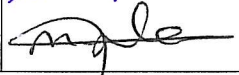
Hızır DİLEK

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Akın ÇELİK

İstanbul 2013

TEZ ONAY SAYFASI

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalında **2901110006** numaralı **Hızır DİLEK**, hazırladığı **“Mardin Halkevi ve Faaliyetleri”** konulu YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZİ ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, LİSANSÜSTÜ Öğretim Yönetmeliği'nin 36.maddesi uyarınca 05.07.2013 Cuma günü saat:10.00'de yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **Kabulü**..... ' ne OYBİRLİĞİYLE/OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Yrd.Doç.Dr.Akın ÇELİK (Danışman)	Kabulü	
Prof.Dr.Cezmi ERASLAN	Kabulü	
Doç.Dr.Aynur SOYDAN ERDEMİR	Kabulü	
Yrd.Doç.Dr.Savaş AÇIKKAYA	Kabulü	
Yrd.Doç.Dr.Mehmet NAM	Kabulü	

İÜ Bozdoğan kemeri cad. No.7 Vezneciler Fatih/İSTANBUL

Tel: 0212 440 03 66- 0212 440 00 00/10056 Fax:0 212 440 03 45 / 10442

“Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum Mardin Halkevi ve Faaliyetleri adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı dűşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğundan, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.”

05.07.2013

Hızır Dilek

ÖZET

Tarih boyunca şehirlere ve toplumlara bakış açısı kazandıran bazı kişi ve kurumlar mevcut olmuştur. Mardin'in tarihi serüvenine baktığımızda, bu bakış açısını kazandıran iki kurumun ön plana çıktığını görürüz. Bu kurumlardan biri Mardin Türk Ocağı diğeri de Mardin Halkevi'dir. Mardin Halkevi; 1934-1951 yılları arasında, ülkü prensipleri çerçevesinde on yedi yıl Mardin'e hizmet etmiştir. Mardin Halkevi, ilk yılında altı şubesi ve 386 üyesiyle göreve başlamıştır. Mardin Halkevi'nin açılışından kısa bir süre sonra vilayette yedi halkevi, yirmi altı halkodası açılmıştır.

Mardin Halkevi, 1934- 1951 yılları arasında Mardin'de kültürel, sanatsal faaliyetlerin ana merkezi konumuna gelmişti. Halkevi aydın ile halkın buluşma noktası olmuştu. Aydınlar, halkevinde verdikleri konferanslar sayesinde bilgilerini tecrübelerini halka aktarıyordu. 1951 yılında Mardin Halkevi kapatılmasına rağmen bazı halkevi sevdalıları tarafından 1952 yılında temsili bir tören yapılmıştı. Mardin tarihinde halkevleri ile ilgili birçok faaliyete rastlamak mümkündür. Biz, bu çalışmada; Mardin Halkevi'nin olumlu ve olumsuz faaliyetlerini gözden geçirmeye ve Mardin Tarihi için yararlı bilgiler sağlamaya gayret ettik.

Anahtar Kelimeler: Mardin, Türk Ocağı, Halkevi, Halkodaları, Türkçe.

ABSTRACT

During the history, there are some persons and foundations, which bring in point of view to cities and societies. When we look at the history of Mardin, we see that two foundations, which bring in this point of view to Mardin, take over. One of the foundations is Mardin Turkish Foundation and the other is Mardin People's House. Mardin People's House had served seventeen years to Mardin according to the ideals of Turkish Republican between 1934 and 1951. In its first year, Mardin People's House had started to its mission with six branches and 386 members. After short time of the opening of Mardin People's House, seven People's Houses and twenty six People's Rooms had been opened in the general of Mardin.

Mardin People's House had been cultural and artificial activities of central position in Mardin between 1934 and 1951. The house had been meeting point between people and intellectuals. The intellectuals had transmitted their information by conferences. Even though Mardin People's House had been closed, representation ceremony had been done by some sympathizers of the house. It is possible to find a lot of activities of the house in the history of

Mardin. In this study, we try to review and explain the positive and negative activities and provide useful information about the Mardin People's House for the history of Mardin.

Keywords: Mardin, Turkish Foundation, People's House, People's Rooms, Turkish.

İÇİNDEKİLER

Özet.....	III
Abstract.....	III
İçindekiler.....	V
Önsöz.....	VIII
Tablolar ve Resimlerin Listesi.....	IX
Kısaltmalar.....	XI
Giriş	1
Türkiye’de Halkevlerinin Kuruluşu, Teşkilatlanması ve Kapatılması.....	3

BİRİNCİ BÖLÜM

MARDİN HALKEVİ’NİN KURULUŞU

1.1. Mardin Türk Ocağı’nın Kurulması ve Mardin’deki Faaliyetleri.....	17
1.2.Mardin Halkevi’nin Kuruluş Süreci.....	20
1.3. Mardin Halkevi’nin Kuruluşu ve Açılış Merasimi.....	24
1.4. Mardin Halkevinin İdari Yapılanması.....	28
1.5. Mardin Halkevi Yönetim Kurulu Toplantıları.....	33
1.6. Mardin Halkevi Başkanları	38
1.7. Mardin Halkevi Bütçesi	40
1.7.1 Mardin Vilayeti Dâhilindeki Diğer Halkevlerinin Bütçeleri.....	42
1.8. Mardin Halkevi’nin Yeni Binasına Kavuşması.....	46

İKİNCİ BÖLÜM

MARDİN HALKEVİ’NİN ŞUBELERİ, FAALİYETLERİ ve KAPATILMASI

2.1.Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi.....	50
2.1.1.Türk Dilinin Kullanımını Yaygınlaştırmaya Yönelik Çabalar.....	56
2.2. Gösterit (Temsil) Şubesi.....	60

2.3. Güzel Sanatlar (Ar) Şubesi.....	69
2.4. Spor Şubesi	74
2.5. Sosyal Yardım Şubesi.....	80
2.6. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi.....	84
2.7.Kütüphane ve Yayın Şubesi.....	89
2.8. Köycülük Şubesi.....	95
2.8.1. Toprak Bayramı.....	101
2.9. Müze ve Sergi Şubesi.....	102
2.10. Mardin Halkevleri ve Halkodalarının Dağılımı.....	102
2.11. Mardin Halkevinin Kapatılmasına Giden Süreç ve Kapatılması.....	104

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MARDİN HALKEVİ'NİN YAYINLARI

3.1. " <i>Mardin Artıkeli</i> ".....	107
3.2. " <i>Mardin Günlemecinde Bir Ötük Omay Han</i> ".....	108
3.3." <i>Mardin Artukluları Tarihi</i> ".....	109
3.4. " <i>Milli Mücadelede Mardin</i> ".....	110
3.5." <i>And İçiyoruz</i> ".....	110
3.6. " <i>Öğretmen Evinde</i> ".....	111
3.7. " <i>Bir Güneş Nasıl Doğdu</i> ".....	111
3.8. " <i>Mardin – Cumhuriyetten Önce ve Sonra- Halkevi Broşürü(15. Cumhuriyet Yılında Mardin)</i> ".....	112
3.9. Diğer Yayınlar.....	113
Sonuç.....	114

Bibliyografya/ Kaynakça.....	117
Ekler	126

ÖNSÖZ

Kadim bir şehir olan Mardin, milattan öncesinden günümüze kadar birçok toplumu bünyesinde barındırmıştır. Bunun yanında bu kadim şehir, birçok kurum ve kuruluşa da sahip olmuştur. Bu kurumlardan biri de Mardin Halkevi'dir. Bu çalışmada Mardin Halkevi ve faaliyetlerini gözler önüne sermek amaçlanmıştır. Bu doğrultuda Mardin Halkevi ve faaliyetleri üç bölümde ele alınmış ve incelenmiştir. Tezin birinci bölümünde; Mardin Halkevi'nin kuruluş süreci, Mardin Halkevi başkanları, halkevinin bütçesi ve eski binasından yeni binasına geçiş süreci ele alınmıştır.

İkinci bölümde; Mardin Halkevi'nin şubeleri, Mardin şehrinde gerçekleştirmiş olduğu farklı çalışma faaliyetleri ve halkevinin kapatılma sürecine değinilmiştir. Tezin üçüncü ve son bölümünde ise; Mardin Halkevi'nin halka yönelik çıkarmış olduğu yayınlar ve bu yayınların temel özelliklerinden bahsedilmiştir.

Mardin Halkevi ile ilgili yapılan bu çalışmada; dönemin basınında yer alan haberler, Mardin ve Mardin Halkevi ile ilgili müfettiş raporları, Mardin Halkevi'nin kendi bünyesinde çıkarmış olduğu yayınlar ve Mardin Halkevi'nin dönemin cumhuriyet halk partisi yönetimi ve mensupları ile yapmış olduğu yazışmalarından yararlanılmıştır.

Tezimle ilgili tüm süreçlerde yardım ve desteğini benden esirgemeyen, kıymetli danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Akın Çelik'e teşekkür ediyorum. Ayrıca Kilis 7 Aralık Üniversitesi Muallim Rıfat Eğitim Fakültesi'nde birlikte görev yaptığım mesai arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim. Yetişmemde çok büyük emekleri olan, bugünlere gelebilmem için benden desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen canım annem ve babama, kardeşlerime minnettarım. Yapmış olduğumuz bu çalışmanın, bilim camiasına katkı sağlamasını ve yeni çalışmaların yapılması noktasında yeni fikirlere kaynaklık etmesini diliyorum.

Temmuz 2013

Hızır Dilek

TABLO, ŞEKİL, RESİM, FOTOĞRAF, GRAFİK, SEMBOL VE BENZERİ UNSURLARIN LİSTELERİ

Tablo 1. 6 Ağustos 1951 tarihinde 1935 yılından 1950 senesine kadar halkevleri için ayrılan para miktarı.

Tablo 2. 1934 yılında Mardin Halkevine kayıtlı olan vatandaşların mesleklere göre dağılımı.

Tablo 3. 1934-1935 yılları arasında Şubelerin toplantıları ve gelenlerin sayısı.

Tablo 4. 15.12.1935 tarihi kayıtlarına göre Mardin Halkevi Şubelerinde görevli üye ve başkanlarının isimleri.

Tablo 5. 1934 yılı Mardin Halkevi Şubelerine ait bütçesi.

Tablo 6. 1935 yılında aylar bazında Türk dilinin yayılması için mücadele eden ve üzerinde uğraşılan vatandaşların sayısı.

Tablo 7. Temsil Şubesi'nin bir yıl içinde verdiği temsiller ve gelenlerin sayısı.

Tablo 8. Köycüler Şubesi'nin köy gezilerinde yanında götürdüğü seyyar radyo ile dinletilen konuşmaların çeşidi ve gelenlerin sayıları.

Resim 1. Mardin Halkevi Komite toplantılarının ilanı.

Resim 2. Kızıltepe Halkodası yeni binasının iç görüntüsü.

Resim 3. Kızıltepe Halkodası yeni binasına ilave edilen kısım.

Resim 4. Mardin Halkevi binasının mimar çizimi.

Resim 5. Mardin Halkevi binasının son hali.

Resim 6. Temsil Şubesi'nin Kozanoğlu piyesinin oyuncularını.

Resim 7. Temsil Şubesi'nden tekrar oynatılması istenilen oyunun ilan metni.

Resim 8. Dil, Edebiyat ve Tarih Komitesi İdare Heyeti.

Resim 9. Sanat Atölyesinde yapılan Atatürk büstü.

Resim 10. Güzel Sanatlar Şubesi'nin ilk başkanı ve çalışmaların öncüsü İbrahim Omay'ın fotoğrafı.

Resim 11. Halkevi bandosu.

Resim 12. 23 Nisan Çocuk Balosu, Mardin Halkevi binasının fotoğrafı.

Resim 13. 1934 senesi halkevinin spor faaliyetleri.

Resim 14. Çocuk Esirgeme Kurumunun yardımları.

Resim 15. Çocuk Esirgeme Kurumunun fakir çocuklara verdiği yemek.

Resim 16. Sosyal Şubesi tarafından açılan halkevi polinikliği.

Resim 17. Kütüphane ve Neşriyat Şubesi İdare Heyeti üyeleri.

Resim 18. Köycüler Şubesi İdare Heyeti, Cumhuriyet Bayramını halkevine kutlamaya gelen köylüler.

Resim 19. Mardin'de Cumhuriyet Bayramı.

Resim 20. Mardin'de Cumhuriyet Bayramı

Resim 21. 15. Cumhuriyet yılında Mardin

Resim 22. And İçiyoruz.

Resim 23. Bir Güneş Nasıl Doğdu.

Resim 24. Öğretmen Evinde.

Resim 25. Omayhan.

Resim 26. Mardin- Cumhuriyetten önce ve sonra halkevi broşürü.

Resim 27. Mardin Artukluları Tarihi.

Resim 28. Milli Mücadelede Mardin.

KISALTMALAR

a.e.	Aynı eser
a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
a.g.t.	Adı geçen tez
B.C.A	Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
BMM.	Büyük Millet Meclisi
Bkz.	Bakınız
CHF.	Cumhuriyet Halk Fırkası
CHP.	Cumhuriyet Halk Partisi
C.	Cilt
Çev.	Çeviren
DP.	Demokrat Parti
Haz.	Hazırlayan
S.	Sayı
s	Sayfa
TBMM.	Türkiye Büyük Millet Meclisi
t.y.	Tarih yok
y.y.	Yer yok
vd.	Ve diğerleri

GİRİŞ

XIV. yüzyılın başlarından itibaren Osmanlı Devleti değişen ve gelişen bir sürecin sonunda XV. yüzyılda kendine özgü bir kültür yaratmıştı. Bu yüzyılda yönetim anlayışı, ekonomisi, bilimiyle çağdaş bir devletin tüm niteliklerini kazanmıştı. Osmanlı Devleti'nde XVII. yüzyılın sonlarında başlayan gerileme devrini sonraki yüzyıllarda çöküş dönemi izlemişti. Sağlam temeller üzerinde kurulmuş olan Osmanlı Devleti'nin çöküşü de kolay olmamıştı. Osmanlı Devleti'nin çöküşü pek çok iç ve dış nedenin bir araya gelmesiyle uzun süren bir sürecin sonunda gerçekleşmişti.¹

Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'nda yenilmesinin ardından ülkenin işgali başlamış, ordunun silahlarına el konulmuş, ordu terhis edilmiş ve bunun akabinde de Osmanlı Devleti'nin paylaşılma eylemi izlenmişti.²

Türk ulusu da Mondros Mütarekesi'nden sonra Mustafa Kemal'in liderliğinde toplanmıştı. BMM (Büyük Millet Meclisi) açılmasıyla birlikte halk kendi egemenlik hakkını kazanmıştı. Kurtuluş savaşının başarıyla sonuçlanması aynı zamanda siyasi bir zafer meydana getirmişti. Çünkü bu askeri zafer, millet egemenliği ve demokratik kurumlar vasıtasıyla kazanılmıştı.³

Milli Mücadelenin başarıya ulaşmasından sonra rejimin adı konulmamıştı. Devlet rejiminin adının konulmaması beraberinde bazı sorunları da getirmişti. 25 Ekim 1923 günü meydana gelen kabine bunalımı, BMM'nin çalışma gücü yaşaması, başsız bir devletin olamayacağı gerçeğinin belirmesi sebebiyle cumhuriyetin ilanı sonucunu doğurmuştu. 28 Ekim 1923 günün akşam vaktine kadar kabine kurulamayınca Mustafa Kemal, Çankaya Köşkü'ndeki akşam yemeği sırasında yemekte bulunan arkadaşlarına “*yarın cumhuriyeti ilan edeceğiz*” diyerek fikrini açıklamıştı.⁴

Mustafa Kemal'in bu konuşmasından sonraki gün BMM tarafından 29/30 Ekim 1923 gecesi cumhuriyet ilan edildi⁵. Cumhuriyetin ilan edilmesiyle rejimin gerçek adı konulmuş,

---

¹Ali İhsan Gencer, Sabahattin Özel, **Türk İnkılap Tarihi**, İstanbul Der Yayınları, 2010, s.3.

²Celal Erikan, **Atatürkçülük**, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1974, s.85.

³Bülent Tanör, **Osmanlı- Türk Anayasal Gelişmeleri**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları,2005, s.277.

⁴Hamza Eroğlu, **Türk İnkılap Tarihi**, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1982, s.271.

⁵Kemal Atatürk, **Nutuk 1919-1927**, Haz. Zeynep Korkmaz, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi, 2006, s.495.

devlet başkanlığı sorunu çözülmüştü. Bu sorunların ötesinde çağdaşlaşma ve demokratik bir devlet olma yolunda önemli bir adım atılmıştı.⁶

Cumhuriyetin ilan edilmesiyle birlikte çağdaş ve demokratik bir devlet olmak için öncelikle yeni Türk devletinin yapısı ve dayandığı esaslar belirlenmesi gerekmektedir. Bu esaslardan biri “*egemenlik kayıtsız şartsız milletindir*” ilkesiydi. Atatürk’ün diğer ilkeleri bu ilkeye öncülük etmekteydi.⁷ Bu ilkeye öncülük eden diğer ilkeler cumhuriyetçilik, milliyetçilik, laiklik, devletçilik, halkçılık, inkılapçılıktır.⁸

Atatürk’ün eğitim ve kültür alanlarında yaptığı devrimler, modern devlet oluşturmamın yanı sıra halkçı yönü ve amacı da taşımaktaydı.⁹ Halkçılık ilkesi Türkiye’yi geri kalmışlıktan alıkoymak, varsa gerekli düzeltmeleri yapmak ve bunun sonucunda da devleti geri kalmışlıktan alıkoymak gibi amaçları olmuştur.¹⁰

Bu ilke Türk toplumunda fert, aile, zümre ve sınıf hâkimiyetlerinin olmayacağı, bütün fertlerin kanun önünde eşitliği esasına dayanır. Türk inkılabının halkçılık anlayışı, toplumun bütün fertlerini ayırım gözetmeksizin memleketin öz evladı kabul etmek ve onların temel hak ve hürriyetlerini teminat altına almak prensibine dayanır.¹¹

Bu açıklamalar haricinde Atatürk’ün halkçılık ilkesini, milli, özgün, toplumsal, her şeyin kaynağını halktan alan (mücadelesi halk tarafından yapılmıştır), meşruiyetini halktan alan ve halkın önceliklerine saygılı şeklinde tanımlamalarda yapılmıştır.¹²

---

⁶Ali İhsan Gencer, Sabahattin Özel, **A.g.e.**, s.211.

⁷**Atatürkçülük(Birinci Kitap) Atatürk’ün Görüş ve Direktifleri**, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1988, s.34.

⁸Nusret Kemal, **Halkçılık ve Köycülük**, Ankara, Türkiye Matbaası, 1934, s.11.; Halkçılık ilkesi halk ve millet kavramları üzerine kurulmuş olduğundan bu kavramlar şöyle açıklanabilir. Türk Dil Kurumu sözlüğünde halk, aynı ülkede yaşayan, aynı uyrukta olan insan topluluğu olarak tanımlamakla birlikte ikinci bir manası da yaratma olarak yazılmaktadır. Millet kavramı ise ortak bağları olan insan topluluğuna denilir. Millet kavramı Türkçe’ ye geçmeden önce bütün Müslüman topluluğunu temsil etmesi için Millet-i İslamiye kavramı kullanılmıştır. Bkz. **Türkçe Sözlük**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2005, s. 835; Hamza Eroğlu, “ Atatürk’e Göre Millet ve Milliyetçilik”, **Atatürk Yolu**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1995, s.133.

⁹Suna Kili, **1960-1975 Döneminde Cumhuriyet Halk Partisinde Gelişmeler**, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 1976, s. 54.

¹⁰Suna Kili, **Atatürk Devrimi Bir Çağdaşlaşma Modeli**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2006, s.196.

¹¹Utkan Kocatürk, **Atatürk**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987, s.66-67.

¹²Cezmi Eraslan, **Yakın Dönem Türk Düşüncesinde Halkçılık**, İstanbul, Kumsaati Yayıncılık, 2003, s.195-222.

Halkevleri, halkçılık ilkesi temelleri üzerine kurulmuştur. Mustafa Kemal'in çağdaş bir toplum olma yolunda taklitçiliğe, öykünmeye izin vermemesi halkevleri gibi bir halk örgütlenmesini tümüyle ulusal gerçeklere ve birikime oturtmuştur.¹³

Türkiye'de Halkevlerinin Kuruluşu, Teşkilatlanması ve Kapatılması

Yeni bir kültürel uyanışı temsil edecek kurumlar olan halkevleri, Cumhuriyet tarihinde halk üzerinde önemli izler bırakmıştır. Halkevleri, Cumhuriyet döneminde ülkenin sosyal ve kültürel kalkınmasında, cumhuriyetin getirdiği değerlerin geniş halk kitlelerine ulaşmasında son derece önemli işlevleri olmuştur. Bu evler ve daha sonra kurulan halkodaları sayesinde Anadolu'nun kent, kasaba hatta köylerine kadar çağdaş bilimin ışığını sızdırılabilmiş, yurdun her köşesinde halkevlerinin yürüttüğü çalışmalar, ulusal değerleri yalnız günümüze değil yarına da aktarılmasında büyük ve tarihsel bir görev yerine getirmiştir.¹⁴

Kültür kurumu olan halkevinden önce halkevinin faaliyetlerine benzer çalışmalar yapan ve 3 Temmuz 1911'de kurulan diğer bir kültür kurumu olan Türk Ocaklarına değinmek gerekmektedir.¹⁵

Türk Ocakları, 3 Temmuz 1911'de kuruluş hazırlıklarını tamamladığında ilk zamanlar bir dernek olarak kurulmuştu. Kuruluşundan sonra maddi yardım kabul etmiş, ilk mühim bağışını da Tanin Gazetesi sahibi Hüseyin Cahid' ten (Yalçın) almıştı. Bu önemli bağıştan ve Türk Ocağı'nın resmen kurulmasından sonra ocağın ilk başkanı Ahmed Ferid olmuştu. Ahmed Ferid' ten sonra ocağın başkanlığına Hamdullah Suphi (Tanrıöver) seçilmişti. 1913 yılında İstanbul'da basılan ocak tüzüğünde ocağın kuruluş gayesi olarak Türklerin; milli terbiyelerinin, ilmi, içtimai ve iktisadi seviyelerinin ilerlemesi ve gelişmesi için Türk ırk ve dilinin kemaline çalışmak, asla politikaya karışmamak ve siyasi partilere hizmet etmemek olarak belirtilmişti. Bu amaca ulaşmak için okullar yaptırmak, kendi adını taşıyan kulüpler açtırmak, buralarda dersler, konferanslar, halka açık toplantılar düzenlemek, kitaplar ve dergiler yayımlanmak, milli serveti korumak ve çoğaltmak gibi maksatları olmuştu.¹⁶

Türk Ocakları'nın gerçekleştirdiği faaliyetler 1930'lu yıllara kadar Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) tarafından takdirle karşılanmıştı. Ancak 1930 yılında Serbest Cumhuriyet

---

¹³Anıl Çeçen, **Atatürk'ün Kültürel Kurumları Halkevleri**, Ankara, Gündoğan Yayınları, 1990, s.15.

¹⁴Zeki Arıkan, "Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi", **Atatürk Yolu**, C.VI, S.23, Mayıs 1999, s.261.

¹⁵Şerafettin Turan, **Türk Devrim Tarihi 4. Kitap(Birinci Bölüm)**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1999,s.72.

¹⁶Kenan Akyüz "Türk Ocakları", **Bellekten** C.50, S.196, Nisan 1986, s.202-203.

Fırkası'nın belediye seçimlerine girmesi ve İzmir'de yaşanan olaylar, Türk Ocakları'nın ilk baştan beri koruduğu tarafsızlığını devam ettirmeyip, belli yerlerde Serbest Cumhuriyet Fırkası'nı desteklemeleri Türk Ocakları'nın sonunu getirecekti. Serbest Fırka hadisesinden sonra yurt gezisine çıkan Mustafa Kemal, gittiği yerlerin Türk Ocaklarını da ziyaret etmişti. Bu yurt gezisinden sonra Türk Ocakları hakkındaki olumlu fikirleri değişim göstermişti.¹⁷

Son toplantısını Nisan 1931 yılında yapan Türk Ocakları kendini fesh ettiğini bildirdikten sonra tüm mal varlığı ve borçları ile birlikte 10.04.1931 tarihinde Cumhuriyet Halk Fırkasına (C.H.F) devrolunmuştu.¹⁸

Türk Ocakları'nın fesh kararından sonra hızlı bir çalışmaya girişilmiştir. Türk Ocakları'nın yerini dolduracak kurum ve kurumlara ihtiyaç olmuştur. Bunun için ülke koşullarının yanı sıra dünya ülkelerinin deneyimleri de incelenerek yeni bir örgütlenme doğrultusunda planlı biçimde hareket edilmişti. Mustafa Kemal bu konuda daha fazla zaman kaybedilmesini istememiştir.¹⁹

Halkevlerinin kurulma aşamasında yurt dışında araştırmalar yapılması için belli kişiler gönderilmişti. Yurt dışına giden kişilerden biri de Vildan Aşır Savaşır'dır. Daha önce Türk Ocakları'nda da konferanslar veren Vildan Aşır Savaşır, Ankara'da verdiği konferansta Türk Ocakları'nda verilen konferanslara gelen kişilerin sayısının az olmasının ve ocaklarda verilen konferanslara halkın pek rağbet etmemesinin bu davayı içtenlikle benimseyecek kişilerin olmayacağına yönelik inançlar doğurduğunu ifade etmişti. Vildan Aşır Savaşır sözlerinin devamında,

“insan gözünde büyüyen güç sorunlar karşısında kalınca istese de istemese de benzeri koşullarda başkalarının neler yaptıklarını, amaca varmak için hangi yollardan yürüdüklerini araştırıyor, onların denemelerden ve sınamalarından yararlanmak istiyor. O günlerde bunu biz de adet edinmiş olacağız ki hemen her fırsatta yeni döndüğüm ülkelerde gördüklerimizi onların başarılı oldukları çalışmalardan anlar, söz ederi sonuçlar çıkarmaya, değerlendirmeye çalışırdık.(...)

---

¹⁷Mustafa Arıkan, Ahmet Deniz, “Türk Ocaklarının Kapatılışı, Borçları ve Emlakın Tasfiyesi”, **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S.15, Konya 2004, s.407-408. ; 1927 yılında Türk Ocakları'nın 4. Kurultayında değiştirilerek kabul edilen Türk Ocakları Yasasında “ Türk Ocakları devlet siyasetinde beraber ” maddesi kabul edilmişti. Bkz. Hüseyin Tuncer, Yücel Hacaloğlu, vd. **Türk Ocakları Tarihi(Açıklamalı Kronoloji)**, C.1 (1912-1931), Ankara, Türk Yurdu Yayınları, 1998, s.213.

¹⁸Fusun Üstel, **İmparatorluktan Ulus- Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları(1912-1931)**, İstanbul, İletişim Yayıncılık, 2004, s.384,385 Ayrıca fesh edildiğini gösteren belge için bakınız sayfa 386.

¹⁹Anıl Çeçen, **a.g.e.**, s.105.

O tarihlerde bütün dünyanın gözlerini kamaştıran gerçekten görkemli bir örnek vardı önümüzde Çekoslovaklar ünlü SOKOL Bayramlarında yurtlarının başlıca kentlerinde, kasabalarında binlerce, on binlerce, yüz binlerce genci özel alanlarda toplarlar ve onların yaptıkları burcu burcu yurtseverlik, özgürlük aşkı kokan gösterileri ile tüm ulusu ayağa kaldıran bir jimnastik ve spor şöleni çekerlerdi halka. Kızlı erkekli yüz binlerce çocuğu bir araya getiren ve milyonlarca Çek vatandaşının onların çevresinde toplama gücünü nerden alıyordu bu örgüt(...)"²⁰

Vildan Aşır Savaşır' ın tespitlerine göre Çek ve Slovak gençleri kendi değerlerine gönülden bağlıydılar. Sokolların hemen her yerde, her kasabada birer lokalleri olmakla birlikte bu evler, Çek ve Slovak halkınca beraber kurulmuştu. Halk bu evlere kendi emeğini, parasını harcadığından bu evleri hem korumuş hem de bu evlere sadık kalmıştı.²¹

Vildan Aşır Savaşır, Sokolların zor şartlar altında başardıklarını Türk milletinin, genciyle, yaşlısıyla, erkeği ve kadınıyla el ele verip başarabileceğini düşünmüştü. Sokolların bu evlerinin Türkiye'ye nasıl uyarlanabileceğini Ankara Radyosunda verdiği bir söyleşi de anlatmıştır. Ona göre evler şu şekilde olacaktı: Sokollar bu evlerine Sokol evleri diyorsa Türkiye'de de buna halk evi ismi verilebilirdi ve bu halkın evleri bir okul olmayacaktı. Ama öğretecekti, bilimi, kültürü, sanatı, edebiyatı, müziği, sporu ve halkın olan, halktan olan ve milleti uygar millet yapan değerlerden ilham alacak ve ayrıca bağnazlığın hiçbir türüne yer verilmeyecekti. Radyoda söyleyişi verdiği vakitlerde kendisini dinleyenler arasında bulunan Mustafa Kemal söyleşi bittikten sonra kendisini arayıp tebrik etmişti.²² Vildan Aşır Savaşır' ın konuşmasından sonra Cumhurbaşkanının direktifleri alınmış ve kurulması istenilen halkevinin hazırlıklarına başlanmıştı.²³

Halkevleri, 19 Şubat 1932 yılında kurulmuştur. Bu kurumların kuruluşunda cumhuriyet fikrinin benimsenmesi ve özellikle de 1930'lu yılların ekonomik ve toplumsal koşullarının etkisi de bulunmaktadır.²⁴ Halkevleri, Türk Ocakları yerine kurulduğundan dönemin en

---

²⁰Vildan Aşır Savaşır, "Halkevlerine Doğru", **Halkoyu Dergisi**, S. 9(122), Y. 11, Ocak- Şubat 1977, s.22-23.

²¹**a.g.m.**, s.23-24.

²²**a.g.m.**, s.25-26.

²³**a.g.m.**, s.27.

²⁴Kenan Olgun, "C.H.P. Müfettiş Raporlarına Göre Birinci Yılında Halkevlerinin Gerçek Durumu", **Altıncı Uluslararası Atatürk Kongresi 12-16 Kasım 2007 Bildiriler**, C. I, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2010, s.929; Halkevleri, eski siyasal yapıyı yıkarken, yeni devletin yeni siyasal yapısının da oluşmasına ve kırsal alana kadar ulaşmasına yardımcı olmuştu. Bkz. Şerafettin Zeyrek, **Türkiye'de Halkevleri ve Halkodaları**, Ankara, Anı Yayıncılık, 2006, s.96.

etkili toplumsal - siyasal terbiye kurumu olmuştur. CHP, halkevlerinin kendilerinin bir kültür kurumu olduğunu 1932 yılında yayınladığı talimatnamesinde anlatmıştır.²⁵

Halkevleri, dikkatli ve uzun bir hazırlık evresinden sonra ilk olarak 14 vilayet merkezinde açıldı. İkinci bir açılış düzenlemesi olan 24 Haziran 1932'de 20 merkezde daha açıldı.²⁶ 1932 yılında açılan bu evlerin amaçları cumhuriyet düşüncesi ile birlikte çağdaşlık, laiklik ve milliyetçilik düşüncelerinin yaygınlaştırılmasıydı.²⁷

Halkın her bakımdan yetişmesine hizmet etmek, Türk milletinin milli değerlerini bulup yüzeye çıkarmak, Türk kültürünün gelişmesi ve yükselmesi için çalışmaya başlayacak olan halkevleri²⁸ 1930'lu yılların yükselen ve özverili çalışan kurumları olmuştur.²⁹

Halkevinin kurulmasıyla devrimleri halkın ruhuna sindirmek ve bu devrimlerin halkta uzun süre yer etmesini sağlamak amaçlanmıştır. Bu vesileyle Türk ulusu ebedi şefinin önderliğinde yürümesi hedeflenmekteydi. Cumhuriyetin yetiştirmek istediği insan modeli "*madem Mustafa Kemal yapıyor madem cumhuriyetin işidir elbette hayırlıdır*" diyenler değildi. Türk halkını, Türk gencini öyle yetiştirmek gerekecekti ki şef ve büyükleri bir karara vardığı zaman halk, gençlik hemen kabul etmeyecek bu konu üzerinde düşünecek ama bu bireyler aynı zamanda cumhuriyet duygusunu taşıyacaklardı.³⁰

CHP öncülüğünde halk için halk içerisinde kurulmuş olan halkevleri, geçmiş yüz yılların ihmali yüzünden halkın kaybettiği zamanı kapatmak, sosyal hayatı geliştirmek amacıyla millete harcanan emekler arasında çok yararlı işler görmüştü.³¹ Bu yararlı

---

²⁵İşıl Çakan, **Konuşunuz Konuşturunuz Tek Parti Döneminde Propagandanın Etkin Silahı: Söz**, İstanbul, Otopsi Yayınları, 2004, s.82.

²⁶**On Beşinci Yıl Kitabı**, Ankara, Cumhuriyet Halk Partisi, 1938, s.16; 19 Şubat 1932'da ilk olarak Afyon, Ankara, Aydın, Bolu, Bursa, Çanakkale, Denizli, Diyarbakır, Eminönü, Eskişehir, İzmir, Konya, Malatya, Samsun'da açılmıştı. Bkz. Neşe Gurallar Yeşilkaya, **Halkevleri: İdeoloji ve Mimarlık**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1999, s.61

²⁷Kemal H. Karpat, "The Impact of The People's House on The Development of Communication in Turkey-1931-1951", **Die Welt Des İslams**, Vol. 15, Issue. 1 / 4(1974), s.69; "*Laiklik ve milliyetçilik, Jön Türk ideolojisinin 1913'ten beri belirgin özellikleri arasında yer almıştı. 1930'lu yıllarda her iki özellik en uçlara götürülmüş, laiklik yalnızca devletle dinin ayrılması değil, dinin kamu yaşamından çıkarılması ve din kurumları üstünde devletin tam denetiminin kurulması olarak yorumlanmıştır. Milliyetçilik bu dönemde tarihsel efsanelerin yaratılmasıyla birlikte yeni bir ulusal kimliğin oluşturulmasında başlıca araç olarak kullanılmış ve böylece birçok hususta dinin yerine geçmesi amaçlanmıştır.*" Bkz. Erik Jan Zürcher, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, Çev. Yasemin Saner, İstanbul, İletişim Yayınları, 2008, s.269.

²⁸Mehmet Tuğrul, "Halkevleri ve Köycülük", **Ülkü Milli Kültür Dergisi**, s. 79, C.7, 1 Ocak 1945, s. 13.

²⁹**Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin Parti Örgütüne Genelgesi 17 Mayıs 1935'den Birincikanun 1935 Sonuna Kadar**, C.7 Ankara, Ulus Basımevi, 1936, s.61.

³⁰**Halkevleri 1932-1935 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı**, y.y., Cumhuriyet Halk Partisi, t.y., s.2-3.

³¹**Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yılı 1945**, Ankara, Başbakanlık Basın Yayın Umum Müdürlüğü, 1946, s.528.

kurumlar vatandaşların ilgi, ihtiyaç, yetenek ve kabiliyetlerine göre dokuz şubeye ayrılmıştı. Bu şubeler şunlar idi:³²

1. Dil, Tarih, Edebiyat Şubesi
2. Güzel Sanatlar Şubesi
3. Temsil Şubesi
4. Spor Şubesi
5. İçtimai Yardım Şubesi
6. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi
7. Kütüphane ve Neşriyat Şubesi
8. Köycüler Şubesi
9. Müze ve Sergi Şubesi

Halkevlerinin açılma kararı ve çalışma gündemlerinin belirlenmesi buldukları yerin il, ilçe veya parti kurullarının alacağı karara bağlıydı. Halkevi üyeleri de kendilerini en yakın buldukları kola girerek yeteneklerini sergileyeceklerdi.³³ Ayrıca herhangi bir şubenin açılabilmesi için de şubeye kayıtlı en az 25 üyenin olması gerekiyordu. Her şubenin tabii reisi Halkevi Reis olmakla birlikte Halkevi Reisi olmadığı zaman şubenin toplantılarına şube başkanı başkanlık etmekteydi.³⁴

Halkevi faaliyetleri kalplerinde, akıllarında memleket sevgisi olan fırkaya kayıtlı olan olmayan herkese açıktı. Ancak şubelerin yönetim kurulunda yer alabilmek için fırkanın üyesi olma şartı aranmıştı.³⁵ Halkevleri, il merkezleri ile büyük ilçelerde kurulmuştu. Büyük yerleşim yerlerinde kurulamayan halkevleri yerine daha küçük yerlerde kurulan halkodaları açılmıştı. Bu kurumlarının yurdun her bir köşesinde bulunmasını isteyen CHP en ücra yerlere de halkodaları kurmuştu.³⁶

Halkodaları eleman, bina ve para bakımından halkevi açılmasına imkân görülmeyen yerlerde açılmıştı. Bir yerde halkodası açılabilmesi için orada en az 50 azanın kaydedilmiş olması ve bir toplantı salonu ile bir okuma odası ayrıca odayı idare edecek kadar yıllık bir bütçenin olması şartı aranmıştı. Ayrıca bir okuma odası bulunmadığı takdirde toplantı

---

³² C.H.F Halkevleri Talimatnamesi, y.y., Hakimiyeti Milliye Matbaası, 1932, s.6.

³³ C.H.P Halkevleri Öğreneği, Ankara, Ulus Basımevi, 1935, s.5; Anıl Çeçen, a.g.e., s.123.

³⁴ Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi, y.y., Zerbamat Matbaası, 1940, s.4-5.

³⁵ C.H.F Halkevleri Talimatnamesi, s.5.

³⁶ Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yıllığı 1945, s.528.

salonun, münasip bir yerine kitap dolabı konulmak şartıyla hem salon hem de okuma odası olarak kullanılabilmesine izin verilmişti.³⁷

Halkodaları zaman zaman belli dönemlerde sıkıntılarla karşılaşacaktı. Bu sıkıntılara rağmen kuruldukları çevrede faaliyetlerine devam etmişlerdi. Daha önce değinildiği gibi halkevleri de merkez ilçe, büyük ilçelerde kurulmuş ve dokuz kol halinde örgütlenmişti. Ancak her halkevinde bu kolların hepsinin bulunması şartı koşulmamış, bölge durum ve özelliklerine göre üç şubenin açılması yeterli görülmüştü. Halkevlerindeki bu dokuz şubenin görevleri 1932 yılında yayınlanan Halkevi Talimatnamesi'nde şu şekilde açıklanmıştı.³⁸

Dil, Edebiyat ve Tarih Şubesi kurulduğu bölgenin bilgisini yükseltmek için konferanslar vermeyi bu konferans ve söyleyişlerle cumhuriyetin ve inkılabın kökleşmesini sağlamayı memleket sevgisini ve vatandaşlık vazifesi duygusunu yüceltmeyi amaçlamıştır. Ayrıca şube o günün şartlarında kullanılmayan ancak halk arasında kullanılan Türkçe kelimeleri, atasözlerini, milli masalları araştırıp toplar. Şubenin en önemli görevlerinden biri olan gazete ve mecmuaların ikinci sayfasında cumhuriyet ve inkılap üzerine yazılar neşreder. Bunların yanı sıra edebiyat ve ilim sahasında yetenekli kişilere yol göstermek, yetenekli kişilerin çalışmalarını destekler.³⁹

Güzel Sanatlar Şubesi resim, heykel, musiki alanlarında sanatkâr veya amatör unsurları bir araya toplar. Halk için belli musiki akşamları tertip eder. Halkevinin musiki müsamerelerinde modern ve beynelmilel musiki aletlerini kullanır. Halkın musiki zevkini yükseltmek için radyo ve gramofon gibi çalar. Şube ayrıca milli marşlar ve şarkıları da öğretir. Şubenin köylerde söylenen milli türkülerin nota ve sözleriyle birlikte ahenklerini de tespit etmek gibi görevleri vardı.⁴⁰

Temsil Şubesi temsil sanatına hevesli, duyarlı erkek veya bayan üyelerin bulunduğu bir temsil grubu oluşturur. Ayrıca şube genel idare heyetince gönderilen piyesleri oynatır. Bunun yanı sıra şubenin kendi hazırladığı piyesler de genel merkezin onayı aldıktan sonra

---

³⁷ C.H.P Halkodaları Talimatnamesi, Ankara, Ulus Basımevi, 1939, s.1.

³⁸ Zeki Arıkan, A.g.m., s.272-273.

³⁹ C.H.F Halkevleri Talimatnamesi, s.10; C.H.P Halkevleri Öğreneği, s.10-11.

⁴⁰ C.H.F Halkevleri Talimatnamesi, s.10-11; C.H.P Halkevleri Öğreneği, s.11.

oyunatır.⁴¹ Şube, Kukla ve Karagöz gibi geleneksel sahne ve halk sanatlarının gelişmesi için uğraşır.⁴²

Spor Şubesi Türk gençliğinin, Türk halkının spor ve beden eğitimine kitleler halinde ilgi göstermeleri ayrıca milli bir hareket olarak benimsemeleri gibi önemli görevleri icra eder. Bunun haricinde bölgede spor kuruluşları varsa bunları desteklemek, fiziksel, doğa sporları ve ata sporları gibi tüm spor etkinliklerini gerçekleştirir. Bu spor dalları bölgenin şartlarına göre farklılık gösterebilirdi. Gençlik ve spor bayramlarında yetenekli gençlerin, yeteneklerini sergilemelerine imkân verilir. Bölgedeki insanların sporu sevmeleri için spor ile ilgili konferanslar vermek, spor dalında önemli şahsiyetler konferanslara davet etmek gibi görevleri vardı.⁴³

Sosyal Yardım Şubesi bulunduğu çevrede gerçek manada yardıma ihtiyacı bulunan kişilere destek olur. Hasta, kimsesiz kişilere yardım ederek şefkat gösterilmekteydi. Memlekette ne kadar hayır cemiyeti varsa bu kurumlar ile iş birliği içinde çalışılmak ve hapishanelerde yatan kimsesizleri destekler. Ayrıca köylerdeki zeki, çalışkan öğrencileri yatılı okula getirip tüm masraflarını karşılamak gibi görevler üstlenilmekteydi. Sosyal Yardım Şubesi'nin üstlendiği önemli görevlerinden biri de işsiz gençlerin iş bulması için yol göstermek ve kendilerine yardım etmektir. Şube kendinden beklenen bu görevleri yapabilmeleri için gelir kaynakları aramıştır. Bunun yanı sıra şube çeşitli zamanlarda müsamere ve gezi de düzenlemiştir.⁴⁴

Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi halkın bilgi seviyesini yükseltmek ve geliştirmek için okuma, yazma kursları açar. Pratik hayat bilgileri, yabancı dil, zanaat öğretmek gibi belli gayeleri olmuştur. Halkevleri bünyesinde farklı alanlarda kurslar açmak için uğraşır. Bu kursların tümü açılmadığı takdirde birkaçının açılması için uğraşılır. Açılan kurslara bireylerin eğitim seviyelerine göre tarih, yurttaşlık bilgisi, sosyal bilgiler, yabancı dil, hesap tutma, daktilo gibi hayata hazırlayan dersler verilir. Bu kurslar ile bireylerin bilgi seviyelerini arttırmak amaçlanmaktaydı. Ayrıca kurs bitiminde kursları başarı ile bitiren bireylere tören ile diplomaları takdim edilirdi.⁴⁵

---

⁴¹C.H.F Halkevleri Talimatnamesi, s.11; C.H.P Halkevleri Öğreneği, s. 12.

⁴²Anıl Çeçen, A.g.e., s.125.

⁴³C.H.F Halkevleri Talimatnamesi, s.11-14; C.H.P Halkevleri Öğreneği, s.12-14.

⁴⁴C.H.F Halkevleri Talimatnamesi, s.14-15; C.H.P Halkevleri Öğreneği, s.14-15.

⁴⁵C.H.F Halkevleri Talimatnamesi, s.14-16; C.H.P Halkevleri Öğreneği, s.15-16.

Kütüphane ve Neşriyat Şubesi bulunduğu şehirde kütüphane inşa etmek görevleri arasındaydı. Halkevinin bulunduğu şehirde kütüphane olsa bile halkevine ait bir kütüphane veya kütüphane tipi yerleri oluşturur. Oluşturulacak kütüphanede bulunması gerekenlerin başlıcaları; kitap, gazete, mecmua, harita, resmi gazete gibi yayınlardı. Ayrıca halkevi kütüphanelerinde hangi tür kitapların olduğunu gösteren bir katalog da hazırlar. Halkevi Kütüphaneleri ve Okuma Salonlarında kitapların okunması ücretsiz olup kütüphaneye ait olan kitapların dışarıya çıkarılmasına izin verilmezdi. Şubenin önemli görevlerinden biri kütüphane, okuma odası, fırka ocaklarında veya uygun bir mekânda belli günlerde okuma günleri veya saatleri düzenlemektir.⁴⁶

Köycüler Şubesi köylünün sağlık, sosyal gelişimlerine destek olmayı ve şehirli ile köylü arasındaki sevgi ve dayanışmayı sağlamayı hedeflemişti. Şube, imkânları ölçüsünde yakın civardaki köy ve köylüleri halkevinin düzenleyeceği müsamere ve kır gezileri vesilesiyle ziyaret eder. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi ile anlaşarak okuma yazma bilmeyen köylülere okuma yazma öğretir ayrıca 15 günde bir yazı bilmeyen köylülerin mektupları yazılırdı. Bunun yanı sıra Sosyal Yardım Şubesi'nin de desteği alınarak hasta ve fakir köylü desteklenir. Yetim, yardıma muhtaç vs. ailelere destek olması için resmi işlerde yardımcı esastır. Köycüler Şubesinin bu görevlerine eksiksiz yardım etmiş olan köy öğretmenleri de Köycüler Şubesi'nin doğal üyesiydi.⁴⁷

Halkevi Müze ve Sergi Şubesi ise iki kola ayrılmıştır. Bunlar; Halkevi Müzesi ve Sergiler Grubudur. Müze ve Sergi Şubesi, bulunduğu bölgedeki tarihi eserleri korumak ve muhafazası için resmi kurumlar ile iş birliği yapar. Şube, halkevinin bulunduğu bölgede müze varsa burayı zenginleştirmek ve gerekli imkânlar dâhilinde tarihi eserleri teberru veya satın alma yoluna gider.⁴⁸

Müze ve Sergi Şubesi tarihimizi araştırmak, tarihsel eserleri halka tanıtmak, tarihsel kalıntılara bilgisiz veya işin ehli olmayan insanlar tarafından zarar verilmesini önlemek, halka tarih kültürü ve bilgisini vererek kültürel değeri olan eşyaları toplamak gibi görevleri vardı.⁴⁹

Halkevinin şubelerinin görevlerine değindikten sonra halkevi şubelerinin çalışmalarının neler olduğu anlamak için bu evlerin çıkardıkları dergilere, kitaplara, broşürlere bakmak

---

⁴⁶C.H.F Halkevleri Talimatnamesi, s.17-19; C.H.P Halkevleri Öğreneği, s.16-18.

⁴⁷C.H.F Halkevleri Talimatnamesi, s.19-20; C.H.P Halkevleri Öğreneği, s.18.

⁴⁸C.H.F Halkevleri Talimatnamesi, s.20; C.H.P Halkevleri Öğreneği, s.18-19.

⁴⁹Anıl Çeçen, a.g.e., s.127-128.

yeterlidir. Halkevlerinin ne tür faaliyetlerde buldukları bu yayınlardan anlaşılabilir. Bu kurumların mevcudiyetlerine bakıldığında 1932 yılından kapatıldıkları yıl olan 1951 yılına kadar 478 halkevi, 4322 halkodası açılmıştı.⁵⁰

14 Mayıs 1950 tarihinde Demokrat Parti'nin (DP) iktidara gelmesinden sonra halkevlerinin faaliyetleri yavaşlamış, bir süre sonra da durmuştu. Bu tarihe kadar yayınlanabilen dergilerin son sayıları ise Mayıs 1950 yılına aittir.⁵¹

DP halkevlerini CHP'nin bir yan kuruluşu olduğunu ve bu kurumların CHP ile organik bağa sahip olduklarına yönelik eleştiriler vermişti.⁵² Aslında DP'nin halkevleri konusunda ortaya attığı iddialar temel olarak gerçeği yansıtmaktaydı. Çünkü çok partili hayata geçiş sürecinde, CHP ile halkevi teşkilatları birçok yerde aynı binada ve bir arada faaliyetlerini yürütmekteydi. İl ve ilçelerdeki CHP teşkilatları yapmış oldukları parti kongreleri ile diğer etkinliklerinde halkevi salonlarını istedikleri gibi kullanırken aynı yerlerde bulunan DP teşkilatları bu imkândan çoğu kez mahrum kalmaktaydı. Bundan dolayı DP iktidara geldikten sonra bu kurumları CHP'den almak için uğraşacak idi.⁵³

Bu kurum iki parti arasında çekişmelere sahne olacaktı. İhtilafın en büyüğü devlet ve yerel yönetimlerin bütçesinden halkevi bütçesine para aktarılması konusuydu. DP üyeleri halkevlerine aktarılan bu paranın CHP üyesi olup olmadığına bakmaksızın bütün Türk vatandaşlarından toplanan vergilerden kesildiğini ileri sürerek bu kuruluşlardan CHP kadar en az kendilerinin de yararlanması gerektiğini savunmuştur. CHP'li milletvekilleri kendi varlıklarını rakipleriyle paylaşmak istemediklerinden bu kurumlara partili olsun olmasın herkesin geldiğini söylemiştir.⁵⁴

CHP, DP iktidarından önce halkevleri ve halkodalarına sayılarının az olduğu dönemde para yardımıyla bulunabilmekteydi. Ancak 1946 yılında muhalefette DP'nin bulunması ev

---

⁵⁰Orhan Özacun "Halkevlerinin Dramı", **Kebikeç**, S. 3, Y. 1996, s.91; Tefik Çavdar, "Halkevleri", **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C.4, 1983, s.882.

⁵¹Orhan Özacun, **a.g.m.**, s.92.

⁵²Zeki Arıkan, **a.g.m.**, s.261.

⁵³Murat Küçükogurlu, Mehmet Okur, **Tek Parti Döneminde Erzurum Halkevleri**, Trabzon, Derya Kitapevi, 2007, s.27.

⁵⁴Sefa Şimşek, **Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi Halkevleri 1932-1951**, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 2002, s.206.

ve odaların sayısının artmasıyla birlikte kaynak ayırmakta sıkıntı yaşamıştı.⁵⁵ Artık bu tarihten itibaren halkevleri gelir kaynaklarını kendi bulmak zorunda kalacaktı.⁵⁶

1950 seçimlerinden sonra güçlenen DP, iktidar partisini halkevleri aracılığıyla devletin kasasına el uzatmak ve CHP'nin bu kurumlar vasıtasıyla kendilerine bütçe ayırmakla suçlayacaktı. 14 Mayıs 1950 seçimlerinden sonra halkevleri önergeleri ardı ardına meclise sunulmuştur. Bu kanun tekliflerinin 13 Kasım 1950 günü toplanacak olan TBMM Anayasa Komisyonu'nda görüşülmesine kararlaştırılmıştı. Anayasa Komisyonu 7 Aralık 1950 sabahında Adnan Menderes başkanlığında toplandı. Toplantı da halkevlerinin birer halk müessesesi haline getirilmesi için partilerin müşterek fikirleri alınacağı ve partiler arası bir komisyonun oluşturulmasına karar verilmişti.⁵⁷

CHP, DP'den halkevlerinin bir kültür kurumu olarak kalmasını istemişti. O yıllarda Halkevleri sorunun çözüme kavuşturulmasında partisince yetkili kılınan ve bundan dolayı DP ile sık sık görüşen CHP Trabzon Milletvekili ve CHP meclis grubu başkan vekili Faik Ahmet Barutçu anılarında⁵⁸ Başbakan Adnan Menderes ile olan bir görüşmesinde Adnan Menderes'in halkevleri konusunda; "*Bence Halkevleri sizin sırtınıza bir yüküdür. Bunun bir anda çözümlenmesi yerinde olur.*"⁵⁹ dediğini aktarmaktadır. Bu açıklama aslında DP'nin halkevlerini kapatmada ne kadar ısrarcı olduğunu göstermiştir.

Sonuç olarak CHP ve DP halkevlerinin varlığının devam etmesi noktasında ortak bir tavır ortaya koymamışlardır.⁶⁰ Nitekim 6 Ağustos 1951 tarihindeki meclis oturumunda halkevlerinin kapatılmasına yönelik kanun teklifinin tartışıldığı sırada İsmet İnönü, bu kanunla iktidar partisinin, CHP'nin mallarına hukuki olmayan yollarla el koymak istenildiğine değinmiş ve akabinde halkevi meselesi konusunda hükümet ile olan görüşmelerinde bir sonuç alamadıklarını söylemişti. Konuşmasının devamında çok partili siyasal rejime geçtikten sonra halkevlerinden tüm siyasi partilerin faydalanabilmesi için çalıştıklarını dile getirmişti.⁶¹

---

⁵⁵Arzu Öztürkmen, "The Role of People's Houses In The Making of National Culture In Turkey", **New Perspectives on Turkey**, No:11 Fall 1994, s.174.

⁵⁶Halkevlerine Verilecek Şekil", **Ulus Sesi Gazetesi**, 26 Mayıs 1950, s.1; Sefa Şimşek, **a.g.e.**, s.206.

⁵⁷Eminalp Malkoç, **Devrimin Kültür Fidanlığı Halkevleri ve Kadıköy Halkevi**, İstanbul, Derlem Yayınları, 2009, s.75-77.

⁵⁸Şerafettin Zeyrek, **a.g.e.**, s.114.

⁵⁹Faik Ahmet Barutçu, **Siyasi Anılar**, İstanbul, Milliyet Yayınları, 1977, s.472.

⁶⁰Sefa Şimşek, **as.g.e.**, s.207.

⁶¹**TBMM Tutanak Dergisi**, C.9, Dönem: IX, Toplantı: 1, 6. VIII. 1951, s.582.

İsmet İnönü'nün konuşması esnasında ve konuşması bittikten sonra mecliste DP milletvekillerinden tepki almıştı. İsmet İnönü'nün konuşmasından sonra Bütçe Komisyonu adına söz alan DP İzmir milletvekili Behzat Bilgin, CHP'nin 1935 yılından 1950 senesine kadar halkevleri için ayrılan para miktarını şöyle açıklamıştı:⁶²

Sene	Miktar (lira)
1935	96.000
1936	479.880
1937	479.880
1938	479.880
1939	741.000
1940	1.250.000
1941	1.250.000
1942	1.400.000
1943	1.600.000
1944	2.800.000
1945	2.047.000
1946	3.900.00
1947	1.950.000
1948	1.950.000
1949	1.950.000
1950	1.250.000
Toplam	23.624.000

Tablo. 1. Kaynak: **TBMM Tutanak Dergisi, C.9,**
Dönem: IX, Toplantı: 1, 6. VIII. 1951, s.585

Yukarıdaki tabloya bakıldığında halkevlerine ayrılan ödenek yıllar geçtikçe artacaktır. Tabloda dikkat çeken rakamlar İkinci Dünya Savaşı dönemi de olmasına rağmen halkevlerine ayrılan ödenek artmıştır.

Yukarıdaki rakamları meclisle paylaşan Bilgin, halkevlerine ayrılan paralarının büyük bir kısmının harp öncesi döneme ait olduğu dikkate alındığında toplam paranın 1951 yılındaki değerinin 48.330.000 lira olduğunu söylemişti.⁶³ Meclisteki konuşmasının devamında Halkevleri için ayrılan bu paranın nasıl toplandığını açıklamış, bu paranın

⁶² **TBMM Tutanak Dergisi, C.9, Dönem: IX, Toplantı: 1, 6. VIII. 1951, s.585.**

⁶³ Aynı yer.

haksız ve hukuka uygun toplanmadığından bahsetmişti.⁶⁴ Nihat Erim, 1932 yılından 1951 yılına kadar 19 yıl boyunca halkevi binaları için 28.637.780 lira harcandığını dile getirmiştir.⁶⁵

Mecliste halkevleri kapatılmasına yönelik tartışmaların devam ettiği vakitlerde Konya Milletvekili Murad Ali Ülgen, Maliye Bakanı Hasan Polatkan'a 1932 yılından 1950 Mayıs ayına kadar halkevleri hizmetlerinde harcanmak üzere Devlet, Özel İdare, Belediyeler bütçesinden ve Devlet İktisadi Teşekküllerinden CHP'ye ödenmiş paraların miktarını sormuştur. Maliye Bakanı Hasan Polatkan, 1932 yılından 1950 Mayıs ayına kadar halkevleri hizmetleri için CHP'ye verilen paraları şöyle açıklamıştır:⁶⁶

Devlet Bütçesinden	27.366.750
Özel İdarelerden	14.151.028
Belediyelerden	6.335.689
Köy Bütçelerinden	519.615
İktisadi Devlet Teşekküllerinden ve	
Belediyeler Bankasından	264.698
Toplam	48.637.780 lira

Polatkan, CHP'nin 1932 yılından 1950 Mayıs ayına kadar olan yıllardaki bütçesini ise 17.216.885 lira olduğunu, halkevleri gelirleri ile CHP'nin gelirlerinin toplamını 65.854.665 lira olduğunu söylemiştir.⁶⁷

Halkevleri ile ilgili kanun mecliste üç gün boyunca görüşülmüştür.⁶⁸ CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'nün, CHP milletvekillerinin tüm konuşmaları, çözüm önerileri ve Faik Ahmet Barutçu'nun tüm çabalarına rağmen DP meclisteki çoğunluğunu kullanarak 8 Ağustos 1951 tarihindeki oylamada 3 milletvekilinin ret ve 129 milletvekilin oylamaya katılmamasına rağmen 339 oyla kültür kurumları olan halkevlerini kapatmıştı. Bu kanun

---

⁶⁴TBMM Tutanak Dergisi, C.9, s.585-589.

⁶⁵Selçuk Duman, *Türk Modernleşme Sürecinde Sivas Halkevi (1933- 1951)*, Ankara, Berikan Yayınları, 2008, s.111.

⁶⁶TBMM Tutanak Dergisi, C.9, s.668.

⁶⁷TBMM Tutanak Dergisi, C.9, s.669.

⁶⁸Eminalp Malkoç, *a.g.e.*,s.84.

ile halkevlerinin tüm malları hazineye iade edildi.⁶⁹ Kanunun 11 Ağustos 1951 tarihindeki resmi gazete de yayınlanmasıyla birlikte bu kültür kurumlarının kaldırılması resmîyet kazandı.⁷⁰

---

⁶⁹**TBMM Tutanak Dergisi**, C.9, Dönem: IX, Toplantı: 1, Birleşim: 111, 8.8.1951, s.741.

⁷⁰Kanunun tam metni için bkz. Resmi Gazete, S.7882, 11 Ağustos 1951.

BİRİNCİ BÖLÜM

MARDİN HALKEVİ'NİN KURULUŞU

Mardin, coğrafi konumuna bağlı olarak tarih boyunca birçok kavmin, etnik grubun ve dinsel cemaatin yurdu olmuştur.⁷¹ Farklı mezhepleri ile Müslümanlar, Hristiyanlar, Yahudiler, Yezidiler, Şemsiler, Müslüman Araplar, Kürtler ve Türkler; Ortodoks, Katolik ve Protestan Süryani, Ermeni ve Keldaniler; Yezidi Kürtler, Kafkasya göçmeni Çeçenler kısacası birçok dine inanan insanların bir arada yaşadığı çok dinli ve dilli bir kenttir.⁷²

Mardin yöresi, tarih öncesinde ve tarih çağlarında, coğrafi bakımdan önemli ticari ve kültürel ilişki ağlarının kavuşma noktasında yer almış bir merkezdi. Şehrin tarihinin önemli bir kısmı bazen Mardin kentinin kendisi bazen çok yakınındaki Nusaybin de, kuzeyde Karadeniz kıyılarına ve Kafkasya'ya uzanan, güneyde Basra Körfezi'ne ve Doğu Karadeniz kıyılarına varan ticaret yollarının ve kültürel alışverişin gerçekleştiği hatların bağlantı noktaları arasında gerçekleşmişti. Mardin'de bu kültürel alışverişin gerçekleşmesinde en önemli etkenlerinden biri de *Verimli Hilal* olarak adlandırılan bölgenin içinde olması ve Mardin'in içinde bulunduğu Turabdin⁷³ bölgesinin coğrafi konumuydu.⁷⁴

Kültürel zenginliği olan, coğrafi konumu itibariyle önemli olan bu şehir Cumhuriyet dönemine ekonomik gücünü ve yetişmiş insanını kaybetmiş olarak girmişti. Birinci Dünya Savaşı öncesi 1914 yılında Mardin Sancağı toplam nüfusu 192 bin iken 1927 yılında 183 bine düşmüştü.⁷⁵ Bu nüfus içinde okuma bilen ve bilmeyenlerin sayısı ve oranı şu şekildeydi: Okuma bilen üç bin bilmeyenlerin sayısı ise yüz yetmiş altı bin kişiydi. Vilayette yaklaşık olarak iki bin kişi de okuma bilip ya da bilmedikleri hakkında kesin bir

---

⁷¹ Suavi Aydın, Kudret Emiroğlu, vd. **Mardin Aşiret- Cemaat – Devlet**, İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları, 2001, s.11.

⁷² Engin Sarı, **Kültür, Kimlik, Politika, Mardin'de Kültürlerarasılık**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2010, s. 27.

⁷³ Turabdin: Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu bölgesinde yer alıp, Yukarı Mezopotamya'nın bir bölümünü kapsamaktadır. Anlamı iki kelimeden oluşur. Süryanice de Tur: Dağ, Abdin ise: Köleler anlamı taşır. Böylece Turabdin kelimesi “ *Köle Dağı*” anlamına gelir. Bkz: P. Gabriyel Akyüz, **Mardin İlinin Merkezinde Civar Köylerinde ve İlçelerinde Bulunan Kiliselerin ve Manastırların Tarihi**, İstanbul, Resim Matbaacılık A.Ş., 1998, s. s. 25.

⁷⁴ Suavi Aydın, Kudret Emiroğlu, vd. **a.g.e.**, s. 1.

⁷⁵ Suavi Aydın, Kudret Emiroğlu, vd. **A.g.e.**, s.370; **28 Teşrinievvel 1927 Umumi Nüfus Tahriri Fasikül III**, Ankara, Başvekalet Müdevvenat Matbaası, 1929, s.13; **28 Teşrinievvel 1927 Umumi Nüfus Tahriri Vilayet, Kaza, Şehir ve Köyler İtibariyle Türkiye Nüfusu** adlı eserde nüfus 189 bin olarak gösterilmişti. Bkz. **28 Teşrinievvel 1927 Umumi Nüfus Tahriri Vilayet, Kaza, Şehir ve Köyler İtibariyle Türkiye Nüfusu** y.y., Türk Ocakları Merkez Heyeti Matbaası, 1928, s.29.

bilgiye ulaşamadığından bu kesim okuma yazma bilen ya da bilmeyen grubuna dâhil edilmemişti. Bu rakamlardan çıkacak olan sonuç nüfusun % 97'si okuma bilmeyenlerden oluşmaktaydı.⁷⁶

Türkçe'nin şehirde yaygın konuşulan bir dil olması için ilk çalışmalar 1927 yılında eski harflerle baskı yapan bir matbaa getirilmesiyle başladı. Yeni alfabenin kabulünden sonra da “*Mardin*” adında bir vilayet gazetesi çıkartıldı.⁷⁷

Düşünceyi karşıya iletmenin en güzel yolu öncelikle aynı dili konuşabilmektir. Düşünceyi ve cumhuriyet fikrini anlatmanın en iyi yolu da Türkçeyi konuşanların sayısının artırılmasından geçmekteydi. 1920'li yıllarda cumhuriyet fikrini Mardin'de yayabilecek kurumlara ihtiyaç olmuştu. O yıllarda bu görevi etkin örgütlenmelerden biri olan Mardin Türk Ocağı üstlenmişti.⁷⁸

1.1. Mardin Türk Ocağı'nın Kurulması ve Mardin'deki Faaliyetleri

Halkevlerinin kuruluşundan önce ülkenin birçok yerinde olduğu gibi Mardin'de de kültürel faaliyetleri sürdüren en önemli kurum Türk Ocağı idi. Türk Ocağı'nın halkevlerinin öncüsü olması nedeniyle kısaca bilgi verilecektir.

Mardin'de kurulan Türk Ocakları; Mardin, Savur ve Derik (Dirik) Türk Ocaklarıydı.⁷⁹ Derik Türk Ocağı diğer iki ocaktan sonra faaliyete geçmiş idi.⁸⁰

Mardin'deki Türk Ocakları'nın kurucuları hakkında yeterli bilgiye ulaşamamakta ancak mevcut kaynaklarda Türk Ocakları'nın 1927 kurultayına Mardin Türk Ocağı adına Cevdet Şakir Bey, Savur Türk Ocağı adına da Salih Bey'in katıldığı bilgisine ulaşılmıştır.⁸¹

---

⁷⁶İstatistik Yıllığı 1930-31, C. 4, İstanbul, Hüsnütabiat Matbaası, 1931, s. 35, 47, 48; Cumhuriyet dönemi Mardin nüfusu ekonomik faaliyetleri geleneksel, ilkel bir üretime dayanmakla birlikte daha çok küçük el sanatları gelişme göstermişti. Bu sanatlar ile mesleklerin başlıcaları Dokumacılık, Bakırcılık, Debbağlık, Demircilik Keçecilik, Marangozluk, Kunduracılık, Terzilik ve Kuyumculuktu. Bkz. Suavi Aydın, Kudret Emiroğlu, vd. **a.g.e.**, s.369.

⁷⁷Suavi Aydın, Kudret Emiroğlu, vd. **a.g.e.**, s.369.

⁷⁸**a.g.e.**, s.368.

⁷⁹B.C.A., 490.01/73.276.1 ek: 219.

⁸⁰“Derik'te Türk Ocağı Açılıyor”, **Hâkimiyet-i Milliye**, 5 Temmuz 1929, s.2; Ocağın açılış törenine Temmuz 1929 tarihinde Mardin valisi, Türk Ocakları müfettişi ve Mardin Türk Ocağı idare heyeti gelmişti. Bakınız aynı gazete haberi. ;Merkez Heyeti'nin 1928 bütçesinden beş mntıkada ihdas edilen müfettişliklerden Mardin'in içinde yer aldığı Şark Mıntıkasına sabık polis müdür muavini ve Türk Ocakları Diyarbakir mümessili Hasan Reşid tayin olmuştu. Bkz: Hüseyin Tuncer, Yücel Hacaloğlu, vd., **A.g.e** s.246.

⁸¹ Hüseyin Tuncer, Yücel Hacaloğlu, vd., **a.g.e.**, s.214-215; Füsün Üstel, **İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Ocakları (1912-1931)**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2004, s. 253-254.

Türk Ocakları sosyal ve kültürel faaliyetlerinde konferans, müsamere, konser, ders, kurs, okul, neşriyat, kütüphane, spor, sergi, radyo, sinema, balo gibi türlü araçlar kullanılmıştır.⁸²

Türk Ocakları, Atatürk devrimlerini halka ulaştırmada önemli görevler üstlenmişti. Bu bağlamda Mardin ve ilçelerinde canla başla çalıştılar. Mardin vilayetinde cumhuriyet ideolojisini ve Atatürk devrimlerini halka ulaştırmada en etkin kurumlar Mardin ve Savur Türk Ocakları olmuştu. Atatürk devrimlerinden Romen rakamlarının kabul edilmesinden sonra rakamlar halka tanıtılmış, Türk Ocakları Merkez Heyetinin Latin harflerinin halka öğretilmesi ile ilgili tamimini yayınladıktan sonra da Mardin Türk Ocağı 20 Ağustos-31 Ağustos 1928 tarihleri arasında yeni harfleri halka öğretmek için kurslar açmıştı. Bu çalışmalar haricinde Savur Türk Ocağı da Eylül 1928 yılında çok dershaneli kurslar açarak halkın ocağı kendi evi gibi görmesine çalışmıştı.⁸³

Eylül 1928 tarihinde Savur Türk Ocağında açılan okuma yazma kursuna yirmi kişi devam etmişti. Ancak sayı az olarak görülse de Savur Türk Ocağı'nda kursa devam edenlerin sayısında her gün artış olmuş ve Savur Türk Ocağı da açmış olduğu bu kursların daha verimli olabilmesi için merkezden acilen 50 adet alfabe gönderilmesi istemişti.⁸⁴

Şehirdeki Türk Ocakları yeni harflerin kabulünden sonra diğer kurumlarla iş birliğine gidecekti. 1920'li yıllarda Mardin'de etkin olan kurumlardan Muallimler Birliği ile ortak bir karar alarak 20 güne yakın yeni harfler ile eğitim verilmiştir. Bu çalışmaların dışında 1928 yılında Mardin Türk Ocağı'nın açtığı yeni harflerin öğretimi kursuna 200 vatandaş katılmıştır. Bu kursa devam eden vatandaşlardan yirmisi bayandı.⁸⁵

Türk Ocaklarında yeni harfleri öğretmenin yanında çok amaçlı dershaneler de vardı. Bunlardan bir tanesi de yabancı dillere yönelikti. Bu bağlamda Mardin Türk Ocağı da yabancı dillere yönelik kurslar açtı.⁸⁶

Bunun yanı sıra Mardin Türk Ocağı bayanları Türk Ocağına çekebilmek için çeşitli kurslar açmıştı. Bu kurslardan biri olan bayanların her gün gelebileceği ve vakitlerini en

---

⁸² İbrahim Karaer, “**Türk Ocakları ve İnkılaplar (1912-1931)**”, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Şubat- 1989 (Yayınlanmış Doktora Tezi), s. 154.

⁸³ İbrahim Karaer, **a.g.t.**, s. 137-145; Hüseyin Tuncer, Yücel Hacaloğlu, vd., **a.g.e.**, s. 270-272.

⁸⁴ Hüseyin Tuncer, Yücel Hacaloğlu, vd., **a.g.e.**, s.263.

⁸⁵ **Türk Yurdu Dergisi**, S. 203-9, Ankara, Eylül 1928, s.47; Mardin'de kurulan memurlar birliği de yapacağı çalışmalarda Mardin Türk Ocağı'yla birlikte hareket edeceğini kamuoyuna bildirmişti. Bkz. “Mardin'de Kulüp”, **Hâkimiyet-i Milliye**, 13 Kânunusani 1930, s. 3.

⁸⁶ Hüseyin Tuncer, Yücel Hacaloğlu, vd., **a.g.e.**, s.338.

verimli şekilde geçirebileceği Singer nakış makineleriyle ücretsiz dikiş ve nakış dersleri olmuştur.⁸⁷

Türk Ocaklarında eğitim çalışmaları başlığı altında yürütülen müsamereler, eğlenceler, seyahatler, serbest tartışmalar aslında toplumsal çalışmalara katılma ve yardımlaşmaya yardım eden vasıtalar. Toplumsal yardımlaşma ve sosyal çalışmaları da içine alan Türk inkılabında, halkı inkılaba katmak ve onu her türlü medeni vasıtalarla yükseltmek geliştirmek esastır.⁸⁸ Bu bağlamda Mardin Türk Ocağı Mardin halkını yüceltmek ve bilgi düzeyini artırmak için her hafta müsamereler düzenlemekteydi. Mardin Türk Ocağı tarafından düzenlenen bu müsamerelere Mardin gençliğinin büyük bir ilgisi vardı.⁸⁹

Ruhun en canlı unsurunu oluşturan musikiye büyük önem veren Türk Ocakları, Türk musikisi ve Batı musikisi aracılığıyla ile halkın eğitimine, milli duyguların gelişimine yardımcı olmaktadır. Türk musikisinin yeni kuşaklara öğretilmesi için çok sayıda musiki dersleri açılmış, ocakların düzenlediği müsamereler, temsiller ve konferanslarda musikiden yararlanılarak halkın ocak faaliyetlerine iştiraki sağlanmıştır.⁹⁰

Türk milletini ruhen yüceltmeyi amaçlayan ocaklar, aynı zamanda bedenen güçlü bir millet yaratmak için spora da gereken önemi vermişti.⁹¹ Bu bağlamda Mardin’de gençlik ve spor çalışmalarının bir düzene girmesi, Mardin valisi Hadi Bey’in 1925’te Mardin’de düzenlediği kongrede “*Türk Ocağı*” adı ile ilk spor kulübünün kurulmasına karar verilmesinden sonrasına dayanmaktaydı. Daha önce bir kulübü olmayan Mardin’de Türk Ocağı takımının 3.6.1923 tarihinde Diyarbakır Türk Ocağını 5-0 yenmesi aslında Mardin Türk Ocağı spor kulübünün, Mardin’de spor etkinliklerinin yoğunlaştırmasına ve gençliğin spora ilgisini çekmek için bir vesile olmuştur.⁹²

Türk Ocaklarının kurulmasından sonra bina yaptırması ve faaliyetlerini yürütebilmesi için belediye, il genel meclisi bütçelerinden tahsisat ayrılmaktaydı. Bunun dışında Türk Ocaklarına gayrimenkul bağışlanmış, işletme imtiyazı da tanınmıştır.⁹³ 1928 yılında Mardin Valisi Hadi Bey’in desteğiyle vilayet bütçesinden Mardin Türk Ocağına 2.000, Savur

---

⁸⁷ “Mardin Türk Ocağında Dikiş Dersleri”, **Hâkimiyet-i Milliye**, 5 Temmuz 1929, s.2.

⁸⁸ Hasan Ferid Cansever, **Türk Ocakları ve Hizmet Anlayışımız**, Ankara, Türk Yurdu Yayınları, 1995, s.52

⁸⁹ Hüseyin Tuncer, Yücel Hacaloğlu, vd., **a.g.e.**, s.295.

⁹⁰ İbrahim Karaer, **Türk Ocakları(1912-1931)**, Ankara, Türk Yurdu Neşriyatı, 1992, s. 97-99.

⁹¹ **a.g.e.**, s.173.

⁹² **1987 Mardin İl Yıllığı**, Haz. Levent Günçal, Turgut Sayın, y.y, t.y., s. 145.

⁹³ İbrahim Karaer, **a.g.t.**, s.48; İbrahim Karaer, **a.g.e.**, s. 27.

Ocağına 500 lira ödenek ayrılmıştı.⁹⁴ Aynı yıl Mardin Belediyesi bütçesinden Türk Ocağı için bina yaptığı takdirde 1.500 lira, yaptırmadığında ise 750 lira tahsisat konulmasını uygun bulmuştu.⁹⁵

1.2. Mardin Halkevi'nin Kuruluş Süreci

Türk Ocakları'nın yaptığı bütün faaliyet ve çalışmalarla ülkede büyük bir boşluğu doldurduğu bilinmekteydi. Mustafa Kemal de Cumhuriyetin ilk yıllarında Türk Ocakları'nın çalışmalarını beğenmekteydi.⁹⁶ Mustafa Kemal 1930 yılında çıktığı yurt gezisinde Türk Ocakları'nı da ziyaret etmiş, ocakların durumunu yakından takip etmişti.⁹⁷

Mustafa Kemal, yurt gezisinden sonra bu ziyaretlerinde özellikle Türk Ocakları Yasası'nın 3. maddesine atıfta bulunarak, ocakların CHF ile birlikte çalışması gerektiğini vurgulamıştı. Ocakların düzenlediği faaliyetten memnun olduğunu söylemiş fakat bazı ocakları da eleştirmişti. Mustafa Kemal yurt gezisi sonrasında Türk Ocaklarının CHF ile birleştirme kararı vermiştir. Bu birleştirme kararı 25 Mart 1931 tarihinde Ruşen Eşref (Ünaydın) aracılığıyla basına açıklanmıştı.⁹⁸

CHF, Türk Ocakları'nın fesh kararından sonra yayınladığı talimatnameye göre valiliklerden CHF'ye halkevi ya da fırka binası olmaya uygun yer olup olmadığının bildirilmesi istenilmişti.⁹⁹ 1933'te Mardin valisi, CHF ile olan yazışmalarında Türk Ocakları'ndan halkevine tahsis edilmesi düşünülen binalar için şunları söylemişti:¹⁰⁰ 'Halkevinin açılmasının er ya da geç beklenen bir durum olduğunu ancak Mardin Türk

⁹⁴Hüseyin Tuncer, Yücel Hacaloğlu, vd., **a.g.e.**, s.251; İbrahim Karaer, **a.g.t.**, s.48.

⁹⁵ "Mardin Türk Ocağına Yardım", **Hakimiyet-i Milliye**, 5 Temmuz 1929, s.2; Suavi Aydın, Kudret Emiroğlu, vd. **a.g.e.**, s.368; İbrahim Karaer, **a.g.t.**, s.48; Mardin Türk Ocağının 1927 yılındaki bütçesi 7.500 lira iken faaliyetlerini artırmasından sonra kendisine ayrılan ödenek 1928 yılında 8.637 liraya çıkacaktı. Aynı şekilde Savur Türk Ocağı' nında 1927 yılındaki bütçesi 1.700 lira iken artan faaliyetlerine bağlı olarak 2.754 lira olacaktı. Bkz. Hüseyin Tuncer, Yücel Hacaloğlu, vd. **a.g.e.**, s.285; Mardin Türk Ocaklarının aldığı dükkanlar ve kimden ne fiyata aldığı ve ne zaman aldığını gösteren tablo için ayrıca bkz. B.C.A., 490.01/73.276.1 ek: 146.

⁹⁶ Nurcan Toksoy, **Halkevleri: bir kültürel kalkınma modeli olarak**, Ankara Orion Yayınevi, 2007. s. 24.

⁹⁷ Yusuf Sarıay, **Türk milliyetçiliğinin tarihi gelişimi ve Türk Ocakları: 1912**, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1994, s.320.

⁹⁸ Hüseyin Tuncer, Yücel Hacaloğlu, vd., **a.g.e.**, s.363; Toksoy, **a.g.e.**, s.24; Mustafa Kemal'in verdiği beyanatın tam metni için Yahya Akyüz, " Türk Ocakları", Belleten, C. 50, S. 196, 1987, s. 209; Toksoy, **a.g.e.**, s.25; **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, C. III, Ankara, TTK Basımevi, 1997, s.130.

⁹⁹ B.C.A., 490.01/2.7.25, ek:25.

¹⁰⁰ B.C.A., 490.01/80.298.2, ek:3.

Ocağı zamanında taksitle alınan binaların Halk Fırkası'nın şahsi mülkiyetine geçmesi için bedellerinin partice ödenmesi gerektiğini' bildirmektedir.¹⁰¹

Bu yazışmalardan sonra halkevi binası yapılması düşünülen bina daha önce Türk Ocağı'nın kullandığı tek salonlu binasıydı. Türk Ocakları'na ait olan bu bina için umumi müfettiş ile yetkililerin görüşmeleri sonrasında binanın iki üç bin lira kadar para sarf edilerek yapılacak tamir ve ufak tadilatlarla halkevi binası olabileceği konusunda fikir birliğine varılmıştı. Türk Ocakları alacak ve borçlarıyla birlikte CHF'ye devrolunmuştu. CHF'nin Mardin Türk Ocağı emlaklarının borcu 25.000 lira iken bankada mevduat hesabı ise 6.000 liraydı. Vadesi gelen borç taksitlerinin bu altı bin liradan ödenmesi muhtemeldi. Bu borç işi için bulunan çözüm, geçilmesi düşünülen binanın tamir ve tadilatı için borçlanmaktı. Bunun için lazım olacak olan üç bin liranın üç taksit yapılması ve bu üç taksitin de üç yıla yayılması durumunda bu paranın ödenebileceği bildirilmişti.¹⁰²

CHF, Türk Ocakları Tasfiye Talimatnamesine uygun olmadığı gerekçesiyle Türk Ocakları adına bankada bulunan paranın binanın tamir ve tadilatına ayrılmasını uygun bulmamıştı.¹⁰³ Ancak Mardin'de bir halkevinin açılabilmesi için Türk Ocakları'ndan Halk Fırkası'na geçen binanın tadilat ve tamir parası olan 3.000 liranın verilmesi gerekmektedir. Devreye girecek olan Birinci Umumi Müfettişlik, CHF'ye halkevi olacak binanın tamir ve tadilatı için lazım olan üç bin lira için bir telgraf çekmiştir. CHF, halkevi binası için istenilen bu üç bin lirayı göndermiştir.¹⁰⁴

Mardin Halkevi binası gerekli tamir ve tadilat yapıldıktan sonra hizmete açılmıştı. Mardin Halkevi, 1933 yılında faaliyete geçmiş ve çalışmalarına başlamıştı. Ancak CHF'den kendilerine herhangi bir resmi yazı gelmemektedir. Bunun üzerine Mardin Halkevi Başkanı Aziz Nihat, (Uras) Mardin Valiliği'ne bir yazı yazmış bu yazının CHF Genel Sekreterliği'ne gönderilmesini istemişti. Aziz Nihat'ın gönderdiği telgrafta Mardin Halkevi'nin altı şube ile hizmete başladığını, şubelerin de etkin şekilde çalıştığını anlatmıştı. Halkevine kayıtlı üye sayısının üç yüz on altı kişi olduğundan bahsetmiş, Dil, Edebiyat ve Tarih Şubesi ile Kurslar Şubesinin çalışmalarının ümit verici olduğunu dile

---

¹⁰¹ B.C.A., 490.01/73.276.1, ek: 76, 77.

¹⁰² B.C.A., 490.01/73.276.1, ek: 206.

¹⁰³ B.C.A., 490.01/73.276.1, ek:203.

¹⁰⁴ B.C.A., 490.01/73.276.1, ek: 204, 205, 208; Mardin Halkevi için istenilen paraya izin çıkması için öncelikle Birinci Umumi Müfettişlik 5. Büroya iletir ardından beşinci büro yetkili olmadığını dile getirir gerekli açıklama ve izni 13. Büro verecektir. Bkz. B.C.A., 490.01/73.276.1, ek: 204, 205, 208.

getirmişti. Bunları dile getirdikten sonra diğer halkevlerine yollanan resmi belgelerin Mardin Halkevi'ne de gönderilmesi istemiştir.¹⁰⁵

Halkevi başkanı Mardin valisinden de ricada bulunarak kendisinin de CHF Genel Sekreterliğine bir telgraf çekmelerini istemişti. Mardin valisinin gönderdiği telgrafta Mardin Halkevi'nin neşe ve hevesle çalışan gençlerinin çalışmalarının daha sistematik bir şekilde olması için gönderilmesi istenilen tamim ve talimatnamelerin, Mardin Halkevi resmi kadroya girene kadar CHF Genel Sekreterliği tarafından gönderilmesi istenilmişti.¹⁰⁶

Aziz Nihat'ın mektubunun CHF Genel Sekreterliğine ulaşmasından sonra CHF Genel Sekreterliğinden Mardin Valisi Talat Bey'e şu yazı gönderilmişti:

“Mardin gençlerinin gerek birinci umumi müfettişlikten ve gerek makamı alilerinden aldıkları ilhamla orada talimatname[ye] göre bir halkevinin ilk temelleri attıklarını bildiren yazılarını memnuniyetle okuduk. Gençliğin bu kabil müsbet ve inanlı hareketleri vatanın birçok köşe[sin]de görülmektedir. Ancak halkevleri usulüne tevfik[uyarak] merasimi mahsusa ile açılacağından bu merasim yapılmadan açılan halkevlerini henüz hazırlık devresinde addetmekteyiz.

Bunun için şimdiden tamim ve saire göndermek mümkün değildir. 19/ 2/934 tarihine kadar bu günkü şekilde çalışmalarına devam etmelerini zaruri görüyoruz. 19 /2/ 934 tarihinde birçok halkevimizle birlikte Mardin Halkevimiz de merasimi mahsusa ile açılacak ve bu tarihten sonra Halkevleri faaliyetlerine muktezi bütün tamim ve sair eserler gönderilecektir. Merasim tafsilat ve programının ana hatları hakkında kâtabi umumilikçe vakti gelince ayrıca esaslar verilecektir. Bu hususta sarf edilen müsbet alakalarına teşekkür eder, sevgi ve saygılar sunarım efendim.”¹⁰⁷

14/12/933 tarihinde gelen bu yazıya göre Mardin Halkevi'nin açılış tarihi resmi olarak açılacağı 23/2/934 tarihi kabul edilecektir. 23/2/934 tarihinden önceki yılı hazırlık dönemi olarak kabul edilmiştir.

CHF Genel Sekreterliğinden gelen cevaptan sonra resmi yazılar gelmesi için halkevlerinin açılış yıldönümü beklenmişti ancak Mardin Halkevi için o dönemde binasının satılacağı yönünde dedikodular dolaşıyordu. Bu dedikodulardan rahatsız olacak olan Mardin Halkevi Başkanı Aziz Nihat, CHF Genel Sekreterliğine kendi durumları hakkında bilgi verdikten sonra bu durum hakkında bilgi almak için bir yazı gönderecektir.

---

¹⁰⁵ B.C.A., 490.01/73.276.1, ek:198.

¹⁰⁶ B.C.A., 490.01/73.276.1, ek:197.

¹⁰⁷ B.C.A., 490.01/73.276.1, ek: 196.

Aziz Nihat tarafından CHF Genel Sekreterliğine gönderilen yazıda durum şu şekilde belirtmişti:

“ Tam dört ay evvel nura, bilgiye, kültüre ve Türk diline susayan halk ve onun dimağı, kolu olan Mardin gençliğinin dileği ve birinci umumi müfettişliğin müsaadesiyle 19/Şubat/ 934 tarihinde Mardin’de açılacak olan Halkevine temel olmak üzere, ateşli didinme ve çalışma ile Halkevleri nizamnamesine uygun altı şubeli ve her biri özlü gençlerden oluşmak şartıyla (386) azalı Mardin Halkevi hususi teşekkülü hazırlıklarını bitirmiş ve cumhuriyetin onuncu yıl dönümü günü açılma merasimi yapılmıştır.(...)

Çalışma programıyla, neşriyatıyla, temsilleriyle, konferanslarıyla, musiki akşamları ve toplantılarıyla, bilhassa içtimai yardımlarıyla halk üzerinde olduğu gibi komşu vilayetlerde kazandığı sevgi ve alakasıyla bu serhat memleketin Halkevi 19 Şubat daha büyük bir varlık olmaya hazırlanırken mali sebepler dolayısıyla resmi bir teşekkül olamayacağı ve barındırdığı fırkaya ait binanın satılacağı hakkında haberler çıkmış ve bundan gençlik derin bir teessür duymuştur.

Mardin gençliği bu dört ay zarfına kendi inisiyatifini, kendi vasıtalarıyla çabalamış ve kendilerine yürüdükleri yol üzerinde elde meşaleleriyle nur gösteren dahi ve eşsiz Başbuğlarının, ünlü ağabeylerinin ve saygıdeğer kardeşlerinin onlara öncü ve yardımcı olacağına ve bu kadar alevli çalışma ve didinmelere verdiği meyvaların daha çiçekte iken solmasına, kopmasına ve yahut koparılmasına müsaade etmeyeceklerine çeliklenmiş, heykellenmiş bir imanları vardır.

Eğer bu mali bir sorun sebepten muhakkak olacaksa kendisi için çalışan bir kol olmakla nihayetsiz şeref duyduğu fırkanın yardım edebileceği bir zamana kadar ant içtiğimiz ülkü için dört ay evvel bu kadar heyecanla işe başlayan teferruata kadar hazırlanan bu teşekkülün birdenbire ortadan kalkması yüzünden gençliğin teessüre yer vermemek için yine kendi vasıtalarımızla devam hakkında buyruğunuzun 19/2/934’ten evvel yetiştirilmesini diler ve derin saygı ve sevgilerle ellerinizden öperim efendim.”¹⁰⁸

CHF Genel Sekreterliği’ne sorulan bu soru üzerine CHF, gündemlerinde halkevi binasının satılacağı yönünde herhangi bir fikirleri olmadığını söylemiştir. Bu haberin yanlış haber olduğu ileri sürülmüş, bu gibi haberlere itibar edilmemesi istenilmiştir.¹⁰⁹

İsmet Paşa, Şubat 1934’te halkevlerinin açılış yıldönümünde açılış konuşmasını yapmış, o yıl açılmış olan 25 halkevine dilek ve temennilerde bulunduktan sonra bu halkevlerinin işlevinden, halkevlerinden ne tür çalışmalar beklendiğinden bahsetmişti. İsmet Paşa’nın

---

¹⁰⁸ B.C.A., 490.01/73.276.1, ek: 194-195.

¹⁰⁹ B.C.A., 490.01/73.276.1, ek: 193.

açılışlarını yaptığı 25 halkevi arasında Mardin Halkevi de vardı.¹¹⁰ Bu tarihten sonra Mardin Halkevi resmi olarak faaliyete başlamıştı.

1.3. Mardin Halkevi'nin Kuruluşu ve Açılış Merasimi

Halkevlerinin kurulması ülkede yeniden bir ulusal kaynaşma dönemini gündeme getirmişti. Milli Mücadele'nin savaş dönemindeki heyecanlı günlerinin esintileri yeniden canlanmıştı. Bu yüzden halkevlerinde kültürel açlık, bilimsel çoraklık ortamının giderilebilmesi için yoğun bir çalışma dönemine girilmişti.¹¹¹

CHF 1932 yılında yayınladığı tamiminde halkevlerinin açıldığı şehirde açılışlarında gösterdiği sıcaklığı daha sonra da devam ettirmeleri istenilmişti. Halkın halkevini benimsemesi ve halkevinin uğrak yeri olması için halkevi yönetimi ile üyelerinin çalışmalarına dikkat etmeleri istenilmişti. Aksi takdirde halkevlerinin önemini kaybederek çürümeye mahkum olacağı açıklanmıştı.¹¹²

Kitlelerin bilinçle birbirine bağlanmaları, ortak duygu ve düşünceler içinde olmaları, kendilerini bir topluluğa ait hissetmeleri yoluyla ortak bir kültür yaratma çalışmaları için törenler, kutlamalar ve anmalar önemli bir yer tutmaktadır. Bu günlerde halkın kendi tarihine, geçmişine dair bilgilerini tazelemesi için yerel ya da ulusal ölçekte önemli kişilerin tanınması gerekmektedir. Bu kişilerin topluma katkılarının değerlendirilmesi ve halkın bilinçlenmesi bu yolla mümkün olmaktadır. Halkevlerinde düzenlenen törenler ve kutlamalar bir hadiseyi bir davayı bir matemi veya bir sevinci millete mal etmiş olmanın aracı olarak görülmekteydi.¹¹³

Bu törenlerden biri de halkevlerinin açılış günleri olmuştur. Bu bağlamda Mardin Halkevi'nin açılış töreni 1935 yılında Mardin Halkevi tarafından çıkarılan broşürde şu şekilde tasvir edilmişti:

“ 23 Şubat 934 Cuma günü Mardin'in şimdiye kadar görmediği şiddetle kar ve tipi fırtınasına caddeleri, sokak kapılarını tamamen örttüğü halde Halkevi açılma merasimi, canlı ve heyecanlı bir şekilde ve epeyce kalabalık bir halk tabakası huzurunda yapılmıştır. Köylü muallim, memur, halk, esnaf, mektepli talebe öğleden evvel içtima yeri olan Halkevi salonuna geldiler. Vali, büyük üniformalı askerlerde öğle zamanı hazır bulunuyorlardı.

---

¹¹⁰ İsmet Paşa, “Yeni Halkevlerinin Açılma Nutku”, **Ülkü Halkevleri Mecmuası**, C. 3, S. 13, Mart 1934, s. 1

¹¹¹ Anıl Çeçen, **a.g.e.**, s.118-119.

¹¹² **C.H.F Halkevleri Talimatnamesi**, s. 25; Anıl Çeçen, **a.g.e.**, s.119.

¹¹³ Nuray Bayraktar, **Halkevlerinin Ülke Kültürüne, İnsan Gelişimine ve Dönüşümü Açısından Katkıları ve Önerileri**, Ankara, Halkevleri Yayınları, 1999, s.134.

Bir gece evvel Ankara'dan radyo ile saat ayarı alan Halkevi Reisi Doktor Aziz Uras halka Ankara'dan merasimi radyodan takip zamanı geldiğini bildirdi. Ve akabinde İstiklal Marşı kuvvetli bir surette söylenmeye başlandı.”¹¹⁴

Mardin Halkevi'nin açılış merasimine Ankara Halkevi'ndeki günün anlam ve önemini belirten konuşmalar bitip Ankara Halkevi Temsil Şubesi'nin düzenlediği temsil programına başlanılacağı zaman Mardin Halkevi açılış merasimine başlandı. Merasim ise şöyleydi:

“Muallim Tefvik ve Habip beylerin piyano, kemanla ve mektep talebesinin refakatiyle İstiklal Marşı'ndan sonra Gazi Hazretlerini Temsil eden bir muallim arkadaş tarafından [Andın ilk mısraı] okundu. Halk arasına girmiş bulunan ve evvelden hazırlanmış olan talebelerde (Andın ikinci kısmını) tekrarladılar. Canlı bir tablo için hazırlık yapıldığı anda, cumhuriyetin onuncu yıl marşını radyodan geçirilen bir plakla dinlendi.

Akabinde on dakika mütemadiyen alkışlanan Gazi Hazretlerinin bir bayrağa sarılmış muhteşem heykeli altında, göğsünde altı oku remzeden altı prensip yazılı gürbüz gençlerden mürekkep canlı tablo seyredildi.”¹¹⁵

Temsiller bittikten sonra Halkevi Başkanı Aziz Uras Halkevinin amaçlarını anlatan nutkunu okudu.¹¹⁶ Aziz Uras'ın açılış günü okuduğu nutuk şöyleydi:

“Çok saygılı Yurttaşlarım. Bugün Halkevlerinin açılma ve kutlama merasimi için burada toplanmış bulunuyoruz. Bu saatte Türkiye'nin 79 memleketinde aynı maksatla merasim yapılmaktadır. Bilgiye, kültüre, nura susamış olan Mardin gençliği ve halkı da bu açılış ve her sene artacak olan bu evlerin ne maksatla ve gaye ile açıldığını arz etmek isterim:

Memleketi en büyük felaketlerden kurtaran onu zaferlere ulaştıran ve onu yükseltmek için omuzlarını destek yapan yine memleketin eşsiz dahi ve erişilmez evladı Türk camiasının öz babası, Mustafa Kemal'in Reisiyle şereflenen Cumhuriyet Halk Fırkası'nın karar ve önde programı Türk'ü ve Türkiye'yi siyasi, iktisadi zincirlerden kurtarmak ve onların fikri, içtimai yükselmeleri için seçilen yol üzerinde elde meşale ile rehber öncü olmaktır. Asıl inkılap diye tarif ettiğimiz ve altı oktan birisi ile remizlenen ülkü işte budur. Milli yükseliştir.(...)

---

¹¹⁴ C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü, y.y., Mardin Ulus Sesi Basımevi, 1935, s. 10; Dikkat edilecek olursa Mardin Halkevi de 19 Şubat 1934'te resmi açılış töreni olmasına rağmen broşürde 23 Şubat gösterilmişti. 19 Şubat 1934 tarihinde yapılmaması 1933 yılında alınan bir kararla 19 Şubatı takip eden Cuma günü yani 23 Şubat 1934 tarihinde kutlamaların yapılacağı duyurulmuştu. Bkz. C.H.F. Katibiumülüğünün F. Teşkilatına Umumi Tebligatı İkincikanun 1934'ten Haziran 1934 sonuna kadar, C.4, y.y., Hakimiyeti Milliye Matbaası, 1934, s. 31.

¹¹⁵ C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü, s. 11-12.

¹¹⁶ a.g.e., s. 12.

Biz Türkler siyasi iç ve dış tazyikler altında üç yüz seneden beri mütemadiyen yerinde saymış, hatta gerilemiştik. Ve bu yüzden medeniyet baranlarına doğru yol alan milletler bizi fersahlarla geçmişti. Bunu hepimiz biliyoruz. Bize yol gösteren, karanlıklar içinde bir ışık tutan olmamıştı. Yürümek isteyen bacak kırılmış, ışık tutmak isteyen kol koparılmıştı. O üç yüz sene kap kara, sim siyah bir bulut gibi geldi ve geçti... Şimdi yürümek isteyen bacak ve ışık tutmak isteyen kol ne kadar zaif olursa olsun küçük görülmüyor: ona destek olmak için elden gelen her şet yapılıyor.(...)

Devlet teşkilatı haricindeki bu kudretler aranıp bulunacak, kuvvetlendirilecek, onlarla mücadele ruh ve heyecanı aşılacak ve milli kültür için bunlar bir unsur olacaktır. İşte bu unsurların bir kül teşkil edeceği yerler halkevidir.

Bir insan doğarken bir et parçasından ibaret gibi görünür. Fakat bu zavallı et parçası ancak tekâmül devrelerini geçirirken gizlediği esrarlı seciyeyi ifşa eden fişkırıma müheyya harika gibi kudretlerin makarrıdır. Bir buğday tanesi de böyledir. Bunlar inkişaf için uygun bir vasat bir muhit ararlar. Halkın gençliğin türemek isteyen fikri maşarı hayatıyet için uygun vasatta halkevleridir. Yurt ve millet sevgisi için kalbinde yer ayıran her vatandaşa açık olan halkevi vatandaşın kabiliyetine göre çalışacağı ve bilgisini yükselteceği ve bunlar için öğrenen ve öğreten arkadaş bulacağı ve nihayet elden gelebilecek büyük yardımı göreceği yerdir. Bu suretle bu evde vatandaş ihmal edilmeyecek bir kuvvet ve kudrete sahip olacak ve bu sefer bütün yurdun yükselmesi için kendisi bir kanat olacaktır. Geçmişte gayip edilmiş fersahlar ve büyük mesafeleri kazanacak en aydınlık en kısa en emin yol bu yoldur. Büyük ülkü yolu. Gazi Mustafa Kemal yolu bu yoldur.

Bu yolda yürüyen her vatandaş fırka bayrağımızın (sembolize)ettiği- Cumhuriyetçilik, Milliyetçili, Halkçılık, Devletçilik, Layıklık ve İnkılapçılık- altı ana prensipleri baş tacı etmek bu ana prensiplerin kayıtsız ve şartsız müdafî olmak vasıflarıyla silahlanmalıdır. Çünkü bu yol ulu başbuğumuzun işaret ettiği yoldur.

Türk genci, Türk vatandaşı bu yoldan çıkmamaya biraz evvel ant içti. O and içilirken duyduğumuz heyecan bize yürüyeceğimiz yol için en büyük kudret kaynağı olacaktır. Yükselme yolumuzda bize kuvvet, kudret aşılaman, yolumuzu aydınlatan büyük gazi şefimize ve onun arkadaşlarına aynı vect ve heyecanla tükenmez sevgi ve saygılarımı sunmakla sözlerimi bitiriyorum...¹¹⁷

Aziz Uras açılış konuşmasında halkevlerinin Mustafa Kemal'in yolu olduğunu ve Halk Fırkası'nın altı prensibinin halkevi çalışmaları için baş tacı edilmesi gerektiğini anlatmıştır.

Aziz Uras'ın bu konuşmasının ardından Halkevleri Talimatnamesi okunmuştu. Muallim Bay Kadri tarafından Behçet Kemal Bey'in halkevi hakkındaki şiiri okunmuş,

---

¹¹⁷ C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü, s.14-16; B.C.A., 490.01/959.714.2, ek: 90-93.

salondakiler tarafından çok canlı ve heyecanlı şekilde alkışlanmıştı. Programın devamında Dil, Edebiyat, Tarih Şubesi üyelerinden Bay Kemal yazdığı şiiri okudu. Konuşmalar bittikten sonra radyodan Ankara Halkevi'nin temsili takip edilmeye başlandı. Mardin Halkevi bir perdelik bir temsil hazırlamıştı. Ancak temsilde oynayacak kişilerin uzak mahallelerden gelmesi ve o gün yoğun bir kar yağışının olması temsillerin oynanmasını engellemişti. Bu yüzden Mardin Halkevi'nin hazırladığı temsil yerine Ankara Halkevi'nin hazırladığı temsil takip edilmişti. Bu karlı güne rağmen açılış merasimine 250 kişi gelmişti.¹¹⁸

Ulusal devrimi yükseltmek yolunda ve halkevlerinin kuruluş tarihinden itibaren geçen üç yıl gibi kısa bir sürede övünç kaynağı olacak işler başaran Mardin Halkevi'nin bir yıl içinde başardığı işler belki de istenilen seviyede ulaşmamıştı ancak kısıtlı imkanlara rağmen çalışmaların en verimli şekilde geçmesine özen göstermişti.¹¹⁹

Kuruluşlarının ilk yıllarında halkevleri, çalışmalarını Türk Ocakları'ndan kendilerine geçen binalarda yapmışlardı. Bu binaların halkevi çalışmaları için yetersiz kalması durumunda başka mekânlarda da faaliyetlerine devam etmelerine izin verilmişti.¹²⁰

Bu dönemde kullandığı bina kendisi için yetersiz gelen halkevlerinden birisi de Mardin Halkevi idi. Mardin Halkevi'nin bulunduğu bina iki odadan oluşmaktaydı. Bu durum şubelerin çalışmaları için yetersiz kalmaktaydı. Bunun üzerine Mardin Halkevi bitişindeki binayı kullanmak isteyecekti. Ancak binada Ticaret Odası bulunmaktaydı. Mardin Halkevi, Halk Fırkası'na binayı az bir masrafla işlerine yarayacak hale getirmeyi düşündüklerini ve binanın Mardin Halkevi'ne verildiği takdirde komitelerinin faaliyetlerini daha esaslı yapacaklarını bildirmişti.¹²¹

CHP bu isteği incelemesi için bir müfettiş görevlendirmişti. Müfettiş, Mardin Halkevi binasında ve istemiş olduğu binada bir takım incelemeler yaptıktan sonra Mardin Halkevi'nin isteğini yerinde bulmuştu. Ticaret Odası'nın kaldığı bina Mardin Halkevine verildiği takdirde toplanmaları kolaylaşacak ve daha geniş bir sahada çalışma imkânına

---

¹¹⁸ a.g.e., s. 12; Merasime gelenler bellerine kadar kara gömülerek geldiklerini anlatılmıştı. Bkz. **C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü**, s. 13.

¹¹⁹ a.g.e., s. 6.

¹²⁰ **C.H.F Halkevleri Talimatnamesi**, s. 7.

¹²¹ B.C.A., 490.01/73.276.1, ek: 192.

sağlayacaktı. Müfettiş, CHP'ye binanın kullanımına izin verildiği takdirde ufak tamir ve tadilat için 1934 bütçesine ek bütçe konulabileceğini bildirmişti.¹²²

Bunun yanı sıra Mardin Vilayeti Bayındırlık Baş Mühendisliği'nce hazırlanan raporda acele olarak yıktırılması gereken yerler içinde Mardin Halkevi kullanımında olan şark salon cephesi ile altındaki dükkânların da bulunması ek bir bina talebinde bulunmasında önemli etkendi.¹²³

Mardin Halkevi'nin çalışmalarını riskli bir alanda yapması uygun olmadığından CHF Genel Sekreterliği'nden bina için gerekli izin istenmişti. CHF Genel Sekreterliği'nin gerekli izni vermesi sonrasında Ticaret Odası'na kiraya verilen bina, Mardin Halkevi'ne tahsis edildi.¹²⁴

1.4. Mardin Halkevinin İdari Yapılanması

1944 yılından öncesine kadar Mardin Halkevi ile ilçelerdeki halkevleri ve halkodaları, CHP Teşkilatının Olmadığı Vilayetlerdeki Halkevleri ve Halkodaları talimatnamesine göre yönetilmişti. Bu talimatnameye bakıldığında hükümetin halkevlerine verdiği önem daha net olarak anlaşılacaktır. Bu dönemde CHP tek partili hükümet olmasına rağmen kendi teşkilatı bulunmayan yerlerde teşkilatını kurmaya öncelik vermemişti. Bunun yerine halkevlerinin kurulmasına öncelik vermiş olması dikkate şayandı.¹²⁵ Halkevlerinin açılmasına öncelik vermesinin amacı halkı partinin faaliyetlerine aktif bir şekilde katılmasını sağlamakla birlikte halkevlerinin daha aktif ve işlevsel olması sağlanmıştır.

CHP tek başına iktidarda iken halkevleri ile belli başlı gayeleri olmuştur. Bu gayeleri gerçekleştirmek ve halkevleri ve halkodalarının faaliyetlerini artırmak için parti teşkilatının kurulmamış olduğu vilayetlerde hem partinin gayelerini yükseltmek hem de halkevlerini ve halkodalarını mevsimine, yolların vaziyetine göre teftiş etmeleri için parti müfettişlerini görevlendirmişti.¹²⁶

---

¹²² B.C.A., 490.01/73.276.1, ek:191.

¹²³ B.C.A., 490.01/73.276.1, ek:175.

¹²⁴ B.C.A., 490.01/73.276.1, ek: 186, 187.

¹²⁵ Canser Kardeş, **Diyarbakır Halkevi ve Karacadağ Dergisinin Halk Bilim Açısından Değerlendirilmesi (1932-1951)**, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temmuz- 2007, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)s.25.

¹²⁶ **C.H.P. Parti Teşkilatı Kurulmamış Vilayetlerdeki Halkevleri ve Halkodaları Teftiş Talimatnamesi**, Ankara, Zerbamat Matbaası, 1940, s. 5-6; Halkevlerinin örgütlenmesi, Türkiye'de coğrafi açıdan bölgeler bazında farklı yoğunluklara sahipti. Batı bölgelerinde(Marmara, Ege) Halkevleri hemen her il ve ilçe de hatta kazalarda da örgütlenmişken Güneydoğu ve Doğu Anadolu da bu yoğunluk alt seviyelerde kalmıştı. Bunun sebeplerinde biri Güneydoğu ve Doğu Anadolu'nun etnik özellikleriyle cumhuriyet politikaları arasındaki gerilimin şiddet temelinde çözümlenmeye çalışılması ve Halkevlerinin cumhuriyet politikalarıyla ilişkisi bu

Tüm bunlar dikkate alındığında 1945 yılı Mardin için önemli bir yıl olmuştu. 1925 Şeyh Sait İsyanı'ndan sonra kapatılan CHP Mardin teşkilatı 20 yıl aradan sonra 30 Mart 1945 yılında tekrar açılmıştı. Parti müfettişi olan Prof. Dr. Sadi Irmak CHP Mardin teşkilatını açmak için Mardin'e gelmişti. Açılış töreni Mardin Halkevi'nde yapılmış, tören için gelen Sadi Irmak cumhuriyet ile ilgili bir konuşma yaptı.¹²⁷

1945 yılında Mardin parti teşkilatının kurulmasından önce 1944 yılında Mardin CHP İl İdare Kurulu kurulmuştu. Bu tarihten sonra CHP sekiz ilçe merkezinde daha yapılandı.¹²⁸

Mardin Halkevi 23.2.1934 Cuma günü halkevleri olan yerlerde açılma yıldönümleri kutlamalarının yapıldığı vakitte açılmıştı.¹²⁹ Daha önce de değinildiği gibi Mardin Halkevi'nin açılış merasiminde bazı sorunlar oluşmuştu. Havanın fırtınalı olmasından dolayı fotoğrafçılardan kimse gelmemişti ancak, o an orda bulunan izleyicilerden fotoğraf makinesi olanlar fotoğraf çekmiş ve bu fotoğraflardan ikisi büyütülerek CHF Genel Sekreterliğine gönderilmişti.¹³⁰

Mardin Halkevi 1934'te altı şube ile göreve başlamıştı.¹³¹Bu şubeler ve isimleri şöyleydi:¹³²

1. Dil, Edebiyat, Tarih Şubesi
2. Güzel Sanatlar Şubesi
3. Temsil Şubesi
4. Spor Şubesi
5. Kütüphane ve Neşriyat Şubesi
6. Köycülük Şubesi

---

bölgelerdeki geriliği ile açıklanabilirdi. Bkz. Cemalettin Canlı, **Halksız ve İnsansız Bir Tarihin Halkevleri**, Ankara, Halkevleri Yayınları, 1999, s. 86-87.

¹²⁷Cahide Korhan, **Tek Parti Döneminde Mardin(1923-1950)**,Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eylül-2012, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s.61; Mardin'de 1945 yılı itibariyle Halkevleri ve Halkodaları şunlardı: Mardin Halkevi, Cizre Halkevi, Derik Halkevi, Gercüş Halkevi, Midyat Halkevi, Nusaybin Halkevi, Savur Halkevi, İdil Halkodası, Kızıltepe Halkodası, Mazıdağı Halkodası, Estel Halkodası, Kerburan Halkodası, Maserti Halkodası toplamda 7 Halkevi ve 6 Halkodası mevcut idi. Bkz. **C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları Yurt İçinde Dağılışı**, Ankara, Doğu Matbaası, 1945, s. 57.

¹²⁸ “ C.H.P İl İdare Kurulu Çalışması”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 29 Ekim 1946, s. 5.

¹²⁹ **Cumhuriyet Halk Fırkası Katibiumulüğünün Fırka Teşkilatına Umumi Tebligatı İkincikanun 1934'ten Haziran 1934 Sonuna Kadar**, C. 4, s.27.

¹³⁰ B.C.A., 490.01/959.714.2, ek: 68.

¹³¹ B.C.A., 490.01/73.276.1, ek:194.

¹³² B.C.A., 490.01/959.714.2, ek: 69.

Halkevinin ilk yılında üye sayısı üç yüz seksen altıydı.¹³³ 1935 yılında ise üye sayısında bir artmış meydana gelmiş üye sayısı dört yüz yirmi bir olmuştu.¹³⁴ Üye sayısı artmakla birlikte mesleki çeşitliliğinde arttığı görülmektedir. Aşağıdaki tabloya bakıldığında halkevinin üyeleri doktor, işçi, tüccar vs. gibi çok değişik meslek gruplarına mensuptur. Bu durum halkevinin toplumun bütün kesimlerine hitap ettiğinin açık bir göstergesidir.

Kurulan Şubelerin İsimleri	Eve Kayıtlı Azanın Mesleklere Göre Sayısı										
	Avukat	Doktor	Muallim	Tüccar	İşçi	Çiftçi	Güzel Sanatlar	Sair Meslek	Kadın	Erkek	Toplam
Dil, Edebiyat, Tarih Şubesi	1	1	25	19	8	2	2	49	3	104	107
Güzel Sanatlar Şubesi	-	-	8	7	40	4	2	15	2	74	76
Temsil Şubesi	-	-	5	9	3	-	-	5	5	17	22
Spor Şubesi	-	1	2	5	19	-	-	8	-	35	35
Kütüphane, Neşriyat Şubesi	-	-	10	24	19	2	1	12	1	67	68
Köycüler Şubesi	-	-	-	8	25	30	-	6	-	69	69
Toplam	1	2	50	72	114	38	5	95	11	366	377

Tablo 2. Kaynak: C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü, y.y., Mardin Ulus Sesi Basımevi, 1935, s. 60

Tabloya baktığımızda en fazla üyenin ve en fazla öğretmenin olduğu şube Dil, Tarih ve Edebiyat'tır. En az üyeye sahip şube Temsil Şubesi olmasına rağmen en fazla bayan üyenin olduğu şube de olmuştur. Bayan üyenin olmadığı şubeler Köycüler ile Spor Şubeleridir.

¹³³B.C.A., 490.01/73.276.1, ek: 194.

¹³⁴B.C.A., 490.01/989.830.2, ek:56. ; 1935 yılında Mardin vilayetinde görevli öğretmenlerin sayısına bakıldığında öğretmenlerin sayısı ile halkevi şubelerinde görevli öğretmen sayısının toplamı uyumaktadır. Buna göre öğretmenlerin büyük bir kısmının bu şubelerde görev almış olması muhtemeldir. Bkz. **Milli Eğitim Kültür 1935- 1936 İstatistiği**, Ankara, Mehmet İhsan Matbaası, 1937, s.105.

Halkevi İdare Heyeti, İdare Komiteleri'nin kendi aralarından ayrı ayrı seçecekleri birer başkandan oluşmaktaydı. Halkevi İdare Heyeti ile Şube Komiteleri'nin seçimleri iki yılda bir yapılırdı. Şube de görevli diğer üyeler tekrardan seçilebiliyordu.¹³⁵

Bu bağlamda yukardaki meslek gruplarını tabloda gösterdikten sonra aşağıda da 1934-1936 yıllarında Mardin Halkevi'nin İdare Heyeti verilmiştir:¹³⁶

Halkevi Başkanı Şubesi	Aziz Nihat(Uras)
Dil, Edebiyat, Tarih Şubesi	Sabri Bey
Güzel Sanatlar Şubesi	İbrahim Bey
Temsil Şubesi	Arif Bey
Spor Şubesi	Fazıl Nerim Bey
Kütüphane ve Neşriyat Şubesi	M. Siret
Köycülük Şubesi	Rıfat Emin Bey

Şubelerin ilk idari başkanları ve üyeleri şunlardı:¹³⁷

1. Dil, Edebiyat, Tarih Şubesi

Sabri Bey	Temsilci
Ethem Bey	Üye
Muhittin Bey	Üye
Muhittin Bey	Üye
Bekir Bey	Üye

2. Güzel Sanatlar Şubesi

İbrahim Bey	Temsilci
Tevfik Bey	Üye

¹³⁵ C.H.P Halkevleri Öğreneği, s.8; Nurcan Toksoy, a.g.e., s.60.

¹³⁶ B.C.A., 490.01/959.714.2, ek: 69.

¹³⁷ B.C.A., 490.01/959.714.2, ek: 69.

Bahram Bey Üye

Habip Bey Üye

Yusuf Ef Bey Üye

3. Temsil Şubesi

Arif Bey Temsilci

Hüseyin Bey Üye

Muhtar Bey Üye

4. Spor Şubesi

Fazıl Nerim Bey Temsilci

Musa Bey Üye

Ahmet Cemil Bey Üye

Sabri Bey Üye

5. Kütüphane ve Neşriyat Şubesi

Mehmet Siret Bey Temsilci

Hidayet Bey Üye

Zeki Bey Üye

Kemal Bey Üye

Nazım Bey Üye

6. Köycüler Şubesi

Rıfat Emin Bey Temsilci

Mehmet Bey Üye

Şakir Bey Üye

Fahri Bey Üye

Yukarda isimleri verilen üyeler altı şubenin üyeleriydiler. Aziz Uras, diğer şubelerin üyelerinin olduğunu ancak halkevinde toplantılarını yapabilecekleri yer sorunu başta olmak üzere başka sebeplerden dolayı Mardin Halkevi'nin kurulmayan şubelerinin faaliyete geçmesinin sonraki yıllara kaldığını belirtmişti.¹³⁸

İlerleyen yıllarda diğer şubeler faaliyete geçmiştir. Bu şubeler içinde en geç kurulan Müze ve Sergi Şubesi olmuştu.

1.5. Mardin Halkevi Yönetim Kurulu Toplantıları

CHF tarafından yayımlanan Halkevi Talimatnamesine göre Halkevi Yönetim Kurulu'nun haftada en az iki kere toplanması gerekiyordu.¹³⁹ Mardin Halkevi, Halkevi Yönetim Kurulu ilk toplantılarını 1933 (hazırlık devresindeki toplantılar ve 1934 yılı dahil) yılı içinde yapmıştı. 1933 yılında on iki toplantı yapmış ve bu toplantılara 1080 kişi katılmıştı.¹⁴⁰ 1934 yılındaki Mardin Halkevi Yönetim Kurulu (15.12. 1935 tarihindeki toplantılarda dahil) toplantılarının sayısı kırk dört ve bu toplantılara gelen vatandaş sayısı iki yüz bir idi. Buna göre toplantılar ya aksatılmış ya da kayıt edilmemişti.¹⁴¹

Mardin Halkevi Yönetim Kurulu toplantıları haricinde şubelerin de toplantıları oluyordu. 31.12.1934-15.12.1935 tarihleri arasında şubelerin toplantıları ve bu toplantıya katılanların şubelere göre dağılımı şöyledi:

Şube	Toplantı Sayısı	Katılımcı Sayısı
Dil, Tarih ve Edebiyat	39	196
Ar	21	89
Gösterit	26	130
Spor	56	251
Kitapsaray ve Yayın	9	27
Köycülük	41	194

Tablo 3. Kaynak: B.C.A., 490.01/989.830.2, ek:57

¹³⁸ B.C.A., 490.01/73.276.1, ek:198.

¹³⁹ C.H.P. Halkevleri Öğreneği, Ankara, Ulus Basımevi, 1935, s. 9.

¹⁴⁰ B.C.A., 490.01/959.714.2, ek: 155; C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü, s.60.

¹⁴¹ B.C.A., 490.01/989.830.2, ek: 41; B.C.A., 490.01/989.830.2, ek:57.

192 şube toplantısı yapılmış ve bu toplantılara da 1087 kişi katılmıştı.¹⁴² Tabloya bakıldığında en az toplanan şubenin Kitapsaray ve Yayın Şubesi olduğu görülmektedir.

1934 yılında yapılan Şube İdare Komitesi'nin üyelerinde bazı değişiklikler olmuştu. Buna göre 15.12.1935 tarihi kayıtlarına göre Mardin Halkevi şubelerinde görevli üye ve başkanlarının isimleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Komite Adı	Başkan	Üye	Üye	Üye	Üye
Dil, Tarih, Edebiyat	A. S. Aykal	İ. İlhan	F. Kösesoy	M. Özsoy	Bekir
Ar	İ. Omay	S. Özalp	Bahram	O. Özsoy	H. Gülseven
Gösterit	Refik	H. Savaşın	K. Turgay	Z. İlsan	H. İlsan
Spor	Selahattin	C. Ersoy	A. Rıfat	A. Taha	Reşat
Kitapsaray ve Yayın	S. Bayar	H. İlsan	H. Arun	Z. Kılıçözlü	F. Kösesoy
Köycüler	R.E. Güven	F. Ergin	Sadettin	M. Faik	Şakir
Sosyal Yardım	-----	-----	-----	-----	-----
Halk Dershaneleri ve Kurslar	-----	-----	-----	-----	-----
Müze ve Sergi	-----	-----	-----	-----	-----

Tablo 4. Kaynak: B.C.A., 490.01/989.830.2, ek:56

Mardin Halkevi'nin şubelerin başkanları, toplumun aydın kesiminden seçilmiş insanlardı. Dil, Tarih, Edebiyat şubesinin başkanı ilkokul müfettişiydi. Gösterit Şubesi'nin başkanı levazım (depo, hazine) memuruydu. Ar Şubesi'nin başkanı ortaokul öğretmeniydi. Spor Şubesi'nin ise levazım (depo, hazine) sekteriydi. Kitapsaray ve Yayın Şubesi'nin başkanı ise basın direktörüydü. Köycüler Şubesi'nin uçak kurumu başkanıydı. Kısacası Mardin Halkevi şubelerinin başkan ve üyeleri halk tarafından itibar edilen kişilerden seçilmişti.¹⁴³

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere üç şube aktif değildi. Bunlardan biri olan Sosyal Yardım Şubesi, 1939 yılına kadar şubeye kayıt edecek eleman bulunamamasından

¹⁴²B.C.A., 490.01/989.830.2, ek:57.

¹⁴³B.C.A., 490.01/989.830.2, ek:56.

dolayı gecikmiştir. Şube'nin 4/4/1939 tarihinde üye kayıt etmeye başlaması ve aralarında yönetim kurulunu seçmesi ile birlikte işlerlik kazandı. Şube ilk yılında elli dört üye kaydetmişti.¹⁴⁴

1939 yılında çalışmalarına başlayan Sosyal Yardım Şubesi'nin başkan ve üyelerinin isimleri şöyleydi:¹⁴⁵

Komite Başkanı	: Hüsrev Elden.	Ağır Ceza Mahkeme Reis Vekili
Üye	: Dr. Turgut Işın.	Hükümet Doktoru
Üye	: Edip Araslı.	Ağır Ceza Azası
Üye	: Dr. Aziz Turak.	Trahom Hastanesi Başhekimisi
Üye	: Eczacı Cevdet Öztürk	Serbest Eczacı

Şubelerin seçimlerine ait ikinci bilgilere 1940 yılındaki arşiv belgelerinde ulaşılmıştır. 1934 yılındaki seçimlerde başkan seçilen Aziz Uras 1940 yılında tekrar başkan olarak seçilmiştir. 1940 yılında yapılan seçimlerde başkan değişmemişti ama şubelere yeni üyeler seçilmişti. 1940 yılında yapılan komite seçimlerinin neticesinde vazife alanların şubelere dağılımı şu şekilde gerçekleşmişti.¹⁴⁶

1. Dil, Tarih, Edebiyat Şubesi

Ziya Kılıçözlü	: Ortamektep Müdürü	Komite Başkanı
Yasin Kutluğ	: Eski Mebus, İstihbarat Amiri	Üye
İsmail Ceyhan	: Ortamektep Türkçe Öğretmeni	Üye
Nilüfer Aydın	: İlkokul Öğretmeni	Üye
Kemal Turgay	: Maliye Gelir Memuru	Üye

2.Ar Şubesi

İbrahim Omay	: Ortamektep Resim Öğretmeni	Komite Başkanı
Necati Omay	: Belediye Muhasebecisi	Üye
Bahrem Önen	: Dava Vekili	Üye
Sabri Özalp	: Ortamektep Musiki Öğretmeni	Üye

¹⁴⁴ B.C.A., 490.01/972.764.3, ek:8.

¹⁴⁵ B.C.A., 490.01/972.764.3, ek:8.

¹⁴⁶ B.C.A., 490.01/972.764.3, ek:5,6,7.

Beşir Akgül : İlkokul Öğretmeni Üye

3. Gösterit Şubesi

Sedad Yesügey : Ortamektep Tabii İlimler Öğretmeni Komite Başkanı

Yıldız Erdem : İlkokul Öğretmeni Üye

İsmail Yardımcı : Belediye Elektrik Memuru Üye

Yılmaz Aydın : İlkokul Öğretmeni Üye

Faruk Zeren : İlkokul Öğretmeni Üye

4. Spor Şubesi

Hasan Basri Çelebi : Ortaokul Jimnastik Öğretmeni Komite Başkanı

Seyfi Kurtuluş : Ortaokul Fransızca Öğretmeni Üye

Nusret Yardımcı : Maliye Tahsilat Kâtibi Üye

Tevfik Oral : İlkokul Baş Öğretmeni Üye

Memet Özkan : Halkevi İdare Memuru Üye

5. Sosyal Yardım Şubesi

Hilmi Kımaz : Diş Tabibi Komite Başkanı

Dr. Mahmut Turgut : Hükümet Tabibi Üye

Celal Önen : Çocuk Esirgeme Başkanı Üye

Vasfi Demir : Özel İdare Müdürü Üye

A. Rahim Yardımcı : Manifaturacı Üye

6. Halk Dershaneleri ve Kurslar

Esat Artık : İlkokul Müfettişi Komite Başkanı

Naime Aktan : İlkokul Öğretmeni Üye

Yıldız Erdem : İlkokul Öğretmeni Üye

İzzet İlhan : Gazi Okulu Baş Öğretmeni Üye

Rıfat Bozkurt : İlkokul Öğretmeni Üye

7. Kitapsaray ve Yayın Şubesi

İsmail Ceyhan : Ortaokul Türkçe Öğretmeni Komite Başkanı

Hacar İlsan : İlkokul Baş Öğretmeni Üye

Muhittin Uğurlu : Kitapsaray Memuru Üye

Sadri Ener : Ortaokul Riyaziye Öğretmeni Üye

Şerif Timinci : Ortaokul Tarih Öğretmeni Üye

8. Köycülük Şubesi

Rıfat Güven : Ticaret Odası Reisi Komite Başkanı

Memet Ulusoğlu : Belediye Üyesi Üye

Tevfik Oral : İlkokul Baş Öğretmeni Üye

Rıfat Atay : Emekli Subay Üye

Kasım Adıgüzel : Dava Vekili Üye

1943 yılında Milletvekili seçilecek olan Aziz Uras'ın, halkevi başkanlığını bırakmasıyla yeni yılın başkan ve üye seçimleri için 1944 yılında komite seçimleri için gazeteye ilan verilmişti ve şubelere seçilen kişiler gazetede ilan edilmişti. 1944 yılındaki seçim sonuçları şöyleydi:¹⁴⁷

Dil, Edebiyat Şubesi

Tevfik Oral : Cumhuriyet Okulu Baş Öğretmeni

Abdullah Öncel: Sakarya Okulu Öğretmeni

Naime Aktan : Gazi Okulu Öğretmeni

Halime Berkay : Ortaokul Türkçe Öğretmeni

---

¹⁴⁷ "Halkevimizde Komite Seçimi", **Ulus Sesi Gazetesi**, 20 Mart 1944, s. 2.

Ethem Aybar : Ticaret Odası Başkâtibi

Ar Şubesi

İbrahim Omay : Ortaokul Öğretmeni

Selahattin Ulusoğlu : Kooperatif Muhasibi

Zehra Zeren : Gazi Okulu Öğretmeni

Suat Öz : Ortaokul Musiki Öğretmeni

Önel Kargalık : Ortaokul Fransızca Öğretmeni

Müze ve Tarih Şubesi

Tevfik Oral : Cumhuriyet Okulu Baş Öğretmeni

Arif Kurtuluş : Dumlupınar Baş Öğretmeni

Yılmaz Aydın : Merkez Okulu Öğretmeni

Necmi Atalay : Ortaokul Türkçe Öğretmeni

Dr. Rıfat Öztürk : .....

Komite seçimleri ile ilgili duyurular Ulus Gazetesi'ne verilen ilanlar ile halka duyuruluyordu. Her şube farklı bir günde seçimi gerçekleştiriyordu. Ancak bazen ilan edilen tarihte seçimler gerçekleşmeyebiliyordu. Köycülük Şubesi'nin 16 Mart 1944'te yapılması gereken toplantısının 23 Mart'ta gerçekleştirilmesi bu duruma bir örnek olarak verilebilir.¹⁴⁸

1.6. Mardin Halkevi Başkanları

Aziz Uras(Aziz Nihat): Mardin Halkevi'nin ilk başkanı olan Aziz Uras 1901 yılında Mardin'de doğmuştur. Doktor olan Aziz Uras birkaç dil bilmekle birlikte Mardin Türk Ocağı başkanlığı, Mardin Belediyesi Başkanlığı, Çocuk Esirgeme Kurumu Başkanlığı da

---

¹⁴⁸Halkevi Köycülük Komitesi", **Ulus Sesi Gazetesi**, 25 Mart 1944, s.2; 1944 yılına kadar kuruluşu hakkında bilgiye ulaşılamayan Müze ve Tarih Şubesi'nin komite başkanı ve üyelerinin seçimleri de yapılmıştı. Bkz. aynı yer. ; 4 Mart 1944 tarihinde Mardin Halkevi şubelerinin toplantı günleri ve saatleri için bakınız ek resim.1.

yapmıştı. 1943 yasama döneminde Mardin milletvekili olana kadar Mardin Halkevi Başkanlığını yürütmüştü.¹⁴⁹

Esat Artık: Mardin Halkevi'nin Aziz Uras'tan sonraki ikinci başkanıydı. 1942 yılında Halkevi Başkan Vekili olan Esat Artık, 1940 yılında halkevinde yapılan komite seçimlerinde Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesinin Başkanıydı. Gerçek mesleği ise ilkokul müfettişliği idi.¹⁵⁰

Abdülkadir Kalav: 1911 yılında Mardin'de doğan Abdülkadir Kalav halkevi başkanlığından önce Mardin Belediye Başkanlığını yapmıştı. Halkevinde de başkanlık yaptıktan sonra VIII. dönem milletvekili olmasıyla birlikte yerini Rıfat Güven'e bırakmıştı.¹⁵¹

Rıfat Güven: Bir dönem Ticaret Odası Başkanlığı ve Uçak Kurumu Başkanlığı da yaptı.¹⁵² Halkevi Başkanı olmadan önce de partinin İl İdare Kurulu üyeliğini yapıyordu.¹⁵³

Dr. Cahit Öztürk: Rıfat Güvenden sonra Halkevi başkanı oldu. Cahit Öztürk zamanında İsmet İnönü Mardin'i ziyaret etmişti.¹⁵⁴

Kemal Oral: 8 Eylül 1950 tarihinde CHP İl İdare Kurulunca Halkevi Başkanlığı'na getirildi. Ulus Sesi Gazetesi'nin ikinci sayfasında verilen atama haberi şu şekildeydi:

“CHP İl İdare Kurulunca şehrimiz Halkevi Başkanlığına Kemal Oral seçilmiştir. Çalışkan ve enerjik bir genç olan Kemal Oral'ı tebrik eder, başarılar dileriz.”¹⁵⁵

Cemal Işınay: Bir dönem halkevinde başkan vekilliği yapan Cemal Işınay bir dönem Ulus Sesi Gazetesi'nde köşe yazarlığı da yapmıştı.¹⁵⁶

Şevket Dursun: Asıl mesleği avukatlık olan Şevket Dursun'un halkevi başkanlığı diğer başkanlardan farklı olmuştu. Çünkü Şevket Dursun halkevlerinin 1951 yılında

---

¹⁴⁹ T.B.M.M ALBÜMÜ 1920-2010 C. 2 1950-1980, Ankara, T.B.M.M Basın ve Halk ile İlişkiler Müdürlüğü, 2010, s.586.

¹⁵⁰ B.C.A., 490.01/972.764.3, ek:5.

¹⁵¹ T.B.M.M ALBÜMÜ 1920-2010 C. 2 1950-1980, s.586; “Halkevi Başkanlığı”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 29 Temmuz 1946, s.2.

¹⁵² B.C.A., 490.01/972.764.3, ek:5; B.C.A., 490.01/989.830.2, ek:56.

¹⁵³ “Halkevi Başkanlığı”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 29 Temmuz 1946, s.2.

¹⁵⁴ “Kutlu Bir Gün Cumhurbaşkanımız İsmet İnönü Gecen Sene Mardin'i Şereflendirmişlerdi.” **Ulus Sesi Gazetesi**, 1 Mart 1949, s.1.

¹⁵⁵ “Halkevi Başkanlığı”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 8 Eylül 1950, s.2.

¹⁵⁶ B.C.A., 490.01/1765.1162.2, Ek:1; Cemal Işınay, “Kızılay'a Borcumuz”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 29 Şubat 1944, s.1.

kapatılmasından sonra başkan seçildi. Mardin’de halkevinin kapatılmasını kabul etmemiş olan bazı kesimler tarafından halkevi başkanı olarak seçilmişti.¹⁵⁷

1.7. Mardin Halkevi Bütçesi

Halkevlerindeki bütün kültür hizmetleri karşılıksız bir hizmet olarak görülmekteydi. Bu kültür hizmetlerinin kadrosunun idari ve zaruri masraflarını karşılamak için hizmet alanlarının genişliğine göre ve imkânları nispetinde her halkevinin bütçesi vardı. Mevcut imkânlarla uyarak hazırlanan bu bütçeler, Halkevi İdare Heyetlerinin bağlı oldukları parti idare heyetleri kanallarıyla vilayet idare heyetlerinin inceleme ve onayından geçirdi. Bu bütçelerin tasdikli bir sureti CHP Genel Sekreterliği’ne gönderilirdi. Genel Sekreterlik bu bütçeleri yalnız formüle uyup uymadığı bakımından değil, ihtiyacı karşılama derecesine göre azalıp çoğalma nispetlerini incelemekteydi. Zaman zaman bütçelerinde meydana gelen açıklar yüzünden merkez, yardım yapmak zorunda kalmıştır.¹⁵⁸

CHP tarafından halkevi bütçelerine özel bir önem verilmiştir. Bir halkevinin başarısı araştırılırken bütçesi göz önünde tutulmakta ve halkevlerinin bütçeleri imkânları dâhilinde değerlendirilmekteydi. Halkevi bütçelerinin en temel kaynaklarını, özel idare ve belediye bütçelerinden parti kanalıyla verilen yardım paraları teşkil etmekteydi. Halkevlerinde tespit edilen bütçe gelişi güzel harcanmayıp daha önceden hazırlanan çalışma planlarına göre her şubenin yapacağı faaliyet nispetinde para aktarılmaktaydı. Ayrıca yapılan yardımlar mahallî bütçe sıkıntılarını karşılamak amacıyla CHP genel merkezinden halkevlerinin genel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla gönderilmekteydi.¹⁵⁹

Halkevlerinin mali desteği sadece üyelere alınan üye ödeneklerinden ve partinin kendi gelir kaynaklarından sağlanmamaktaydı. Bunun yanı sıra halkevlerinin kapatılmasına yakın zamanlarda halkevleri başka işler ile de meşgul olamaya başlamıştı.¹⁶⁰

---

¹⁵⁷“ Halkevlerinin açılış yıldönümü kutlandı”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 25 Şubat 1952, s.2.

¹⁵⁸ **C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları’nın 1940 Çalışmaları**, Ankara, y.y., 1941, s. 15(Halkevleri bütçeleri kısmı); **C.H.P. Halkevleri Öğreneği**, s. 7; **Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi**, y.y., Zerbamat Basımevi, 1940, s. 10; **C.H.F Halkevleri Talimatnamesi**, s. 7.

¹⁵⁹ Selçuk Duman, **A.g.e.**, s. 109- 110.

¹⁶⁰ Howard E. Wilson, İlhan Başgöz, **Türkiye Cumhuriyeti’nde Milli Eğitim ve Atatürk**, Ankara, Dost Yayınları, 1968, s. 194-195; 1950 senesinde Demokrat Parti iktidara gelmiş, C.H.P muhalefette kalmıştı. Demokrat Parti, C.H.P gibi ödenek ayırmayacak, Halkevleri de kendi başının çaresine bakacaktı. Mardin Halkevi’ de Başkan Tevfik Oral’ın teşebbüsleriyle kahvehane olan salonunu lokantaya çevirecek bu şekilde görünürde halkın önemli bir ihtiyacı karşılanacak gibi görünse de aslında Halkevine ödenek ayırmak için yapılmıştı. Haber için bakınız. Bkz. “ Halkevimizde Şehrin ihtiyacına Cevap Verecek Güzel Bir Lokanta Açılacak”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 29 Eylül 1950, s. 2.

Aşağıda tabloda 1934 yılı Mardin Halkevi şubelerine ait bütçesi verilmiştir.

Şube Adı	Masraflar (Lira)
Dil, Tarih, Edebiyat	210
Güzel Sanatlar	520
Temsil	100
Spor	200
Kütüphane ve Neşriyat	300
Köycüler	400
Toplam	1.730

Tablo 5. Kaynak: C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü, y.y., Mardin Ulus Sesi Basımevi, 1935, s.62

1934 yılında Mardin Halkevi'nin şubelerinin masrafları incelendiğinde payın büyük kısmının Güzel Sanatlar Şubesine ayrıldığı görülmektedir. Şubeler içinde en fazla paya sahip ikinci şube de Köycüler Şubesidir. En az ödeneğin ayrıldığı şube ise Temsil Şubesidir.¹⁶¹

Mardin Halkevi'nin 1934 bütçesi belediye, İl Özel İdaresi'nin yardımları ve kendi gelirleri olmak üzere üç kalemde toplanmıştı. Bunlardan İl Özel İdaresi'nin yardımı 3.000 lira, belediyenin yardımı 1.000 lira, kendi kazancı ise 614 liraydı. Mardin Halkevi'ne yapılan yardımların toplamı 4.614 liradan meydana gelmekteydi.¹⁶²

CHP teşkilatının olmadığı yerlerde parti müfettişleri görevlendirmiştir. Bu müfettişlerin görevlerinden biri, halkevleri ve halkodaları için ayrılmış bütçenin kurumlara göre dağıtılmasını incelemek ve halkevi ve halkodaları için İl Özel İdaresi ve belediyeler tarafından ayrılan paraların alınıp alınmadığını kontrol etmektir.¹⁶³

Bu bağlamda 1936 yılında halkevi teftişlerine gelen müfettiş şunu görmüştü. Mardin Halkevi yaptığı çalışmalar oranında ve Mardin Belediyesi'nden, İl Özel İdaresi'nden

¹⁶¹ Mardin Merkez ilçe haricinde diğer ilçelerde nüfusun büyük kısmı köylerde yaşadığı görülmektedir. Mardin Merkez ilçe: şehir: 22.517, köy: 20.232, Midyat ilçesi şehir nüfusu: 2.519, köy: 38.628 vs. Mardin vilayeti ilçe ile birlikte toplam nüfusu şehir de: 46. 983, köy nüfusu ise 182. 938 bu rakamlara bakıldığında Mardin Halkevi'nin Köycüler şubesinin daha aktif olması beklenmiştir. Bkz: **1935 Genel Nüfus Sayımı, Mardin Vilayeti**, s. 5.

¹⁶² C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü, s. 61; diğer harcama kalemlerinin detayı için bakınız. **C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü**, s. 61.

¹⁶³ C.H.P. Parti Teşkilatı Kurulmamış Vilayetlerdeki Halkevleri ve Halkodaları Teftiş Talimatnamesi, s. 9.

alacağını umduğu paraya göre masraf çıkarmıştı ancak Mardin Halkevi bu kurumlardan istediği paraya alamamıştı. Bunun nedenini teftiş için gelen müfettişin raporuna göre Mardin Halkevi'nin bütçesindeki açığın sebebi umduğu parayı bulamamanın yanında, amacına uygun olmayan harcamalar yapılmasından kaynaklanmaktaydı.¹⁶⁴

Mardin'de halkevleri ve halkodalarına ayrılan bütçe yıllar geçtikçe azalmıştır. 1946 yılında Mardin vilayetinde halkevleri ve halkodaları için 8.000 lira ayrılmış ancak bu paranın bin lirası Mardin İl İdare Kurulu masraflarına kullanılmıştı. Geri kalan para da Mardin vilayetindeki halkevi ve halkodalarına paylaştırılmıştı.¹⁶⁵

Bu kültür kurumlarına ayrılan ödeneğin azalması, Mardin vilayetinde halkevleri ve halkodaları için ekonomik sıkıntıların baş göstermesi demektir. Bu sıkıntılı günlerde Cumhurbaşkanı İsmet İnönü de kalabalık bir heyetle Mardin'i ziyarete gelmişti. Mardin'e geldiği sene Demokrat Parti de TBMM'ye dâhil olmuştu.¹⁶⁶ 1 Mart 1948 Pazartesi günü İsmet İnönü ve heyeti Mardin'e gelmiş, o gün Mardin Halkevi'nde kendi şerefine verilen çay ziyafetine Demokrat Parti Mardin teşkilatı başkanı da katılmıştı.¹⁶⁷

Mardin Halkevi'nin ekonomik sıkıntılara rağmen İsmet İnönü ve heyeti en iyi şekilde karşılanmıştır ve bu durum CHP Genel Sekreterliğine rapor edilmiştir. Halkevi başkanı bu karşılama törenini anlatmasından sonra raporda evin ekonomik sıkıntıları da dile getirmişti.¹⁶⁸

1.7.1 Mardin Vilayeti Dâhilindeki Diğer Halkevlerinin Bütçeleri

Mardin vilayetinde halkevlerinin kurulduğu yıllarda Mardin'in ilçeleri Cizre, Derik, Gercüş, Mardin, Midyat, Nusaybin, Kızıltepe, Savur idi.¹⁶⁹

---

¹⁶⁴ B.C.A., 490.01/1001.866.1., ek: 172-173.

¹⁶⁵ B.C.A., 490.01/1517.175.1, ek: 161,162; Halkevlerine ayrılan en büyük pay Mardin Halkevine ait olup bu para 3.600 liraydı. Diğer Halkevlerine ayrılan par şuydu: Derik Halkevi 200, Savur Halkevi 200, Gercüş Halkevi 200, Nusaybin Halkevi 200, Midyat Halkevi 200, Cizre Halkevi 200, Kızıltepe Halkodası 150, Mazıdağ Halkodası 150, İdil Halkodası 100, Kerburan Halkodası 100, Maserti Halkodası 100 ve yeni açılan 16 halkodasına için de her biri 100 lira toplam da 1.600 lira ve tüm Halkodalarına ve odalarına ayrılan miktar 7.000 liraydı. Bkz: B.C.A., 490.01/1517.175.1, ek: 162.

¹⁶⁶ “ Dr. Kemal Beyazidin Gazetemize Demeci”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 16 Eylül 1949, s. 2.

¹⁶⁷ “Kutlu Bir Gün Cumhurbaşkanı İsmet İnönü Geçen Sene Bugün Mardin'i Şerefleştirmişlerdi”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 1 Mart 1949, s. 1,2; İsmet İnönü'nün Mardin'e gelişi bu ilk değildi. 4 Temmuz 1935 yılında Mardin'e gelmişlerdi. Mardin'in her tarafı bayraklarla donatılmış, şehir bir bayram havası kaplamış idi. O zamanlar belediye önünde bekleyen halkı selamladıktan sonra kısa süreliğine Mardin Halkevine dinlenmeye gitmişlerdi. Bkz. Metropolit Hanna Dolapönü, **Tarihte Mardin (Itr-el Nardin Fi Tarih Merdin)**, İstanbul, Hilal Matbaacılık, 1972, s. 114.

¹⁶⁸ Bkz: B.C.A., 490.01/1517.176.1, ek: 159.

¹⁶⁹ **1935 Genel Nüfus Sayımı, Mardin Vilayeti**, s. 5.

Mardin’de 1945 yılına kadar CHP teşkilatı olmadığından partiden belediyelere direkt bir yardım gitmemiştir. Belediyeler partinin desteklediği hayır kurumları, spor kulüpleri ve halkevlerine ödenek ayırmışlardır. Her belediye kendi bütçesi oranında halkevi ve diğer kurumlara yardım yapmaktaydı.¹⁷⁰

Vilayet dâhilinde belediyelerin hangi kuruma ne kadar para ayırdıklarını gösteren belgeler CHP Genel Sekreterliği’ne gönderilmekteydi. Cizre Belediyesi de 1939 yılında halkevi için dokuz yüz lira ayırmıştı. CHP Genel Sekreterliği, Mardin Valiliğinden bu paranın ne kadarını halkevine ne kadarını spor kuruluşlarına ayırdığı ile ilgili bilgi istemişti. Mardin Valiliğinden CHP Genel Sekreterliği’ne gönderilen yazı dikkatli incelenmemiş olacak ki paranın beş yüz lirasını halkevine üç yüz lirasını da spor kulüplerine ayırdığı belgelenecek CHP Genel Sekreterliğine gönderilmişti. CHP Genel Sekreterliği de kalan yüz liranın nereye harcandığını yönünde bilgi istemişti. Bu durum üzerine inceleme yapan Mardin Valiliği aradaki farkın daktilo hatasından dolayı halkevine altı yüz lira yazılması gerekirken beş yüz lira yazılmış olduğunu CHP Genel Sekreterliği’ne bildirecekti.¹⁷¹ Görüldüğü gibi belediye halkevine, spor kuruluşlarına ödenek ayırmıştı.

Mardin vilayetinin halkevlerinden olan Nusaybin Halkevi’nin bütçesini bölge müfettişi Münir Soykam incelemiştir. 1940 yılının Aralık ayında gerçekleştirdiği teftişte halkevinin son üç aya ait harcamaları deftere işlemediğini görmüştü. Bu durum üzerine Halkevi yönetimine kasa defterinin doldurulması gerektiğini hatırlattı. Halkevinin 1940 yılındaki gelir ve giderlere bakıldığında 177 lira 70 kuruş gelir, giderleri ise 157 lira 71 kuruştur. Halkevinin kasasında gelir kısmından 19 lira 99 kuruş kalmıştı. Bunlar dışında Özel Muhasebe bütçesinden Halkevine verilmesi için 200 lira onaylamışsa da kendilerine 100 lira verilmişti.¹⁷²

Nusaybin Halkevi belediyeden kendilerine ayrılan 150 lirayı tamamen almıştı ancak Özel (Hususi) Muhasebeden parasını alamamıştı. Umulan yardımın gelmemiş olması Nusaybin Halkevi’ni artık tasarruf yoluna sevk etmişti. Bunun için evin odacısını halkevinin kadrosuna alması ve maaşını vermesi için kaymakamlığa başvurulacak idi.¹⁷³

---

¹⁷⁰ B.C.A., 490.01/1517.174.1, ek:13.

¹⁷¹ B.C.A., 490.01/1517.174.1, ek:1,2,4,11,13.

¹⁷² B.C.A., 490.01/1001.866.1., ek:156.

¹⁷³ B.C.A., 490.01/1001.866.1., ek:156.

Münir Soykam teftiş raporunda incelediği bir diğer halkevi Gercüş Halkevi'ydi. Soykam, raporunda Gercüş Halkevi'nin bütçe ve hesap işlerinin düzenli olmasına vurgu yapmıştır. Buna göre Gercüş Halkevi'nin 1939-40 mali yılında 1828 lira gelir 1828 lira da harcamaları olmuştu. 1940- 41 mali yılında 561 lira 57 kuruş gelirleri vardı. Bu gelirlerinin dağılımı şu şekildeydi: 200 lira CHP Genel Sekreterliği'nden, 200 lira Özel (Hususi) Muhasebeden, 150 lira belediyeden, 7 lira da yardım parasıydı. 561lira gelirin 498 lira 97 kuruşu gider olmuştu. Gelir gider harcamalarından kalan 62 lira 61 kuruş 1/6/1941mali yılına devredilmiştir. Gercüş Halkevi, Haziran-Ağustos 1941 tarihleri arasında 41 lira daha masraf etmiş ve kasasında 21 lira 11 kuruş kalmıştı. 1941 yılında belediyeden 60 lira, İl Özel Muhasebesinden 300 lira almıştı. Belediyenin az bir bütçe ayırmasının nedeni 1941 yılına ait bütçesinin 6.000 lira olmasındandı.¹⁷⁴

Kızıltepe Halk Odası'nın 1940 mali teftişinde, bütçesinin gelir ve giderler kısmında 250 lira çeşitli gelirler başlığına ayrılmıştı. Ayrıca 250 lira da yardım parası gösterilmişti. Kızıltepe Halkodası bütçesine bakıldığında bu paranın 200 lirasını Özel Muhasebeden, 125 lirası da halk arasında yardım olarak toplanmış ve evvelden Kızıltepe Halkodasına hediye olarak verilen radyoda işlerine yaramadığı için Gurs Köyüne 243 liraya satılmıştı.¹⁷⁵

Gurs Köyü sakinleri bu paranın 150 lirasını peşin olarak vermiştir. Köy halkı kalan parayı kendi arasında topladıktan sonra ödemeyi düşünmekteydi. Kızıltepe Halkodası 1939 yılından arta kalan 21 lira 43 kuruşu yeni mali yıl olan 1941 yılına devretmişti. 1941 yılında Kızıltepe Halkodası'nın bütçesi 498 lira 43 kuruş olmuştu. Bu paranın 215 lirasıyla yeni bir radyo alınmış, 60 lirası ile odacı maaşı verilmiş, 50 lirası ile bina kirası verilmiş, 90 liraya da kireç alınarak toplamda 497 lira 78 kuruş masraf yapılmıştı. Tüm bu masraflardan sonra Kızıltepe Halkodası'nın bütçesinde kalan para 65 kuruştur.¹⁷⁶

Cizre Halkevi'nin 1941 yılı bütçesinin detayı ise şöyleydi: 1939 yılından 1940 yılına 65 lira 27 kuruş devredilmişti. 1940 yılında Özel (Hususi) Muhasebeden 200 lira, belediyeden 900 lira, oyunlardan kazanılan 93 lira 56 kuruş, yardım olarak toplanan 28

---

¹⁷⁴ B.C.A., 490.01/1001.866.1, ek:86.

¹⁷⁵ B.C.A., 490.01/1001.866.1, ek: 103.

¹⁷⁶ B.C.A., 490.01/1001.866.1, ek: 103; 1940 yılında belediyeden herhangi bir yardım alamayacaklardı. Nedeni ise hem belediye başkanı ve kaymakam olan kişiye bağlanmaktaydı. Bkz. B.C.A., 490.01/1001.866.1, ek: 103.

kuruş ile birlikte toplamda 1.259 lira 11 kuruş gelir elde edilmişti. Aynı şekilde 1.259 lira 10 kuruş masrafta yapılmıştı. 1941 yılına devredilen para 1 kuruş olmuştu.¹⁷⁷

Teftiş dönemi olan 1/6/1941'den 18/8/1941 gününe kadar olan gelirlerin toplamı 190 lira 01 kuruştur. Masraf ise 74 lira 75 kuruş olup Cizre Halkevi'nin elinde mevcut para 15 lira 26 kuruş olmakla birlikte öğretmen Osman'ın elinde 100 lira da nakit vardı. Cizre Halkevi'ne geçen seneden belediye tarafından 100 lira fazla verilmişti. Bu para o yıl Özel (Hususi) Muhasebe tarafından kendilerine verilemeyen 100 liralık açığı kapatmıştı.¹⁷⁸

Midyat (Estel) Halkevi, Özel (Hususi) Muhasebeden tahsis edilmesi gereken 200 liradan 100 lirayı ve belediyenin vereceği 200 liradan 140 lirasını almıştı. Midyat Halkevi'ne ait olup askeriye'nin kira ile oturduğu yerden alınan 133 lira ile diğer dükkânların kirasından elde ettiği 20 lirada bir gelir kaynağıydı. 1940 yılındaki teftiş sırasında Midyat Halkevi'nin kasasında 151 lira 77 kuruş vardı. Halkevi'nin beden terbiyesi ile ilgili sorumluluğu üzerine almasıyla kendini fesh eden Midyat Akın Spor Kulübü'ü Midyat Halkevi ile birleşmişti. Midyat Halkevi 1939 yılından 246 lira para devretmişti. Akın Spor Kulübü'nün kasasındaki paranın da halkevinin kasasına geçmesiyle birlikte kasadaki toplam para 6. 599 lira 50 kuruş olmuştu. Midyat Halkevi bu paranın 507 lira 73 kuruşunu harcamıştı. Midyat Halkevi o yıl belediyeden alacağı 57 lira ile Özel (Hususi) Muhasebeden alacağı 100 lirada dikkate alındığında Midyat Halkevi uzun bir süre maddi bir sıkıntı yaşamayacaktır.¹⁷⁹

Derik Halkevi'nin 1940 yılındaki bütçesi ise Özel (Hususi) Muhasebeden 200 lira, belediyeden 300 lira tahsisat konulmuş, partiden de Derik Halkevine 200 lira gönderilmiştir. Derik Halkevi, belediyeden tahsil etmesi gereken 300 liradan 250 lirasını tahsil etmişti. Derik Halkevi'nin bütçesi bunun dışında Özel (Hususi) Muhasebeden alınan 50 lira ve yardım olarak toplanan 11 liradan oluşmaktaydı. Halkevi, bu bütçeden 210 lirasını eve alınması gereken demirbaş eşyalar için harcamıştı. Derik Halkevi bulunduğu bina için de belediyeye yıllık 40 lira kira vermiştir.¹⁸⁰

1940'lı yılların başına kadar halkevlerinin maddi çıkar gayesine düşmemeleri için CHP tarafından gönderilen yardımlar ile halkevleri bütçedeki gelir ve giderdeki açıkları

---

¹⁷⁷B.C.A., 490.01/1001.866.1, ek:92.

¹⁷⁸B.C.A., 490.01/1001.866.1, ek:92- 93.

¹⁷⁹B.C.A., 490.01/1001.866.1, ek: 139- 140.

¹⁸⁰B.C.A., 490.01/1001.866.1, ek: 108-109.

kapatmışlardı.¹⁸¹ Ancak 1946'ten sonra halkevlerine ve halkodalarına yapılan yardımın usul gereği İl İdare Kurulu Başkanlıklarınca yapılacağı bildirilmişti. Bu tarihten sonra halkevlerinin ve halkodalarının mahalli teşebbüs ve gayretlerine daha çok yer vermeleri ve bütçe açıklarını merkezden yardım diye ödenekle kapatmamaları istenilmiştir.¹⁸²

1.8. Mardin Halkevi'nin Yeni Binasına Kavuşması

Mardin Halkevi'nin faaliyetleri her geçen gün halkın ilgisini çekmişti. Bu ilgiden dolayı halkevi binası toplantı ve tören günlerinde halkı içine almayacak kadar dar gelmekteydi. Bu durum üzerine Mardin Halkevi yönetimi, Mardin Valisini çalışmalarını göstermek ve halkevi binasının durumunu incelemesi için davet etti. Bunun üzerine binada birtakım incelemeler yapan vali halkevi binasının çalışmalar için yetersiz kaldığını bizzat şahit oldu.¹⁸³

Mardin valisinin incelemeleri sonrasında Mardin'de iki önemli yapı için adım atılmıştır. Bu yapıtların ilki Mardin Halkevi binasının, bir diğeri de konferans salonu binasının inşasıydı.¹⁸⁴ Bu önemli yapıların oluşturulması için Vilayet Genel Yönetim Kurulunca Mardin'in en önemli yerinde büyük bir arsa devlet mülküne alınmıştı. Bu alan projesinin hayata geçirilme görevi Mühendis Abdullah Beye verilmiştir. Mardin Halkevi, bu yapıtların Mühendis Abdullah'ın hazırlayacağı projeye göre yapılması ve bu işler için 1936 yılında Özel İdare bütçesinden 20.000 lira kadar paranın harcanmasına karar vermişti.¹⁸⁵

Projeyi inceleyen Birinci Umumi Müfettişi Abidin Özmen Mardin Halkevi'nin daha büyük ve daha mükemmel olmasını emretmiş ve müfettişlik emrinde bulunan tahsisattan da bu binaların yapımı için 15 bin lira yardımda bulanabileceğini bildirmişti.¹⁸⁶

Yeni binanın inşası için toplantılar 1936 yılında başlanmıştı ancak binanın temelinin atılması 9 Mayıs 1937 tarihini bulmuştu. Binanın temel atma törenine şehrin ileri gelenleri,

---

¹⁸¹ **Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi**, s.7.

¹⁸² B.C.A., 490.01/1517.176.1, ek:132; 1946 senesinde Derik Halkevi'nin genel ihtiyaçlarına yardım olması için 500 lira gönderilmişti. Ancak merkezden para isteklerini yerine bütçelerini kapatmak için mahalli çalışmalara- balo, müsamere, gezi- yer vermeleri istenmişti. Bkz. B.C.A., 490.01/1517.176.1, ek: 132.

¹⁸³ B.C.A., 490.01/1765.1162.2, ek: 121.

¹⁸⁴ "İlbayımızın Açma Söylevi", **Ulus Sesi Gazetesi**, 16 Şubat 1937, s. 1,2.

¹⁸⁵ B.C.A., 490.01/1765.1162.2, ek: 121; Bu proje Mardin valisi tarafından Sivas Milletvekili Vasfi Raşit Sevik'in ricasıyla Mühendis Abdullah'a verilmişti. Bkz. B.C.A., 490.01/1765.1162.2, ek: 121.

¹⁸⁶ "İlbayımızın Açma Söylevi", **Ulus Sesi Gazetesi**, 16 Şubat 1937, s. 1,2.

yöneticiler, memur, asker, öğrenci vs. birçok kesimden vatandaş gelmişti. 9 Mayıs 1937 tarihinde halkevi binasının temel atma töreni Ulus Sesi gazetesinde şöyle tasvir edilmişti:

“ Şehirde Özel İdarece yapılmasına başlanmış olduğunu yazdığımız konferans salonu ve Halkevi binası temel atma töreni evvelsi gün çok içten bir tezahürle yapıldı. O gün saat bire doğru başta Vali Fehmi Vural olduğu halde bütün daire reisleri, vilayet ve belediye encümenleri, Nafia müdür ve fen memurları, öğretmenler, işyarlar, esnaf teşekkülleri ve kesif bir halk kitlesi parti bayraklarıyla süslenmiş olan inşaat yerine gelmişlerdi.

Törene Halkevi bandosu tarafından çalınan İstiklal Marşı ile başlanmış, Şarbay Aziz Uras ve Orta Okul Türkçe Öğretmeni Ziya Kılıçözlü orta yerde kurulmuş olan hitabet kürsüsüne gelerek Cumhuriyet hükümetinin Mardin’e armağan edeceği bu anıtsal yapının memleket kültüründe yaratacağı varlığı izah edici birer nutuk söyledikten sonra İlbay Fehmi Vural yapının ilk temel taşını Cumhuriyet Marşı ve binlerce kişinin sürekli alkışları arasında yerine koymuş, kurbanlar kesilerek törende bulunanlara limonatalar ikram edilmiş ve büyük sevinç içinde törene son verilmiştir. Mardin’de cumhuriyetin bu ilk anıtsal yapısının temelini atmaya muvaffak olan değerli ilbaylarımıza halkımızın şükran ve saygılarını sunmayı bir borç biliriz.”¹⁸⁷

Cumhuriyetin Mardin’deki ilk anıtsal ve modern yapıları olan Mardin Halkevi binası ve konferans salonu inşası temeli atılmıştı. Bu yapılarla Mardin’in sosyal ve kültürel ihtiyacını karşılaması içindi. Bu yapıtlar sayesinde Atatürk devrimi daha rahat ifade edilebilecekti. Bu yapılar Cumhurbaşkanı Atatürk’ün ve İsmet İnönü Hükümeti’nin Mardin’e bir armağanı olacaktı.¹⁸⁸

Mardin Halkevi, bir yıl gibi bir sürede tamamlanan temsil ve konferans salonları ile çalışma odalarını içeren yeni binasına 1 Temmuz 1938 tarihinde geçmiştir.¹⁸⁹ Halkevi binaları bulunduğu bölgenin kültür merkezi konumunda olduğundan bu binaların kültür işlerine yakışır inşa edilirdi.¹⁹⁰ Bu bağlamda Mardin Halkevi, yeni binasıyla şehrin gençlerini ve aydınlarını sinesinde toplamayı hedefliyordu.¹⁹¹

Mardin Halkevi’nin yeni binası 48.000 liraya mal edilmişti. Bu paranın 38.000 lirası İl Özel İdaresinden, 10.000 lirası da CHP Genel Merkezinden temin edildi. Ayrıca halkevi

---

¹⁸⁷ “Konferans Salonu ve Halkevi Binamızın Temel Atma Töreni Çok Parlak Oldu.”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 10 Mayıs 1937, s. 1,2.

¹⁸⁸ “Mardin’de Cumhuriyetin İlk Anıtsal ve Modern Yapısı Halkevi”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 24 Mart 1937, s. 1.; Yapılması düşünülen Mardin Halkevi’nin binasının mimar çizimi için ayrıca bakınız ekler resim.4.

¹⁸⁹ **Taşın Belleği: Mardin**, s. 141.

¹⁹⁰ **C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları’nın 1940 Çalışmaları**, s. 27.

¹⁹¹ B.C.A., 490.01/688.337.1, ek: 87.

binasının yapılması için Birinci Umumi Mufettişlik'te yardımda bulunmuştu. Mardin Halkevi binası yapımı bittikten sonra önündeki sahanında aile bahçesi haline getirilmesi için uğraşıldı. Aile bahçesi olacak bu alanda toprak sıkıntısı olduğundan gerekli toprak sevkiyatı yapılmış ve alana toprak yayarak alan düzenlenmesi yapılmıştı. İlerleyen yıllarda aile bahçesine Mustafa Kemal'in bir heykeli yaptırılarak park alanı daha da güzelleştirildi.¹⁹²

Yeni halkevi binası çok işlevsel olarak hazırlanmıştı. Yeni binada her şube için bir oda tahsis edilmişti. Binada iki salon yapılmış bu salonlardan biri küçük diğeri de büyüktü. Küçük olan salon yüz kişilik, büyük olan salon ise beş yüz kişilik kapasiteye sahipti. Yeni kurulan bu bina vergiden muaf olmuştu.¹⁹³

Kurulan bu binalar vergiden muaftı ancak CHP bu binaları doğal afetlere karşı korumak için sigorta edilmesini istemişti. Bu bağlamda Mardin Halkevi'nin yeni binasının sigortalanması talep edilmişti. Lakin Mardin Halkevi yönetimi, şehrin tamamının taştan oluşturulduğunu ve şehrin kuruluşundan bu yana şehirde yangın çıkmadığını bildirmişti. Bu yüzden binanın sigortasını yapmamıştı.¹⁹⁴

Partinin, bu konuda hassasiyeti olduğundan binanın bir an önce sigortalatılması ve yıllık prim miktarının yatırılması istenilmişti.¹⁹⁵ Partinin uyarılarına rağmen binanın sigortalatılması 1948 yılına kadar yapılmamış ve primleri yatırılmamıştı. Halkevinin prim işi ile ilgilenen Anadolu Anonim Türk Sigorta Şirketi durumu CHP Genel Merkezine bildirmiş, CHP Genel Sekreterliği de Mardin CHP İl İdare Kurulu Başkanlığına yolladığı bir yazıyla prim borçlarının ödenmesini istemişti.¹⁹⁶

Uzun yıllar yatırılmayan primler yüzünden halkevi binasının sigortası yapılmamıştı. Mardin Halkevi CHP'nin bu uyarılarını dinlememekteydi. Bu durum halkevi binası için tehlike arz etmesine neden olmuştu. Halkevinin yeni binası dağın traş edilmesiyle oluşturulduğundan binanın arka kısmı yaklaşık yedi metre yükseklikte toprakla temas

---

¹⁹² **Mardin – Cumhuriyetten Önce ve Sonra- Halkevi Broşürü**, İstanbul, Resimli Ay Matbaası C.H.P Şirketi, 1938, s. 91.; Yeni inşa edilen Mardin Halkevi'nin fotoğrafı için bakınız ekler resim 5.

¹⁹³ B.C.A., 490.01/1765.1162.2, ek:110.

¹⁹⁴ B.C.A., 490.01/1765.1162.2, ek: 109,111.

¹⁹⁵ B.C.A., 490.01/1765.1162.2, ek: 108.

¹⁹⁶ B.C.A., 490.01/1765.1162.2, ek: 92; Anadolu Anonim Türk Sigorta Şirketi'nin acenteliğini Mardin'de Ziraat Bankası yapmaktaydı. Bankanın talebi üzerine 14 Temmuz 1944 tarihinde bir sözleşme imzalanmış, Mardin Halkevi sigortalatılmış ve sigorta parası 275.26 lira tahsil edilmesi gerektiği bildirilmiş; ancak uzun yıllar prim paraları yatırılmamıştı. Bkz. B.C.A., 490.01/1765.1162.2, ek: 99.

halindeydi.¹⁹⁷ Binanın toprakla teması yüzünden yağmur ve sel suları için açık bir alan oluşturuyordu. Bu durum binanın cephe ve yan tarafındaki kolonların sıvalarının dökülmesine neden olmaktaydı.¹⁹⁸ CHP bu gibi durumlar ile karşı karşıya kalmamak için binalarının sigortalatılmasını istemişti.

Mardin Halkevi, CHP'nin uyarılarına rağmen binayı sigortalatmamıştı. Ancak daha sonra zamanla yağmur ve sel sularına maruz kalan binanın cephe ve yan kolonlarının sıvaları dökülmüştü. Bu durum karşısında CHP Genel Sekreterliğinden tamir için yardım istenmişti. İstenilen bu yardım talebine CHP Genel Sekreterliği hemen yanıt vermeyecekti. İstenilen yardım daha sonra yapılacaktı.¹⁹⁹

---

¹⁹⁷ B.C.A., 490.01/1765.1162.2, ek: 74.

¹⁹⁸ B.C.A., 490.01/1765.1162.2, ek:87; CHP tarafından Halkevlerinin sigortalatılması istenmesinin sebeplerinden biri de evin doğal afetlere karşı korumak olduğu anlaşılacak idi. Örneğin Mardin Halkevi sellere karşı duvarları önemli derece de tahrip olmuştu. Bu durum CHP'nin politikasının ne kadar doğru olduğunu gösterecek idi.

¹⁹⁹ B.C.A., 490.01/1765.1162.2, ek: 18,19,20,23,26,29; Halkevinin yeni binasının tamir ve tadilat işleri inşasından uzun bir süre geçmeden uzun bir bakım ihtiyacı gerektiriyordu. 1940'lı yılların başında gerekli yardımlar yapılıyordu. Misal verilecek olursa 1941 yılında binanın yapımı için kendileri 300 lira ayırmıştı. Ancak binanın tadilatı için 2.300 lira lazımdı. CHP Genel Sekreterliği tarafından kalan 2.000 lira yatırılmıştı. Bkz. B.C.A., 490.01/1765.1162.2, ek:77, 87

İKİNCİ BÖLÜM

MARDİN HALKEVİ'NİN ŞUBELERİ, FAALİYETLERİ VE KAPATILMASI

Halkevleri, kalplerinde ve akıllarında memleket sevgisine sahip, bu sevgiye yüksek bir heyecan ile sahip olanların toplanma ve çalışma yeriydi. Bu yüzden halkevlerinin kapıları Halk Fırkasına kayıtlı olan veya olmayan herkese açıktı ancak halkevi şubelerinin İdare Heyeti'nde yer alabilmek için Halk Fırkası'na kayıtlı üye olmak gerekmektedir.²⁰⁰

Halkevleri, bireylerin uzmanlık, yetenek ve arzularına göre her vatandaşın²⁰¹ ilgi alanı ve yeteneğini daha da ileri seviyeye taşıması için halkevi bünyesinde dokuz şube açılmıştı.²⁰²

Mardin Halkevi teşkilatlanmasını altı şube yapmıştı. İlerleyen yıllarda açılmamış olan diğer şubeler de açılmıştı. Aşağıda bu dokuz şubenin görevleri ile çalışmalarını inceleyeceğiz.

2.1.Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi

Mardin Halkevi'nin şubeleri içinde en etkin çalışan şube Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi'ydi. Halkevi'nin 1935 yılı kayıtlarına göre şubeye kayıtlı üyelerin eğitim seviyesi yüksek kişilerden oluşmaktaydı. Şubeye kayıtlı üyelere cinsiyet bazında bakıldığında yüz yedi üyeden üçünün bayan olduğu görülmekteydi.²⁰³ Bu verilen rakamlar 1934 yılına aittir. 1935 yılında bayan üyelerin sayısı altıya ulaşmışken²⁰⁴ 1936 yılında bu sayı tekrar üçe gerilemişti.²⁰⁵

Şube, 31 Aralık 1934-15 Aralık 1935 tarihleri arasında on altı şube toplantısı yapmıştır. Şube tarafından düzenlenen bu toplantılara halk ilgi göstermiş ve şubenin on altı toplantısına toplam 919 kişi katılmıştı.²⁰⁶

---

²⁰⁰ C.H.F Halkevleri Talimatnamesi, s.5.

²⁰¹ C.H.F Halkevleri Talimatnamesi, s. 6.

²⁰² C.H.P Halkevleri Öğreneği, s.5.

²⁰³ C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü, s. 60.

²⁰⁴ B.C.A., 490.01/989.830.2, ek:56.

²⁰⁵ B.C.A., 490.01/1001.866.1 ek: 169; Ancak Mardin Halkevine kayıtlı bayanların sayısı az görülmüş olacak ki Mardin Halkevi başkanlığına Halkevine kayıtlı bayanların sayısı artırılmasını istenilmekteydi. Bkz. B.C.A., 490.01/1001.866.1 ek:97. 1941 yılında Mardin Halkevinde çalışabilecek bayan sayısı 1940 yılına göre 51 bayan daha kayıt oldu. B.C.A., 490.01/1001.866.1 ek:96.

²⁰⁶ B.C.A., 490.01/989.830.2, ek:57.

Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi çalışmaları belli amaçlar etrafında toplanmıştır. Şubenin genel amaçları Mardin Halkevi Broşürü'nde açıklanmış, şube başkanı Sabri Aykal tarafından şu şekilde dile getirilmiştir:

“ Tarihi eserlerle Türklerin yaşadığı ve hala da yaşamakta olduğu Mardin’de; Osmanlı İmparatorluğunun dilimize karşı olan lakaytlığı yüzünden yabancı dillerin istilasına maruz kalmış olan Mardin’in Arapça’ ya karşı olan temayülünü gidermek ve bu yolda esaslı savaş yapmak için karar vermiş olan Dil ve Edebiyat Tarih komitesi az zamanda çok işler başarmış olmakla iftihar etmektedir.

Dilekte olduğu gibi öz vatanın bu sınırında yaşayan kardeşleri dilde de birleştirmek için değerli Valimiz Bay Rıfat Talat’ın huzur ile Halkevinde bütün memurun içtima etmiş ve onlarla uzun hasbihalden sonra Dil ve Kültür sahasında beraberlik göstermelerini anlatmış ve müteaddit nasihatlarla bu iş tahti temine alınmağa çalışılmıştır. Esnaf cemiyetleriyle temasa gelinerek hususi hayatlarında Türkçemizle konuşmaları bildirilmiş, muallim ve memleket gençlerinden mürekkep münevverlerle de gece kahvelerde sureti münasebe de halk dil ve kültür sahasında tenvir edilmiştir.

Kazalara tetkik seyahatına çıkan heyetler bu dil işinin savaşında beraberlik göstermeleri için kaymakamlarla temasa gelmişler, Türk Dili yayma cemiyeti kaza merkezlerinde olduğu gibi bazı büyükçe ve mektebi olan köylerde de kurmak suretile hakiki gaye ve maksatları etrafında işlemeğe başlamışlardır. Bu gün her köyde Türkçe bilen ve Türkçe öğrenmek için çalışanlara tesadüf ettikçe halkın propağanda ve hakiki vaziyetler etrafında hakiki Türk nesli olduklarını öğrendikçe gösterdikleri heves bariz bir şekilde kendini göstermektedir.

Asıl mühim vazifeyi omuzlarına almış olan muallimler bu hususta tam manasıyla seferberlik yapmak suretile de bir taraftan çocukları kazanırken diğer taraftan bu mühim işle babalarını da alakadar etmişlerdir. Bugün evinde Türkçeden başka bir lisanla görüşmeyen çocukların adedi yüzlere balığ olmaktadır.^{»207}

Şube, halk arasında Türkçe konuşulması için Mardin esnafı, muallimi, genci ve yaşlısıyla iş birliğine gitmişti. Bu çalışmalarla halk arasında Türkçe’nin konuşulma alanı yaygınlaştırılacaktı.

Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi’nin Mardin vilayeti için özel bir durumu söz konusuydu. Çünkü şube, Mardin vilayetinde Türkçe’nin yaygınlık alanını genişletmek için

---

²⁰⁷ Sabri Aykal, “Dil, Tarih, Edebiyat Komitesinin Çalışmaları”, **C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü**, y.y., Mardin Ulus Sesi Basımevi, 1935, s.28-29; Sabri Aykal, Mardin Halkevi Dil, Tarih, Edebiyat Şubesi Başkanı aynı zamanda İlk Okul Müfettişiydi. Bkz. B.C.A., 490.01/989.830.2, ek:56.

uğraşmıştı.²⁰⁸ Bu yüzden dil meselesini her şeyden üstün tutmuş, şubenin Edebiyat ve Tarih kısmını ikinci plana bırakmıştı. Ancak şube, Türk eserleriyle dolu olup Mardin'in başlıca gezilmesi ve incelenmesi gereken yerlerini incelemişti. Ayrıca Şube, Neşriyat Şubesiyle birleşerek Mardin tarihini yazmak için adım atmıştı.²⁰⁹

Halkevine ait bu çalışmalar için Ulus Sesi Gazetesi'nde altı ok işaretiyle bir sayfa ayrılmıştı. Bu sayfada Atatürk Devrimleri anlatılmış ve dil meselesi üzerinde durulmuştu. Dil meselesi bütün şubeler tarafından üstün bir vazife olarak görülmüş, bu işin başarılması Mardin Halkevi'nin başlıca görevi olarak tanımlanmıştı.²¹⁰

Şubenin dil konusuna bu derece ehemmiyet vermesinin nedenlerinden biri de Mardin'in orta dereceli okullarında her yıl ortalama 50-60 arası öğrenci mezun olmakta ve bu mezun öğrencilerin de pek azı lise ve dengi okullara devam etmekteydi. Bu durum Mardin vilayet dâhilinde okula gidecek olan nüfus ile okul sayısı arasında bir uyumsuzluk meydana getirmekteydi.²¹¹ Öğrencilerin çokluğu, Türkçe bilenlerin azlığı vs. nedenlerden dolayı şube Mardin'deki diğer kurumlarla iş birliği yolunu seçmişti. Bu iş birliğinden sonra yapılacak olan çalışmaların alanı da genişlemekteydi. Çalışmalar artık şehir merkezi ya da köylerde sınırlı kalmayacaktı. Bu işbirliğinden sonra cezaevlerine kadar gidilmişti.²¹²

Halkevinin, cezaevlerine yönelmesinin sebebi cezaevinden çıkacak olan kişilerin yeni bir hayata hazırlanması ve şubenin buradaki insanları kendi haline bırakmak istememesinden kaynaklanmaktaydı. Bu mekanlarda okuma yazma dersleri vermek için

---

²⁰⁸B.C.A., 490.01/989.830.2, ek:40 .

²⁰⁹ Sabri Aykal, **a.g.m.**, s. 29.

²¹⁰ Sabri Aykal, **a.g.m.**, s. 29.

²¹¹ B.C.A., 490.01/688.337.1, ek: 84; Mardin vilayetindeki 1935- 36 yılındaki okul öğretmen sayısına bakıldığında Dil, Tarih, Edebiyat Şubesi'nin görevi daha da artacak idi. 1935-36 anaokulu bulunmayıp, 23 ilk okul vardı. Bir tane de ortaokul vardı. İlkokuldaki öğretmen sayısı 59 olup öğrenci sayısı da 2.212 idi. Bir tane ortaokulda ise 13 öğretmen 277 öğrenci vardı. Ayrıca 1926 yılından itibaren dışardan Ortaokul bitirme sınavlarına giren kişilerin olduğu bir dönemde Mardin'de ise 1933-34 yılında ilk mezunları olan iki kişi olmuştu. Ayrıntılı bilgi için bakınız: **Milli Eğitim Kültür 1935- 1936 İstatistiği**, Ankara, Mehmet İhsan Matbaası, 1937, s. XVI, XX, 285; Mardinli öğrencilerin büyük şehirlerde sıkıntı çekmemeleri için hemen her türlü imkân sağlanmıştı. Misal verilecek olunursa, Mardinli olup da Yüksek Okul ve Üniversite'nin bulunduğu şehirlere okumaya giden Mardinli öğrencileri manevi bakımdan korumak, bu öğrencilerden yardıma muhtaç olanlarının veya Yüksek Okula yazılma, sömestir, imtihan harçları gibi masraflarını sağlamak için Ankara merkezli bir dernek' de kurulmuş ve derneğe Mardinli aydın, milletvekili ve okuyan öğrenciler kayıt olmuşlardı. Bkz: **Mardinli Yüksek Tahsil Öğrencilerine Yardım Derneği Tüzüğü**, Ankara, Sümer Matbaası, 1948, s. 3-5.

²¹²B.C.A., 490.01/989.830.2, ek:40; 1940 yılında Mardin vilayetini ziyarete gelen Bölge Müfettişleri Mardin Cezaevinde yaptığı inceleme sonrasında cezaevindeki mahkumların Türk olduklarını söylemelerine rağmen Türkçe konuşamadıkları görmüş, bunun Mardin ve mahkumlar için iyi görmeyecek ki mahkumların uzun süre bu alanda tutulmaması için hemen hepsini Türk muhitlerine yollanması gerektiğini ve Türk muhitlerinde uzun süre kalmaları gerektiği anadillerine ve ırki benliklerine dönmelerine kavuşmalarına yardım edilmeliydi. Bkz: B.C.A., 490.01/688.337.1, ek: 83.

yerler hazırlanmıştı. Bunun dışında hükümlülerden güzel konuşabilenler de ayrılmıştı. Bu kişilerle iş birliğine gidilmiş, onlara arkadaşlarına yardımcı olmaları görevi verilmişti. Tüm bu çalışmalardan sonra cezaevlerinde okuma-yazma dersleri için bir öğretmen bulunmuştu. Bu mekanlarda verilecek olan dersler için lazım olan araç ve gereçlerini de Halkevi temin etmişti. Bu kurslardan cezaevinde bulunan herkes yararlanıyordu ancak cezaevindeki ceza süresi bitmek üzere olan mahkumlara öncelik verilmekteydi.²¹³

1935 yılında şube tarafından altı dil kursu açılmıştı. Şubenin kursları haricinde Türk Dili Yayma Kurumu tarafından da kazalarda altı kurs açılmıştı. Mardin’de Türk dilinin yaygın şekilde konuşulması için Mardin Halkevi’nin tabiriyle “*Türk genç savaşçılar*” görevlendirilmişti. Şehir ve kazalarda açılan Türk Dili Yayma Kurumu elli savaşçı elemanı 7.000’den fazla vatandaşa ana dilini yeniden öğretmişti.²¹⁴

1935 yılında aylar bazında Türk dilinin yayılması için mücadele eden ve üzerinde uğraşılacak vatandaşların sayısı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tarihler(1935)	Kullanılan Savaşçı	Üstünde Uğraşılacak Vatandaş
Şubat	31	215
Mart	33	340
Nisan	39	586
Mayıs	39	603
Haziran	43	596
Temmuz	41	503
Ağustos	41	496
Eylül	59	510
Teşrinievvel	63	678

Tablo 6. Kaynak: B.C.A., 490.01/989.830.2, ek:43

Bu rakamlardan anlaşılacağı üzere gençlerin çalışmaları gün geçtikçe daha verimli bir hale gelmiştir. Aylar geçtikçe daha çok kişi Türkçe öğrenmiştir. Türk Dili Yayma Kurumları ile şube işbirliği yoluna gittiği takdirde Nusaybin, Savur, Midyat, Cizre, Derik, Ayınkaf kasabalarında da verimli sonuçlar alması muhtemeldi.²¹⁵

²¹³“ Mardin Cezaevi Bir Islahatname Haline Giriyor” **Ulus Sesi Gazetesi**, 25 Şubat 1939, s. 2.

²¹⁴B.C.A., 490.01/989.830.2, ek:40.

²¹⁵B.C.A., 490.01/989.830.2, ek:46.

Şubenin ve Türk Dili Yayma Kurumu, Türkçe'nin yaygın bir şekilde konuşulması için merkezlerde, köylerde her yıl ortalama on iki kurs açmıştı. 1939 yılına kadar yaklaşık olarak yirmi bin vatandaşa Türkçe öğretilmişti. Şube sadece dil öğretmekle görevli değildi. Memur ve esnafla zaman zaman bir araya gelerek kahvelerde toplanan halk ile aydınlar arasında dil ve kültür konuları konuşulması istenilmişti. Şube bu gibi konularda Mardin Merkez ilçe de kırk altı olmak üzere toplamda doksan dört konferans vermişti.²¹⁶

Şube, 1947 yılında halkın ilgisini çeken konular olan ilmi, zirai, iktisadi ve ahlak alanında iki konferans vermişti. Konular genel manada halkın dikkatini çekmekle birlikte bir önceki yıla göre verilen konferans sayısı azalmıştı.²¹⁷ 1947 yılında konferansların sayısının az olmasının sebebi o yıllarda halkevine ayrılan ödeneğin az olmasından kaynaklanmaktaydı.

1947 yılında şubeye ayrılan ödenek az olmasına rağmen şube imkanları ölçüsünde okuma yazma kursları açmıştı. Halkın Türkçeyi öğrenmesi için ellerindeki tüm imkânları seferber etmişti. Şubenin açacağı bu kurslara genellikle tahsil dönemi dışında kalan kişiler alınmıştı. Halkın bu kurslara talebi olunca şube tarafından ikinci bir kurs açma gereği duyulmuştu.²¹⁸

Aslında halkın kurs, temsil ve konferanslara daha çok rağbet etmesi için kurslara gelen vatandaşları her hafta iki gün sinemada ücretsiz film izletmek gibi fikirler de ortaya atılmıştı.²¹⁹

Şubenin yukarıdaki çalışmalarının amacı, nedeni Mardin'de halk arasında Türkçe şiir yazan ve söyleyen halk şairinin ve Mardin'e ait mahallî türkülerin olmamasından dolayıcıydı. Bu aşamada şubeye düşen görev Türkçe'nin yaygınlık alanının genişlemesine yardımcı olmakla birlikte diğer şubeler ile de iş birliğine gitmekti. Şube bu konuda kardeş halkevlerinden Diyarbakır Halkevi'ni örnek almış ve Diyarbakır Halkevi gibi dil müsabakaları düzenleyerek Türkçe'yi en iyi öğrenenlere hediyeler dağıtmıştı.²²⁰

Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi'nin Mardin'de yalnız dil üzerine çalışmaları olmamıştı. Mardin, tarih ve arkeoloji bakımından zengin olan bir şehir olmasından dolayı Eski Roma,

---

²¹⁶ Mardin – Cumhuriyetten Önce ve Sonra- Halkevi Broşürü, s. 92.

²¹⁷ “Halkevimizin Bir Yıllık Çalışması”, *Ulus Sesi Gazetesi*, 23 Şubat 1947, s.2.

²¹⁸ “Halkevimizde Okuma Yazma Dersleri”, *Ulus Sesi Gazetesi*, 29 Ocak 1947, s. 2.

²¹⁹ B.C.A., 490.01/1001.866.1, ek:129.

²²⁰ B.C.A., 490.01/1001.866.1, ek:169.

İran, Arap ve Türk medeniyetlerine ait eserler mevcuttu. Mardin Halkevi de bu eserlerden yararlanarak Mardin tarihini yazmayı planlamıştır.²²¹

Hazırlanacak olan Mardin Tarihi eserinde Mardin vilayetinde Komuklar'dan, Asurlar'a, Persler'e, Romalılar'a, Selçuklular'a, Artuklular'a ve Osmanlı'nın son dönemlerine kadar olan zamanın işlenmesi düşünülmektedir. Şubenin işini kolaylaştıran etken ise bu devletlere ait izlerin hala ayakta olmasıdır.²²²

Şubenin Tarih Kolu, şubenin imkânları oranında Mardin'in tarihi yerlerine gezi düzenlemiştir. Bu geziler yazılacak olan eser için Dara Köyü, Hasankeyf, Koçhisar (Kızıltepe), Ayınkaf Harabeleri'ne olmuştur. Şube tarafından bu yerlerde birtakım incelemeler yapılmıştır.²²³

Mardin Tarihi hazırlanacağı için eser belge ve fotoğraflara dayandırılması gerekmektedir. Diğer taraftan Mardin tarihi hakkında yazılan diğer kitaplar da incelenmiş bu kitaplarda yanlış olduğu düşünülen bilgilerde ortaya konulmuştur. Ayrıca bakımsızlık yüzünden dökülen ve koruma altına alınmayan tarihi eserlerin korumaya alınmasına yardımcı olmuşlardır. Tarih Kolu'nun gün yüzüne çıkardığı ve koruma altına alınan eserler; Koçhisar'da İlgazi Amadettine, Mardin'de Artık İsa'ya, İlgazi Kutbettin'e, Cihangir Hana, Kasım Hana ait anıtlardır. Ayrıca Hasankeyf'te Selçuk Fatımi arkitekt karakterindeki bir mozaik türbenin etrafını açma gibi çalışmalarda olmuştur.²²⁴

Öte yandan Midyat ilçesi de gezilerek Artuklular'ın bıraktığı eserlerde incelenmiştir. Çünkü Mardin tarihini yazmak için Mardin vilayetinin tarihi yerlerin hepsinin fotoğraflanıp belgelenmesi gerekmektedir.²²⁵ Bu kolun diğer çalışmaları ise Mardin tarihine ait bir fotoğraf albümü ile Omayhan adıyla hazırlanan bir menkıbeydir.²²⁶

Şubenin çalışmalarının büyük çoğunluğu Mardin Halkevi tarafından çıkarılan Ulus Sesi Gazetesi'nde yayınlanmaktaydı. Halkevinin çalışmaları bu gazetede yayınlanınca CHP Genel Sekreterliği bu gazetenin ciltlenmiş bir örneğinin kendilerine gönderilmesini istemiştir.²²⁷

---

²²¹B.C.A., 490.01/1001.866.1, ek:169-170.

²²²B.C.A., 490.01/989.830.2, ek: 45.

²²³B.C.A., 490.01/989.830.2, ek: 45.

²²⁴B.C.A., 490.01/989.830.2, ek: 45.

²²⁵ “ İlimizde Soysal Kalkınma Halkevimizin Kınavları”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 29 Birinci Teşrin 1935, s. 8.

²²⁶ **Mardin – Cumhuriyetten Önce ve Sonra- Halkevi Broşürü**, s.93.

²²⁷ B.C.A., 490.01/841.325.1, ek:1.

2.1.1. Türk Dilinin Kullanımını Yaygınlaştırmaya Yönelik Çabalar

Halkevleri, Türkçe'nin güzel kelime ve terimlerinin aslına orijinal kaynaklardan çıkarıp yayınlamak ve Türk dilinin en güzel, en temiz şekilde konuşulması için uğraşmıştı.²²⁸

Bu bağlamda halk ve aydınlar zaman zaman Mardin Halkevi'nde bir araya geliyordu. Halk arasında Türkçe'nin yaygın bir şekilde konuşulması için toplantılar yapıldı. Bu toplantıların birinde Mardin Halkevi Başkanı Aziz Uras, Mardin halkı ve Türkçe ile ilgili düşüncelerini şöyle anlatmıştı:

“Mardin her fırsatta söylediğim ve yazdığım gibi ispata bile tenezzül etmeyecek kadar açık ve sarıh mazisi; eserleri; belgeleriyle Osmanlılardan evvel Türk idi. Ter temiz Türk kaldı. Bu iş kolay değildi. Bir taraftan mülki taksimat bakımından Bağdat'ta ekonomik münasebetler bakımından Suriye'ye bağlı ve Suriye çölünün aşiretlerine Pazar yeri idi. Bağdat'tan gelen tüccar, çölden gelen bedevi, Türk kültürüne derinden derine bağlı Türk Mardinlilere dil bakımından kar etmemişti. Mardin hep Türkçe konuşurdu.

Zaman geldi ki Bağdat Valisi Mardin'deki hâkim ve kadılardan aldığı şikâyetlerden bıktı. İstanbul sarayından Mardin'de geçer dilin Arapça olmasına ferman çıkardı. Bu iş Üçüncü Selim, Dördüncü Murat zamanlarında tekerrür etti. Tarihin, İktisadın, Siyasanın zorlandığı ve yerinden söktüğü Türk Dili yerine yarısı Türkçe bir Arapçadan meydana çıktı ki bunu Arapça demek çok müşküldü. Fakat daha fazlasını yapmaya imkan bulunamadı. Zamanımıza kadar bu berbat ucube dil akışında devam etti. 300 küsur senelik mazisi olan bu dili kullanan Mardinlilerin bunu benimsediklerini Cumhuriyet devrinden sonra hayrete değer bir değişiklik yaparak hemen Türkçeyi bilmeyenlerin sayısı 12 sene evvel % 90 iken bugün Türkçeyi bilmeyenlerin sayısı % 10'na çıkarmakla ispat ettiler.”²²⁹

Aziz Uras'ın konuşmasında da belirttiği gibi Mardin Halkevi kurulmadan önce şehirdeki diğer kültür kurumu olan Mardin Türk Ocağı'nda Türkçe'nin yaygın şekilde

²²⁸Hasan Rıza Soyak, **Atatürk'ten Hatıralar**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2010, s.457.

²²⁹**C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü**, s.17-20.; “1935 yılında Halkevlerinin açılış yıl dönümünden sonra Mardin Belediye Meclisinde, Mardin Halkevi Reisi Aziz Uras söz alarak Mardin'in Osmanlılar zamanından evvel bile Türk olduğunu ve vaktiyle Mardin Bağdat'a bağlı olduğundan Mardin'e gelen Kadı ve Hakimlerin Türkçe bilmemesinden kaynaklı olarak Padişaha şikayette bulunurlar, Padişah'ta çıkardığı fermanla Öz Türk Mardin halkına zorla Arapça öğretildiğini söylemişti. Cumhuriyet ile birlikte Türkçe'yi tamamen unutmuş olanların yeniden ana dillerini kolaylıkla öğrendikleri görüldüğünü dile getirilmişti. Ancak bazı kimselerin yabancı dil ile konuşmalarını alışkanlık haline getirdiğini yönünde belediye ve Halkevine şikayet gelince katı bir zorunluluk olmadıkça yabancı dille konuşanlar ve bu dille bağırınlar hakkında ilk sefer de yirmi beş kuruş, ikinci seferde elli kuruş ve bu şekilde ceza iki katı artırılmak suretiyle ceza verilmişti. Bu iş için Halkevi, Belediye, Umumi Meclis azaları görevlendirilmiş ve tek başlarına bu ceza için ihbar yetkisi verilmişti”. Bkz.” Yabancı Dille Konuşmak Yasak Edildi.”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 1. Mart. 1935, s. 2.

konusulması için uğraşmıştı. O dönem Mardin valisi olan Tevfik Hadi'de Mardin Türk Ocağı çalışmalarını desteklemişse de müspet bir sonuç elde edememişlerdi. Ancak bu yolda ilk temel taş atılmıştı.²³⁰

Mardin Halkevi o dönemde bu çalışmalar için öncelikle bir alan araştırması yapmıştı. Halkevinin bu çalışmasından halk rahatsız mı yoksa gerçekten halkevinin çalışmalarını canı gönülden destekliyor mu? Yapılan araştırma sonucuna göre % 63 müspet bir sonuç çıkmıştı. Bunun üzerine Mardin Halkevi çalışmaların daha verimli olması için “ *Türk Dili Yayma Cemiyeti*” ile de iş birliğine gitmiştir.²³¹

Aziz Uras halkevindeki konuşmasında, halkevi ile diğer cemiyetlerin çalışmaları öyle başarılı olmuştu ki ufak çocuklar aralarında, babalarıyla, anneleriyle, akrabalarıyla Türkçe'den başka dil ile konuşmamaya and içtiğinden bahsetmiş ve devamında şu örneği verir:

“Bu çocuklardan birisi evde annesine Türkçe olarak uyuyacağını ve yatağının yapılmasını söylüyor, annesiyle tamamıyla anlamıyor çocuğa istediğini Arapça söylemesini istiyor, reddediliyor. Anne inat ediyor, çocuk ısrar ediyor ve Arapça söylememek için yataksız uyumaya razı oluyor. Bir başka çocukta bu suretle yemek yemekten vazgeçiyor, ufak tefek bazı şikâyetler oluyor. Amma mesele vazihdir. Türk çocuğu ana diline kavuşmak azmindedir, itiyatları yenmek arzusundadır. Çar naçar yarı yarıya bildikleri Türkçeyi başka dillere tercihe mecbur oluyor ve öğreniyorlar.”²³²

Mardin Halkevi Başkanı olan Aziz Uras, Mardin halkı ve Türkçe ile ilgili düşüncelerini belediye meclisinde de dile getirmişti. Hatta orda Türk dilinin yayılması için halka bir oyun önermiştir. Bu oyun aile içinde oynanacaktır. Oyunun başında ailedeki bireylerden biri bir harf seçecek, bu harf ile Türkçe kelimeler sıralanması istenecek kişi eğer Türkçe dışında bir kelime kullandığı takdirde küçük ceza uygulaması yapılabileceği önermiştir. Eğer istenirse bu uygulamayı şehir merkezinde yapılması istenilmiş ama bu sefer küçük miktarda para cezası verilmesi önerisinde bulunmuştu. Aziz Uras'ın bu teklifi belediye meclisinde oy birliği ile kabul edilmiştir.²³³

Türkçe'nin yaygınlaştırılması için bu oyunlar oynanmıştır. Artık şehirde Türkçe dışında konuşmama yarışı başladı. Hatta Türkçe dışında bir dille konuşmayanlar ödüllendirildi.

---

²³⁰ C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü, s.17-20.

²³¹ C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü, s.17-20.

²³² C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü, s.17-20.

²³³ C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü, s.20-22.

Bunun en güzel örneği Mardin’de Gazipaşa Okulu öğrencileri arasında iki seneden beri Türkçe’den başka bir dil ile konuşmayan öğrenciye özel yaptırılmış rozetler öğrenciler karşısında yapılan törenle kendilerine takıldı. Diğer öğrencilerin de bu öğrencileri örnek almaları için okullarda tören düzenlendi. Ayrıca bu merasimler de idareciler de birer konuşma yapmıştır. Öğrenciler aldıkları bu ödülü göğüslerinde taşımışlardır.²³⁴

Mardin Halkevi, Mardin vilayetinin Osmanlı zamanında Arap toprakları hududunda kalmasından dolayı Türkçe’yi ve Türklüklerini unuttuğunu dile getirmiştir. Ama cumhuriyet ile birlikte bu esaretten kurtulduğu dile getirilmiştir.²³⁵

Mardin’deki dil değişimi üzerine Mardinli bazı yazarlar, uzun süre Arap yönetiminde kalan Mardin halkının İslamiyet’i kabul etmesinden sonra Arapça ile tanışmış, yörenin dil yapısına Arapça kelimelerin girmesiyle melez bir dilin doğduğundan bahseder. Bu melez dilin yöre halkından başka kimsenin gerçek manada anlamadığını söyleyerek dilin görünüşü ve telaffuzu her ne kadar Arapça’ya benzese de yerli halkın dili özümsemesiyle birlikte “*MARDİNLİCE*” denilmesi mümkün olan bir lisan ortaya çıktığını söylenmiştir.²³⁶

Mardin Halkevi, bu yerel dili sadece Mardin halkının konuştuğunu görmüştü. Halkevi yönetimi, bu dili ancak kendi aralarındaki iletişimlerinde kullanabileceklerini söyleyerek Mardin gençliğinden Türkçe’nin yaygınlaştırılması için çeşitli istekleri olmuştu. Bu istekler şunlardı:

“ Ey Türk çocuğu; yıllardan beri sana yol gösteren ve meşale tutan yoktu. Şimdi cumhuriyet sana bütün varlıklardan daha büyük varlığı ile altı ok gösterdi. Sen bu okların yurd ufuklarına, yurd sınırlarına kadar uzanan gölgesi altında rahat ve müsterih yürü. Çalışmak, yirminci asrın bu cehennem hızı arasına karışan bu genç Türkiye Cumhuriyetine layık bir evlad olmak, hülasa bütün ve derin manasıyla Atatürk çocuklarına karışmak mazhariyetini kazanmak istersen sana gösterilen hedeften ayrılma.

Sen Atatürk çocuğu, sana bırakılan bu yeni ve genç yavrunun en yıkılmaz bir temeli olacaksın. Yalnız bu ünlü koruma toplantısına karışabilmek için bir Türk’e layık vasıfları aramak ve bulmak mecburiyetindesin. Senin en zayıf tarafın lisan cephesidir. Şimdiye kadar hiçbir suretle işlenmemiş ve üzerinde çalışılmamış olan bu geniş saha şimdi sizi bekliyor. Bütün Türkiye toprakları içinde yalnız sizin mıntikanızda Türk vücuduna girmiş muzir bir mikrop gibi yaşayan Arapçayı öldürmek, onu yurdumuza saldırmış bir yabancı gibi boğup atmak lazımdır.

---

²³⁴“Şehrimizde Kültür Hareketleri”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 21 Mart 1935, s. 2.

²³⁵ **C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü**, s.23.

²³⁶ Latif Öztürkatalay, **Mardin ve Mardinliler**, İstanbul, Seçil Ofset, 1995, s. 146.

İşte siz henüz bu mektep sıraları üzerinde seve seve öğrendiğiniz öz Türkçemizi bütün hudutlarınız dâhilinde yaşayacaksınız. Onu aile içine kadar sokulan bu yabancı dili yurd sınırları dışına atmak üzerine düşen en büyük vazifedir. İşte Mardin çocuğu bu işi yaptığın zaman bir Türk'e yakışır gururla bu yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin bu yıldırım hızıyla istikbale atılan yürüyüşüne karışabilirsin."²³⁷

Mardin Halkevi'nin gençlerden isteği, okulda öğrenmiş oldukları dili tüm şehirde yaygın bir şekilde konuşulması için şubenin çalışmalarına yardım edilmesini istemişti. O dönemde halkevinin iş birliği yaptığı kuruluşlar, halkı Türkçe konuşurmak, Türkçe düşünmesini sağlamak, Türkçe yazmayı öğretmek halkın milli duyguları bizzat kendileri yaşamaları içindi. Bu çalışmalar dışında Mardin'de halkın asıl dilinin Türkçe olduğu, buna inandırılması için uğraşılıyordu. Aydınlar, büyük küçük demeden özellikle de yeni nesle dili ve o dilin özünü vermek için uğraşmıştı.²³⁸

1930'lu yıllarda Türk dilinin yayılması ve yaygın şeklinde konuşulması için Türkçe dışında dillerin konuşulmasına yasak konulmuştu. Ancak bu yasağa rağmen 1940 yılında Mardin Halkevi'ni teftişe gelen Bölge Müfettişi Mardin'deki izlenimlerinde Türkçe'nin yaygın bir şekilde konuşulmadığını, şehirde konuşulan dilin Arap ve Kürt dillerine benzer karışık ve yöreye ait olan dil konuşulduğunu söylemiştir. Ancak müfettiş, sokaklarda ve mahalle aralarında oynayan ilkökul çağındaki öğrencilerin ise Mardin'e ait olan bu dili konuşmuyordu. Müfettişine göre çocuklar berrak bir Türkçe konuşuyorlardı.²³⁹

2.2. Gösteri (Temsil) Şubesi

Temsil Şubesi'nin amaçları arasında temsil sanatına ilgili, yetenekli erkek ve kadınları bir araya getirerek bir grup oluşturmaktı.²⁴⁰

Mardin Halkevi'nin diğer şubeleri gibi Temsil Şubesi de kendi hissesine düşen işi düzenleyeceği etkinliklerle başarmaya çalışmıştı. Vilayette tiyatro, müsamere ve bunlara benzeyen sahne hareketleri faaliyete geçmemişti. Mardin halkı da bu gibi en tabii ihtiyaçlarını hissetmemiş, bütün zevkleri kahvelere gitmek, süflî ve adî çalgıları dinlemekten ibaret olmuştu. Bu şekilde geriye doğru gidiş uzun yıllar devam etmişti. Mardin, tiyatro ve sinema gibi kıymetli iki unsurdan mahrum kalmıştı. Cumhuriyete kadar

---

²³⁷ A. Özkan, "Mardin Gençliğine", C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü, y.y., Mardin Ulus Sesi Basımevi, 1935, s. 23-24.

²³⁸ Abdullah Öncel "Dil Davamız", Ulus Sesi Gazetesi, 26 Eylül 1944, s. 1-2.

²³⁹ B.C.A., 490.01/688.337.1, ek:84.

²⁴⁰ C.H.F Halkevleri Talimatnamesi, s. 11.

bu alanlarda yol gösterecek bir teşkilatın olmaması nedeniyle bu sanatlar halka sevdirmemişti. Hatta Mardin’de 1930’lu yıllara kadar var olan sinema, ilgi görmediğinden kapanmıştı.²⁴¹

Temsil Şubesi’nin yaptığı faaliyetler ve bu faaliyetler neticesinde kaydedilen başarılar şubenin başkanın olan A. Özkan tarafından şöyle değerlendirilmiştir:

“ [...] İşte bu tamamıyla işlenmemiş bir saha üzerinde çalışmak üzere ortaya atılan Temsil komitesi bütün kudretiyle çalışmaya başladı. Ortada ne müsamere verecek salon ne de temsil verecek bir sahne vardı. İşte bu yokluk içinde çalışan komite bugün bir senelik neticesi olarak aşağıda söyleyeceğimiz piyeslerden başka sahne ve salon, Mardin Halkevi Temsil komitesinin, Mardin halkının bir hediyesidir.

Komitemiz sahne işlerini bitirdikten sonra ilk müsameresini hazırlamaya koyuldu. Biz Mardin halkına yıllardan beri hasret bulunduğu müsamereyi verirken onlara büyük bir istekle piyesimizi seyretmeğe koşacaklarını bekliyorduk. Ne yazık ki bu bekleyiş boşa çıktı ve biz bütün hazırlanma uğraşma ve didinmeğe karşı, piyesimizi seyre gelen hiçbir yerliyi de görmedik. Sayısı altmışı geçmeyen seyircilerimiz tamamen memur olan yabancılara inhisar ediyordu.

Bu vaziyet bizi ümitsizliğe düşürmedi, bilakis üzerimize aldığımız işin ne kadar ağır ve güç olduğunu bütün açıklığı ile gösterdi. Şimdi biz Mardin halkına müsamere hazırlamakla kalmıyacak onlara müsamerelere gelme propagandasını da yapacaktık. Ve bu alan üzerinde de çalışmaya başladık. Birinci müsameremizi takip eden ikinci, üçüncü müsamerelerimizde yerli ahalinin de gelmeğe başladığını büyük bir sevinç içinde görmeğe başladık. Ve artık her müsamere de seyirci adedi gittikçe çoğalıyordu. Hatta son olarak verdiğimiz Kozanoğlu ve Mavi Yıldırım piyeslerini seyre gelen halkı salonlarımız almamış ve Kozanoğlu üç defa temsil edilmek zarureti hasıl olmuştur.

Mardin Halkevi temsil komitesi üzerine aldığı ağır yük altında ezilmemiş ve bugün Mardin halkına müsamere ve tiyatro zevkini aşlamıştır.

İşte bugün Mardin Halkevi artık geçmişe karışan bu bir senelik çalışmasına ait yaprağı kapatırken hatıralarımız arasında Mardin halkına takdim ettiğimiz küçük komedilerden sarfi nazar yedi dane piyes ve her yeni piyeste çoğalan bir yerli kalabalığı var.

Halkın gittikçe artan bu arzusu, bu körmek ihtiyacı karşısında ne yazık ki, biz artık aynı kuvvete mukabele edemiyoruz. Çünkü bir sene evvel bize kafî gelen sahne ve salon artık bizim

---

²⁴¹A. Özkan “.Temsil Komitesi”, **C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü**, y.y., Mardin Ulus Sesi Basımevi, 1935, s.43.

dileklerimize cevap veremiyoruz. Bizim şimdi bütün temennimiz yeni ve güzel bir müsamere salonuna malik olmamız ve burada halka daha iyi ve güzel müsamereler vermektir.[...]²⁴²

Temsil Şubesi, aktivitelerinin ilk yılında şehir insanlarının temsil, sinema gibi sanatlara aşina olmayan bir yerdedi. Öyle ki ilk temsili için çok büyük hazırlık yapmıştı ancak salona şehrin yerlisinden kimse gelmemişti. Bu durum üzerine Temsil Şubesi pes etmemiş, çalışmalarına daha sıkı sarılmış bundan sonra verilecek olan temsillere yerli halkı daha çok gelmişti. Hatta bazı temsillerin üç defa oynandığı olmuştu. Şube pes etmemekle, azimle çalışmanın meyvelerini almıştı. Şubenin bundan sonraki isteği temsillerini vereceği daha büyük bir salondur.

Aşağıdaki tabloda Temsil Şubesi'nin bir yıl içinde verdiği temsiller ve gelenlerin sayısı verilmiştir.

<u>Oynanan Oyun</u>	<u>Gelen Halk</u>	<u>Erkek</u>	<u>Kadın</u>
Öz Yurd	55	38	17
Akın	62	40	22
İstiklal	80	55	25
Zafer Yıldızları	128	80	48
Mavi Yıldırım	150	94	56
Kozan Oğlu	450	350	100

Tablo 7. Kaynak: C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü, y.y., Mardin Ulus Sesi Basımevi, 1935, s.45

Tabloya bakıldığında ilk verilen temsillere katılımın az olduğu ancak dördüncü, beşinci ve altıncı temsillere halkın daha çok ilgi gösterdiği görülmektedir.

Yukarıdaki tabloda verilen temsillerin dışında komedi ve küçük piyesler de temsil edilmişti. Bunlar Şeytan Parmağı, Sancağın Şerefi, Eski Borç ve Mantar'dı. Mardin Halkevi'nin 1935 yılında yayınladığı broşürde bu temsillere gelen vatandaşların sayısını 814 olarak vermişti. Bu 814 kişiden 577'si erkek, 237'si de kadındı. Piyes başına ortalama 132 kişi düştüğünden bahsedilmiştir.²⁴³

Veriler incelendiğinde halkevinin verdiği rakamlarda bir yanlış hesaplama olduğu düşünülmektedir. Yukarıdaki tabloya bakıldığında temsillere gelen kişilerin toplamı 814 kişi değildi. Altı temsile gelenlerin toplamı 925 kişiydi. Bunlardan erkeklerin sayısı 657,

²⁴² A. Özkan, A.g.e., s.43-44.

²⁴³ A. Özkan, a.g.e., s. 45.

bayanların sayısı ise 268 kişiydi. Temsil başına ortalama 154 kişi düşmekteydi. Temsillere gelen kişi sayısının ve temsil başına düşen kişi sayısının fazla olması şubenin Mardin’de başarılı olduğunun bir göstergesidir.

Mardin’de gerçek anlamda ilk temsiller bu şube sayesinde gerçekleşmişti.²⁴⁴ Temsil Şubesi’nin ikinci yıl çalışmaları ile birlikte üye sayısı da artmıştı. Şubenin çalışmaları sayesinde ikinci yılda temsil edilen piyeslere gelen seyirci sayısı daha da artmıştı. O yıl Mete, Akın, Canavar, Taş Parçası, Kozanoğlu, Kahraman adlı temsiller verilmişti. Bu temsillere gelen vatandaş sayısı 3220 idi. Her temsil üç defa verilmiştir. Dil ve Köycüler Şubesiyle birlikte gittiği kazalarda da bu temsiller de verilmişti. Kazalarda verilen bu temsillere toplamda 2500 seyirci gelmişti.²⁴⁵

Halkevi tarafından hazırlanan temsillere belli zamanlarda salon kapasitesinin üzerinde seyirci geldiği oldu. Bu yoğunluğu azaltmak için seyircilere birer çağrı mektubu gönderme fikri ortaya atılmıştır. Temsillere gelecek olan halkın gücenmemesi ve en iyi şekilde ağırlanması için Gösterit Kolu’nda çalışan gençlerden gösterilerini tekrar göstermelerinin de istendiği olmuştu. Gösteriler kimi zaman üç kimi zaman da dört defa gösterilmişti. Kötü şartlara rağmen– yerin dar, sahnenin uygunsuz olması, damların akması– gösterilerin bir kısmı Mardin Halkevi salonunda, bir kısmı da ortaokul salonunda verilmişti.²⁴⁶

Temsil Şubesi temsillerini sergilemek için çevre ilçelere de gitmişti. 1935 yılında Midyat ve Savur ilçelerine gidilmiş, bu iki ilçe de “*Kahraman*” piyesi temsil edilmişti. Halk bu dönemde modern tiyatro ile yeni karşılaştığından şubenin verdiği temsilleri takip etmişti. Halk bu temsillerden memnun şekilde ayrılmıştır. Halkın temsilleri beğendiği ve halk üzerinde derin etkiler bıraktığı dönemin yerel basınında da yer almıştı.²⁴⁷

1935 yılında şube Mavi Yıldırım ve Öztürk temsillerini vermişti. Bu iki temsil tiyatronun asıl mantığını ve temsil seyretmenin sevgisini aşılmasından dolayı halkın

---

²⁴⁴ B.C.A., 490.01/989.830.2, ek:39.

²⁴⁵ B.C.A., 490.01/989.830.2, ek:39.

²⁴⁶ B.C.A., 490.01/989.830.2, ek:47.

²⁴⁷ “Halkevimizin Müsamere Kolu Savur ve Midyat’ta da Birer Müsamere Verdi.”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 15 Ağustos 1935, s.2; Bu temsillerde amaç Türk dilinin yayılmasını sağlamak, Türkçe’nin konuşma alanını genişletmekti. Ayrıca bu temsillerle anadilini bilmemek ve öğrenmemenin gülünç olduğu gösterilmişti. Bkz. B.C.A., 490.01/989.830.2, ek:47; Kahraman piyesinde Milli Mücadele katılımda Atatürk’ün halk üzerinde yapmış olduğu etki anlatılır. Mustafa Kemal’in halkın vatanseverlik duygularını kamçılayan etkisi ve kahramanlığı vurgulanmıştır. Bkz. Hamdiye Algan, “**Halkevlerinde İnkılap Temsilleri (1932-1951)**” Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2011, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 76.

üzerinde etki bırakmıştı.²⁴⁸Aslında temsil sanatıyla sadece toplum yansıtılmaz, bu sanatla toplum eğitilir ve toplumun nasıl olduğu, nasıl olması, nasıl olmaması gerektiği gösterilir.²⁴⁹

Şube 1936 yılındaki çalışmalarını belli bir düzene koymuştu. Çünkü yöredeki halkın ilgisini çekmek ve yetenekli gençleri geliştirmek için yerlerini, dekorlarını, derslerini, toplantılarını ve konuşmalarını önceden yaparak çevre ve eleman hazırlığını ona göre yapmaktaydı.²⁵⁰

Halkevlerinde bir dönem temsiller dışında bir eğitim aracı olarak sabit veya seyyar sinema makineleri de yer almıştı. Bu makineleri ya CHP, kendi tedarik edip göndermiş ya da halkevi kendi bütçesinden temin etmişti.²⁵¹

20 Ekim 1937 tarihli Ulus Sesi Gazetesinde yer alan habere göre Mardin Halkevi tarafından sesli sinema getirilecekti. Böylelikle halkevleri partiye ait umdeleri anlatma ve yayma imkanları elde edecekti.²⁵² Mardin Halkevi bu sinema makinesini 1938 yılında getirmişti. Bu sinema makinesi ile ilgili gümrük ve muamele vergisi de alınmamıştı.²⁵³

Temsil Şubesi'nin 1938 yılı çalışmalarına bakıldığında temsillere az kişinin geldiği ve gelenlerin de memur kesiminden insanlar olduğu görülmektedir. Bu ilgisizliğe rağmen Temsil Şubesi'nin elemanlarının çalışmalarına devam etmesi tiyatro ve sinemaya olan sevgiyi artırmıştı. Şubenin bazı piyeslerinde yer alan oyuncuların daha önce bu faaliyetlerde bulunmadığı görülmektedir. Ancak zamanla bu işte başarılı olmuşlardır. Dört yıl gibi kısa sürede otuz devrimsel eseri sahneye alan şube, diğer taraftan da gençleri yetiştirmeye çalıştı. Şube en zor eserleri sahnede ortaya koydu. Her piyesin tekrarını isteyen bir halk kitlesi oluşturdu. 1938 yılında yeni binasına da taşınmasıyla birlikte daha önceden sıkıntı yaşayan şube geniş bir salon ve zengin dekorlu bir sahneye sahip oldu.²⁵⁴

Sinemanın halkevine gelmesiyle birlikte akşam vakitlerinde sinema gösterimi yapılmaya başlanmıştı. 1939 yılının Ağustos ayında halkevi sinemasına iki film

---

²⁴⁸“İlimizde Soysal Kalkınma Halkevimizin Kınavları”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 29 Birinciteşrin 1935, s. 8.

²⁴⁹ Sevda Şener, **Çağdaş Türk Tiyatrosunda Ahlak Ekonomi Kültür Sorunları (1923-1970)**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1971, s. 8; Nurhan Karadağ, **Halkevleri Tiyatro Çalışmaları (1932-1951)**, Ankara, T.C Kültür Bakanlığı Yayınları, 1988, s. 97.

²⁵⁰ Nurhan Karadağ, **A.e.**, s. 99.

²⁵¹ Nurhan Karadağ, **A.e.**, s. 96.

²⁵² “Halkevimiz Önemli Çalışmasile Partinin Takdirini Kazanmıştı”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 20 Birinciteşrin 1937, s. 5

²⁵³ B.C.A., 490.01/1219.49.1, ek: 18,19,20,21,22.

²⁵⁴ **Mardin – Cumhuriyetten Önce ve Sonra- Halkevi Broşürü**, s.94-96.

getirilmişti. Bu filmlerden ilki İstanbul Gençlik ve Spor Bayramı'na aitti. Diğer film ise Atılay Denizaltısı'nın, İstanbul Haliç sahillerindeki tersanesinde yapımı ve denize indirilmesini anlatan film idi. Milli filmlerin halkevi sinemasına getirmek suretiyle partiye ait umdeler sinema aracılığıyla halka gösterilmişti.²⁵⁵

1939 yılında bu filmlerin dışında Temsil Şubesi'nin başkanı olan Sedat Yesügey, Mardinli ortaokul gençlerini temsil sanatında yetiştirmiş, onlar ile birlikte halkevi konferans salonunda “*Kanun Adamı*” ve “*Şeriye Mahkemesi*” isimli iki temsil vermişti.²⁵⁶

Şubenin kuruluşundan beş yıl geçmesine rağmen bazı sorunları da bulunmaktaydı. Bu sorunlardan biri şubeye yeni üye olacak bayan bulunmamasıydı. Bu yüzden verilecek olan temsillerde ya genelde erkek rolleri yoğunlukta olmuş ya da temsillerde bayan rolleri çıkarılmıştı.²⁵⁷ CHP tarafından gönderilen talimatnamelerde, temsillerde yer alan bayan rolleri hiçbir bahane ile erkeklere verilemez maddesi olmasından dolayı genellikle bayan oyuncunun olmadığı temsiller oynanmıştı.²⁵⁸ Bu durum sadece Mardin Halkevi Temsil Şubesi'ne ait bir durum değildi diğer halkevleri de bu durumdan muzdaripti.²⁵⁹

1940'lı yılların başında halkın halkevindeki sinemaya olan ilgisi artmıştı. Sinema sayesinde halkın sanata olan bakış açısı değişmişti. Bu yüzden halkevi 1940'lı yıllarda filmlerin gösterimine ilişkin herhangi bir ticari kaygıya düşmemişti.²⁶⁰ 1940'lı yıllardan sonra ekonomik sıkıntılar baş gösterince CHP Genel Sekreterliği'ne daha önce izletilen filmlerden herhangi ticari fayda sağlamadıkları, kendilerine verilen direktifler doğrultusunda çalıştıkları bildirilmişti. 1940 yılından önce filmlerin gösteriminden; sinema operatörü maaşı, film parası, elektrik masrafı, makine amortismanı ve ilan afiş için cüzi miktarda olmak şartıyla para alınmıştı. Bunun dışında halkevinin bütçesine bu gösterimlerden herhangi bir ücret konulmamış ve filmlerden kâr elde edilmemişti.²⁶¹

---

²⁵⁵ “Halkevi Sinemasında”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 22 Ağustos 1939, s. 2; Mardin Halkevi sinemalarında bazı günler parasız film izletildiği de olmuştu. Bunlardan bir tanesi de Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün Mısır Dış İşleri Bakanı Abdulfettah Yahya Paşa ile müttefik Romen Dış İşler bakanı Gafenkoyu'yu kabullerini gösteren film izletilmiş ve halk arasında uzun süre alkış almıştı. Bkz. “Parasız Sinema Gösterildi”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 14 Ağustos 1939, s. 2

²⁵⁶ 1940 yılında Sedat Yesügey Temsil Şubesi'nin başkanı olacaktı. “Evelki Geceki Müsamere Çok Neşeli Geçti”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 26 Haziran 1939, s.2; Sedat Yesügey Halkevi Temsil Şubesinin önemli elemanlarından biriydi.

²⁵⁷ B.C.A., 490.01/688.337.1, ek: 95.

²⁵⁸ Nurhan Karadağ, **a.g.e.**, s.96.

²⁵⁹ B.C.A., 490.01/688.337.1, ek: 95.

²⁶⁰ Nurhan Karadağ, **a.g.e.**, s.97.

²⁶¹ B.C.A., 490.01/1219.49.1, ek:16.

CHP'nin sinema gösteriminin parasız olması yönündeki direktifi ekonomik açıdan halkevini zor durumda bırakmıştı. Bunun üzerine Temsil Şubesi tarafından CHP Genel Sekreterliğine şu yazı gönderilmişti:

"[...] I- Mardin şehrinde bir tek sinema vardır: Bu da halkevi sinemasıdır: Mardin şehrinde halen halkın veya belediyenin bu veya ertesi sene bir sinema salonu yaptırmasına da maddeten imkân yoktur. Halkın: Memurun: askerlerin sinema ihtiyacı halkevi sinemasile temin edilmekte idi: halkevi sineması Mardin şehri için büyük bir varlık teşkil etmekte idi.

2- Halkevi büyük bir halk kitlesine hitap etmek lüzumunu his ettiği: konferans: nutuk verdiği zaman cazip bir vasıta olarak parasız sinemayı kullanırdı.

3- Tahsil çağında olup okumayan küçük çocuklarla tahsil çağı dışındaki vatandaşları okutmak, dil öğretmek ve hele halkevinin program altında Mardin şehrinin bütün vatandaşlarını okutmak hakkındaki kararını tatbik etmek için en mühim teşvik çareleri meyanında kurslara devam edenlere hafta da iki defa parasız sinema kartı verilmiş bulunuyordu.

4- Halkevinin yukardaki ihtiyaçlara cevap verecek surette ve parasız olarak sinema gösterebilmesi için Film, müstahdem ve Elektrik parası olarak, Ar Komitesi tahsisatına asgari bir yılda 7000 lira koymak lazım gelmektedir. Hâlbuki halkevimiz komiteler ve idare masrafı için hususi idare ve belediyeden ancak 4000 lira alabilmektedir. Bu sene mobilya ve saire borçlarımız için konulan 12000 liradan ancak sekiz bini verilmiş olduğuna ve önümüzdeki sene hususi idare bütçe vaziyetinin bu parayı da vermeye müsait olmadığına göre halkevi 7000 liraya değil 500 lirayı dahi ar komitesi tahsisatına zam etmesine imkân görmemektedir.

5-Halkevi parti ve hükümetten gönderileceği vaid buyrulan filmleri göstermek için bir sinema operatörünü daima bulundurmak ve bunun içinde ayda altmış liradan senede 720 lira koymak mecburiyetindedir.

6- Yukarıda arz edilen hususi vaziyetlerin ihdas etmekte olduğu zaruret ve mecburiyetler dolayısıyla halkevi sinemasının eskisi gibi faaliyette bulunabilmesi temin edecek direktifin verilmesine yüksek müsaadelerinizi arz eder ellerinizden öperim."²⁶²

Ancak CHP Genel Sekreterliği bu talebe olumlu cevap vermemişti.²⁶³

Mardin Halkevi'nin sinemayı paralı yapmak istemesinin sebeplerinden biri, sinema makinesinin ve amplifikatör tesisat bedeli olan 24.543.6 liranın ödemesinin yapılamamasıydı. Ödeme yapılması gereken film şirketleri olan Türk Philips Limited

²⁶² B.C.A., 490.01/1219.49.1, ek:16-17.

²⁶³ B.C.A., 490.01/1219.49.1, ek:14.

Şirketine son ödeme tarihi geçmesine rağmen ödeme yapılmamıştı. Şirket durumu CHP Genel Sekreterliği'ne bildirmiş, CHP Genel Sekreterliği de bu durumun teşkilatın şerefine mevzu bahis konusu olmaması için paranın neden ödenmediği ve ne zaman ödeneceği yönünde bir açıklama istemişti.²⁶⁴

Mardin Halkevi, ekonomik açıdan zor durumda olduğunu, borcunu elinde olmayan sebeplerden ödeyemediğini, bazı kurumlardan halkevine ödenekler ayrılmasına rağmen bu ödeneklerin eksik verilmesinin borçların ödenememesine neden olduğunu bildirmişti. Bu durum üzerine CHP Genel Sekreterliği, Türk Philips Şirketine olan 1.954 liranın ödenmesi için son bir yardım olarak 1000 lira göndermişti.²⁶⁵

CHP, Mardin Halkevi ile olan daha önceki yazışmalarında dile getirdiği gibi filmler göndermişti. 1940 yılında CHP Genel Sekreterliği tarafından Mardin Halkevi'ne şu filmler gönderilmişti:²⁶⁶

- 1- Trakya Manevraları 1939 (iki kısım)
- 2- Erzurum Hattının Açılışı(bir kısım)
- 3- C.H.P Genel Başkanı İsmet İnönü'nün Güneydoğu Seyahati(bir kısım)
- 4- İzmir Fuarı 1940 (üç kısım)
- 5- 19 Mayıs 1939 (iki kısım)
- 6- 19 Mayıs 1940(bir kısım)
- 7- 19 Mayıs 1939 Gençlik Bayramı (iki kısım)
- 8-Atatürk İhtifali (tören) 1939(bir kısım)
- 9- C.H.P. 5. Büyük Kurultay(bir kısım)
- 10- Ankara Kömür Sergisi (bir kısım)
- 11- Çubuk Barajının Açılışı(bir kısım)

---

²⁶⁴ B.C.A., 490.01/1219.49.1, ek:13.

²⁶⁵ B.C.A., 490.01/1219.49.1,ek:9; B.C.A.,490.01/1219.49.1,ek:11-12; Bu borcun ödenmesi için 1000 lira gönderilmesine rağmen 1941 yılında 938.49 lira borçlu olduğu şirketin müracaatından anlaşılmıştı. Bkz. B.C.A.,490.01/1219.49.1, ek:7.

²⁶⁶ B.C.A., 490.01/1035.981.6, ek: 3,4,5,8,10.

12- Adana'nın Kurtuluş Bayramı(iki kısım)

13- Cumhuriyet Bayramı 1939 (iki kısım)

CHP, bu filmlerin halka gösterildikten sonra tekrar kendilerine gönderilmesini istemişti. Bu filmler halkevi tarafından bazen 3 bazen de 4 hafta da tüm halka, talebeye, askere gösterilmişti.²⁶⁷ Halkevine gönderilen filmler Halk Partisi'nin yurt genelinde yaptığı çalışmalar ve önemli günler, açılışlar, kutlamaları anlatan belgesel niteliğindeki eserlerdi.²⁶⁸

1946 yılından sonra temsiller ile sinema bir arada verilmeye başlanmıştı. 1946 yılında Halkevi salonunda şubeye üye olan öğretmenler tarafından hazırlanan piyesten önce film gösterimi yapılmış, sonra öğretmenlerin hazırladığı “*Tırtıllar*” piyesi oynanmıştı. Piyeste rol alan kişiler ve rolleri şöyleydi: Faruk Zeren (Hoca Feyzullah), Abdullah Öncel (Temel), Musa Alkan (Tosun Ağa), Naime Aktan (Fatoş), Muammer Özkan (Akgül), Gültekin İnal (Firuzan), Sevim İnal (Rebeka), Hakkı Yılmaz (Memiş). Geç saatlere kadar büyük bir neşe ve kahkaha ile seyredilen piyes sonrasında temsil heyeti tebrik edilmişti.²⁶⁹

Temsil Şubesi'nin 1946 yılındaki “*Tırtıllar*” temsilinden başka sekiz temsil daha verilmişti. Halk bu temsilleri beğendiğinden her temsil üçer defa daha sahnelenmişti.²⁷⁰

Halkevi bir dönem filmlerin borcu ile uğraştığından Türkiye ve dünya çapında yapılan filmleri getirememişti. Uzun bir aradan sonra 1947 yılında “*Emirin Gözdesi*” filmiyle kendi sinemalarında bir film gösterimi yapılmıştı.²⁷¹ Halk, bu film gösterimine ilgi göstermiş, filmin başlama vaktinden önce sinema salonundaki yerlerini almıştı. Bazı

---

²⁶⁷ B.C.A., 490.01/1035.981.6, ek: 3,4,8,10; B.C.A., 490.01/1209.13.4, ek:5; 1940 yılında Mardin Halkevi Türk dilinin yayılması ve konuşulması için açtığı kurslar da gelen vatandaşlara her hafta parasız sinema gösterilmekte ve iyi not alanlara da çeşitli hediyeler vermişti. Ancak 1939 yılında sinema kaldırıldığında kursa gelen 483 vatandaştan 440 'ı kursu terk etmişti. Bu durum karşısında Genel Sekreterlik ve Mardin Milletvekilleri de bu durumla ilgilenmiş daha çok film gönderilecekti. Bkz. B.C.A., 490.01/1001. 866.1, ek: 128.

²⁶⁸ B.C.A., 490.01/1035.981.6, ek: 2,6; B.C.A., 490.01/1209.13.4, ek:5.

²⁶⁹ “Halkevimizde Verilen Müsamere Çok Beğenildi”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 13 Mart 1946, s. 2; Sinema ile ilgili o yıl İstanbul'da bulunan Elektra- Film Mardin Halkevine Zafer Ordu, War Pictorial News, Harp Jurnalleri isimleriyle 3 adet film gönderdiğini; ancak bunların geri gelmediğini Genel Sekreterliğe yazmıştı. Mardin Halkevi' de bu filmlerin kendilerine gelmediğini getiren şahsın Diyarbakır'da şehir sineması sahibine teslim ettiğini söylemişti. Bkz. B.C.A., 490.01/1209.13.4, ek:1,2,4.

²⁷⁰“ Halkevimizin Bir Yıllık Çalışması”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 23 Şubat 1947, s.2.

²⁷¹“ Bu Akşam Sinema Başlıyor”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 13 Mart 1947, s.2.

vatandaşlar geç gelmelerinden dolayı salonda yer bulamayarak geri dönmek zorunda kalmıştı.²⁷²

Bir zamanlar temsil ve sinemaya yabancı bu şehir, belli dönemlerde temsil ve sinema gösterimi yapması için Mardin Halkevi'ne isteklerde bulunmuştu. Bu isteklerinden biri de "Iztırap" temsilinin tekrar oynanmasıydı. Halk daha önce bu temsili beğendiği için tekrar oynanmasını istemişti.²⁷³

1940'lı yılların sonuna doğru oynanılan temsiller ücretli verilmekteydi. Çünkü halkevlerine herhangi bir ödenek ayrılmıyor, kendi bütçesini kendi oluşturuyordu. 1950 yılında CHP iktidarı kaybetmesine rağmen Mardin Halkevi'nin Temsil Şubesi, halkevi bütçesine katkı olması için temsiller vermeye devam etmişti. Hatta o dönemde artık ayda iki temsil vermeyi de düşünmüştü.²⁷⁴ Bundan dolayı şube temsillerine 1951 yılında da devam etmişti.²⁷⁵

Şubenin çalışmalarında katkısı olan üyelerin meslek gruplarına bakıldığında 1934 yılında yirmi iki üyesi bulunmaktaydı.²⁷⁶ 1935 yılında ise bir önceki yılda olduğu gibi yine bazı mesleklerden üyeler yoktu. Bunlar avukat, çiftçi ve doktordu. 1935 yılında şubeye kayıtlı öğretmen sayısında bir artış olmuştu. Bir önceki yıl beş olan öğretmen sayısı 1935'te altı olmuştu. Tüccar sayısı dokuzdan ikiye düşmüştü. İşçi sayısı üçten sekize çıkmıştı. Güzel sanatlar mesleğinden önceki yılda üye yok iken yeni yılda beş üye kayıt olmuştu. Cinsiyet bazında üye sayısında da artış olması beklenirken bayan üye sayısında gerileme olmuş, beşten üçe düşmüştü.²⁷⁷

1936 yılında Mardin Halkevi'ni teftişe gelen müfettiş, faaliyetlerin tutulduğu defterlerin çok güzel ve eksiksiz şekilde kayıt edildiğinden bahsetmiştir. O yıllarda şubeye kayıtlı bayan üye az olmasına rağmen temsillerde görev almak için dört yerli bayan öğretmeninde temsillerde görev aldığını söylemiştir.²⁷⁸

---

²⁷² "Sinemaya Karşı Rağbet", **Ulus Sesi Gazetesi**, 15 Mart 1947, s. 2.

²⁷³ "Edebi Iztırap tekrar oynanacak", **Ulus Sesi Gazetesi** 7 Şubat 1949, s.3.; Halkevi tarafından oynanılması istenilen temsilin gazeteye verilmiş ilan fotoğrafı metni için bakınız ekler resim 7.

²⁷⁴ "Halkevinde Dün Müsamere Verildi", **Ulus Sesi Gazetesi**, 9 Nisan 1951, s.2; Mardin Halkevi'nin 1951 yılında sergilediği bu temsil Gercüş Halkevi tarafından 1943 yılında temsil edilmişti. Bkz. Nurhan Karadağ, **A.e.**, s. 257.

²⁷⁵ "Müsamere", **Ulus Sesi Gazetesi**, 26 Mayıs 1951, s. 2.

²⁷⁶ B.C.A., 490.01/959.714.2, ek:155. ; Beş Öğretmen, dokuz tüccar, üç işçi, beş sair meslekler olmak üzere toplamda yirmi iki üyesi vardı. Bkz. aynı belge.

²⁷⁷ B.C.A., 490.01/989.830.2, ek: 56.

²⁷⁸ B.C.A., 490.01/1001.866.1, ek: 170-171.

Temsil Şubesi 31/12/1934 ile 15/12/1935 tarihleri arasında yirmi altı toplantı yapmış bu toplantılara yüz otuz kişi katılmıştı.²⁷⁹ İlk yılında şubeye ayrılan bütçe 100 liraydı.²⁸⁰ İlk yıl bu rakamın ayrılmış olmasının nedenleri arasında salonun küçük olması ve şubenin temsillerde sahne dekoruna fazla bir harcama yapmayacağını düşünülmesi olmuştur.

2.3. Güzel Sanatlar (Ar) Şubesi

Güzel Sanatlar Şubesi'nin amacı, güzel sanatları yaymak ve yetenekli bireylerin bu yoldaki çalışmalarına yardımcı olmaktır. Her halkevinden kendi bölgesinde güzel sanatlar için gerekli çevreyi oluşturarak memlekette sanat hayatının gelişmesine büyük hizmet etmesi bekleniyordu.²⁸¹

Türk İnkılabıyla birlikte bir sanat realitesi oluşturulmuştu. Oluşturulacak olan bu sanat realitesinde milli bir sanatın oluşması için sanatkârlara büyük görevler düşecekti ve aydınlar Türk sanatının oluşturulmasını bir dava haline getirecek bununla ilgilenecekti.²⁸²

Bu bağlamda 1934 yılında kurulan Mardin Halkevi'nin Güzel Sanatlar Şubesi ilk başkanı İbrahim Omay şube için;

- Halkevinin en canlı ve aktif olan şube olduğunu.
- Musiki ve Sanat Kollarından meydana geldiğini.
- Musiki Kolunun ince saz ve bando üzerine çalıştıklarını, ince saz ekibinin ut, keman ve banço gibi aletlerle çalıştığı bu ekibin haftanın belli günlerinde halka musiki yaparak kısmen eğlendirdiklerini ve özellikle Ankara ve İstanbul'dan yeni çıkan notaların getirilip üzerinde çalışıldığını.
- Musiki Kolu bando ekibi ise iki kola ayrılmış biri caz ile diğeri bando. Bu bando sayesinde çevre illerin caz ve bandosuna muhtaç olmaktan.
- Sanat Kolu ise şehirdeki küçük sanat erbabını himayesine almış ve ressamlık, fotoğrafçılık, heykeltıraşlık gibi alanlarda çalışılmış. Bu kol, Atatürk'ün alçıdan yapılmış bir büstünü yaptığını söylemişti.²⁸³

²⁷⁹B.C.A., 490.01/989.830.2, ek: 57.

²⁸⁰C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü, s. 58, 62.

²⁸¹C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1944, Ankara, y.y., 1945, s. 16.

²⁸²Muhip Dranas, C.H.P Halkevleri Amatör Resim ve Fotoğrafçılık Sergileri, Ankara, C.H.P Neşriyatı, 1941, s.6.

²⁸³C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü, s.53-54.

Şube, Mardin vilayetinde yeni açılan halkevlerinin açılış merasimlerinde Cumhuriyet ve İstiklal Marşlarını çalmıştır. Ayrıca açılış merasimlerinde fırkanın özellikleri, amacının ne olduğu anlatılmış ve verilen nutuklarda halkevlerinin ne demek olduğu ne tür kültür ve sanatları icra ettiğinden bahsedilmiştir.²⁸⁴

Halkevinin Güzel Sanatlar(Ar) Şubesi'nin kendi bando ekibini kurmasından sonra çevre illerin bandosunu getirmekten kurtulmuştu. Ama bazı yıllarda daha tecrübeli olan halkevlerinin cazı da şehre davet edilmişti.²⁸⁵

Şube ilk yılında alçıdan hazırlamış olduğu Atatürk büstünü vakit kaybetmeden kartonpiyerden yapacağını söylemişti. Verilen bu söz 1935 yılında yerine getirilerek Atatürk büstü kartonpiyerle kaplanmıştı. Şubenin aynı yıl 18 kişiden oluşan Halkevi Bandosu oluşturmuştu.²⁸⁶

Mardin Halkevi'nin Ar Şubesi iki kola ayrılmış, bu kollar müzik ve heykeltıraşlık olup müzik kolu da bando ve caz diye ikiye ayrılmıştı. Müzik kolunun bando grubu 14 asil ve 9 yedek gençle çalışmakta olup bu grupta iki klarnet, üç büğlü, iki fanyol, üç bariton, bir baso, bir trampet, bir davul ve zil ile kurulmuştu. Şube, belli bir ücret karşılığında tuttıkları şefleri ile her gün ders yapıyordu. 1935 yılında ileri denilebilecek bir seviyeye ulaşan Mardin Halkevi bandosu, bütün törenlere, bayramlara, gösterilere, geçit törenlerine götürülmüştü. Bu bando grubu, geçit törenlerinde CHP'nin amblemi olan altı okla süslenmiş yaka ve kasketleri takmıştı. Bu ufak yaka ve kasketler de bayram ve tören günlerinde üniformalarıyla halk üzerinde tatlı bir tebessüm bırakmıştı. Halk tarafından bandonun ilgi ile karşılanması sonucunda Halkevi bandosuna yazılmak isteyenler olmuştu. Halkevi tarafından bandoya yazılmak isteyenler için doktordan rapor getirmek şartı koşulmuştu. 1935 yılında halkevi bandosuna yazılmak isteyen kişilerden rapor getiren ve getirmeyen toplamda yetmiş altı başvuru olmuştu.²⁸⁷

Halkevinin Caz grubu, bir surdinli büğlü, iki keman, bir klarnet, bir trampet bir de tüm aletleriyle bir caz davulundan kurulmuştu. Halkevinde düzenlenecek olan baloları,

---

²⁸⁴C.H.F. **Mardin Halkevi Broşürü**, s. 53-54.; Sanat Atölyesinde yapılan Atatürk büstü ve komitenin ilk başkanı ve çalışmaların öncüsü İbrahim Omay'ın fotoğrafları için bakınız ekler resim 9,10.

²⁸⁵"Halkevi Cazı Mardinde", **Karacadağ Dergisi**, C. 2, S.16, 20 Mayıs 1939, s. 19; 1939 yılında Mardin Halkevi'nde düzenlenecek olan bir baloya kardeş Halkevi olan Diyarbakır Halkevi Cazı çağırılmıştı. Bkz. Aynı yer. ;İkinci dünya savaşı nedeniyle o yıllarda halkevi bando kadrosunun çoğunluğu askere alınmıştı. Bundan dolayı çalışmalar sekteye uğramıştı. Bkz. B.C.A., 490.01/1001.866.1, ek: 81.

²⁸⁶"İlimizde Soysal Kalkınma Halkevi Kınavları", **Ulus Sesi Gazetesi**, 29 Birinciteşrin 1935, s.8.; Bando ekibi için ayrıca bakınız ekler resim 11.

²⁸⁷B.C.A., 490.01/989.830.2, ek: 39, 40, 45, 48.

konserleri ve halk dğünlerini idare etmişti. Mardin'in ilk cazı olması sebebiyle halkevi bandosu gibi Caz grubu da halk tarafından ilgiyle izlenilmişti.²⁸⁸

Mardin Halkevinin Sanat (Heykeltıraşlık) kolunda ise iki genç görev almaktaydı. Bu gençlerden biri diğerinden daha yetenekli olduğu için, şube genci Sanat Akademisine gönderme kararı almıştı. Bu genç yeteneğin çalışmaları arasında çeşitli tip ve karakterde heykel ve büstler vardı. Bunun yanı sıra Mustafa Kemal'in büstü de akademiye gönderilecek olan bu genç tarafından yapılmıştı.²⁸⁹

1934 yılındaki üyelerin sayısına bakıldığında şubeye kayıtlı aza sayısı toplamda yetmiş altıydı. Bu üyelerin mesleklere göre dağılımı ise sekiz öğretmen, yedi tüccar, kırk işçi, dört çiftçi, iki güzel sanatlardan, on beş kişi de sair mesleklerden oluşup, bu üyelerden ikisi de bayandı.²⁹⁰

1936 yılında Mardin Halkevi'ni teftişe gelen müfettiş, Ar Şubesi'nin bayan üye sayısının sekiz olduğunu belirtmiş ve ayrıca şubenin tüm kollarıyla aktif olmadığını yazmıştı. Müfettişin dikkatini çeken bir diğer husus da halkevi bando ekibinin elbiselerinin iyi korunmamasıydı. Bu durum üzerine halkevi yönetimine bu elbiselerin güç imkanlar ile alındığını bu elbiselerin daha dikkatle korunması gerektiğini söylemiştir. Müfettişin raporundan anlaşıldığına göre halkevi bandosu sadece halkevinde faaliyet göstermemişti. Ayrıca dğünlerde de gösteri yapmıştı. Ancak bandonun halkevi dışındaki bu faaliyetleri faaliyet defterlerine kayıt edilmemişti. Bunun üzerine halkevi yönetimi müfettiş tarafından uyarılmıştı.²⁹¹

Müfettişin dikkatini çeken bir diğer husus, şubenin karar defterinde yalnızca iki karar yer almaktaydı. Bunun üzerine müfettiş çalışmaların daha verimli olabilmesi için toplantıların sayısının artırılması ve bu toplantıların kayıt edilmesini istemişti.²⁹²

Güçlü bir bando ve caz ekibi kuran şube, uzun yıllar önemli gün ve törenlere kendi bando ekibini götürmüştü. Bu ekip 1937 yılında 23 Nisan Çocuk Bayramı dolayısıyla Gazi

---

²⁸⁸ B.C.A., 490.01/989.830.2, ek: 39, 40, 48.

²⁸⁹ B.C.A., 490.01/989.830.2, ek:39, 48.

²⁹⁰ **C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü**, s. 60.

²⁹¹ B.C.A., 490.01/1001.866.1, ek:170; çünkü Mardin Halkevi tarafından Güzel Sanatlar şubesine bütçeden önemli oranda ödenek ayrılacaktı. 1934 yılında Mardin Halkevi bütçesinde en fazla pay Güzel Sanatlar Şubesine aitti. Tüm şubelere ayrılan ödenek 1.730 lira iken bu şubeye ayrılan ödenek 520 lira olduğu görülecekti. Bkz. **C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü**, s. 62.

²⁹² B.C.A., 490.01/1001.866.1, ek:170; 31/ 12 / 1934 tarihi ile 15/ 12 / 1935 tarihleri arasında komite 3 toplantı yapmıştı. Katılanların sayısı da 211 kişi olacaktı. Bkz. B.C.A., 490.01/989.830.2, ek: 57.

Okulunda verilecek bir müsamereye çağrılmıştı. Müsamere sonrasında verilmesi düşünülen bir ikramda Mardin Halkevi Caz takımının da yer alması istenilmişti. Bu ekibin çalacağı müzikler eşliğinde oyun oynanacak, dans edilecekti.²⁹³

Şubenin bando ekibi 1938 yılında haftanın üç günü şehir parkında çalışmaktaydı. Kardeş Halkevi olan Diyarbakır Halkevi'nin 20 kişilik orkestrasını şehre davet etmiş bu orkestra ekibi şehirde iki konser vermişti. Bunun dışında halkevinde akşam vakitlerinde halka alafranga neşriyat yapılmıştı.²⁹⁴

Şube, şehirdeki sanat erbabıyla birlikte hareket etmek isteğinden 1938 yılında şehirdeki sanat erbabını himayesi altına almıştı. Bu vesileyle şube çalışmalarını bir adım daha öteye götürme fırsatı elde etmişti. 1938 yılında halkevinde güzel sanatlar atölyesi kurulmuştu. Şube, kurduğu bu atölye de fotoğrafçılık, ressamlık ve heykeltıraşlık gibi alanlarda halka yardımcı olacaktır.²⁹⁵

Ar komitesi işe başladığı 23/2/1934 tarihinden 1/9/1938 tarihine kadar geçen sürede şubenin çalışmalarında bir artış olmuştu. Şubenin yaptığı yirmi dokuz toplantıya 3.127 kişi katılmıştı.²⁹⁶ Bu durum aslında şubenin çalışmalarının ilgi ile izlendiğini göstermektedir. Hatta 1939 yılında şubenin üyelerinden olan Sabri Özalp'in İsmet İnönü için kompozite ettiği bir marşı halk çok beğenmişti. Bunun üzerine şubenin başkanı besteyi CHP Genel Sekreterliği'ne göndermiştir. CHP tarafından da beğenildiği takdirde telif hakkının alınabileceği bildirilmiştir. Ancak kendilerine verilen cevapta eserin normal bir eser olduğu söylenmişti.²⁹⁷

Şubenin 1940 yılında çalışmaları İkinci Dünya Savaşı nedeniyle durma noktasına gelmişti. Çünkü bu bando ekibinin on dört kişilik elemanından dokuzu askere alınmıştı. Bu eksikliğe rağmen şube tarafından caz çalışmaları devam ettirilmişti. O yıllarda askere alınmayan kişiler ile birlikte şehirde caz çalışmalarına devam edildi. Ancak o yıllarda müzik eğitiminin temelden alınmasını isteyen Ar Şubesi, CHP'den şehirdeki ortaokullara bir keman ve piyano öğretmenininin gönderilmesini istemişti.²⁹⁸

---

²⁹³“Yarın Gazi Okulunda Zengin Bir Müsamere Verilecek”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 22 Nisan 1937, s. 3.; Balo fotoğrafı için bakınız ekler resim 12.

²⁹⁴ **Mardin – Cumhuriyetten Önce ve Sonra- Halkevi Broşürü**, s. 93-94.

²⁹⁵ **Mardin – Cumhuriyetten Önce ve Sonra- Halkevi Broşürü**, s.94.

²⁹⁶ Aynı yer.

²⁹⁷ B.C.A., 490.01/967.743.2, ek: 1,2,3,4.

²⁹⁸ B.C.A., 490.01/1001.866.1, ek:118,119.

Şube 1940 yılındaki bir resim sergisi açmışsa da güzel resimlerin seçilmediğinden yakınılmaktadır. Çünkü şubede güzel sanatlardan anlayan, bu alanın uzmanı üye yoktu. Bunun üzerine kendilerine gönderileceği vaat edilen müzik ve resim öğretmenlerini bekleyeceklerini dile getirmişlerdi.²⁹⁹

1942 yılında Mardin’i teftişe gelen Bölge Müfettişi Münir Soykam incelemeleri Mardin valisi ile birlikte yapmıştı. Önceki yıllarda Halkevi başkanının evin daha faydalı olması için belli başlı istekleri olmuştu. Bu isteklerinden biri piyanoydu. Bu piyanoyla şubenin orkestra aletlerinin tamamlanması sağlanacak, böylece şubenin orkestra kolu kurulacaktı. Bu hediyeden sonra halkevi, şube için bir piyano öğretmeni istemiş, kendileri de Orkestra Kolunun eksik olan aletlerinden keman ilave etmişti. Orkestra Kolunun eksik olan sehpa, defter, nota vs. ihtiyaçların temin edilmesi için uğraşılacaktı.³⁰⁰

Şubenin birçok eksik aletine rağmen 1944 yılındaki faaliyetleri arasında dört aile toplantısı, üç nişan balosu ve bir resim sergisi olmuştu.³⁰¹

1947 yılında, farklı tarihlerde yedi aile toplantısı yapılmış, beş balo verilmişti. Bando bütün merasimlere katıldığı gibi, beş sünnet ve yedi evlenme düğününe de katılmıştı.³⁰²

Şube, 1949 yılında Sosyal Yardım Şubesi yararına bir konser düzenlemişti. Bu konsere Diyarbakır’dan 22 kişilik bir saz ekibi getirilmişti. Bu saz ekibi saziyla, çeşitli milli oyunlar ile konsere gelen halk kitlesi üzerinde derin etkiler bırakmıştı. Konser boyunca yerli türküler ve şarkılar söylenmiştir. Bu konser halk üzerinde derin etki bıraktığı gibi, konserin Sosyal Yardım Şubesine bir katkısı da olmuştu.³⁰³

1950 yılında halkevinin desteğini alan Orman Bölge Şefi İrfan Ataöver, Mardin’de görev yaptığı üç yıllık süre zarfında gerçekleştirdiği geziler neticesinde Mardin tarihinden oluşan büyük bir fotoğraf sergisi hazırlamıştı. Mardin tarihine ait bu fotoğraf sergisi Ar

---

²⁹⁹B.C.A., 490.01/1001.866.1, ek:119; Aziz Uras o zamanlarda halkevini teftişe gelen müfettişe ellerinde bir fotoğraf makinesinin olduğunu söylemişti. Ancak bu makinenin birçok parçasının bulunmadığını, var olan parçaları ile de köy gezilerinde işe yaradığını bildirmişti. Bundan dolayı ellerindeki makinenin çürümeye bırakıldığını söyleyince Aziz Uras’a makinenin makara filmle çalışan modern bir cihazla değiştirilebileceğini söylemişti. Bkz. Aynı belge.

³⁰⁰B.C.A., 490.01/1001.866.1, ek:11, 12; Halkevlerinde musiki çalışmaları yedi başlık altında toplanabilir: 1. Bando, 2. Koro, 3. Orkestra, 4. Dağınık Çalışmalar, 5. Musiki Dersleri, 6. Konserler, 7. Radyodan faydalanma. Bkz. **C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları’nın 1940 Çalışmaları**, s. 15.

³⁰¹“Halkevimizin Bir Senelik Falliyeti”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 29 Birinciteşrin 1944, s.8.

³⁰²“Halkevimizin Bir Yıllık Çalışması”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 23 Şubat 1947, s. 2.

³⁰³“Diyarbakır Gençlik Kulübü Saz Heyeti Halkevimizde Çok Güzel Bir Konser Verdi”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 5 Kasım 1949, s.2 .

Kolu'nun sergi salonunda halkın ilgi ve beğenisine bırakılıp sergilenmişti.³⁰⁴ Aynı sergi 4 Kasım 1950 tarihinde Ankara'da Milli Kütüphane sergi salonunda Milli Eğitim Bakanlığı huzurunda açılmış ve Ankaralıların beğenisine sunulmuştu.³⁰⁵

2.4. Spor Şubesi

Mardin'de sporun gelişimi ilk olarak 1918 yılında atletizm ile başlamıştır. 1920 yılında askeri birlikler arasında düzenlenen futbol müsabakası ile devam etmiştir. 1925 yılında da Mardin Valisi Hadi Bey bir kongre düzenleyerek kongre sonrasında Mardin'de bir spor kulübü kurulmasına karar vermiş ve “*Türk Ocağı*” ismi ile ilk spor kulübü kurulmuştu. Bu spor kulübünün bazı futbolcuları Türk Ocağı'ndan ayrıldıktan sonra bir takım futbolcularla kırmızı-sarı formalı “*Işık İdman Yurdu*” takımını kurmuştu. Türk Ocağı Spor Kulübü'nden ayrılan diğer futbolcular da “*Mızrak Kulübünü*” kurarak, kulüplerinin renklerini siyah-beyaz olarak seçip faaliyete geçmişlerdi.³⁰⁶

Geçmişten günümüze kadar coğrafi koşulların insanlar üzerinde etkisi olduğu bilinmektedir.³⁰⁷ Coğrafi şartların elverişli olması Spor Şubesinin çalışmalarını kolaylaştırıyordu. Mardin coğrafi şartlar açıdan elverişli bir yer olduğundan gençleri birer sporcu olarak yetiştirmekteydi.³⁰⁸

Şehirdeki dik yamaçlar, gençleri koşucu, atlayıcı ve yorucu işlere dayanıklı bireyler olarak yetiştiriyordu. Mardin vilayetindeki gençler, halkevinin kurulmasından öncesine kadar spor faaliyetlerinden mahrumdu. Bu durumu fark eden spor yöneticileri öncelikle yüzlerce genci bir araya getirerek disipline etmeye başlamıştı. Spor Şubesi'nin de destek verdiği bu çalışmalarda şu esaslar kabul edilmişti.³⁰⁹

“1- Spora meraklı ve spor yapmak üzere teşkilatımıza giren gençlerin birinci vazife olarak daima Türkçe konuşmaları, muhitlerine, ailelerine öz dili yaymaları.

2- Gençlerin bedeni kabiliyetlerini inkişaf ettirebilmek için bütün spor hareketlerini sıraya koymak suretile onları faydalı çalışmalara sevk etmek.

---

³⁰⁴“Halkevimizin Faaliyeti Cumartesi Günü Mardin'e Ait Bir Fotoğraf Sergisi Açılacak”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 20 Ocak 1950, s.2.

³⁰⁵“Mardin'in Fotoğraf Sergisi Ankara'da da açıldı”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 7 Kasım 1950, s. 1; Ar şubesinin faaliyetlerinden biri de tanınmış milli sanatçıların Halkevinde konser vermelerini sağlamak olacaktı. Ve bunun içinde Ulus Sesi gazetesine ilan vererek gelmek isteyenlerin biletlerini Halkevinden temin edeceklerini yazacaktı. İlan metni için bakınız. Ulus Sesi Gazetesi 31 Mayıs 1951, s. 2.

³⁰⁶**1987 Mardin İl Yıllığı**, s. 145.

³⁰⁷İ. Erol Kozak, **İbn Haldun'a Göre İnsan, Toplum, İktisat**, İstanbul, Pınar Yayınları, 1984, s. 41.

³⁰⁸**C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü**, s.46.

³⁰⁹**C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü**, aynı yer.

3- Sporcu gençleri tam bir Türk Sporcusuna yakışacak seciye ile yetiştirmek; nefesine olduğu kadar, memleketine de faydalı olarak hazırlamak.

4-Kabiliyeti olup da spor yapamayan gençleri spor teşkilatımıza almak ve onlara sporu sevdirmek ve bu suretle sporcu gençlerin sayısını çoğaltmak.

5-Gençlerin bedeni kabiliyetlerini en kudretli bir hale getirerek yarın vatana iyi bir asker yetiştirerek milli bir vazifeyi başarmak.”³¹⁰

Şube Mardin Meydanbaşı’nda bir saha oluşturmak için uğraştı. Oluşturulacak olan bu saha sadece memleket sporcuları için ayrılmamıştı. Şehirdeki gençler ve halk büyük bir ilgi göstererek bu sahada çalışmaya başlamıştı. Şubenin ilk yıl çalışmaları arasında Avcılar Kolu’nun düzenli olarak av sporuna çıkması ve güzel spor hareketleri yapması da vardı.³¹¹

İlk yılında, şubeye çalışmaları için 200 lira ödenek ayrılmıştı.³¹² Şubeye ayrılan ödeneğin yüksek olmaması nedeniyle ve şehirde sporun gelişimi için okullardaki beden eğitimi hocalarıyla iş birliğine gitmek gibi fikirler ortaya atılmıştı. Bu durumda beden eğitimi öğretmenlerine büyük görevler düşmüştü.³¹³

Şehirde inşa edilen spor sahasından sonra şube, sporcuları disipline edebilmek için uğraşmaktaydı. 1935 yılında sporun teknik kısmı hakkında haftada iki defa ders verilmiştir. Türk Gücü Spor kulübü takımının dağılmasından sonra kulübü bünyesine alan şube, Diyarbakır ve Urfa takımları ile futbol maçları yapmıştır.³¹⁴

1935 yılında şube yirmi bir toplantı yapmıştı. Şubenin bu toplantılar haricinde 1935 yılındaki diğer çalışmaları ise şunlardı:

“ (...)A- Mardin’deki Spor kulüplerini bir elden idaresine imkan bulmuş.

B- Çalışmaları disiplin altına almıştır.

C- İleride bir şehir Stadyumuna esas olmak üzere 90x 120 genişliğinde bir Spor alanı yapmıştır.

D- Gençlere bütün Spor gereçleri 4 top, iki ağ, 60 futbol ayakkabısı, 54 forma, 36 lastik ayakkabı, 54 ceket ve saire temin etmiştir.

---

³¹⁰ C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü, s.46-47.

³¹¹ C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü, s.47.

³¹² C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü, s.62.

³¹³ Mehmet Necati Öngay, “Halkevlerimiz ve Halkodalarımız”, *Ülkü Milli Kültür Dergisi*, C.11, S.123, 1 Kasım 1946, s. 22.

³¹⁴ C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü, s.58; “İlimizde Soysal Kalkınma, Halkevimizin Kınavları”, *Ulus Sesi Gazetesi*, 29 Birinciteşrin 1935, s.8.

E- Gençlerin toplantı yapmasına, kaynaşmasına moral eksikleri ve gerilikleri atmak için fırsatlar hazırlanmıştır. Bu uğurda 21 büyük toplantı yapılmıştır.

F- Her hafta iki gün Futbol maç ve egzersizleri yapmıştır.

G- Voleybol takımları yapmıştır.

H- Birisi Diyarbakır diğeri Urfa muhteliliyle bir Diyarbakır 'de, birisi Mardinde iki büyük maç yapmış, mıntika lig maçlarına girmiştir.

İ- Diyarbakır'a bir Spor gezintisi tertip etmiş buna bütün sporcular katılmıştır.”³¹⁵

Yukardaki çalışmalar dışında şube, 63 kişilik bir avcı kulübü açarak gençlerin hemen her gün ava gitmelerine imkan tanımakla birlikte beş büyük av gezisi yapılmıştı. Bu av gezisinin biri atlı, diğeri otomobille ceylan avı, diğerleri de yayan keklik, tay ve saire avlardı. Bu av gezilerine vali ve birçok memur da katılmıştı. Bu etkinlikler dışında Ankara Muhafız gücünün Siklizim turlarında bir bayram yapılmış, bu bayrama bir spor şenliği verilmişti. Siklistler Kızıltepe'ye varırken Halkevinin Kızıltepe İdman yurdu açılmış ve burada bir tören yapılmıştı.³¹⁶

Şubenin önemli eksikliklerinden biri şubeye kayıtlı bayan üyenin olmamasıydı. Şubeye ilk yıl kayıtlı bayan olmadığı gibi ikinci yılda da şubeye kayıtlı bayan üye olmamıştı. Ancak ikinci yılında bazı meslek gruplarından üyeler de olmuş, bu yeni üyeler ile birlikte üye sayısı kırk sekiz olmuştur.³¹⁷

1936 yılında Halkevinin teftişe gelen Bölge Müfettişi, bu teftişleri esnasında şubenin üye sayısının bir önceki yıla göre arttığını görmüştü. Teftişleri esnasında şube başkanının ortaokul müdürü olduğunu görmüştür. Ancak bu kişinin de yakın tarihte tayininin çıkmış olduğunu öğrenmiştir.³¹⁸

Müfettişin 1936 yılındaki raporunda şubenin düzenlediği sporlar arasında futbol, bisiklet sürme, voleybol olmakla birlikte doğa sporlarından olan ceylan avı vardı. Ayrıca şubenin futbol takımı ile bölge takımları ile maçlar yapmıştı. Ancak bu maçların seyrek yapılmasından dolayı müfettiş maçların daha sık yapılmasını istemişti. Müfettiş, şubenin bütçesinin sınırlı olduğunu bildiğinden çevre illerdeki gençler ile maçların sayısını az bir

---

³¹⁵B.C.A., 490.01/989.830.2, ek:50,51.

³¹⁶B.C.A., 490.01/989.830.2, ek:50,51.

³¹⁷B.C.A., 490.01/989.830.2, ek:56; **C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü**, s.61.

³¹⁸B.C.A., 490.01/1001.866.1, ek:171. Üye sayısı altmış dört olmuştu. Bakınız aynı yer.

masrafla arttırılıp spora katkı sağlanması istemiştir. Teftiş esnasında müfettiş üzerinde güzel bir izlenim bırakan etkinlik ise 12 kişilik bir bisiklet takımının bir gece yarısından sonra halkevinden Diyarbakır'a hareket etmesi olmuştur.³¹⁹

1937 yılında bazı vatandaşların av sporunun gelişimi için halkevinden bir takım istekleri olmuştur. Bir vatandaş bu isteğini dile getirmek için, o günlerde duyduğu bir haberden yola çıkarak, öncelikle Ulus Sesi Gazetesi'ne bir mektup yazmıştı. Gazete de bu mektubu ikinci sayfa haberi olarak vermişti. Gazetenin haberi kısaca şöyleydi: Mardin Babıssor Çarşısında 22 İkincikanun 1937'de şehre inen bir kurdun Babıssor Çarşısında odun satan bir esnaf tarafından balta ile öldürüldüğünü işiten bir vatandaş kendisini av sporları ve avcılık teşkilatı ile pek yakından alakadar eski bir sporcu sıfatı ile tanındığını dile getirmiştir. Mektubunda kişi bu çevredeki insanların av sporuna ilgisiz olmasından yakınmıştır. Sporun yalnız futbol ve atletik sporlardan meydana gelmediğini dile getiren şahıs halkevi tarafından av sporlarına yönelik çalışmaların yapılmasını istemiştir.³²⁰

Halkevine gönderilen bu mektubu da göz önüne alan şube, 1939 yılında Mardin gençleri av ve binicilik sporu için halkevinde toplantılar yapmıştı. Bu sporların daha ileriye götürülmesi için ilk adım olarak toplantılar yapılmıştı.³²¹ Gençlerin bu toplantısından çıkan sonuç ise üyelerin sayısını artırılması ve bir sonraki toplantıya kadar bu hedefe ne oranda ulaştıklarına bakılması idi. Gençlerin bu toplantısından sonra bir daha ne zaman toplanacakları hakkında bir tarih belirtmemişlerdi.³²²

Daha sonraki zamanlarda binicilik sporu için bir araya gelen gençler, bu toplantılarında Türk'ün en eski sporlarından olan biniciliği yaymak, Mardin ili ve çevresinde atıcılığı fenni usullere uygun bir şekilde kurmak amacıyla yeni bir teşekkül vücuda getirilmeye karar verilmişti.³²³

Av sporuna dair kapsamlı bir etkinlik 1949 yılında gerçekleştirilmişti. Bu etkinlikte Mardin halkından ava düşkün olan vatandaşlar ile av grubu bir gece vakti süre avına çıkmıştı. Sürek avı sırasında Dara köyü civarında dolaşmıştı. Bir mağaranın etrafında dolaşırken kendilerine saldırmak isteyen büyük bir hayvana, yaylım ateşi açılmış ve hayvanın kendilerine zarar vermesini engellenerek vurulmuştur. Kendilerine saldıran

---

³¹⁹B.C.A., 490.01/1001.866.1, ek:171.

³²⁰“Halkevimizden Bir Rica ve Temenni” **Ulus Sesi Gazetesi**, 26 İkincikanun 1937, s.2.

³²¹“Binicilik Sporuna Başlayacak Olan”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 6 Mart 1939, s.3.

³²²“Atlı Sporlarımızın Toplantısı”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 9 Mart 1939, s.2 .

³²³“Sporcularımızın Hayırlı Bir Teşebbüsü Daha”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 1 Mart 1939, s.3.

hayvana baktıklarında bu hayvanın bir kaplan olduğu fark edilmiş ve hayvan bir kamyonete bindirilerek halkevinde halka gösterilmeye götürülmüştü. Hayvanın sergilenmesinden sonra da hayvanın derisinin de Hayır Sevenler Cemiyeti adına satılması düşünülmüş, vurulan bu hayvanın derisine av grubu tarafından 200 lira değer biçilmişti.³²⁴

Şubenin amaçları arasında spora önem vermek ve spor kulüpleri işbirliği yapıp onları geliştirmek vardı. 1938 yılında Türk Gücü Spor Kulübü'nün Halkevi'nin bünyesine girmesinden sonra çalışmaları daha verimli olmuş ve takım bölgede ikinci sıraya kadar çıkmıştı. Halkevi kurulduğu ilk günden itibaren spora ehemmiyet vermiş, gençler ilgi ve yeteneklerine göre spor kollarına yönlendirmiş, gençlerin bu kollarda egzersizler yapmaları sağlanmıştı.³²⁵

Bunun dışında aynı yıl Mardin için yapılması düşünülen spor sahası yapılmıştı. Yapılan bu saha halkevi yönetimi tarafından beğenilmişti. Gençler, kendileri için yapılan bu sahada eksersiz ve antrenman yaparak yılı verimli şekilde zaman geçirmeleri sağlanmıştı. Ayrıca şubenin futbol takımı çevre iller takımı ile maç yapmış, bu maçların büyük bir kısmında da iyi sonuçlar alınmıştı. Spor Şubesi yeni yılında cirit, atletizm ve avcılık kolları da oluşturmuştu.³²⁶

Spor Şubesi'nin çalışmaları sayesinde şehrin %80'i sporcu olarak yetişmişti. Spor Şubesinin bölgeye yaptığı en önemli fayda spor kollarını çoğaltmaktan ziyade, var olanları geliştirmesi olmuştu. Bu çalışmalarına örnek verilecek olunursa futbol müsabakaları için kırk mevcutlu üç takım oluşturulmuştu.³²⁷

İkinci Dünya Savaşı, 1940'lı yılların başında birçok şubenin çalışmasını etkilediği gibi Spor Şubesi'nin çalışmalarını da etkilemişti. İkinci Dünya Savaşı seferberliği nedeniyle üyelerin büyük çoğunluğu askere alınmıştı. O yıl teftişe gelen Münir Soykam halkevine, Halkevi salonu genişletildiği zaman buraya bir spor salonunun yapılması ve bu salona jimnastik aletleri, eskrim malzemeleri, güreş minderleri tedarik edildiği takdirde il için faydalı bir spor alanı meydana geleceğini dile getirmişti.³²⁸

İkinci bir teftiş dönemi olan 1942 yılında Münir Soykam, Spor Şubesi'nin çalışmalarında büyük yenilikler yapıldığını ve halkın spora yönelmesi için bazı tedbirler

---

³²⁴“Dün Darada Bir Kaplan Vuruldu”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 1 Nisan 1949, s.1.

³²⁵**Mardin – Cumhuriyetten Önce ve Sonra- Halkevi Broşürü**, s.97.

³²⁶**Mardin – Cumhuriyetten Önce ve Sonra- Halkevi Broşürü**, s.97.

³²⁷**Mardin – Cumhuriyetten Önce ve Sonra- Halkevi Broşürü**, s.97-98.

³²⁸ B.C.A., 490.01/1001.866.1, ek:121.

alındığını görmüştür. O dönemde sporun gelişimi için belli tedbirler alınmıştır. Bu tedbirler esnasında bazı sorunlar yaşansa da sporun tüm kente yayılması için çalışılmıştır. Bu sorunlara bakıldığında 1941 yılından itibaren halkın Pazar günleri spora gelmesi için uğraşılmıştı. Bu günde halkın gelmemesi durumunda halka para cezasında verilmesi düşünülmüştü. Halk bu parayı ödemediği takdirde haciz yoluna gidilecek ya da hapis cezası uygulanacaktı. Dönemin Mardin valisi müfettişe ellerinde herhangi bir yaptırım olmadığını dile getirmişti. Ancak müfettişin teftişinde Mardin valisinin spor konusunda ve ceza konusunda gevşek davrandığını rapor etmişti. Bu olaydan sonra Mardin valisi Kudret Kantoğlu görevden alınarak yerine başka bir vali getirmişti.³²⁹

Münir Soykam, 1942 Aralık ayında yaptığı teftişlerinde şubenin daha önceki yıllarda yaptığı spor etkinliklerinin tekrar yapmasını istemişti. Bunun üzerine 1942 yılında şubenin o yıl yaptığı etkinlikler arasında bireylerin beden kabiliyetlerinin geliştirilmesi de bulunmaktaydı. Gençleri kabiliyet, ilgi ve yeteneklerine göre jimnastik ve sportif oyunlar, güreş, boks, eskrim, bisiklet gibi kollarda çalışmak isteyen bireylerin, şubede görevli memurların gözetiminde haftanın iki günü çalışmalarına izin verilmişti. Ayrıca ilk ve sonbaharda Savur, Midyat, Kızıltepe'deki kaza halkevleri ile Kabala, Rişmil (Yeşilli) ve Gura Köyüne gezi yapılması düşünülmüş ve buradaki gençlerin spora karşı heveslerini artırmak için müsabaka yapılması kararlaştırılmıştı.³³⁰

Şubenin 1944 yılındaki çalışmaları arasında zihinsel hem de bedensel hareketler vardı. Bedensel hareketlere katılan ortaokul öğrencileri haftada 10 saat halkevi salonunda jimnastik hareketleri de yapmıştır. Bu bedensel hareketlerin dışında okuma odasında satranç, dama ve domino oyunları da oynamışlardır.³³¹ Spor Şubesi tarafından uzun yıllar jimnastik hareketleri ile birlikte zihinsel sporlar olan satranç, dama ve domino oyunlarını birlikte yürütmüştü.³³²

1944 yılında bölgenin tanınmış oyuncularından Dr. Tarık Özerengin Halkevine çağrılarak "*Türkiye'de ve dünyada spor*" konulu bir konferans vermesi sağlanmıştı.³³³

---

³²⁹B.C.A., 490.01/1001.866.1, ek:38,41, 50,51; Münir Soykam'ın şikâyetinde bulunduğu vali Kudret Kantoğlu'ydu. Vali Kudret Kantoğlu valiliği döneminde Mardin halkına kendini sevdirecekti. Herhangi bir cezai işlem uygulamak istememesi kendisini Mardin Valiliğinden alınmasına neden olacaktı. 1942 yılında görevden alınarak yerine Raşit Demirtaş atanacaktı. Bkz. Hanna Dolapönü, **a.g.e.**, s.115.

³³⁰B.C.A., 490.01/1001.866.1, ek:12.

³³¹"Halkevimiz Bir Senelik Falliyeti", **Ulus Sesi Gazetesi**, 19 Birinciteşrin 1944, s. 8.

³³²"Halkevimizin Bir Yıllık Çalışması", **Ulus Sesi Gazetesi**, 23 Şubat 1947, s.2.

³³³"Yarın Halkevinde Spor Hakkında Bir Konferans Verilecek", **Ulus Sesi Gazetesi**, 25 Ağustos 1944, s. 3.

2.5. Sosyal Yardım Şubesi

Sosyal Yardım Şubesi, halkevinin bulunduğu çevrede, gerçek manada yardıma muhtaç kadın, çocuk ve malullere yardım edecek,³³⁴ bu amaçla kurulmuş derneklerle ve öteki kuruluşlarla işbirliği yapıp yoksul, öksüz, hasta ve sakatlara yardımlarda bulunacaktı.³³⁵ Halkevinin bulunduğu bölgede yardıma muhtaç yurttaşları sevindirerek, varlıklı vatandaşların kimsesizlere karşı şefkat ve yardımlaşma duygularını uyandıracaktır.³³⁶

Ancak Mardin Halkevi'nin Sosyal Yardım Şubesi, geç kurulacağından yardımlar halkevinin desteklediği kurum ve kuruluşlar aracılığıyla verilmişti. 1934-35 yılları arasında Mardin'de Sosyal Yardım Şubesi henüz açılmamıştı. Halkevi, ilk yıllarda şehirdeki birçok kurumun görevini yapmaktaydı. Bu şubenin eksikliğine rağmen iki yüz on dört çocuğa elbise, ayakkabı, şapka, çorap dağıtılmış; kırk dört süt çocuğuna süt, yumurta, onaltı yeni doğum yapmış anne ile emzikli annelere yardımlarda bulunulmuştu. İki yüz kırk sekiz fakirin muayenesi doktorlara yaptırılmış, bunlardan 161'ine ilaç verilmiş, altı kadına da iş bulunmuştu. Elli fakir çocuğa üç ay boyunca sıcak yemek dağıtılmıştı. Bu yardımlar sayesinde halkın halkevine, CHP'ye olan bağlılığı derin bir sevgiye dönüşmüş, halkevi de halk için kutsal bir yer ve anlam kazanmıştı.³³⁷

Mardin Halkevi Sosyal Yardım Şubesi uzun süre üye bulamamıştı. Bu nedenle 1939 yılına kadar faaliyete geçememişti. Yeni üye kaydı yapabilmek ve aralarında yönetim kurulu üyelerini seçilmek suretiyle 4/4/1939 tarihinde fiilen işe başlamıştı. 54 üyesi bulunan bu şubenin başkanlığına Ağır Ceza Mahkemesi Başkan Vekili Hüsrev Eldem getirilmiş, yönetim kurulu Hükümet Doktoru Turgut Işın, Ağır Ceza Üyesi Edip Araslı, Trahom Hastahanesi Başvekili Aziz Turak ve Serbest Eczacı Cevdet Öztürk'ten oluşmuştu. Sosyal Yardım Şubesi, yeni halkevi binasında çalışmalarına başlayabilmesi için bir poliklinik odası açılmış gerekli malzemeleri bu odaya konulduktan sonra 2/4/1939'dan itibaren hasta muayenesine başlamıştı.³³⁸

Halkevinde bu polikliniğin açılmış olmasının halkın sağlık sorunlarının giderilmesinde büyük katkısı olmuştur. 1940'lı yıllar ve öncesine bakıldığında Mardin'in kazalarında herhangi bir doktor olmamakla birlikte birçok hasta zamanında merkeze yetiştirilemediği

---

³³⁴ C.H.F. Halkevi Talimatnamesi, s. 14.

³³⁵ Şerafettin Turan, a.g.e., s.78.

³³⁶ Mehmet Necati Öngay, a.g.m., s.22.

³³⁷ B.C.A., 490.01/989.830.2, ek:54.

³³⁸ B.C.A., 490.01/972.764.3, ek:8.

için hayatını kaybetmişti. 1940'ta Mardin'de birtakım incelemelere gelen müfettişler, Mardin'deki Trahom Dispanserinin çalışma şartlarının çok kötü olduğunu dile getirmişlerdi. Hazırlayacakları raporda bu durumun hastaların sağlığını olumsuz etkilediğini yazmışlardı. Mardin'deki diğer hastanelerin durumları da göz önüne alındığında Mardin Halkevi'nin bu poliklinikliği açmakla halka çok büyük bir hizmet getirmiştir. Aslında bu durum, halkevlerinin hizmeti halkın ayağına kadar götürmesinin en bariz örneğiydi.³³⁹

1939 yılında şehirde polinikliğin kurulmasından sonra Eczacı Cevdet Öztürk tarafından halkevinin bitişiğinde bir eczane açılmıştı.³⁴⁰

Şube, kabiliyetli köy çocuklarını okutma prensibini benimsediğinden beş köylü çocuğu himayesine almış ve bu köylü çocukların masraflarının karşılanması için de Özel İdare'ye başvurmuştu. Özel idare tarafından pansiyonuna kabul ettirilen yirmi fakir çocuğun tatilde üç aylık iâşesi temin edilmişti. Ayrıca altı çocuğa da elbise verilmişti.³⁴¹

1940 yılında şehirde bir salgın hastalık dolaşmaya başlamış ve bu salgın hastalık çocukların büyük kısmında ishal vakası olarak görülmüştü. İshal olan çocuklar mahallelerinde tek tek aranmış ve tedavi edilmişlerdi. Bu gelişmenin haricinde o yıl Mardin Halkevi teftişine gelen Bölge Müfettişi, Mardin'deki mahalle sakinleri ile mahalledeki hayırseverlerin bir araya gelerek toplanmasını, yardıma muhtaç kadın, çocuk ve ailelere yardım edilmesini istemişti.³⁴²

Şube yeni kurulmuştu ancak kurulduğu yıl İkinci Dünya Savaşı'nın olduğu dönemlerdi. Savaş dönemi olduğundan 1941 yılında diğer şubelerde, şube üyelerinin askere alınması şubelerin büyük çoğunluğunda büyük bir elaman eksikliğine yol açarken Sosyal Yardım Şubesi'nde bu eksiklik aksine hissedilmemekteydi.³⁴³

1941 yılında üye eksikliği hissedilmeyen ve çalışmalarına devam eden Sosyal Yardım Şubesi 1942 için de hedefleri şunlardı:

---

³³⁹B.C.A., 490.01/688.337.1, ek:89; Halkevinin Sosyal Yardım Şubesinin açmış olduğu poliklinik fotoğrafta da görüldüğü gibi temiz ve hastaların tedavisi için uygun bir mekan hazırlanmıştı. Fotoğraf için bakınız ekler resim 16.

³⁴⁰“Şehrimizde Yeni Bir Eczane Daha Açıldı”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 27 Nisan 1939, s.2.

³⁴¹B.C.A., 490.01/1001.866.1, ek:119.

³⁴²B.C.A., 490.01/1001.866.1, ek:119.

³⁴³B.C.A., 490.01/1001.866.1, ek:81.

“1- Memleketin fakir hasta ve aciz olanlarından bazılarına ve kimsesiz mektep çocuklarına para, ilaç, mesken, elbise, yemek, kitap, yatak, yatacak temin etmek.

2- Bir sosyal yardım polikliniği açmak.

3- Memlekete bir nisaiye mutahassısı geldiği takdirde ondan istifade ederek bir doğum evi yaptırmak.”³⁴⁴

Şubenin halka maddi manevi destekleri olmuştur. Şubenin bu çalışmalarına rağmen bazen istenmeyen olaylarda meydana gelmiştir. Mardin Halkevinde meydana gelen hırsızlık olayı buna örnektir. Hırsızlık olayının ayrıntıları ise şöyledir:

Mardinde gümrükte kaçak olarak ülkeye konulmak istenilen mallar yakalandığına bu eşyalar halkevine hibe edilirdi. Bu hibe edilen eşyalardan kendilerine lazım olan varsa kullanır geri kalan eşyalar yardıma muhtaç kimselere verilirdi. Ancak 1942 yılında Halkevinde talihsiz bir olay yaşanmıştı. Halkevinde depo kısmında bekletilen kaçak eşyaların bir kısmı çalınmıştı. Bu hırsızlık vakasını duyan CHP, Mardin Halkevi’nden olayın nasıl geliştiğine yönelik bir açıklama beklemişti.³⁴⁵

Mardin Halkevi Başkan Vekili Esat Artık da şunu söylemişti: 6/11/1942 yılında saat 16.00 civarında idare memuru dışarda olan tabakları ambara koymak için kapıyı açtığına Gümrük İdaresinden kendilerine teslim edilen eşyaların yerinde olmadığını fark etmiştir. Eşyaların yerinde olmaması bir hırsızlık olayını akıllara getirmişti. Bunun üzerine durum Halkevi Başkanına iletilerek, Halkevi başkanı da müstahdemleri içeriye alarak, hemen polis çağırılmıştır. Aynı günün akşamı saat 19.30’da çalınan eşyaları tespit etmek için gelen emniyet yetkilileri, incelemeler bitene kadar deponun kapısının iyice kilitli olmasına dikkat ederek ve bekçilerin de burayı iyice korumalarını istemişti. Ancak ertesi sabah emniyet yetkilileri kapının nereden açıldığına bakmak için geldiklerinde deponun ikinci defa açıldığına kalan eşyaların da tekrar çalındığına şahit olmuşlardı. Emniyet yetkilileri olayın faillerini kısa sürede yakalamış ve olayın failleri mahkemeye sevk edilmişti. Ama depodan alınan eşyaların bir kısmı bulunamamıştı.³⁴⁶

---

³⁴⁴B.C.A., 490.01/1001.866.1, ek:12; 1942 yılına kadar hala bir doğumevi kurulmamıştı. İlçelerde ve kazalarda bazı istenmeyen durumlar ile karşılanacaktı. Bkz. B.C.A., 490.01/688.337.1, ek:89.

³⁴⁵ B.C.A., 490.01/1068.1094.8, ek:8.

³⁴⁶B.C.A., 490.01/1068.1094.8, ek:3,7; Gümrük’ten gelen ve depo da bekletilen malzemeler genelde ipek ve kumaştan oluşan malzemeler olacaktı. Ayrıntılı bilgi için bakınız. B.C.A., 490.01/1068.1094.8, ek: 4,5; Suçlular yakalandıktan sonra mahkemeleri yaklaşık 2 yıl sürecekti ve suçlular iki yıl hapis cezasına

Hırsızlık olayının yirmi saat gibi kısa bir sürede çözümlenmesi üzerine Halkevi Başkan vekili Esat Artık tarafından CHP Genel Sekreterliğine bir telgraf çekilerek polis müdürünün takdir edilmesi istenilmişti.³⁴⁷

Sosyal Yardım Şubesinin amacı milletçe yardımlaşmanın yaratacağı birlik ve beraberlik duygusunun toplum hayatında olduğunu açıkça göstermiştir.³⁴⁸ Bu bağlamda şubenin yardımları dışında diğer kurumlarında da desteği alınarak yardım çalışmaları yapmıştır. 1944 yılında Türkiye'nin çeşitli yerlerinde deprem meydana gelmişti. Şubenin ve Kızılay'ın Mardin Şubesinin destekleri ile Mardin halkı da felaketzedelere yardım etmişti. O dönem gazetede halkın bu kuruma destek olması için gazetenin çeşitli günlerinde kurumun öneminden bahsedilmiş ve yardım edilmesi istenilmişti.³⁴⁹

Şube, dayanışma, yardımlaşma ve sağlık konularında yardımcı olduğundan 1946 yılında Mardin il genelinde altı semt sağlık ocağı açılmasında öncülük edecekti. Ayrıca halkevinde o sene sağlık konusunda sık sık konferanslar verilmişti. Mardin İl İdare Kurulu ile Kızılay, Çocuk Esirgeme Kurumu ve yardımseverler işbirliği yaparak kimsesiz öğrencilere, yoksul vatandaşlara bu kurumlar aracılığıyla yardımların miktarı artırılması için çalışılmıştı. Bu kurumlar yardımların halkevleri ve halkodalarına bırakılarak bu kurumlar tarafından dağıtılmasını istemişti. Bu yardımlar sayesinde halkevi ve halkodaları faaliyetlerini artırmakla kalmayıp halk nazarında itibarda kazanmaktaydı.³⁵⁰

Şubede açılan poliniklikte hastaların tedavisi yapılmaktaydı. Şube 1947 yılında belediyenin doktorları ile de anlaşarak hastaların tedavilerini ücretsiz şekilde yapma kararı aldılar. Tedaviye gelen bir bayanın durumu ağır olduğu için tedavisi yapıldıktan sonra ilaçları da şubesi tarafından karşılanmıştı.³⁵¹

Aynı şekilde 1949 yılında fakir ve yardıma muhtaç olan vatandaşların tedavi masrafları belediyece karşılanmış, durumu daha ağır olanların yol masrafları da karşılanarak başka illere sevk edilmişti. 1949 yılında cami kenarlarına bırakılan sahipsiz süt çocuklarına

---

çaptırılacaktı. Bkz. "Halkevinden Eşya Çalan 2 Sene Hapse Mahkûm Oldu", **Ulus Sesi Gazetesi**, 5 Eylül 1944, s.2.

³⁴⁷B.C.A., 490.01/1068.1094.8, ek:2.

³⁴⁸**C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1944**, Ankara, y.y., 1945, s.26.

³⁴⁹"Mardin Halkı'nın Felaketzedelere Yardımı", **Ulus Sesi Gazetesi**, 16 Şubat 1944, s.; Bkz; Cemal Işınay, "Kızılay'a Borcumuz", **Ulus Sesi Gazetesi**, 29 Şubat 1944, s.1.

³⁵⁰"C.H.Partisi İl İdare Kurulunun Çalışması", **Ulus Sesi Gazetesi**, 29 Ekim 1946, s.5.

³⁵¹"Halkevimizin Bir Yıllık Çalışması", **Ulus Sesi Gazetesi**, 23 Şubat 1947, s.2.

belediye ile işbirliği yapılarak yardım edilmişti ve bu kimsesiz çocuklara aylık bağlanmıştı.³⁵²

2.6. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi

Atatürk İnkılabı, CHP'nin prensipleri her şeyden önce halkın fikirlerinin ve kalbinin ışıklandırılması ayrıca halkın bunlara inandırılması esasına dayanmaktaydı. Atatürk'ün açtığı yoldan halkı da geçirmek, halkı eski adet ve geleneklerden kurtarmak, halkın Atatürk'ün açtığı irfan yolunda ilerlemesini sağlamak ve bu irfan yolunu ekmek kadar ihtiyaç kesin ve gündelik bir ihtiyaç olarak görmesini sağlamak gerekmekteydi.³⁵³

Halk Dershaneleri ve Kurslar Kolu, kendisinden büyük hizmetler beklenen bir dal olarak düşünülmüştü. Böyle bir kolun oluşturulmasına karar verilirken harf devrimi sırasında Millet Mektepleri uygulamasının olumlu sonuçları göz önünde tutulmuştu. Açılacak olan kurslar ile vatandaşları okumaz-yazmazlıktan kurtarabilmek; kadın, erkek her kesime değişik alanlarda beceri kazandırmak amaçlanıyordu.³⁵⁴

Bu bağlamda bu şubelerin açacağı kurslar çok önemliydi. Ancak 1935 yılında Mardin Halkevi'nin kuruluşunun üzerinden 2 yıl geçmesine rağmen Halk Dershaneleri ile Sergi ve Müze Şubeleri hala kurulmamıştı. Ancak şubenin görevini üstlenen kollardan biri de Dil, Tarih ve Edebiyat Kolu olmuştu. 1936 yılında halkevinde altı dil dershanesi açılmıştı. Halkevi tarafından açılan bu derslere 4800 kişi devam etmiştir. Bu dershanelerde elli öğretmen de ders vermişti. Bu rakamlar dikkate alındığında kurslardan alınan verim dikkate şayandı.³⁵⁵

1938 yılında halkevi yeni binasına taşınmasıyla birlikte şubede çalışmalarına aktif olarak 12-7-1938 tarihinde başlamıştı. İlk faaliyet yılında kadınlar için okuma- yazma, biçki, dikiş ve nakış kursu, kadın ve erkekler için de Fransızca, İngilizce lisan kursları açılmıştı. Bu kurslar arasında rağbet gören kurs okuma yazma kursuydu. Kursa bir ay için de doksantı vatandaş yazılmıştı. Şubenin gücü artıkça açacağı kurslar ve dershanelerin sayısı da artmıştı. Henüz iki aylık ömrü olan şubenin, aynı özellikleri olan diğer şubeler gibi teşkilatını genişleterek mevcut kurslarına yeni meslek ve sanat kursları ilave etmişti.

---

³⁵²“Belediyemizin Bir Yıllık Çalışması Verimli Olmuştur.”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 29 Ekim 1949, s.2.

³⁵³**Halkevleri 1932-1935 103 Halkevi Geçen Sene Nasıl Çalıştı**, s. 94.

³⁵⁴Şerafettin Turan, **a.g.e.**, s.78.

³⁵⁵B.C.A., 490.01/1001.866.1, ek:172.

1938 yılında iki ay gibi bir süre zarfında yedi şube ve on bir komite toplantısı yapmış ve bu toplantılara da 240 vatandaş iştirak etmesini sağlamıştı.³⁵⁶

1939 yılında Dershane ve Kurslar Şubesinin açtığı Halk Mektepleri, okuma yazma bilmeyen birçok vatandaşı halkevinin sinemasında toplayarak faaliyete başlamıştı. Bu kurslara katılacak olan yüz otuz vatandaşın kitap, defter ve kalemleri Mardin Halkevi tarafından temin edilmişti.³⁵⁷ 1939 yılında açılan kurslardan biri Türkçe konuşma pratiği, diğeri okuma-yazma öğretimi ile ilgiliydi. Daha önce dil şubesinin cezaevinde verdiği okuma-yazma derslerini bu şube yapmaya başlamıştı. 1939 yılı içinde seksen bir mahkûma ders verilmiş, bu derslerin sonunda okuma yazma öğrendiğini belirten belgeleri de verilmiştir.³⁵⁸

Münir Soykam'ın 1941 yılındaki teftişlerinde, halkevinde Türkçe okuma derslerinin verildiğini görmüştü. Bu dersleri üstlenen şubenin 1940 yılının ilk altı ayında iki yüz elli kişi okutmuş ve bunlardan iki yüz on beşi başarılı olmuştur. 1941 yılında her biri yüzer kişilik üç gruba halkevinde; cezaevinde de elli hiç bilmeyen, elli de az bilen iki gruba okuma-yazma dersi verilmişti. Cezaevinde bulunan kişilere yarı oranında defter, kalem, alfabe verilince müfettiş tarafından geri kalanlara verilmesini istemişti. Halkevi Başkanı Aziz Uras ta müfettişin direktiflerine göre eksikler ne ise tamamlamıştı. Bu kursların eğitmenlerine Mardin Halkevi tarafından ellişer lira ücret ödenmiştir.³⁵⁹ 1941 yılında halkevinin diğeri şubelerinde üye eksikliği ve çalışma eksikliği his edilmişken Kurslar Şubesinde bu eksiklik görülmemişti.³⁶⁰

1942 yılında, şube yeni hedefler belirlemiş ve ona göre bir yol haritası çizmişti. Şube, 1942 yılında yapmak istediklerini şöyle açıklamıştı:

“1- Tahsil çağı ve dışındaki bütün okuma yazma bilmeyen vatandaşlara okuma yazma kursları açmak.

2- Bu kursları halkevi istilap etmediği takdirde mektep salonlarından istifade etmek ve cezaevinde de okuma yazma kursu açmak.

---

³⁵⁶ Mardin – Cumhuriyetten Önce ve Sonra- Halkevi Broşürü, s.99.

³⁵⁷“Halkevi Okuma Yazma Kursları”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 7 Birincikanun 1939, s.2.

³⁵⁸B.C.A., 490.01/688.337.1, ek:94.

³⁵⁹B.C.A., 490.01/1001.866.1, ek:121.

³⁶⁰B.C.A., 490.01/1001.866.1, ek:81.

3- Bu esasları temin için haftanın muayyen bir gününde bu kurslara iştirak edecek vatandaşlara serbest bir iş karnesiyle parasız sinema göstermek.

4- Eleman bulunduğu takdirde ecnebi dil kursu açmak.

5-Müzik ve resim dersaneleri açmak.”³⁶¹

Dikkat çekici olan hedef ise şube yabancı dil eğitimi için öğretmen bulunduğu takdirde bu alanda da kurs açmayı hedeflemiş olmasıydı.

Şube, 1944 yılında erkekler için biri halkevine diğeri cezaevinde; bayanlar içinde Sakarya Okulunda da 3 tane (A)³⁶² dershanesi açılmış, bu kursların dört ay süreyle devam etmesi hedeflenmişti. Ayrıca şube tarafından bazı derslerden kalan öğrenciler için de iki aylığına kurslar açılmıştı. Bu kursların sonunda iyi neticeler alınması hedeflenmişti.³⁶³

1945 yılında Halk Dersaneleri ve Kurslar Şubesi'nin çalışmaları takdirle karşılanmıştır. Çünkü şube haftada iki gün Fransızca dersleri veriyor diğer günlerde de Geometri ve Matematik derslerinin verildiği bir kurs açmıştı. O yıl valilik ve CHP Mardin il teşkilatı, şubeye gençler için açmış olduğu bu kurslardan dolayı teşekkür etmişti.³⁶⁴

Belli bir dönem açılan kurslar halkın talebine ve bölgenin ihtiyacına göre açılmıştı. 1945 yılından sonra açılması düşünülen okuma-yazma kursları, en çok muhtaç olan bölge hangisiyse o bölge veya şehirde açılmaktaydı. Bundan dolayı 1945 yılında açılması düşünülen seksen Türkçe okuma-yazma kursu vardı. Bu kursların açılacağı yerler arasında Mardin, Cizre ve Savur'da vardı. Bu kurslarda Milli Eğitim Bakanlığı ve İç işleri Bakanlığı'nın desteğiyle açılmıştı. Kurslar şehirde, cezaevlerinde okuma-yazma öğrenememiş vatandaşlara yönelikti. Diğer yıllarda olduğu gibi bu yılda kurs için gerekli olan kitap, defter, kalem vs. malzemelerin ücretsiz olarak karşılanacak idi.³⁶⁵

Şube 1946 yılında cezaevinde iki, Halkevi ve Cumhuriyet Okulu'nda da birer tane olmak üzere üç tane kurs açmıştı.³⁶⁶ Ayrıca Gazi Okulu'nda da erkek ve bayanlar için kurslar açılmıştı. Kurs günleri ise şöyle hazırlanmıştı: erkekler Pazartesi, Çarşamba, Cuma

---

³⁶¹ B.C.A., 490.01/1001.866.1, ek:12.

³⁶² (A) dersaneleri ilk yetiştirme ve geliştirme görevini üstleneceklerdi. Verilen dersler ise, Türkçe, Yabancı Dil, Uygulamalı Hayat Kursları ve Güzel Sanatlardan oluşmaktaydı. Bkz. Nurcan Toksoy, **A.g.e.**, s. 461-462.

³⁶³“Halkevimizin Bir Yıllık Falliyeti”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 29 Birinciteşrin 1944, s.8.

³⁶⁴ B.C.A., 490.01/1057.1060.1, ek:145.

³⁶⁵ **C.H.P. 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları**, Ankara, y.y., 1946, s. 19; Nurcan Toksoy, **A.g.e.**, s.467.

³⁶⁶“C.H.Partisi İl İdare Kurulunun Çalışması”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 29 Ekim 1946, s.5.

günleri saat 18'de; bayanlara da Cuma ve Pazar günleri saat 14'te okuma- yazma derslerine gelecekti.³⁶⁷ Önceki yıllarda CHP, Mardin Valiliği ve CHP Mardin İl Teşkilatı tarafından şubenin çalışmaları takdir edilmişti. 1946 yılında da bu çalışmaların meyvesini olarak o yıl Türkiye genelindeki Kurslar Şubesi arasından en başarılılarından biri seçilmişti.³⁶⁸

Şubenin çalışmaları Türkiye genelinde takdir alınca Ulus Sesi gazetesi de bu çalışmalarda katkısı olan Mardin Halkevi Başkanı Rıfat Güven ile Gazi Okulu öğretmeni İzzet İlhan'a teşekkür edilmiş ve çalışmalarından dolayı tebrik edilmişti.³⁶⁹ Açılan bu kurslar sayesinde 1947 yılında 134 öğrenci mezun edilmişti.³⁷⁰

1942 yılında hedefleri arasında yabancı dil öğretmeni bulunduğu takdirde dil kursları açılacağı bildirilmişti. Şube tarafından 1947 yılında yabancı dil eğitmenleri bulunarak dil kursu açılmıştı. Halkın o yılın yaz ayında kursa gelmesi için gazeteye ilan vererek halka çağrıda bulunulmuştu.³⁷¹

Dil kurslarında uzman öğretmen getiren halkevi, 1949 yılında da açmış olduğu kursa yabancı eğitmenler getirmişti. Halkevinin açtığı bu kursa, bayanlar Perşembe ve Cuma günleri gelecek ve bayanların kurs öğretmeni de bayan olacak; erkeklerde Pazartesi, Çarşamba ve Cuma günleri gelecek, erkeklerinde kurs öğretmeni erkek olacak şekilde planlanmıştı.³⁷²

Okuma ve yazma seferberliğine 1950 yılında da devam edecek olan halkevleri Mardin'de okul çağı dışında kalmış olan ve 1950 yılına kadar okuma ve yazma öğrenememiş yurttaşlara ders vermesi için iki öğretmen ayarlanmış ve öğretmenlere 75 lira ücret verilmişti. Bu kurslar için iki derslik hazırlanmıştı. Bu iki derslikten birincisine elli öğrenci seçilmiş, ikincisine de kırk öğrenci seçilmişti. Kurs 1/ 2/1950 tarihinde başlamış ve

---

³⁶⁷“Gazi Okulunda Açılan Halk Dershaneleri Tedrisata Başladı”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 20 Kasım 1946, s.2; Kursların ders saatleri gerçekten dikkat edilmesi gereken bir husus doğu şehirlerinde erkekler akşam yemeğinden sonra gününün geri kalan kısmını kahvelerde geçirmekte erkeklerin bu mekânda vakitlerini geçireceklerine kursa gelerek daha faydalı vakit geçirmeleri sağlanmış olacaktı.

³⁶⁸**C.H.P. 1946 Yılında Halkevi ve Halkodaları**, Ankara, y.y., 1947, s.14.

³⁶⁹“Halkevimizde Okuma Yazma Dersleri”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 29 Ocak 1947, s.2.

³⁷⁰“Halkevimizin Bir Yıllık Çalışması”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 23 Şubat 1947, s.2.

³⁷¹“Halkevimizde İngilizce Kursu”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 28 Haziran 1947, s.2.

³⁷²“Halkevimizde İngilizce Kursu Açıldı”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 6 Aralık 1949, s.2.

1/5/1950 tarihinde bitmişti. Yaklaşık üç ay kadar sürecek olan bu kursun biri halkevinde biri de cezaevinde açılmıştı.³⁷³

1950’li yıllarda okuma ve yazma bilmeyen vatandaşların sayısını azaltmak için Milli Eğitim Bakanlığı tarafından doğu vilayetlerinde “*Köy Kadınları Gezici Kursları*” adı altında okuma yazma kursları açılmıştı. Bu kurslar, on beş vilayetin köylerinde açılmıştı. Bu yerlere gitmiş olan öğretmenler bazı zorluklar ile karşılaştılar. CHP tarafından bu öğretmenlerin zorluk çekmemeleri için bu vilayetlerdeki teşkilatlarına her türlü rehberlik, destek vs. ne yapılması gerekiyorsa yapılması istenilmişti. Ancak bu uyarılara rağmen öğretmenlere verilen bir miktar maaştan vergi kesintisi uygulanmaktaydı. Bunun üzerine Mardin İl İdare Kurulu’na öğretmenlere verilen bu paradan kesinti yapılmaması istenilmişti. Bu uyarılar sonrasında öğretmenlerin mağduriyeti giderildi.³⁷⁴

Halkevi Halk Dershanesi ve Kurslar Şubesi tarafından açılan kurslar için belli şartlar koşulmuştu. Bu şartlar arasında örgün eğitim dışında kalma şartı aranmıştı. Bu kurslara öğretmen olan öğretmenler, şehrin en tecrübeli öğretmenlerinden seçilmekteydi. Kursların mekanları halkevi veya halkodasının uygun göreceği bir oda veya salon da yapılmaktaydı. Kurslar iki devre halinde ve bu devreler de beşer aylık olacak şekilde hazırlanmaktaydı. Kursların toplam tatil süreleri de birer aydı. Derslerde de kurs öğretmenlerine halkevi tarafından kendilerine verilen “*Türkçe Okuma ve Yazma Kılavuzu*” kitabı takip ediliyordu. Kurs hocaların parası da parti tarafından karşılanmaktaydı. Kurs hocalarına mağdur olmaması için yazında belli miktarda para yatırılmaktaydı. Kurs yerlerinin ısıtması, aydınlatılması, fakir öğrenciye verilecek kitap, defter ve kalemler içinde parti tarafından ödenek ayrılmaktaydı. Kurslar için gönderilen paraların nasıl ve ne şekilde harcandığı partiye bildirilme zorunluluğu vardı. Kursun açılmış olması bütün işlemlerin bittiği anlamına gelmemekteydi. Bunun için belli başlı tedbirler alınmış, bu tedbirler göre

---

³⁷³ B.C.A., 490.01/1057.1060.1, ek:18.; Kursların süresinin önceki yıllarda olduğu gibi beş ay değil de üç veya dört ay olarak değiştirildiğinden Mardin Halkevi tarafından da kursun süresi bu şekilde ayarlanmıştı. Halk tarafından kurslara gösterilen ilgi CHP’yi memnun etmişti. Çünkü CHP halk tarafından herhangi bir yerden şikâyet gelmemesi için kurs çalışmalarının aksatılmaması istenilmişti. Milli Eğitim ve parti müfettişlerinden bu durumun kontrol edilmesi için ricasında bulunulmuştu. Bkz. B.C.A., 490.01/1057.1060.1, ek:15; Ayrıca 1950 yılında Mardin vilayeti dahilinde açılan bu kursların süresi üç ile dört ay ile sınırlı ve Mardin’de açılacak kurs sayısı 10 ile sınırlı kalmıştı. Bu kurslardan 4 tanesine(Nusaybin, Nusaybin- İstilil Bucağı Halkodası, Derik- Telbisim Köyü Halkodası, İdil Halkodası) ödenek gönderilmiş, geri kalanlara da(Mardin Halkevi, Mazıdağı Halkodası, Cizre Halkevi, Mardin- Kabala Köyü Halkodası, Midyat- Derizbin Köyü Halkodası, Mardin- Kasrıkalandaran Köyü Halkodası)ödenek gönderilmesi düşünülmüştü. Bkz. B.C.A., 490.01/1057.1060.1, ek:16.

³⁷⁴B.C.A., 490.01/1057.1060.1, ek:5,50,53,61,62.

öğretmen eğer kurs için 10 öğrenci toplamamışsa ya o kurs hocası değiştirilmiş ya da mevcut öğrenciler başka sınıflara aktarılmaktaydı.³⁷⁵

2.7.Kütüphane ve Yayın Şubesi

Kütüphane ve Neşriyat Şubesi çalışmalarını özlü ve verimli olacak şekilde düzenlemişti. Ayrıca çalışmalarının bir bölümünü de Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesiyle birlikte yürütmüştü. Şubenin başkanı olan Siret Bayar aynı zamanda Mardin'deki Ulus Sesi Gazetesinin başyazarı ve sahibi olması vesilesiyle Ulus Sesi Gazetesi'ni Mardin Halkevi bünyesine katarak, gazetenin halkevi köşesi oluşturulmuştu. Bu safhada Mardin Halkevi tarafından yapılacak neşriyatların ülkenin her bir yerine en uzak köylerine kadar yayılması sağlamak amaçlanmıştı. Şube tarafından Mardin tarihi ile ilgili olan ve öz Türkçe yazılan “*Omayhan*” adlı hikâyeye önce Ulus Sesi Gazetesi'nin halkevi bölümünde yayınlanmış sonra bir kitap haline getirilip basılmıştı.³⁷⁶

Mardin Halkevi, kuruluşunun ilk yıllarında yayın çalışmalarına önem verdi. Omayhan hikâyesinden sonra aynı yıl “*Artıkoğulları*” eseri üzerindeki çalışmalara devam etti. Şubenin dil ve tarih üzerindeki bu çalışmaları Mardin'de ilgi uyandırdı. Bundan dolayı şubeye ilk yılında altmış sekiz kişi üye olmuştu. Bu üyelere biri de bayandı.³⁷⁷

Şubenin tek bayan üyesi de yönetim kurulunda görev almıştı. Şube kuruluşunun ilk yıllarda halkevi binasının küçük olması çalışmalarının istenilen düzeye çıkaramamıştı. Bunun için Memleket Kütüphanesi genişletilmiş, kütüphanenin bir tarafı Halkevi Kütüphanesi bir tarafı da okuma odası haline getirilmişti. Halkevi Kütüphanesinde ilk şekliyle 725 kitap bulunmaktayken halkevi kütüphanesi Memleket Kütüphanesi ile birleştikten sonra 3.095 kitaba sahip zengin bir kütüphaneye sahip olmuştu. Bu kütüphaneler kurulduktan sonra bu mekanlarda inkılabı ait eserlerin okunması için çalışılmıştı. İnkılabı ait kitapların okutulması haricinde, inkılabı halkın duyup bilmesi içinde halkevi tarafından getirilen radyo ile Ankara ve İstanbul'dan verilen konferanslar ve hazırlanılan neşriyatlar dinletilmiş ve bu vesile ile halk, inkılabı konusunda bilgilendirilmişti.³⁷⁸

---

³⁷⁵ B.C.A., 490.01/1057.1060.1, ek:140,141,142.

³⁷⁶ C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü, s.41.

³⁷⁷ C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü, s.41,60.

³⁷⁸ C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü, s.41-42,62; Ulus Sesi Gazetesinde günlük radyoda o gün programda neler olduğunu gazetenin üçüncü sayfasında yayınlanmaktaydı.

Halkevinin ilk kuruluş yılında Memleket Kütüphanesi ile Halkevi Kitapsarayı'ndaki kitapların toplamı 3.095 eserden oluşmaktaydı. Halkevinin gayretleri sonucunda bir yıl gibi süre zarfında Memleket Kütüphanesi, okuma salonu ve Kitapsarayı'ndaki kitapların toplamı 5.253 olmuştu. Halkevinin, Türk Amerikan Kütüphanesinden aldığı kitapları da bünyesine katmasına rağmen Kitapsaray'ına bu kitapları daha eklenmemiştir. Türk Amerikan Kütüphanesinden alınan 1.869 eser daha sonradan eklenecekti. 1935 yılında halkevi kütüphanesini kullanan okuyucu sayısı 1935 yılının ilk altı ayında 3.555 iken bu sayı ikinci altı ay sonunda yükselmiş ve kütüphaneyi ziyaret eden okuyucu sayısı 4.383'e ulaşmıştı. 1935 yılında kütüphaneyi ziyaret eden ve kütüphaneden yararlanan okuyucuların mesleklere göre dağılımı şu şekildeydi:³⁷⁹

<u>Meslek</u>	<u>Sayı</u>
Öğrenci	843
Memur	615
Öğretmen	599
Subay	114
Çiftçi	24
İşçi	49
<u>Serbest Meslek</u>	<u>11</u>
Toplam	2255

Kütüphaneden yararlanan kişilerin sayısına bakıldığında belli bir eğitim seviyesine ulaşmış kişilerin çoğunlukta olduğu söylenebilir.

Halkevinin okurlarına bir diğer hizmetinin kitapsarayına çok sevilen kitapları getirmek ve gerek kitapsarayını gerek okuma odasını zenginleştirmek için birçok mecmua ve gazeteye de abone olmuştu.³⁸⁰

---

³⁷⁹B.C.A., 490.01/989.830.2, ek:55; Okuyucuların mesleklere göre dağılımı verilmişti; ama mecmua ve gazete okumaya gelenler toplama dahil edilmemiştir. Bkz. B.C.A., 490.01/989.830.2, ek:55.

³⁸⁰B.C.A., 490.01/989.830.2, ek:50.

Şube oluşturduğu bu kütüphaneyi halk, parti tarafından gönderilenler ve bünyesine kattığı kurumlardan aldığı kitaplarla oluşturdu. Bunun neticesinde halkevi kütüphanesi 7.122 eserden oluşan bir kitapsaray olmuştu. Bu kitaplardan 946 tanesi de halkevinin okuma salonuna konulmuştu. Halkevine getirilen bu kitapların tasnifi CHP Genel Sekreterliği tarafından gönderilen genelgeye göre sınıflandırılmıştı. Bu sınıflandırmaya göre kitaplar camlı dolaplara konulmuş ve ciltlenmesi gerekenler varsa ciltlenmişti. Kitapsaray Şubesi kütüphane oluşturmanın dışında halkevi üyelerinin yazılarını, konferanslarını, bayramlardaki söylevlerini, kongre toplantı konularını, gençlerin şiirlerini, diğer halkevlerinin yayınlarını Ulus Sesi Gazetesi'nde yayınlamıştı. Şube daha önceden üzerinde çalıştığı eserlerden Omayhan ve Artık eli adında iki önemli yayın çıkarmıştı ancak Mardin Tarihi ve Artık eli'nin iki nolu nüshalarını finansal kaynakların eksikliğinden dolayı çıkaramamıştı.³⁸¹

Halkevi yayın araçlarından biri de radyoydu. Mardin Halkevi'nin elinde iki radyo bulunmaktaydı. Bu iki radyodan biri köy gezilerine götürülmekteydi. Bu gezici radyo sayesinde partinin düşüncesi, inkılaplar anlatılmakta bunun akabinde radyo ile halka konser verilmekteydi. Bu radyo sayesinde halk üzerinde derin etkiler bırakmak amaçlanmış ve her akşam radyonun halka açık olmasına dikkat edilmişti. Bu iletişim aracı sayesinde birçok memur ile halktan gelenler aileleriyle birlikte bir toplantı halinde olmuştu. Halkevi, bu radyolarıyla Ankara, İstanbul veya dünyanın herhangi bir tarafındaki bir konseri dinletmek için halkı çağırmasına gerek kalmıyordu. Çünkü halkın kendisi her şeyden haberdar olmak için hemen radyonun başına geliyordu.³⁸²

Şube tüm bu faaliyetlerini Mardin Türk Ocağı'ndan kalan binada gerçekleştirmekteydi. 1938 yılında ise Halkevi yeni binasına taşındıktan sonra çalışmalarında daha özverili olmuştu. Diğer şubelerin Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesiyle işbirliği yaptığı gibi Kütüphane ve Neşriyat Şubesi de dil meselesinde Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesine yardımcı olmuştu. Ulus Sesi Gazetesi'nde dil meselesi hususunda köşe yazıları yayınlanmıştı. Ayrıca şehrin çeşitli yerlerine hoparlör konularak halka dil, edebiyat vs. konularda konferans, söyleşi dinletilmiş ve radyodan ajans haberleri de sunulmuştu.³⁸³

---

³⁸¹B.C.A., 490.01/989.830.2, ek:42,49.

³⁸²B.C.A., 490.01/989.830.2, ek:42,49.

³⁸³“Şehrin belli noktalarına konulan hoparlörlerden belli zamanlarda Ankara Radyosu yayını yapılmaktaydı. 1939 yılında şehir hoparlörlerinden Ankara Radyosuna Zonguldak'tan bir çocuk misafir olacak ve çocuğun radyodaki konuşmasında spikere teşekkür konuşmasıyla başlayacak devamında Atatürk'ün vefatı ile ilgili

Yeni binaya geçtikten sonra kitapsaray için ayrılan mekan daha genişti. Şube, yeni mekanında daha önce abone olduğu gazete ve mecmualara tekrar abone olmuştu. Şube, bu şekilde kütüphaneden günde kırk vatandaşın yararlanmasını sağlamıştı. Şube, kuruluşundan 1938 yılına kadar kırk dört şube toplantısı yapmış, bu toplantılara bine yakın vatandaş katılmıştı.³⁸⁴

Halkevinin yeni binasına taşınması bazı sorumluluk ve sorunları da beraberinde getirmişti. Bu sorumluluk ve sorunlar öncelikle Kütüphane ve Neşriyat Şubesini etkileyecekti. Çünkü şube yeni binasında kitapsarayını oluşturması CHP tarafından gönderilen kılavuza göre yapması gerekiyordu.³⁸⁵ Ancak bu tasnif işlemleri beraberinde bazı aksaklıkları da beraberinde getirmişti. Çünkü tasnif işlemlerin teftişini düzenli olarak İl Özel İdaresi tarafından yapılmaması ve kütüphane memurlarının sık sık değişmesi kitapların tasnifi ve düzenli bir şekle girmesini engellemişti.³⁸⁶

Münir Soykam 1941 yılında halkevini teftişe geldiğinde şubenin hala kitapların tasnifi ile uğraştığını görmüştü. Daha önce de birçok memur değiştiren şube bu sefer kütüphane memurluğuna bir bayanı getirmişti. Memur ile konuşan Münir Soykam, kütüphane memuru olan bayanın kendisine eğitim alanına ait kitap ve gazetelere vakıf olduğunu görmüştü. Kütüphane memuru olan bayana, kitap okumak isteyen kişilere nasıl kitap önerdiğini sorduğunda kitap veremediğini nedenini ise kitapların daha tasnifi bitmediği için hangi kitabın nerde olduğunu bilmediğini söylemişti.³⁸⁷

Bu tasnif işleminin uzun sürmesi üzerine şube tarafından Diyarbakır Halkevi kütüphane memurlarını kütüphanedeki kitapların tasnifinin yapması için çağırılmıştı. İşin ehli olan

---

*bazı şiirler okurken radyo başında dinleyenler de hüzünlenecek ve ağlayacaklardı.” Bkz. Gözlüklü Amce, “Radyo Başında”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 25 İkincikanun 1939, s.2.*

³⁸⁴**Mardin – Cumhuriyetten Önce ve Sonra- Halkevi Broşürü**, s.100-101; Memleket Kütüphanesine 1939 yılında memur almak için ilan verilmişti. Ancak ilana yirmiyeye yakın başvuru olmasına rağmen başvuranlar Memleket Kütüphanesinde çalışabilecekler kütüphane görevlisi olacak kişinin okumaya istekli biri olması gerekmektedir. Ayrıca okuyucular kendisine bir konu hakkında soru sorduklarında fikir münakaşasına girecek, cumhuriyet ideolojisine sahip olmakla birlikte bunu gençlere aşılayacak bir memur olması gerekmektedir. Kısacası Memleket Kütüphanesine alınacak memurlarda belli özellikler aranacaktı. Bkz. Kutluğ, “Kütüphane”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 20 İkincikanun 1939, s.1.

³⁸⁵B.C.A., 490.01/688.337.1 ek: 87.

³⁸⁶B.C.A., 490.01/1001.866.1, ek:96; Sürecin uzamasında etkili olan bir diğer etken ise kütüphaneye kitap, gazete ve mecmua için gelen üyelerin sayının düşmemesi için üyelerin aktif kullanımına açık olmasıydı. Bkz. B.C.A., 490.01/688.337.1, ek:95; Halkevinin yeni binasında ayrıca bir okuma salonu yoktu. Ama 1940 yılında aktif olarak çalışan Türk Amerikan Kütüphanesi Mardin çarşısında olup kütüphanenin bir kısmı bayan okuyuculara ayrılmıştı. Kütüphaneye gelen okuyucuların büyük kısmı da Süryani çocukları olunca bölge müfettişi Münir Soykam gazete ve kitaplarımızın Süryani çocuklarının da okuyarak hükümetin milli gayesini ve inkılapların felsefesini benimsemesinde faydalı olacağını düşünmüştü. Bkz. B.C.A., 490.01/1001.866.1, ek:120.

³⁸⁷B.C.A., 490.01/1001.866.1, ek:68.

memurların gelmesiyle kitap ve gazetelerin tasnif işlemi hızlanmış ve tasnif işlemleri bitirilmişti.³⁸⁸

Münir Soykam' ın bir yıl sonraki teftişlerinde merak ettiği konulardan birisi de kütüphane tasnif işlemiydi. O yılki teftişlerinde kütüphanenin düzene konulmuş olduğunu görmüş, kütüphaneden yararlanmak isteyen üyelerin kitapların yerini kolaylıkla bulduğuna şahit olmuştu.³⁸⁹ Halkevin kütüphanesine gereken önem verildiğinden halkın okuma ihtiyacı önemli derece de giderilmişti.³⁹⁰

Halkevi Neşriyat Şubesi, tasnif işleminden sonra kütüphanenin daha elverişli olması için uğraştı. Ayrıca şehrin bazı yerlerine kurulan hoparlörlerden de ajans haberleri verilmiş ve şehrin muhtelif yerlerine kurulan hoparlörlerden neşriyatların yayını yapılmıştı.³⁹¹

Şube, kütüphanesini düzene koymasından sonra konferanslarını sıklaştırmaya başlayacaktı. Mardin Halkevi tarafından hazırlanacak olan konferanslar iki şekilde düzenlendi. Bunlardan birincisi; şehrin çeşitli yerlerine daha önceden kurulmuş hoparlörlerden verilen konferanslar şeklindeydi. Bir diğer konferans şekli ise önceden ilan edilen bir tarihte bireylere gönderilen davetiyelerle halkevi salonunda bireylerin huzurunda veriliyordu. İkinci şekilde verilen konferanstan dolayı konuşmacı heyecan durumu vs. etkenlerden konuşmacının konuşması dışarıya verilmediği zamanlar da oluyordu. Bu sebepten ötürü halk, tüm konferanslardan canlı şekilde yararlanamamaktaydı. Ancak bu konferanslar daha sonra küçük broşürler halinde halka dağıtılmış, bunların izahı tekrardan yapılmıştı. Hatta çoğu kez bu konferanslar gazetede de yayınlandığı olmuştu. Mardin Halkevi dergi çıkarmıyordu ama her sene daha önceki senelerde neşrettiği “ *Milli Mücadelede Mardin, Mardin Artukoğulları, Bir Güneş Nasıl Doğdu* ” gibi eserleri küçük broşürler halinde tekrardan basmaktaydı. Şube, bu eserler haricinde iki yeni eser üzerinde çalışmaktaydı.³⁹²

Şube, cumhuriyet düşüncesinin herkese ulaşması ve aydınların çalışmalarından halkında istifade edebilmesi içinde 1942 yılında yapmayı düşündüğü çalışmaları şu şekilde özetlemiştir:

“1- Ulus sesi Gazetesinde vakit vakit halkevi sayfası çıkarmak.

---

³⁸⁸B.C.A., 490.01/1001.866.1, ek:58.

³⁸⁹B.C.A., 490.01/1001.866.1, ek:50.

³⁹⁰“Halkevimizin Bir yıllık Falliyeti”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 29 Birinciteşrin 1944, s.8.

³⁹¹“Halkevimizin Bir Yıllık Çalışması”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 23 Şubat 1947, s.2.

³⁹²B.C.A., 490.01/1001.866.1, ek:118.

2- Her ayın birinde ve onbeşinde türk yurdu, ulusu, tarihi, erginlik ve eğemenliği, devrimi ve büyük devrimcinin şahsiyeti etrafında konferanslar tertip etmek.

3- Ankara santralının neşriyatını transmisyona halka duyurmak.

4-Yurd aydınlarının bilgilerinden diğer yurttaşları faydalandırmak.³⁹³

Şube, aydınlardan yararlanılması için konferanslar serisine başlatmıştı. Konferanslar serisinin başladığı dönemde konferansları şehirde bulunan öğretmenler vermekteydi. Bu konferanslardan ilkinin ortaokul tarih öğretmeni Necmi Atalay “*Yeryüzünde Türkler*” 26.02.1944’te verdi. İkinci bir konferansı ertesi hafta Gazi Okulu öğretmenlerinden Faruk Zeren tarafından edebiyata ilişkin bir konferans vermesi planlanmaktaydı. Şubenin tertipleği bu konferanslarla memleketin birçok aydını halkevinde hazır bulunmaktaydı.³⁹⁴

Diğer taraftan şubenin üye sayısı ve toplantılarına bakıldığında 1935 yılında şube, dokuz şube toplantısı yapmış, toplantıya yirmi yedi kişi gelmişti. Aynı yıl şubenin üyeleri ise yetmiş sekiz kişiydi. Cinsiyet bazında bakıldığında üyelere ikisi bayandı.³⁹⁵

Bölge müfettişinin, 1936 yılında Mardin Halkevinin teftişinde dikkatini çeken bazı hususlar olmuştu. Bunlar ise Kütüphane ve Neşriyat Şubesi’nde bayan üye sayısında bir artış meydana gelmişti. Şube, 1936 yılında beş şube toplantısı yapmıştı. En son toplantı tarihi ise 25.02.1936 olarak kayıtlara geçmiş ve bu tarihten sonra ne zaman toplandıkları ve toplanacaklarına dair bir tarih belirtilmemişti.³⁹⁶ Bu yıllarda şube çalışmalarının verimli olması için uğraşmışsa da toplanmakta sorun yaşadığı görülmekteydi.

Şube 1936 yılından sonra şube toplantıları bir düzene girdi. 1938 yılında daha çok toplanmış ve o yıl kırk dört şube toplantısı yaptı. Bu toplantılara yaklaşık olarak bin vatandaş katıldı.³⁹⁷

2.8. Köycülük Şubesi

CHP iktidarı döneminde köylünün ayrı bir önemi vardı. Cumhuriyet fikrinin kültür ve inkılap anlayışında köylünün sıhhati, güler yüzlülüğü önem taşımaktaydı.³⁹⁸ Çünkü cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren yaklaşık 800 bin kilometreye yakın bir sahaya

³⁹³B.C.A., 490.01/1001.866.1, ek:12.

³⁹⁴Halkevinde Seri Konferanslara Başladı”, *Ulus Sesi Gazetesi*, 29 Şubat 1944, s.2.

³⁹⁵B.C.A., 490.01/989.830.2, ek: 56,57.

³⁹⁶B.C.A., 490.01/1001.866.1, ek:171-172.

³⁹⁷**Mardin – Cumhuriyetten Önce ve Sonra- Halkevi Broşürü**, s.100-101.

³⁹⁸Muhittin Celal Duru, *Sağlık Bakımdan Köy ve Köycülük*, Ankara, Sümer Matbaası, 1941, s.236.

yayılmış 41 bin köy vardı. Bu köylerin 37 bininde ne okul ne posta ne de dükkân vardı. Bu köylerin yalnız % 2'sinde okuma ve yazma biliniyordu.³⁹⁹

Bu durumda yapılması gereken köylünün yetiştirilmesiydi. Köylüyü yetiştirmek için şu hedefler konulmuştu:

“1- Köylünün kazancını arttırmak ve her ferde milli iktisattaki rolünü tanıtmak ve vermek;

2-Köylünün içtimai seviyesini(ahlak, toplu yaşama, ideal, elbirliği, eğlence, çalışma zevki, salim itiyatlar vesaire)yükseltmek;

3-Köylüyü rejimi kavramış, vazifelerini idrak eder ve yapar hür vatandaş olarak yetiştirmek;

4-Köylüyü hurafelerden salim, bir ilim mantığına sahip, geniş görüşlü, mütakâmil bir insan olarak yetiştirmek;

5-Köylüyü ırkının ruhi vasıflarına malik ve mümtaz ananelerine sadık bir Türk olarak yetiştirmek;

6-İzdivaçta ıstifa ve beden terbiyesi yoluyla köylünün bedeni ve ruhi vasıflarını tekâmül ettirmek.”⁴⁰⁰

Köylüyü yetiştirmedeki amaçlardan biri köylü ile kentli arasındaki ilişkiyi arttırmaktı. Bu amaca hizmet etmek, köylü ile kentli arasındaki ilişkiyi düzenlemek için Köycülük Şubesi'nin kurulması amaçlanmıştı.⁴⁰¹

Bu bağlamda Mardin Halkevi Köycüler Şubesi, 1934 yılında özellikle köylünün yaşama ve çalışma şartlarıyla ilgili olarak köylere dört defa seyahat düzenlemiş ve dört defa da konuşma tertip etmişti. Köylere düzenlenen bu seyahatlerde Halkevi bandosu da götürülmüştü. Köylüye mahsulün en iyi şekilde verim alabilmesi için fen ve bilginin gerekli ve yeterli kısımlar anlatılmıştı. Bunların dışında köylüye Köy Kanunu hakkında bilgi verildi. Şube, köylerde yaptığı konuşmaların daha etkili olması için yanlarında seyyar radyoyu da götürmekteydi. Köylerdeki konuşmalardan sonra Ankara ve İstanbul Radyolarında verilen konser ve konuşmalar dinletiliyordu. Şube tarafından köylerde

---

³⁹⁹Nusret Kemal, **A.g.e.**, s.46.

⁴⁰⁰Nusret Kemal, **A.e.**, s.50.

⁴⁰¹Şerafettin Turan, **A.g.e.**, s.78.

keşfedilen zeki öğrenciler, yeme, içme ve barınma ihtiyaçları karşılanarak şehirdeki okullarda okumaları sağlanmaktaydı.⁴⁰²

Şube tarafından 1934 yılında bir istatistik tutulmuştu. Buna göre köylerdeki konuşmalar ve radyo ile verilen konferanslara ne kadar köylünün katıldığını gösteren bir tablo hazırlandı. Aşağıdaki tabloda da bu tutulan bu istatistiği göstermektedir.

Konser		Sosyal		Siyasal		Zirai(Ekonomi)	
Erkek	Bayan	Erkek	Bayan	Erkek	Bayan	Erkek	Bayan
781	166	403	46	393	0	441	3

Tablo 8. Kaynak: **C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü**, y.y., Mardin Ulus Sesi Basımevi, 1935, s.52

Köycüler Şubesi tarafından radyo ile düzenlenen etkinliklere katılan köylülerin cinsiyete göre katılımlarında bir farklılık vardı. Bayanların sayısı az olmakla birlikte dinletilen konulara göre de sayılarında bir farklılık oluşmuştu. Örneğin siyasal konulardaki söyleyişlere katılan bayan sayısı hiç yokken sosyal alanındaki konuşmalara kırk altı bayan gelmişti. Bayanlar, yalnız radyodan dinletilen konulara iştirak etmemişlerdi. 1934 yılında düzenlenen milli bayramlara da katılmıştı. Köylülerin milli bayramlara katılımını cinsiyet bazında ayırdığımızda erkeklerden 814, bayanlardan ise 16 kişi katılmıştı.⁴⁰³

Şube, bu bayramlarda köylünün güzel bir gün ve zaman dilimi için uğraşmaktaydı. Bu bayramlar vesilesiyle köylünün devlet nazarındaki yeri anlatılmış ve rejime bağlı olması için konuşmalar yapılmaktaydı. Bayramlarda köylüler halkevine getirilerek ve halkevine valinin de gelmesi sağlanarak bir konuşma saati hazırlanmaktaydı. Bu vesileyle köylü de kendisine ehemmiyet ve kıymet verildiğini görüyordu.⁴⁰⁴

Şube tarafından 1935 yılındaki Cumhuriyet Bayramına köylülerin katılması sağlandı. Hemen her köyden atlı ve yaya olarak vatandaş getirildi. 1935 yılındaki Cumhuriyet Bayramı'na 645 köylü katıldı. Ayrıca bayrama gelen köylüler öncelikle belediyede ağırlanmış, ardından halkevine götürülerek bir çay ziyafeti çektirildi. Köycüler Şubesi'nin

⁴⁰²C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü, s.51; İsmet İnönü'nün Doğu Seyahatinden sonra bölgeyi gezen Abidin Özmen öğrencilerin Türk camiası içinde kaynaşması için Kürtçe yerine Türkçe ile konuşur hale getirilmesi gerektiğini dile getirmişti. Bunun içinde zeki öğrencileri anne ve babalarından ayırarak yatılı okulların kurulması ve hemen tüm ihtiyaçların bu kısımda giderilmesi öngörülmüştü. Bu şekilde öğrenciler arasında Türkçe konuşmaları ve Türk büyüklerine karşı sevgiyi uyandıracak bir program oluşturulmuştu. Bkz. Saygı Öztürk, **İsmet Paşa'nın Kürt Raporu**, İstanbul, Doğan Yayıncılık, 2012, s.79.

⁴⁰³C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü, s.52.

⁴⁰⁴C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü, s.51.

1935 yılı çalışmaları yalnız bunlarla da sınırlı değildi. Üç köy gezisi yapılmış bu gezilerde köylünün yaşama şekilleri, ekin biçimleri hakkında bilgi verildi. Gidilen köy gezilerinde köylüye bir buçuk kilo kinin (Sıtma ilacı) dağıtılmış ayrıca parti tarafından gönderilen zirai işlerle ilgili kitaplarda köylüye dağıtıldı. Buğday cinsinin düzeltilmesi, ağaç dikilmesi konusunda öğütler verildikten sonra numune fidanlığına köylüye dağıtması için 7.500 fidan diktirilmişti. Önceki yılda yapıldığı gibi zeki öğrencilerin bir kısmı şehirdeki okullara dağıtılmış ve tüm ihtiyaçları giderilmişti.⁴⁰⁵

Şubenin çalışmalarında görev alan üyelerin mesleklere göre dağılımına bakıldığında çoğunluğu çiftçilerden oluşmaktaydı. Bazı şubelerde olduğu gibi bu şube de bayan üye bulunmamaktaydı.⁴⁰⁶

Köycüler Şubesi'nin yaptığı çalışmalardan biri de köylerde köylünün Türkçe'yi yaygın bir şekilde konuşması için özel tedbirler almıştı.⁴⁰⁷ Özel tedbirler almasından kaynaklı olarak ta 1934 yılında şubeye çalışmaları için ayrılan ödenekte 400 liraydı. 1934 yılında şubelere ayrılan ödeneklere bakıldığında en fazla ödeneğe ait ikinci şube olmuştu.⁴⁰⁸

Köycüler Şubesinin aldığı tedbirlerin yanı sıra 1935 yılındaki köy gezilerinde hastaların muayenesini de yapılmıştı. Köylerde yapılan muayenelerden sonra on altı fakir hasta hastaneye yatırılmış, on bir çocuğa da Çocuk Esirgeme Kurumu vasıtasıyla ilaçları alınmıştı. 76 köylünün dilekçesi yazılmış ve iki köylünün de hükümetle olan yazışmalarında yardımcı olunmuştu. Hava Kurumu ve hava tehlikeleri karşısında, bütün köy muhtarlarını çağırarak hava tehlikesinin büyüklüğü, gaz savaşın korkunçluğu, korunma çareleri ve hava kurumuna yardım hakkında dört konferans verilmişti. Tüm bu çalışmalara rağmen şube görevlerini tam yapamamasını ve kesin olarak tüm işlerini tamamlayamamasının sebebini mali engeller olduğu dile getirilmekteydi. Şube, düzenleyeceği programları yapabilmek için kendilerine verilen imkânların daha geniş tutulması istemişti. Çünkü Mardin vilayetinde 90 köy vardı. Bu köylerden sadece iki tanesinde okul bulunmaktaydı. Bu okullarda da okuma çağındaki bütün çocukların yalnız

---

⁴⁰⁵B.C.A., 490.01/989.830.2, ek:41,42,52.

⁴⁰⁶C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü, s.60.

⁴⁰⁷C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü, s.58; Bölge Müfettişi Abidin Özmen Türkçe'nin yaygın bir şekilde konuşmaları için önerileri arasında bölge insanın Kürtçe veya diğer diller ile bağlantısını kesmek köye ticaret amaçlı gelen tüccarlardan Türkçe dışında bir dil konuşanların köylere girişlerini engellenmesi ve ziraat memurları ile baytarların köylere gidip köylü ile konuşması halkın Türkçe konuşması için çalışılması istenilmişti. Bkz. Saygı Öztürk, A.g.e., s.80.

⁴⁰⁸C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü, s.62.

% 0,4'ü okuyabilmişti. Bu durum göz önüne alındığında Köycüler Şubesi'nin çalışmaları desteklenmesi büyük bir değer ve önem arz etmekteydi.⁴⁰⁹

Bu durumda şubeye kayıtlı öğretmen sayısının artırılması gerekiyordu.1934 yılında şubeye kayıtlı öğretmen yokken 1935 yılında üyelerin mesleklere göre dağılımda öğretmenin sayısı ikiye çıkmıştı. Tüm mesleklerden oluşan üyelerin sayısı da yetmiş olmuştu. Şubenin başkanı Rıfat Güven'di. 1935 yılındaki şube toplantılarına bakıldığında sekiz toplantı yapmış, bu toplantılara da 365 kişi katılmıştı.⁴¹⁰

Köycüler Şubesi 1936 yılındaki çalışmalarında önceki yılda yaptığı çalışmalara devam etmiş, köylü bazı çocukların yeme, içme ve barınma ihtiyaçları karşılamıştı. Köylerde 12 bin kadar fidan diktirerek Mardin'in güzelleştirilmesi için uğraşılmıştı.⁴¹¹

Köycüler Şubesi'nin 1937-1938 yılı çalışmaları ile 1938 yılına ait amaçlarını Mardin Halkevi broşüründe yayınlanmıştır. Şubenin amaçları arasında köylünün Türkçe'yi öğrenmesini sağlamak vardı. Şube ayrıca her geziye halkevinin seyyar radyosunu götürmüş ve köylüye konser, söyleyişler dinletmişti. Mardin'in çöle yakın olan kazaları tamamen ağaçsızdı. Bu yüzden şube köylüde ağaç sevgisi uyandırmaya çalışmış ve köylere önceki yıllarda olduğu gibi bu yılda 600 fidan dağıtmıştı. Bu gayretin semeresi kıraç köylerin ağaca bürünmüş olmasıyla görülecekti.⁴¹²

1938 yılında köy gezilerine giden doktorlar, köylüleri muayene ederek ve fakir köylünün ilaçları da şubesi tarafından temin edilmesini sağlamıştı. Daha ağır durumda olan köylüler varsa onlar da Sağlık Yurdu'na kaldırılmıştı. Önceki gezilerde zor durumda olan köylülere yardım yapıldığı gibi o yıl da maddi konuda yardım yapılmıştı.⁴¹³

Ayrıca şube, 1938 yılında düzenlenen gezide köylüye bayrak hediye etmiş ve bayrağı çekme ve indirme usulü öğretmişti. Önceki yıllarda olduğu gibi bu yılda köylünün ulusal bayramlara katılımını sağlamıştı. Şube, köy gezilerinde zeki olan köy çocuklarını şehir yatılı bölge okuluna getirip yerleştirmekteydi. Ancak bu yatılı bölge okulun kapanması

---

⁴⁰⁹B.C.A., 490.01/989.830.2, ek:41,42,52,54.

⁴¹⁰B.C.A., 490.01/989.830.2, ek:56,57,58.

⁴¹¹B.C.A., 490.01/1001.866.1, ek:172.

⁴¹²**Mardin – Cumhuriyetten Önce ve Sonra- Halkevi Broşürü**, s.101-102.

⁴¹³**A.g.e**, s.102.

sonrasında açıkta kalan çocukları açıkta bırakılmamış, bu sefer yeme, içme ve barınma ihtiyaçları karşılanmıştı.⁴¹⁴

Şube, 1938 yılında 81 köyden 300 kişi toplamıştı. Köylerden topladığı bu kişilere sinema gösterimi yapılmış, gösterimin sonunda filmin izahatı ve kendileriyle ilgili faydalı konuşmalar yapılmaktaydı. Bu şekilde filmlerin konusu daha iyi şekilde verilmesi düşünülmektedir. Şube kuruluşundan 1938 yılına kadar 28 şube yapmış ve bu toplantılara da 2.341 kişi katılmıştı.⁴¹⁵

Cumhuriyet Halk Partisi döneminde köylü önem taşıdığından bayramlara iştiraki sağlanmaktaydı. Ayrıca gazetelerde köylüler için yayın yapılmaktaydı. Ulus Sesi gazetesinin ikinci sayfasında Şehirden Köye köşesinde Karadayı adlı bir yazar, günlük yaşamdan bahsetmekte ve köylü ile muhabbet ediyor gibi yazılar yazmaktaydı. Gazetenin bu köşesi köylüler için oluşturulmuştu. Bu köşede köylüye faydalı bilgiler anlatılmaktaydı. Yazar yılın nasıl geçtiği bulunan mevsimin ya da şartların özelliklerinden bahsetmekteydi. Ayrıca bu konuşmalar dışında cumhuriyet rejiminin olumlu özelliklerini de anlatılmaktaydı. Bu çalışmaların amacı halkın cumhuriyet rejimine bağlı kalması içindi.⁴¹⁶

1939 yılında da Ulus Sesi gazetesi yazarı olan İbrahim Necdet Göker Köycüler Şubesi için şunları söylemişti:

“[...]Halkevleri köycülük kolları; şehri köye, köyü şehre bağlayan ve bu surette şehirde köylü ve köyde şehirli sevgisini artıran çok hayırlı bir teşekküldürler. Halkevlerimiz; cehaleti boğmak için hazırlanmış en kuvvetli birer kültür yumruğudurlar. Şehirden köye giden Bando sesini köylüye duyuran halkevliler; onun en sıcak muhabbetini toplarlar. Köyü dolaşan Halkevi içtimai yardım şubesi gençlerinin hasta bir köylüyü teselli etmeleri dahi onların köy çocuğunun en cana yakın sevgisini kazanmasına kâfidir.”⁴¹⁷

Köylüye gösterilen ilgi ve alaka sayesinde, köylünün de partiye ve halkevine olan bağlılığını artıracaktı.

---

⁴¹⁴ A.g.e, s.102.

⁴¹⁵ A.g.e, s.102.

⁴¹⁶ Ayrıntılı bilgi için bakınız Ulus Sesi Gazetesi 2. nolu sayfalar.

⁴¹⁷ Yasin Kutluğ, “Halkevlerinin Yedinci Açılma Yılı Dönümü”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 21 Şubat 1939, s.2.

Şube, imkânları neticesinde 1939 yılında bir öğrenciyi lise tahsili için Diyarbakır'a göndermişti. Bir köye öğretmen görevlendirmekle birlikte köylüye kinin (Sıtma İlacı) denilen ilaçtan da dağıtılmıştı.⁴¹⁸

1942 yılına kadar verimli çalışan şube 1942 yılı için yapmayı düşündükleri çalışmaları şu şekilde özetlemiştir:

“1-Şehir ile köy halkı arasında tanıştırma

2-Köy halkının sıhhi, içtimai ve zaruri durumları üzerinde öğütler verilecektir.

3-Doktor, Baytar, Ziraatçı, hukukçu, fen memuru ve öğretmenin iştirakiyle birkaç köy gezilecek, evimize gelen köylülere parasız sinema gösterilecektir.

4- Fakir köylülere parasız muayene ve tedavi temin edilecek ve fidan dağıtılacaktır.

5- Kimsesiz köylülerin işleri takip edilecek mektup ve dilekçeleri yazılacaktır.”⁴¹⁹

Şubenin, 1942 çalışmaları ile 1944 yılı çalışmaları birbirinin devamı mahiyetinde olmuştur. 1944 yılında köy gezileri yapılmış, köylünün dilekçelerini yazmasında yardımcı olduğu gibi bazı köylülerin mektuplarının yazımında yardımcı olunmuştur.⁴²⁰

Şube, 1947 yılında üç köy gezisi düzenlemiştir. Bu gezilerin sıklaştırılmaması maddi imkânların kısıtlı olmasındandı. Buna rağmen gezilerde birçok köylünün resmi işleri takip edilmiş ve köy gezilerinde köylülerin asker olan evlatlarına göndermek istedikleri mektuplar yazılmıştır.⁴²¹

2.8.1. Toprak Bayramı

TBMM'ye 1945 yılında “Çiftçiyi Topraklandırma Yasası” adı altında bir kanun tasarısı gelmişti. Bu yasanın meclise getirilmesiyle iki hedef gözetilmekteydi. Bu hedeflerden ilkinde arazisi olmayan ya da yeterli miktarda toprağı olmayan çiftçileri ya da çiftçilik yapmak isteyenleri, aileleriyle birlikte geçindirecek araziye sahip kılmaktı. İkinci hedef ise yurt topraklarının sürekli işlenmesini sağlamak, bu toprakların boş kalmasını engellemektir.⁴²² Büyük toprak sahipleri, bu kanuna karşı çıkmalarına rağmen kanun 11

⁴¹⁸B.C.A., 490.01/688.337.1, ek:95.

⁴¹⁹B.C.A., 490.01/1001.866.1, ek:12.

⁴²⁰“Halkevimizin Bir Yıllık Falliyeti” **Ulus Sesi Gazetesi**, 29 Birinciteşrin 1944, s.8.

⁴²¹“Halkevimizin Bir Yıllık Çalışması”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 23 Şubat 1947, s.2.

⁴²²Şerafettin Turan, **a.g.e.**, s.171.

Haziran 1945 tarihinde kabul edilmiş ve 15 Haziran'ı izleyen Pazar günü de “*Toprak Bayramı*” olarak kutlanması mecliste kabul edilmişti.⁴²³

Köylü cumhuriyetin ilk yıllarında Aşar Vergisi ile ezilmekteydi. Cumhuriyet döneminde köylü bu vergiden kurtardığı gibi çiftçiyi topraklandırmak için de çalışmıştı. Birçok tepkiye rağmen çiftçiyi topraklandırma çalışmaları devam etmişti. Bunun dışında bu bayram günlerinde halkevi, Toprak Bayramını kutlamaları için şehirden ve köylerden birçok insan katılmasını sağlamıştı.⁴²⁴

Toprak Bayram olması vesilesi ile diğer bayramlar gibi şehrin her tarafı bayraklar ile süslenmekteydi. Diğer bayramlar da olduğu gibi bu bayramda da köylü ve halk kafilesi davul ve zurnalarla caddeleri dolaştıktan sonra halkevi bahçesine geliyordu. Üst düzey yetkililerin de hazır bulunduğu bu bayramlarda bir söylev okunduktan sonra köylüler köyelerine, halkta evlerine dağılmaktaydı.⁴²⁵ Bazı yıllar bayram törenleri sonrasında halkevi sinemasında ücretsiz film gösterimi de yapılmaktaydı.⁴²⁶

2.9. Müze ve Sergi Şubesi

Şubenin başlıca görevi, çevre de bulunan abide ve tarihi eserleri muhafaza etmek ve bu hususta gerekli mercileri de haberdar etmektir. Ayrıca şehirde müze varsa bu müzeyi de geliştirmek bir diğer göreviydi.⁴²⁷

Müze ve Sergi Şubesi Mardin’de görevi zordu. Çünkü şehir bir açık hava müzesini andırmasından dolayı tarihi öneme sahip eserler açık alandı. Bundan dolayı müzeye konulacak eşyalar bulunamamaktaydı. Bu yüzden halkevinin müze şubesi uzun yıllar kurulmamıştı. Şube ait ilk bilgiler ise 17.03.1944 tarihinde Ulus Sesi Gazetesi’nde yer almaktaydı.⁴²⁸ Bu tarihte şube toplantısı yapılmış, toplantı sonrasında da şubenin başkanlığına Cumhuriyet Okulu Baş Öğretmeni Tevfik Oral, üyeler de Dumlupınar Baş

---

⁴²³Şerafettin Turan, a.g.e., s.173.

⁴²⁴Siret Bayar “ Toprak Bayramı”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 17 Haziran 1946, s.1; toprak dağıtımı olmakla beraber bankalara emir verilerek çiftçiye para yardımında da bulunulacaktı. Bkz. “Toprak Dağıtımı Yakında Başlıyor”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 26 Haziran 1946, s.1.

⁴²⁵“Toprak Bayramı Dün Şehrimizde Törenle Kutlandı”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 17 Haziran 1946, s.1.

⁴²⁶“Şehrimizde Yapılan Tören” **Ulus Sesi Gazetesi**, 16 Haziran 1947, s.1.

⁴²⁷ **C.H.F Halkevi Talimatnamesi**, s.20.

⁴²⁸“Mardin Halkevi Reisliğinden”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 4 Mart 1944, s.4.

Öğretmeni Arif Kurtulmuş, Merkez Okul Öğretmenlerinden Yılmaz Aydın, Orta Okul Türkçe Öğretmeni Necmi Atalay ve Dr. Rıfat Öztürk seçilmişti.⁴²⁹

1947 yılında şubenin çalışmalarına bakıldığında Tarih ve Müze Şubesi için kısa ve öz bir açıklama yapılmıştı. Yapılan açıklamada memlekette her ne kadar tarihi öneme sahip eser varsa da birçok etkenden dolayı şubenin etkin olamadığı yazılmaktaydı.⁴³⁰ Şube 1947 yılında diğer kurumlarla işbirliği yapmış, tarihi eserler tamir ve restorasyonu için çalışmıştı.⁴³¹

Halkevinde müzelik eşya ve mekanın olmasından dolayı, Mardin vilayetinde donanımlı bir müze oluşturabilmek için yaklaşık 2.000 liraya ihtiyaç vardı. Bu paranın bulunmasında zorluklar ile karşılaştığından müze oluşturma işi Temsil Şubesine bırakılmıştı.⁴³²

2.10. Mardin Halkevi ve Halkodalarının Dağılımı

İnkılap değerlerinin, fikirlerinin yayılmasını halk tarafından benimsemesini sağlamaya çalışan halkevi çok ilerici, inkılapçı görüşün ve düşüncenin ürünleri olmuştu. Halkevi başlıca dünya görgüsünü ve bilgisini geniş halk tabakalarına yaymak vazifesini üzerine almıştı. 1940 yılından sonra halkevi ülküsünü köylere kadar ulaştırmak için halkodalarıyla birlikte aynı istikamette ilerlemişti. Halkodaları da aynı istikamette çalışan küçük ölçüde birer halkeviydi.⁴³³

Halkevi ve Halkodalarının 1947 yılındaki dağılımına bakıldığında Mardin vilayetinde 7 Halkevi ile 26 Halkodası vardı.⁴³⁴Bu yedi Halkevi ise şunlardı:⁴³⁵

Merkez İlçe	Mardin Halkevi
Cizre İlçesi	Cizre Halkevi
Derik İlçesi	Derik Halkevi
Gercüş İlçesi	Gercüş Halkevi

⁴²⁹“Halkevimizde Komite Seçimi”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 20 Mart 1944, s.2; Şube ilk zamanlarda kurulan ismi ile anılmayacak ismi Müze ve Tarih Şubesi olmuştu.

⁴³⁰“Halkevimizin Bir Yıllık Çalışması” **Ulus Sesi Gazetesi**, 23 Şubat 1947, s.2.

⁴³¹“Vakıflar İdaresinin Çalışmaları”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 29 Ekim 1947, s.3.

⁴³²B.C.A., 490.01/1001.866.1, ek:120-121.

⁴³³**C.H.P. 1946 Yılında Halkevi ve Halkodaları**, Ankara, y.y., 1947, s. 3-4.

⁴³⁴**C.H.P. 1946 Yılında Halkevi ve Halkodaları**, s.21.

⁴³⁵**C.H.P. Halkevi ve Halkodalarının Yurd İçinde Dağılışı 1945**, Ankara, Doğu Matbaası, t.y., s.57.

Midyat İlçesi	Midyat Halkevi
Nusaybin İlçesi	Nusaybin Halkevi
Savur İlçesi	Savur Halkevi

Bu halkevlerinin açılış yılları ise şöyleydi: Mardin (1934), Savur, Nusaybin ve Cizre (1938), Gercüş, Derik ve Midyat (1939).⁴³⁶

Mardin'in diğer büyük ilçelerinde ise Halkodası kurulmuştu. Bu ilçelerin bir kısmının köylerinde de Halkodası kurulmuştu. Mardin ilinin diğer ilçelerinde kurulan Halkodaları da şunlardı: İdil, Kızıltepe, Mazıdağı, ayrıca Midyat'ta Estel Halkodası ile Kerburan (Dargeçit) Halkodası idi. Savur'da da Maserte (Ömerli) Halkodası bulunmaktaydı.⁴³⁷

Kimi zaman halkodaları bir halkevinin taşındığı kaza merkezinde boşluğu doldurmak için açılmıştı. 22 Şubat 1942 tarihinde açılan Midyat Halkodası örneğinde olduğu gibi halkodaları bazen halkevlerinin bulunmadığı kaza merkezlerinde tesis edilmiştir.

Midyat Halkodası 1940'lı yılların başında Midyat kazasında bulunan halkevinin Estel kesimine taşınmasından sonra 30/ 1 / 1942 tarihinde verilen izinden sonra 22/ 2 / 1942'de törenle açılmıştı. Yeni kurulmuş olan Midyat Halkodası “ *Halkodaları Talimatnamesi' ne*” göre hazırlanmıştı. Midyat Halkodasının özellikleri arasında Midyat'ın ortasında büyük bir salon ve bir oda bir terastan oluşmuş ve bu bir Halkodası için yeterli görülmüştü. Midyat Halkodası binası için ayda 5 lira kira vermiş ayrıca bir sekreter ve odacı tayin etmişti.⁴³⁸

Halkodaları halkodalarının bulunmadığı kazalarda kurulmuş, bunun yanı sıra bazı problemlerle de karşılaşmıştır. Örneğin Kızıltepe Halkodası kurulduğu yıllarda kendisine tahsis edilen mekândan çıkarılmıştı. Hatta Kızıltepe Halkodası ilk yerinde kendilerinden herhangi bir kira ücreti de alınmamıştı. Ancak Kızıltepe'ye kaymakam atandıktan sonra Kızıltepe'de Halkodası için ayrılan mekânı boşaltılmasını istemiş ve halkodasının mekânına ailesini yerleştirmişti. Kızıltepe Halkodası eski yerinden çıktıktan sonra yeni mekânında 120 lira kiraya oturmuştur.⁴³⁹

---

⁴³⁶Güneydoğu Birinci Genel Müfettişlik Bölgesi, s.434.

⁴³⁷C.H.P. Halkevleri ve Halkodalarının Yurd İçinde Dağılışı 1945, s.57; Eski adı ile Kerburan olan yer şuan Dargeçit ilçesidir. Maserte de şuan Mardin'in ilçesi olan Ömerli'nin adıdır.

⁴³⁸B.C.A., 490.01/1001.866.1, ek:35.

⁴³⁹B.C.A., 490.01/1001.866.1, ek:102.; Kızıltepe Halkodasının yeni mekânı, mekânının içten görüntüsü ve sonradan eklenmiş kısmı için bakınız ekler resim 2, 3.

2.11. Mardin Halkevi'nin Kapatılması

1946 yılında DP'nin meclise girmesiyle birlikte çok partili hayata geçişin ilk adımı atılmıştı. DP'nin meclise girmesi CHP'nin 1950 seçimlerine daha hazırlıklı girmesine neden olmuştur. Bundan dolayı hazırlıklar daha erken başlamıştı. Ancak CHP bazı seçimlerde teşkilatlarına yardımda bulunmayacaktı.

1940'lı yılların sonunda CHP Mardin İl İdare Kurulu Başkanı olan Mehmet Bayar, CHP'den yardım istemişti. Bu yardımın istenme sebebi o dönemde teşkilatın parasızlık yüzünden sıkıntılar çekmesi ve diğer kurumlara göre müstahdem ve kâtiplerine daha az maaş verdiği halde bu paranın bulunmasında sıkıntılar yaşanmaktaydı. Ayrıca muhtarlık seçimleri de yaklaştığından şüpheli gördükleri bazı köylere gidebilmek ve bu memurların maaşlarını verebilmek için yardım istemişti.⁴⁴⁰ CHP, Mardin teşkilatına verdiği cevapta mahalli secimler için yardımın kendi imkânları neticesinde yapılması gerektiği bildirmekteydi.⁴⁴¹

CHP tarafından CHP Mardin teşkilatına, halkevine yapılan yardımların azalması ve DP'nin Mardin'de teşkilatlanması hem halkevinin faaliyetlerinin azalmasına neden olmuş hem de CHP'nin kapsadığı alanı azaltmıştı. Ancak CHP Mardin Teşkilatı 1950 seçimleri için büyük yatırımlar yapmış, bu yatırımların meyvesini de almıştı. Seçimlerde halkın büyük bir kısmı kendilerine güvenecek ve oylarını CHP'ye vereceklerdi.⁴⁴²

Bu yatırımlara rağmen 1940'lı yılların başından 1940'lı yıllarına sonuna kadar halkevlerine maddi açıdan destekler azalmıştı. Bundan dolayı halkevleri kendi bütçelerini kendi oluşturuyordu. Bütçeye kaynak sağlayabilmek için resim sergisi düzenleniyor, temsiller yapılıyor, konserler düzenleniyordu. Bu çalışmalarda amaç halkevinin canlı kalmasını sağlamaktı.⁴⁴³ Ne var ki bu faaliyetlerin devam etmesi mümkün olmamış, CHP'nin iktidarı kaybetmesiyle birlikte mecliste halkevine yeni bir şekil verme çalışmaları başlamıştı.⁴⁴⁴

---

⁴⁴⁰B.C.A., 490.01/1517.175.1, ek:139.

⁴⁴¹B.C.A., 490.01/1517.175.1, ek:138.

⁴⁴²“Seçim Şehrimizde Sükûn ve İntizam İçinde Geçti”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 15 Mayıs 1950, s.1.

⁴⁴³“Halkevimizin Faalliyeti”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 20 Ocak 1950, s.2; “Mardin'in Tabii, Tarihi, Kıymetli Mimari Eserlerinin Büyük Fotoğraf Sergisi”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 23 Ocak 1950, s.1; “Halkevimizde şehrin ihtiyacına cevap verecek güzel bir lokanta açılacak”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 29 Eylül 1950, s.2; “Halkevinde müsamere verildi”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 9 Nisan 1951, s.2; “Bedri Orcanın konseri”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 31 Mayıs 1951, s.2.

⁴⁴⁴“Halkevlerine Verilecek Şekil”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 26 Mayıs 1950, s.1.

CHP'nin iktidarı kaybetmesinden bir yıl sonra 8 Ağustos 1951 tarihinde tüm halkevlerinin kapatılmasıyla birlikte Mardin Halkevi'de kapatıldı. İlk zamanlar Mardin Halkevi binasına ne yapılacağı hususunda pek bir şey bilinmiyordu. Fakat bina Başbakanlık ve tasfiye işlemi ile meşgul olan bakanlığın emriyle binasız olan ve kendi binalarından çıkarılmakta olan PTT idaresine kiralanmıştı.⁴⁴⁵ Halkevi binasının PTT' ye kiralanması esnaf, tüccar ve hemen hemen haltan her kesim insanı sevindirmişti.⁴⁴⁶

1951 yılında Mardin Halkevi kapatılmasına rağmen halkevi sevdalıları bu kurumun kapatılmış olmasına pek aldırış etmemişti. 1952 yılında halkevlerinin yirminci kuruluş yılında sembolik bir tören düzenlenmiş, törene müteakip eski halkevi binasının kapısına bir demek çiçek bırakılmıştı.⁴⁴⁷

---

⁴⁴⁵“Halkevi binası P.T.T idaresine kiralanacak”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 18 Eylül 1951, s.2.

⁴⁴⁶“Halkevi binasının P.T.T' ye icarı”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 21 Eylül 1951, s.2; Halkevleri binalarının ne olacağı hususunda mecliste çıkartılan bir kanun ile Hazinesinin emrine verilmişti. Bu binaların ne şekilde kullanılacağı hususunda bir karara varılmıştı. Alınan duyumlara göre hastane, okul vs. hizmetlerde kullanılması düşünülüyordu. Bkz. “Halkevleri valilerin emrine verildi”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 22 Kasım 1951, s.2.

⁴⁴⁷ “Halkevlerinin açılış yıldönümü” **Ulus Sesi Gazetesi**, 25 Şubat 1952, s.2.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MARDİN HALKEVİ YAYINLARI

Atatürk döneminde eğitsel ve kültürel yapının yeniden inşası, Batı medeniyetiyle bütünleşmiş, gelişmiş, pozitivist bakış açısına sahip, modern, ulusal, dayanışmacı bir toplum meydana getirmeye yönelikti.⁴⁴⁸ Bu amacı gerçekleştirmek için yapılacak değişikliklerden biri de Harf Devrimi'ydi. Yeni harflerin en kısa süre de vatandaşlara öğretilmesi gerekiyordu. Ama Harf Devriminin yapılabilmesi için altyapı çalışmalarının yapılması ve resmi bir gerekçenin sunulması lazımdı. Bu gerekçe ise halkın kolay, basit ve sade bir bilgi aracı vermek ve okuryazarlığını artırmak şeklindeydi.⁴⁴⁹

Yeni harflerin kabulünden sonra ve halkevlerinin açılmasıyla birlikte neşriyatların sayısında da bir artış olmuştu. Aynı şekilde CHP teşkilatının olmadığı yerlerde kurulan Genel Müfettişlik bölgelerinde de kitap neşriyatı eski devirlere oranla yükselmişti. Genel Müfettişlik bölgesinde kitap neşriyatı konusunda en çok çalışan kurumların başında halkevleri gelmişti. Halkevleri neşriyatından başka ayrıca halkevlerinin buldukları yerlerdeki yerel gazetelerin de önemli katkıları olmuştu. Neşriyatların çoğalması ile birlikte yurdun diğer bölgelerine de bu çalışmaların bir örneği ulaştırılmıştı.⁴⁵⁰

Genel Müfettişlik bölgesinde yer alan Halkevlerinden biri de Mardin Halkeviydi. 1939 yılında Genel Müfettişlik tarafından hazırlanacak olan eser Mardin Halkevine ait eserlerin sayısı beş olarak gösterilmişti. Bu eserlerde Siret Bayar'ın yazdığı *Omayhan*, Ziya Kılıçözlü' nün *Öğretmen Evinde* ve *Zehirli Kucak* eseri, Ali Enver Toksoy'un *15. Cumhuriyet Yılında Mardin* ve *Mardin Artıkeli: Halkevi*, eserleriydi.⁴⁵¹

Mardin Halkevine ait diğer eserler de şunlardı: Ali Enver Toksoy'un *Milli Mücadelede Mardin*, Ziya Kılıçözlü' nün *And İçiyoruz*, Ulus Sesi Gazetesi yazarlarında İbrahim Necdet Göker'in de yazdığı *Bir Güneş Nasıl Doğdu* eser ile Kâtip Ferdi'nin *Artukoğulları*.

30 Mart 1940 yılında CHP'ye gönderilen raporda Halkevi neşriyatının sayısının dokuza ulaştığı yazılmıştı. Dokuzuncu eserin Mardin Halkevi tarafından yayınlanmaya hazırlanan Mardin tarihi ile ilgili bir eserdı. Bu eserin yazarı da Abdülgani isminde bir zattı. Ancak

---

⁴⁴⁸Betül Batır, Filiz Meşeci Giorgetti, “ İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı Döneminde Eğitim Politikaları”, **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları**, Y: 7/2008, S:13-14, 2011,İstanbul, s.28.

⁴⁴⁹Ali İhsan Gencer, Sabahattin Özel, **a.g.e.**, s.239.

⁴⁵⁰**Güneydoğu Birinci Umumi Müfettişlik Bölgesi**, İstanbul, Cumhuriyet Matbaası, 1939, s.438.

⁴⁵¹**Güneydoğu Birinci Umumi Müfettişlik Bölgesi**, s.439.

eser üzerinde çalışmalar devam ettiği için o yıl neşredilmemişti.⁴⁵² Bu eser üzerinde çalışmalarına devam Mardin Halkevi ayrıca Mardin albümü üzerinde de çalışmaktaydı.⁴⁵³

3.1. “Mardin Artukeli”⁴⁵⁴

Mardin Halkevi'nin ilk neşriyatlarından biri olan Mardin Artukeli eseri Mardin Halkevi'nin 23 Şubat 1934 yılında kurulmasından sonraki yılda neşredilen ilk eserlerdendi. Mardin Artukeli eserinin kapağında da Mardin'in tepeden görülecek şekilde bir fotoğrafı konulmuş ve fotoğrafın en tepe yerinde yani Mardin Kalesi'nin olduğu yerde de Atatürk'ün bir fotoğrafı bulunmaktaydı. Fotoğrafın hemen altında da CHP'nin altı umdesini gösteren ok işareti vardı. Eser 1935 yılında Mardin Ulus Sesi Basımevinde yayınlanmış olup eserin basıldığı şehir eserde verilmemişti.

Eserin sayfa sayısı atmış üçtü. Eserin kapak resminden sonra önemli kişilerin fotoğrafı verilmiştir. Fotoğraflarla birlikte kişilerin belli bazı sıfatları da yazılmıştır. Bu sıfatlar ve şahıslar şu kişilerdi: Atatürk: eşsiz önder, Kurultay Başkanı: General Kazım Özalp, Sayın Başbakan: İsmet İnönü, Büyük Asker: Mareşal Fevzi Çakmak, Fırkanın değerli ve bilgili Genel Kâtibi: Recep Peker, Halkevleri Genel Başkanı Denizli Saylavı: Necib Ali Küçüka, Birinci Genel Müfettişi Hilmi Ergeneli ve Mardin Valisi Talat Öncel'in fotoğrafları verilmiştir.

Eserin önsözünü Siret Bayar yazmıştır. Önsözden sonraki sayfa da ise Mardin Halkevi'nin açılışı verilmiştir. Hemen arkasında halkevinin açılış gününde Halkevi Başkanı Aziz Uras'ın yaptığı konuşma verilmiştir. İçerikteki diğer başlıklar Mardin'de meydana gelen dil değişikliği, Mardin Gençliği, Mardin'e, Atatürk'e, Cumhuriyet Halk Partisi, Mardin Tarihine toplu bir bakış, Halkevi Şubelerinin çalışmalarına örnekler verilmiştir.

Eserin içeriğinde Mardin Halkevi'nin kuruluş merasimine ait açıklamalar, Mardin Halkevi şubelerinin bir yıllık çalışmaları ve yapmak istedikleri verilmiştir. Eserde Mardin tarihine ait bilgiler bulunmakta, eserde hazırlanan Mardin tarihi bölümünde Mardin tarihi milattan öncesinden başlatılıp Artuklu, Akkoyunlu devletlerinden bahsedip daha sonra Osmanlı'ya iltihakı anlatılmıştır. Bu bölümde Mardin'in ilçelerinde bulunan tarihi öneme

---

⁴⁵²B.C.A., 490.01/688.337.1, ek:87.

⁴⁵³B.C.A., 490.01/1001.866.1, ek:118.

⁴⁵⁴C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü, y.y., Mardin Ulus Sesi Basımevi, 1935.

haiz eserlerden anlatılmaktadır. Mardin'e ait olup tarihi önem sahip yerler anlatılırken bu anlatımlar fotoğraflar ile zenginleştirilmiştir.

Eserin son sayfasında da Mardin Halkevi'nin Türk Ocağı'ndan devir aldığı binanın önden çekilmiş bir fotoğrafı konulmuştur.

3.2. *“Mardin Günlemecinde Bir Ötük Omay Han”⁴⁵⁵*

Mardin Halkevi neşriyatının ilki olan eser Ulus Sesi Gazetesi başyazarı ve sahibi olan Mehmet Siret tarafından 1934 yılında Mardin Halk Sesi Matbaasında yayınlandı. Eser Öz Türkçe ile yazılmıştır. Yirmi yedi sayfadan oluşan eserin son sayfalarında Mardin ili şiiri verilmiştir. Bu şiir aslında kitabın bir nevi özeti şeklindedir. Son sayfasında ise Türkçe sözlerin Osmanlıca karşılığı verilmiş kelimeler vardır.

Eserin yazarı tarafından kitabın ön sözünde Orta Asya'dan başlayan büyük göçle Türk oymakların çoğu Mardin, Mazıdağı, Altındağ ve Kızıltepe eteklerine de yerleştiğini anlatılacaktır. Yazar bu bölgeye yerleşen beylerden biri olan Omay Han'ı anlatmayı kendisi için büyük borç bileceğini dile getirecektir.

Eserin içeriğini oluşturan ana başlıklar Omay Han, Çağ çağ Suyu ve Uluğ Beydir. Hikâyenin kahramanları da Uluğ Bey, Omay Han ve Omay Han'ın kızı Ezerme'dir. Hikaye de Orta Asya'daki büyük göçten sonra Mardin'e yerleşen Omay Han ve yanındaki halkı susuzluk çekmemeleri için batıya bazı elemanlar gönderir ama gidenler su bulamadıklarını söyler ve geri dönerler uzun zamandır şehre yağmur yağmayınca Omay Han bunu tanrının kendilerini cezalandırması olarak görür.

Su aramaya giden askerler su bulamayınca o günün akşamında boyun münecimini çağırır ve yıldızlara bakıp bir haber vermesini ister. O sırada kızı Ezerme babasının yanına gelir onun hüznü olduğunu görünce Türk gücü nasıl zorlukları aşyorsa, bu ülkesini de zenginleştireceğini söyleyerek babasını teselli eder. Ertesi gün doğuya göç başlayacaktır. Ve Nusaybin yakınlarındaki Çağ çağ suyuna rast geleceklerdir. Buraya yerleşecek olan Omay Boyu yerleştikleri bu şehre “Ezerme” ismini vereceklerdir.

Eser de ayrıca Mazıdağı yakınlarında bulunan, şimdi Derik yakınlarında olan Altın Dağı denilen tepe de bir altın ocağının çıkarıldığı, eski çağlarda işletildiği söylenen bu altın ocağını ilk bulan ve işitenin Omay Han Türkleri olduğu anlatılmıştır.

---

⁴⁵⁵Siret Bayar, *Mardin Günlemecinde Bir Ötük Omay Han*, Mardin, Mardin Halk Sesi Matbaası, 1934.

Mardin, Savur ve Midyat yöresinde yerleşen bir diğer önemli bey de Uluğ Beydi. Uluğ Bey ok atışlarıyla ünlenmiş bir beydir. Eserde Omay Han ile Uluğ Bey'in ortak bir özelliği oluşacaktır. Omay Han kızı Ezerme' yi Uluğ Bey'e vermiş, düğün yedi gün yedi gece yapılmıştır. Evliliklerinin üzerinden uzun bir zaman geçmiştir ve bir gün Omay Han kızı Ezerme ile konuşurken bir kalp çarpıntısından sonra ölmüştür.

Eser de dikkat çeken bir diğer yön ise Türk toplumunun özelliklerinin anlatılması, Türkler'in Orta Asya'dan göçleri, Türk toplumunun nüfusunun azalmaması için çalışılması ve en önemlisi de dillerini yaymaları için büyüklerin verdiği öğütlerdir.

3.3. “Mardin Artukluları Tarihi”⁴⁵⁶

Mardin Halkevi neşriyatının sekiz nolu eseri olan Mardin Artukluları Tarihi kitabının yazarı Kâtip Ferdi'dir. Yazar, kitabı Hicri 944 yılında yazmıştır. Eserin kapak kısmında Artuklular'a ait tarihi eserlerin fotoğrafı konulmuştur. Kitabın önsözünü yazan Usman Eti, Mardin Artuklular'ına ait daha önce yazılmış eserleri incelediğinden bahsetmiştir. Bu eserler hakkında bilgi vermiştir.⁴⁵⁷

Önsözü yazan Usman Eti, kitaplar arasında Kâtip Ferdi'nin kitabını beğenmiştir. Ancak bu kitabın bulunma hikâyesi de bir ilginçtir. Diyarbakırlı önemli bilginlerinden olan Ali Emiri, Mardin'de bulunduğu sırada bir tomar ele geçirmiştir. Bu tomar da baş tarafından iki üç yerinde yarım ve bir satır kadar yerleri yırtıldığı gibi baş tarafı da bulunamamıştır. Bunun üzerine Ali Emiri bu tomarın önemli yerlerine önemli dipnotlar koymuştur. Eserin Halkevi tarafından yayınlanan basımında Ali Emiri 'ye ait dipnotlar çıkarılarak olduğu gibi yayınlanmıştır.

Halkevi tarafından basılan eserin yedinci sayfasından otuz birinci sayfasına kadar eserin eksik olan kısımları yerine üç nokta konularak başlanmıştır. Bu sayfadan sonra da Ali Emiri' nin hicri 1331 yılında İstanbul'da Kader Matbaacılık tarafından yayınlanan kısmı verilmiştir. Mardin Halkevi tarafından basılan eser ise İstanbul'da Cumhuriyet Matbaası tarafından 1939 yılında basılmıştır.

---

⁴⁵⁶Katip Ferdi, **Mardin Artukluları Tarihi**, İstanbul, Cumhuriyet Matbaası, 1939.

⁴⁵⁷Yazar kitabının önsözünde Mardin Halkevine ait bir bilgiyi paylaşacaktı. Mardin Halkevi'nin daha önce yayınladığı eserlerden biri olan Zambaur'un “*İslam Devletleri Kronolojisi ve Jenealojisi*” kitabını çok beğendiğini dile getirmiştir. Zambaur'un bu eseri aslı Fransızca olup Mardin Halkevi tarafından da kitabı neşretmiş olduğunu yazmıştır. Ayrıntılı bilgi için bakınız eserin önsözü

3.4. “*Milli Mücadelede Mardin*”⁴⁵⁸

Mardin Halkevi yayınlarından olan *Milli Mücadelede Mardin* eseri Ali Enver Toksoy tarafından yazılmıştır. Eser İstanbul’da Resimli Ay Matbaasında 1939 yılında yayınlanmıştır. Kitap 47 sayfadan meydana gelip içindekiler kısmında önsöz, Mardin tarihine toplu bir bakış, Mardin’in ismi, Milli Mücadelede Mardin, İngiliz teşebbüsü, Viranşehir hadiseleri, Fransız teşebbüsü, Norman geliyor, Amude hadisesi, Bir vesika, Diğer bir vesika, Milli mücadele andaçlarından: Küçük Kahraman, Şehit Ali Rıza olup kapak resminden hemen sonra da Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’nün fotoğrafı verilmiştir. Diğer sayfalar da ise Milli Şef’in ve Fevzi Çakmak’ın önceden Mardin’e gelip çektiği oldukları hatıra fotoğrafları verilmiştir.

Kitabın önsözünde Ali Enver Toksoy, Mardin Halkevi Başkanı Aziz Uras’ın kendisine bu kadar sene, Urfa, Gaziantep, Maraş müdafaalarından bahsettiğini ama Mardin’i ise ihmal ettiğini söylemiştir. Aslında kendisini halkı çıkaracak bazı sebepler bulabileceği söyleyebileceğini dile getirmiştir. Ancak bunu yapmadığını dile getirmiştir. Milli Mücadelede Mardin’i kitap halinde getirdikten sonra eserin okunması kendisine büyük zevk vereceğinden bahsetmiştir.

Eserin Mardin tarihi bölümünde şehrin milattan önceki kuruluşundan günümüze kadar kısaca değinilmiştir. Yazar, Mardin adının nerden geldiğine yönelik bölümde ise çeşitli rivayetlerin olduğu bu rivayetlerden birkaçına değinmiştir. Eserin asıl bölümü olan milli mücadele bölümünde ise ülkenin genel bir tasviri yapılmış, daha sonra İngilizler’in, Fransızlar’ın şehri ele geçirmek için neler yaptıklarını anlatmıştır. Akıcı bir dil kullanan yazar kitapta o dönemlere ait fotoğraflar koyduğu gibi kitabın yazıldığı döneme ait fotoğraflarda koymuştur.

3.5. “*And İçiyoruz*”⁴⁵⁹

Ortaokul yöneticilerinden Ziya Kılıçözlü tarafından kaleme alınan eser, Ulus Sesi Matbaasında 1938 yılında basılmıştır. Ziya Kılıçözlü’nün yazdığı kitap on üç sayfadan meydana geliyor. Eserin ana teması Mustafa Kemal Atatürk’ün gözlerini dünyaya kapatmasından sonra kendisinin yaptığı çalışmaları anlatmıştır. Ayrıca Atatürk’ün

---

⁴⁵⁸Ali Enver Toksoy, **Milli Mücadelede Mardin**, İstanbul, Resimli Ay Matbaası, 1939.

⁴⁵⁹Ziya Kılıçözlü, **And İçiyoruz**, y.y., Ulus Sesi Matbaası, 1938.

vefatından sonra Mardin halkında derin bir hüznü bıraktığını görmüş ve bu üzüntüyü eserinde işlemiştir.

Eserin son sayfasında da Atatürk'e olan bağılıktan bahsedilecektir. Kurmuş olduğu cumhuriyetin ilelebet yaşatılacağından bahseden bir yemin metni vermiştir.

3.6. “Öğretmen Evinde”⁴⁶⁰

Ortaokul yöneticilerinden Ziya Kılıçözlü tarafından kaleme alınan eser bir tiyatro oyunu olarak hazırlanacaktır. Eser, bir piyeslik bir oyundan ibaret olup Ulus Sesi Matbaasında 1937 yılında basılmıştır. Oyunun ana kahramanları Ayşe, Aysel, Fatma (anne), Turğud, Akgün ve Ayhan'dır.

Oyun altı meclis konuşmasından oluşmakta ve altıncı meclis konuşmasının sonunda Atatürk'ün Kızları Marşı seslendirilerek bitirilmektedir. Atatürk'ün Kızları, eserinin sözleri Ziya Kılıçözlü'ye, besteyi seslendiren kişi de Sabri Özalp'tir. Ayrıca eserin son sayfalarında 12 Kanun Marşı, Alın Teri Marşları da verilmiştir.

Eserin ana teması yerli malı tüketimi ve okumanın önemidir. Ayrıca kendilerini Atatürk'ün çocukları olarak gören bu kişiler, bu özelliklere sahip olunması gerektiğini söylemişlerdir.

3.7. “Bir Güneş Nasıl Doğdu”⁴⁶¹

Eser Ulus Sesi Gazetesi yazarlarından İbrahim Necdet Göker tarafından kaleme alınmıştır. Kitap yirmi beş sayfadan meydana gelip eserin kapak resminden hemen sonraki sayfada eserin Mardin Ulus Sesi Matbaasında 1939 yılında basıldığı yazmaktadır. Eserin fiyatı da giriş kısmında 20 kuruş olarak yazıyor. Kitabın son sayfalarında matbaa ile ilgili reklam verilmiştir. Ve son sayfalarda yazarın kitabını Ulus Sesi Matbaasında basması için teklif eden Siret Bayar'a ve matbaa çalışanlarına teşekkür yazısı vardır.

Yazar kitabın önsözünde Hasan Ali Yücel'in, Atatürk'ün ölümünden sonra yazdığı bir güneş battı yazısını eklediğinden bahsetmiştir. Kendisi de eserine Bir Güneş Nasıl Doğdu ismini verme sebebinin bu güneşin ne suretle doğduğunu anlatan milli heyecan günlerimizin hatıralarını tasvir etmekte olduğunu ifade etmiştir.

---

⁴⁶⁰Ziya Kılıçözlü, **Öğretmen Evinde**, Mardin, Ulus Sesi Matbaası, 1937.

⁴⁶¹ İ. Necdet Göker, **Bir Güneş Nasıl Doğdu**, y.y. Mardin Ulus Sesi Matbaası, 1939.

Eserin ana temasını Mustafa Kemal Atatürk'ün Türk milleti için yaptığı çalışmalar teşkil etmiştir. Yazar, Milli Mücadele dönemlerini anlattığı bu eserde coşkulu, heyecanlı ve anlaşılır bir dil kullanmıştır.

Eserin son kısmında ise yazarın daha önce yayınlanan ve yayınlanacak olan eserleri de verilmiştir.

3.8. “Mardin – Cumhuriyetten Önce ve Sonra- Halkevi Broşürü(15. Cumhuriyet Yılında Mardin)”⁴⁶²

Cumhuriyetin 15. Yılında hazırlanan Halkevi Broşürü 1935 yılında hazırlanan broşürden daha ayrıntılı hazırlanmıştır. Broşürün kapak resmi 1935 yılında yayınlanan broşürdeki gibi olmuştur. Kapak resminden sonra eserin Halkevi yayınlarındaki sayısı verilmiştir. Ayrıca aynı sayfada eserin 1938 yılında İstanbul Resimli Ay Matbaası basıldığı yazılmaktaydı. Diğer sayfalara bakıldığında Kamutay Başkanı Abdulhalik Renda, Başbakan Celal Bayar, Mareşal Fevzi Çakmak, C.H.P. Genel Sekreteri Şükrü Kaya'nın fotoğrafları verilmiştir. Bu kişilerin fotoğrafları verilirken bir sayfada da Mustafa Kemal Atatürk'ün sözleri yazılmıştır. On üçüncü sayfadan yirmi ikinci sayfasına kadar Mardin Milletvekillerinin fotoğrafları verilmiştir.

Eser dört bölümden oluşup birinci bölümde Atatürk'e şükran ve teşekkür ile ilgili bir konuşma olacak ve Mardin'in ismi, coğrafyası, tarihi verilmiştir. Ayrıca Mardin'in Türk olduğu ile ilgili bir kısımda burdadır. İkinci bölümde ise Mardin şehri, belediyesi, Mardin'de Cumhuriyet devrine kadar olan şehircilik ve cumhuriyet belediyesi konuları işlenmiştir. Üçüncü kısımda ise CHP, Halkevleri, Mardin Halkevi ve Mardin Halkevinin çalışmaları yer almaktadır. Dördüncü kısımda ise Mardin'in kazaları, Özel İdare, Bayındırlık, Kültür, Sağlık, Ziraat, Baytar ve Orman İşleri, genel iktisat durumu, Ürünler ve cinsleri, Mardin Sanayisi, Ticaret ve Sanayi Odası ve Faydalı bazı bilgiler yer almaktadır.

Anlatılan konular görsel olarak da zenginleştirilmiştir. Bu görseller de esere eklenince broşür 150 sayfaya çıkmıştır.

---

⁴⁶²Mardin- Cumhuriyetten Önce ve Sonra- Halkevi Broşürü(15. Cumhuriyet Yılında Mardin), İstanbul, Resimli Ay Matbaası, 1938.

3.9. Diğer Yayınlar

Mardin Halkevi tarafından basılması düşünülen eserlerden olan Abdülgani Efendi'nin Mardin Tarihi eseri basılmak istenilmişti. Eser, Mardin'i tarihsel olarak Osmanlı Devleti Dönemine kadar anlatan bir eser olması bakımından önemliydi. Ayrıca Abdülgani Efendi'nin başvurduğu kaynaklarda birinci elden kaynaklardı. Abdülgani Efendi'nin hazırlamış olduğu eserle zengin içerikli bir eser ortaya çıkmıştı.⁴⁶³

Mardin Halkevinin diğer yayın organı Ulus Sesi Gazetesi'ydi. Gazete 1 Ağustos 1927 yılında Diyarbakır'da kurulmuştu. Gazete daha sonra Mardin'e taşınmıştı. Gazetenin sahibi ve başyazarı Mehmet Siret (Bayar) olup Halkevi'nin kurulmasından sonra halkevi bünyesine girmişti.⁴⁶⁴Ulus Sesi Gazetesi, Mardin Halkevi üye ve yazarlarının düşünceleri, konferanslarının yazılı olarak verildiği bir yayın organı olacaktır.

---

⁴⁶³ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Abdülgani Efendi(Abdülgani Fahri Bulduk), **Mardin Tarihi**, Haz. Burhan Zengin, Ankara, Afşaroğlu Matbaası, 1999.

⁴⁶⁴ Bakınız. **Ulus Sesi Gazetesi** ilk sayfaları.

SONUÇ

Şehirlerin gelişimini ve dönüşümünü sağlayan en etkin unsurlardan birisi kültürel kurumlardır. Bu bağlamda, Cumhuriyetin ilanından sonra, Mardin şehrinin kültürel gelişiminin itici güçlerinden birisi Mardin Halkevi olmuştur.

1933 yılında çalışmalarına başlayan Mardin Halkevi, şubeleri aracılığı ile halkın sosyal hayata katılımını sağlamak için birçok faaliyette bulunmuştu. Bununla birlikte, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin yaşam felsefesinin halka anlatılması ve bu konuda halkın bilinçlendirilmesi için büyük bir gayret sarf edilmişti. Şubelerin yaptıkları etkinliklere ve bu etkinliklere katılanların sayısına bakıldığında, halkevinin kendisinden beklenen sorumluluğu yerine getirdiği görülmektedir.

Mardin Halkevi'nin en önemli özelliklerinden birisi, Mardinliler tarafından gönüllü olarak kurulmasıdır. 1933 yılında halk tarafından faaliyete geçirilen halkevi resmi bir kurum olarak kabul edilmek için CHP'ye başvurmuş ve 1934 yılında resmi açılışı yapılmıştır. Mardin Halkevi'nin başarısının arkasında bu gönüllü kimselerin varlığının da etkili olduğu ileri sürülebilir.

Mardin Halkevinin en etkin şubesinin Dil, Tarih ve Edebiyat şubesi olduğu görülmektedir. Şube Türk dilinin yaygın bir şekilde konuşulması için üstün gayretler harcamıştır. Diğer şubeler ile işbirliği yapılarak ilçelere, kazalara, köylere hatta cezaevlerine kadar gidilerek Türkçenin daha etkin kullanılması sağlanmıştı. Bununla birlikte, diğer şubeler de Türkçenin kullanımını yaygınlaştırma için faaliyetlerde bulunmuşlardı. Köycüler şubesinin faaliyetleri bu bağlamda değerlendirilebilir.

Mardin Halkevi, dil meselesini her şeyin üstünde tuttuğu için 1940'lı yıllara kadar Türkçenin etkin bir şekilde kullanılması için uğraştı. Türkçenin kullanımı için oyunlar oynandı. Bu oyunlarda oyuncular Türkçe kelime kullanmadığı takdirde kelime başına cüzi miktarda para cezası vermeleri önerildi.

Bunun yanı sıra, halkevinin halkın, özellikle köylülerin, milli bayramlara katılmasını sağlamak için faaliyetler yaptığı görülmektedir. Böylelikle, halkın cumhuriyet rejimine, partiye ve halkevine olan sevgisi artacak ve devlet millet bütünleşmesi sağlanacaktı. Yine temsil şubesi vasıtasıyla gösterilen tiyatro oyunları halkın sosyal yaşama dair algısının gelişimine katkı sağlamıştı. Bununla birlikte, gençlerin hem fiziki gelişimlerinin sağlanması hem de birlikte yaşama anlayışının geliştirilmesi noktasında spor şubesinin

faaliyetleri dikkate değerdir. Mardin Halkevi, şehrin kadim kültürünün ortaya çıkarılması, halkın okuryazarlık seviyesinin yükseltilmesi, genel kültürünün artırılması açısından Kütüphane ve Neşriyat şubesi aracılığı ile önemli hizmetler ortaya koymuştur.

Halkevinin tüm bu çalışmalarına en büyük desteği Ulus Sesi gazetesi vermekteydi. Gazete halkevinin bir yayını olduğu için üyelerinin birçoğunun çalışmaları burada yayınlanmaktaydı. Halkevinin etkinliklerinin duyuruları genelde bu gazetede yapılmaktaydı.

Mardin Halkevi sayesinde şehirde var olan kardeşlik havasının pekiştiği söylenebilir. Halkevi yardıma muhtaç olan insanlara maddi manevi yaptığı tüm desteklerle bu insanların gönlünde yer edinmişti.

Mardin Halkevi 1940'lı yıllara kadar yukarıda bahsedilen çalışmalarını kendisine ayrılan ödenekle yapabilmekteydi. 1940'tan itibaren, Halkevleri için ayrılan ödeneğin kullanılmasına dair yeni bir uygulamaya gidilince, Mardin Halkevi de gelirlerini artırmak için paralı temsiller vermeye başladı. Bununla birlikte, Halkevi sinemasında filmler belirli bir ücret mukabilinde halka izlettirildi. Böylelikle halkevi bütçesine katkı sağlanması düşünüldü. 1950 yılından itibaren de halkevinin bir kısmında bir lokanta açılarak bütçeye katkı sağlandı. Bu süreç sonunda Mardin Halkevi'nin faaliyetlerinde ticari kaygı taşımaya başladığı ileri sürülebilir.

1950 yılında iktidara gelen DP, halkevlerini CHP'nin birer yan kuruluşu olarak görüyordu. DP'nin bu iddiasını doğrulayan dayanaklar mevcuttu. Örneğin, Halkevi Talimatnamesi'nde halkevi şubelerinin idare heyetinde yer alabilmek için parti üyesi olma şartı konulmuştu. Bu durum da, halkevleri ile CHP arasındaki organik bağının açık bir göstergesiydi.

1951 yılında TBMM'ye halkevlerinin kapatılması ile ilgili kanun teklifi gelmişti. Bu kanun teklifinden önce CHP, bu kurumların bir kültür kurumu olarak kalması için çaba sarf etti. CHP'nin bütün girişimlerine rağmen halkevleri 8 Ağustos 1951 yılında kapatıldı.

Ancak Mardin Halkevi, 1951 yılında, resmi olarak kapatılmasına rağmen faaliyetlerine bir yıl daha devam etti. Halkevi yöneticileri, Mardin Halkevinin kapatılmasını, PTT'ye tahsis edilen Halkevi binası önünde protesto etmişlerdi. Burada dikkate değer olan durum, Halkevi'nin gerek açılışında gerekse kapatılmasında halkın ortaya koymuş olduğu tepkidir. Daha önce de belirtildiği gibi halkevi halk tarafından gayri resmi olarak faaliyete

geçirilmiş ve daha sonra resmiyet kazanmıştı. Aynı şekilde, Mardin halkı, halkevinin resmi olarak kapatılmasına rağmen, faaliyetlerini bir süre daha devam ettirerek, bu kurumu ne kadar benimsediğini ortaya koymuştu.

BİBLİYOGRAFYA / KAYNAKÇA:

A)ARŞİV BELGELERİ

BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ (B.C.A)

CUMHURİYET HALK PARTİSİ

B.C.A., 490.01/1001.866.1.

B.C.A., 490.01/688.337.1.

B.C.A., 490.01/73.276.1.

B.C.A., 490.01/2.7.25.

B.C.A., 490.01/80.298.2.

B.C.A., 490.01/959.714.2.

B.C.A., 490.01/989.830.2.

B.C.A., 490.01/972.764.3.

B.C.A., 490.01/1765.1162.2.

B.C.A., 490.01/1517.175.1.

B.C.A., 490.01/1517.176.1.

B.C.A., 490.01/1517.174.1.

B.C.A., 490.01/841.325.1.

B.C.A., 490.01/1219.49.1.

B.C.A., 490.01/1035.981.6.

B.C.A., 490.01/1209.13.4.

B.C.A., 490.01/967.743.2.

B.C.A., 490.01/1068.1094.8.

B.C.A., 490.01/1057.1060.1.

B) SÜRELİ YAYINLAR

Ulus Sesi Gazetesi (1935-1951)

Hâkimiyet-i Milliye (1929)

Resmi Gazete (1951)

Türk Yurdu (1928)

Ülkü Dergisi (1934, 1945, 1946)

Halkoyu Dergisi (1977)

TBMM Tutanak Dergisi (1951)

Karacadağ Dergisi (1939)

C) KİTAPLAR

Akyüz P. Gabriyel:

Mardin İlinin Merkezinde Civar Köylerinde ve İlçelerinde Bulunan Kiliselerin ve Manastırların Tarihi, İstanbul, Resim Matbaacılık a.ş., 1998.

Atatürk Kemal:

Nutuk 1919-1927, Haz. Zeynep Korkmaz, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi, 2006.

**Atatürkçülük(Birinci Kitap),
Atatürk'ün Görüş ve Direktifleri:**

İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1988

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C. III, Ankara, TTK Basımevi, 1997.

Aydın Suavi, Emiroğlu Kudret, vd.:

Mardin Aşiret- Cemaat – Devlet, İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları, 2001.

Barutçu Faik Ahmet:

Siyasi Anılar, İstanbul, Milliyet Yayınları, 1977.

Bayar Siret:

Mardin Günlemecinde Bir Ötük Omay Han, Mardin, Mardin Halk Sesi Matbaası, 1934.

Bayraktar Nuray:

Halkevlerinin Ülke Kültürüne, İnsan Gelişimine ve Dönüşümü Açısından Katkıları ve Önerileri, Ankara, Halkevleri Yayınları, 1999.

Canlı Cemalettin:

Halksız ve İnsansız Bir Tarihin Halkevleri, Ankara, Halkevleri Yayınları, 1999.

Cansever Hasan Ferid:

Türk Ocakları ve Hizmet Anlayışımız, Ankara, Türk Yurdu Yayınları, 1995.

C.H.F Halkevleri Talimatnamesi: y.y., Hakimiyeti Milliye Matbaası, 1932.

C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü: y.y., Mardin Ulus Sesi Basımevi, 1935.

C.H.F Katibiumülüğinin F. Teşkilatına Umumi Tebligatı İkincikanun 1934'ten Haziran 1934 sonuna kadar: C.4, y.y., Hakimiyeti Milliye Matbaası, 1934.

C.H.P Halkevleri Öğreneği: Ankara, Ulus Basımevi, 1935.

C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları Yurt İçinde Dağılışı: Ankara, Doğu Matbaası, 1945.

C.H.P Halkodaları Talimatnamesi: Ankara, Ulus Basımevi, 1939.

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin Parti Örgütüne Genelgesi 17 Mayıs 1935'den Birincikanun 1935 Sonuna Kadar: C.7 Ankara, Ulus Basımevi, 1936.

C.H.P. Parti Teşkilatı Kurulmamış Vilayetlerdeki Halkevleri ve Halkodaları Teftiş Talimatnamesi: Ankara, Zerbamat Matbaası, 1940.

C.H.P. Halkevleri ve Halkodalarının Yurd İçinde Dağılışı 1945: Ankara, Doğu Matbaası, t.y.

C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları'nın 1940 Çalışmaları: Ankara, y.y., 1941.

C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1944: Ankara, y.y., 1945.

C.H.P. 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları: Ankara, y.y., 1946.

C.H.P. 1946 Yılında Halkevi ve Halkodaları: Ankara, y.y., 1947.

Çakan Işıl: **Konuşunuz Konuşturunuz Tek Parti Döneminde Propagandanın Etkin Silahı: Söz,** İstanbul, Otopsi Yayınları, 2004.

Çeçen Anıl: **Atatürk'ün Kültürel Kurumları Halkevleri,** Ankara, Gündoğan Yayınları, 1990.

Dranas Muhip: **C.H.P Halkevleri Amatör Resim ve Fotoğrafçılık Sergileri,** Ankara, C.H.P Neşriyatı, 1941

Dolapönü Hanna: **Tarihte Mardin,** İstanbul, Hilal Matbaacılık, 1972.

Duru Muhittin Celal: **Sağlık Bakımdan Köy ve Köycülük,** Ankara, Sümer Matbaası, 1941.

Duman Selçuk: **Türk Modernleşme Sürecinde Sivas Halkevi (1933- 1951),** Ankara, Berikan Yayınları, 2008.

Duman Selçuk: **Türk Modernleşme Sürecinde Tokat Halkevi,** Ankara, Berikan Yayınları, 2011.

- Editör: Filiz Özdem: **Taşın belleği Mardin** İstanbul, Yapı Kredi yayınları, 2005.
- Efendi Abdülğani
(Abdülğani Fahri Bulduk): **Mardin Tarihi**, Haz. Burhan Zengin, Ankara, Afşaroğlu Matbaası, 1999.
- Eraslan Cezmi: **Yakın Dönem Türk Düşüncesinde Halkçılık**, İstanbul, Kumsaati Yayıncılık, 2003.
- Eroğlu Hamza: **Türk İnkılap Tarihi**, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1982.
- Ferdi Kâtip: **Mardin Artukluları Tarihi**, İstanbul, Cumhuriyet Matbaası, 1939.
- Gencer, Özel,
Ali İhsan, Sabahattin: **Türk İnkılap Tarihi**, İstanbul, Der Yayınları, 2010.
- Göker, İ. Necdet: **Bir Güneş Nasıl Doğdu**, y.y. Mardin Ulus Sesi Matbaası, 1939.
- Güneydoğu Birinci Umumi Müfettişlik Bölgesi**: İstanbul, Cumhuriyet Matbaası, 1939.
- Halkevleri 1932-1935 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı**: y.y. Cumhuriyet Halk Partisi, t.y.
- Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi**: y.y., Zerbamat Matbaası, 1940.
- İstatistik Yıllığı 1930- 31**: C. 4, İstanbul, Hüsnütabiat Matbaası, 1931.
- Karadağ Nurhan: **Halkevleri Tiyatro Çalışmaları (1932-1951)**, Ankara, T.C Kültür Bakanlığı Yayınları, 1988.
- Karaer İbrahim: **Türk Ocakları(1912-1931)**, Ankara, Türk Yurdu Neşriyatı, 1992.
- Kemal Nusret: **Halkçılık ve Köycülük**, Ankara, Türkiye Matbaası, 1934.
- Kılıçoğlu Ziya: **And İçiyoruz**, y.y., Ulus Sesi Matbaası, 1938.

- Kılıçozlu Ziya: **Öğretmen Evinde**, Mardin, Ulus Sesi Matbaası, 1937.
- Kili Suna: **Atatürk Devrimi Bir Çağdaşlaşma Modeli**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2006.
- Kili Suna: **1960-1975 Döneminde Cumhuriyet Halk Partisinde Gelişmeler**, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 1976.
- Kocatürk Utkan: **Atatürk**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987.
- Kozak İ. Erol: **İbn Haldun'a Göre İnsan, Toplum, İktisat**, İstanbul, Pınar Yayınları, 1984.
- Küçükuşurlu Murat,
Okur, Mehmet: **Tek Parti Döneminde Erzurum Halkevleri**, Trabzon, Derya Kitapevi, 2007.
- Malkoç Eminalp: **Devrimin Kültür Fidanlığı Halkevleri ve Kadıköy Halkevi**, İstanbul, Derlem Yayınları, 2009.
- Mardin – Cumhuriyetten Önce ve Sonra- Halkevi Broşürü:** İstanbul, Resimli Ay Matbaası C.H.P Şirketi, 1938.
- Mardinli Yüksek Tahsil Öğrencilerine Yardım Derneği Tüzüğü:** Ankara, Sümer Matbaası, 1948.
- Milli Eğitim Kültür 1935- 1936 İstatistiği:** Ankara, Mehmet İhsan Matbaası, 1937.
- On Beşinci Yıl Kitabı:** Ankara, Cumhuriyet Halk Partisi, 1938.
- Öztürkatalay Latif: **Mardin ve Mardinliler**, İstanbul, Seçil Ofset, 1995.
- Öztürk Saygı: **İsmet Paşa'nın Kürt Raporu**, İstanbul, Doğan Yayıncılık, 2012.

- Sarınay Yusuf: **Türk milliyetçiliğinin tarihi gelişimi ve Türk Ocakları: 1912**, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1994, s.320.
- Sarı Engin: **Kültür, Kimlik, Politika, Mardin’de Kültürlerarasılık**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2010.
- Soyak Hasan Rıza: **Atatürk’ten Hatıralar**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2010.
- Şener Sevda: **Çağdaş Türk Tiyatrosunda Ahlak Ekonomi Kültür Sorunları (1923-1970)**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1971.
- Şimşek Sefa: **Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi Halkevleri 1932-1951**, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 2002.
- Toksoy Ali Enver: **Milli Mücadelede Mardin**, İstanbul, Resimli Ay Matbaası, 1939.
- Toksoy Nurcan: **Halkevleri: bir kültürel kalkınma modeli olarak**, Ankara Orion Yayınevi, 2007.
- Tuncer Hacaloğlu,
Hüseyin, Yücel, vd.: **Türk Ocakları Tarihi(Açıklamalı Kronoloji)**, C.1 (1912-1931), Ankara, Türk Yurdu Yayınları, 1998.
- Turan Şerafettin: **Türk Devrim Tarihi 4. Kitap(Birinci Bölüm)**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1999.
- Türkçe Sözlük:** Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2005.
- Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yıllığı 1945:** Ankara, Başbakanlık Basın Yayın Umum Müdürlüğü, 1946.
- T.B.M.M ALBÜMÜ 1920-2010 C. 2 1950-1980:** Ankara, T.B.M.M Basın ve Halk İlişkiler Müdürlüğü, 2010.
- TBMM Tutanak Dergisi:** C.9, Dönem: IX, Toplantı: 1, 6. VIII. 1951.

- Üstel Fusun: **İmparatorluktan Ulus- Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları(1912-1931)**, İstanbul, İletişim Yayıncılık, 2004.
- Yeşilkaya Neşe
Gurallar: **Halkevleri: İdeoloji ve Mimarlık**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1999.
- Zeyrek Şerafettin: **Türkiye’de Halkevleri ve Halkodaları**, Ankara, Anı Yayıncılık, 2006.
- Zürcher Erik Jan: **Modernleşen Türkiye’nin Tarihi**, Çev. Yasemin Saner, İstanbul, İletişim Yayınları, 2008.
- Wilson Howard E.,
Başgöz, İlhan: **Türkiye Cumhuriyeti’nde Milli Eğitim ve Atatürk**, Ankara, Dost Yayınları, 1968.

28 Teşrinievvel 1927 Umumi Nüfus Tahriri Fasikül III: Ankara, Başvekalet Müdevvenat Matbaası, 1929.

28 Teşrinievvel 1927 Umumi Nüfus Tahriri Vilayet, Kaza, Şehir ve Köyler İtibariyle Türkiye Nüfusu: y.y., Türk Ocakları Merkez Heyeti Matbaası, 1928.

1987 Mardin İl Yıllığı: Haz. Levent Günçal, Turgut Sayın, y.y, t.y.

1935 Genel Nüfus Sayımı, Mardin Vilayeti:C. 42, İstanbul, Hüsnütabiat Basımevi, 1937.

D) YARARLANILAN TEZLER

Algan Hamdiye: **Halkevlerinde İnkılap Temsilleri (1932-1951)**Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2011, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Kardaş Canser: **Diyarbakır Halkevi ve Karacadağ Dergisinin Halk Bilim Açısından Değerlendirilmesi (1932-1951)** Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temmuz- 2007, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

- Karaer İbrahim: **Türk Ocakları ve İnkılaplar (1912-1931)** Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Şubat- 1989 (Yayınlanmış Doktora Tezi).
- Korhan Cahide: **Tek Parti Döneminde Mardin(1923-1950)** Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eylül-2012, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- E) MAKALELER**
- Akyüz Kenan: “Türk Ocakları”, **Belleten** C.50, S.196, Nisan 1986, s.201-228.
- Arıkan, Deniz
Mustafa, Ahmet: “Türk Ocaklarının Kapatılışı, Borçları ve Emlakın Tasfiyesi”, **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S.15, Konya 2004, s.401-432. Arıkan Zeki: “Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi”, **Atatürk Yolu**, C.VI, S.23, Mayıs 1999, s.261-281.
- Aykal Sabri: “Dil, Tarih, Edebiyat Komitesinin Çalışmaları”, **C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü**, y.y., Mardin Ulus Sesi Basımevi, 1935, s.28-29.
- Batır, Giorgetti
Betül, Filiz Meşeci: “ İsmet İnönü’nün Cumhurbaşkanlığı Döneminde Eğitim Politikaları”, **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları**, Y: 7/2008, S:13-14, 2011, İstanbul, s.27-56
- Bayar Siret: “ Toprak Bayramı”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 17 Haziran 1946, s.1

- Çavdar Tefvik: “Halkevleri”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C.4, 1983, s.878-884.
- Eroğlu Hamza: “ Atatürk’e Göre Millet ve Milliyetçilik”, **Atatürk Yolu**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1995, s.131-167
- Işınay Cemal: “Kızılay’a Borcumuz”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 29 Şubat 1944, s.1.
- Karpat Kemal H.: “ The Impact of The People’s House on The Development of Communication in Turkey- 1931-1951”, **Die Welt Des İslams**, Vol. 15, Issue. 1 / 4(1974), s.69-84
- Olgun Kenan: “C.H.P. Müfettiş Raporlarına Göre Birinci Yılında Halkevlerinin Gerçek Durumu”, **Altıncı Uluslararası Atatürk Kongresi 12-16 Kasım 2007 Bildiriler**, C. I, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2010, s.926-949.
- Öncel Abdullah: “ Dil Davamız”, **Ulus Sesi Gazetesi**, 26 Eylül 1944, s. 1-2.
- Özacun Orhan: “Halkevlerinin Dramı”, **Kebikeç**, S. 3, Y. 1996, s.87-95
- Özkan A.: “ Mardin Gençliğine”, **C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü**, y.y., Mardin Ulus Sesi Basımevi, 1935, s.23-24
- Özkan A.: “.Temsil Komitesi”, **C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü**, y.y., Mardin Ulus Sesi Basımevi, 1935, s.43-45
- Öztürkmen Arzu: “ The Role of People’s Houses In The Making of National Culture In Turkey”, **New Perspectives on Turkey**, No:11 Fall 1994, s.159-181
- Savaşır Vildan Aşır: “Halkevlerine Doğru”, **Halkoyu Dergisi**, S. 9(122), Y. 11, Ocak- Şubat 1977, s.20-28.

EKLER:

Mardin Halkevi Reisliğinden

Halkevimizin komite intihapları 9/3/944 Perşembe gününden itibaren aşağıdaki günlerde ve saatlerde icra edileceğinden halkevi üyelerinin muayyen gün ve saatlerde kayıtlı oldukları şubenin komite intihabatına gelmeleri rica olunur.

9/3/944	Perşembe günü	saat 16 da	Dil, Edebiyat
10/3/944	Cuma	" "	Ar
11/3/944	Cumartesi	" 14 "	Gösterit
12/3/944	Pazar	" "	Spor
13/3/944	Peşartesi	" "	Sosyal yardım
14/3/944	Salı	" "	Halkdersleri, kurslar
15/3/944	Çarşamba	" "	Kitapsaray ve yayın
16/3/944	Perşembe	" "	Köycülük
17/3/944	Cuma	" "	Müze ve tarih

2=3

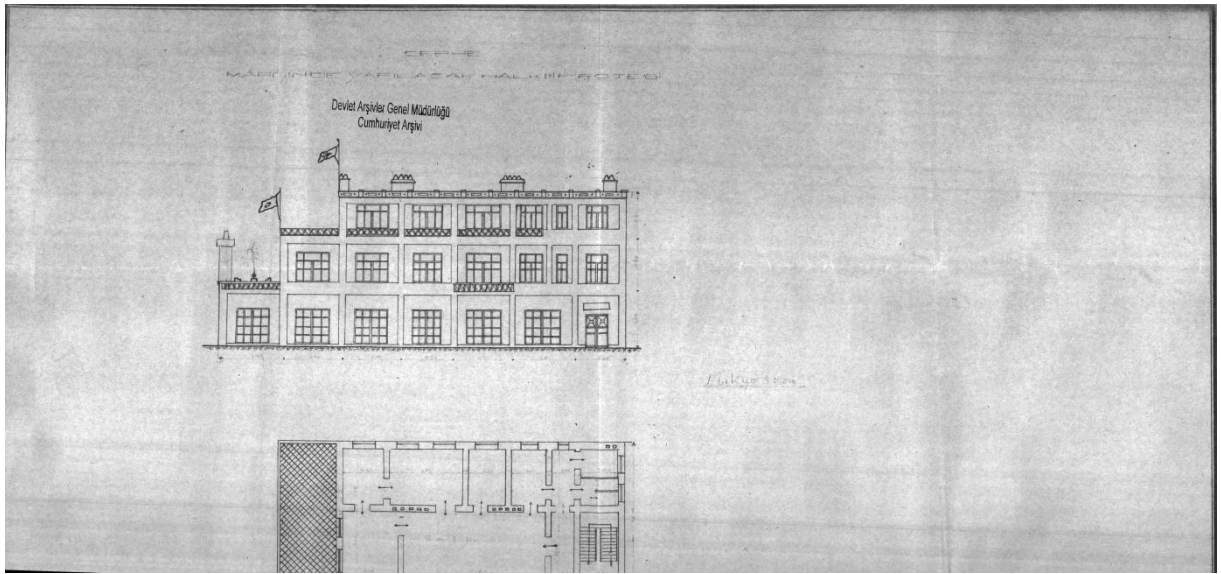
Resim 1. Kaynak: Ulus Sesi Gazetesi, 4 Mart 1944, s.4

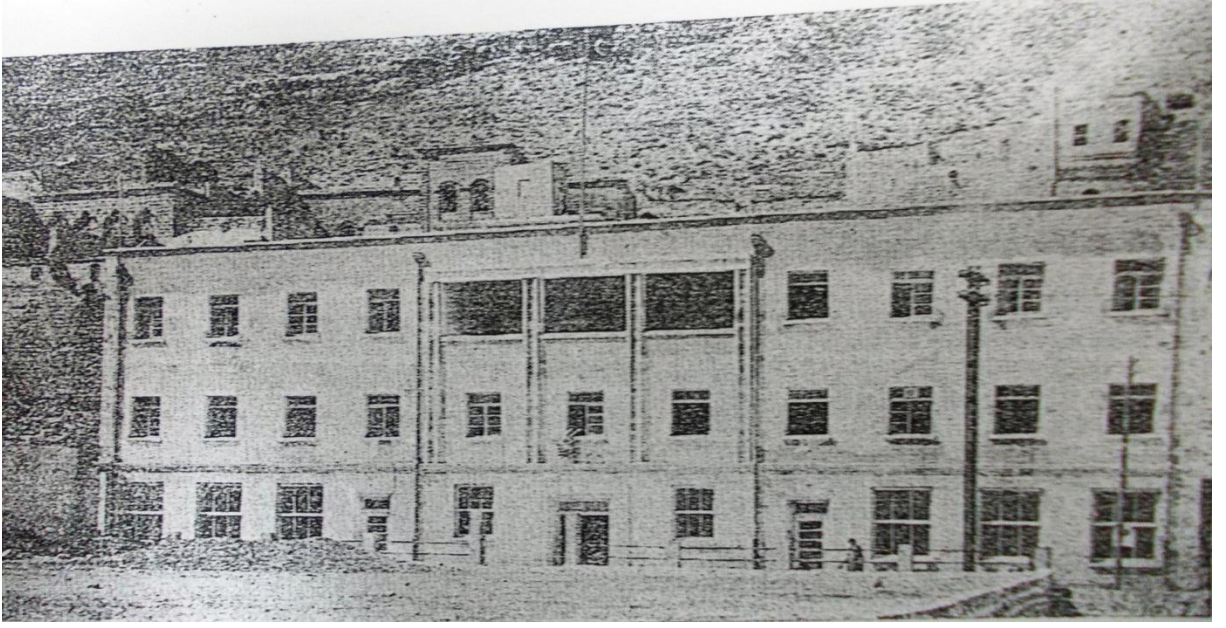
Resim 2. Kaynak: B.C.A., 490.01/1001.866.1, ek:77

Resim 3. Kaynak: B.C.A., 490.01/1001.866.1, ek:99

Resim 4. Kaynak: B.C.A., 490.01/1765.1162.2, ek: 119

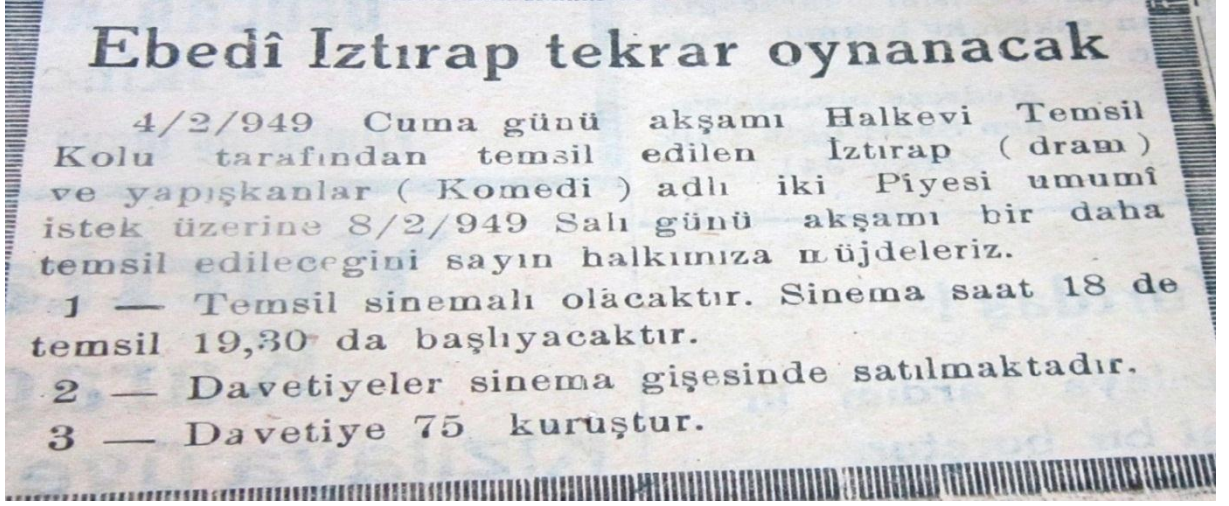

Resim 5. Kaynak: **Mardin – Cumhuriyetten Önce ve Sonra- Halkevi Broşürü**, İstanbul, Resimli Ay Matbaası CHP Şirketi, 1938, s.82.

Evimizin Temsil Komitesi Kozan Oğlu Piyesinde

Resim 6. Kaynak: **C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü**, y.y., Mardin Ulus Sesi Basımevi, 1935, s.44-45; B.C.A., 490.01/959.714.2, ek: 129.

Resim 7. Kaynak: **Ulus Sesi Gazetesi** 7 Şubat 1949, s.3

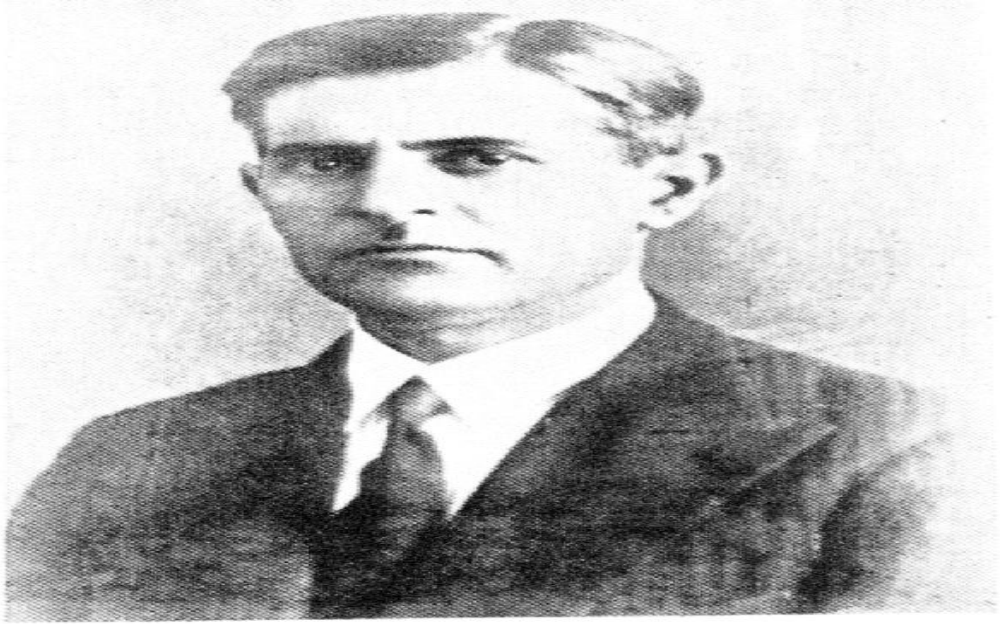
Evimizin Dil, Edebiyat, Tarih Komitesi

Resim 8. Kaynak: **C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü**, y.y., Mardin Ulus Sesi Basımevi, 1935, s.29

Halkevi Ateliyesinde Alçıdan yapılan Atatürkün Büstü

Resim 9. Kaynak: C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü, y.y., Mardin Ulus Sesi Basımevi, 1935.

Güzel sanatlar komitesi
Mümessili İbrahim Omay

Resim 10. Kaynak: C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü, y.y., Mardin Ulus Sesi Basımevi, 1935.

Halkevi Bandosu

Resim 11. Kaynak: C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü, y.y., Mardin Ulus Sesi Basımevi, 1935

Resim 12. Kaynak: Güneydoğu Birinci Umumi Müfettişlik Bölgesi: İstanbul, Cumhuriyet Matbaası, 1939, s.439.

1934 Senesi Halkevi Spor Faaliyeti

Aylar	Aza Adedi		Yapılan İdmanlar	Alınan Netice		Müsabaka Yeri	Mülâhazat
	Faal	Fahri		Galip	Mağlub		
Mart	23	4	kır koşusu			Halkevinden - Sahaya	
Nisan	29	4	Fotbol Maçı	1		Diyarbakir yolu	Şehir haricinde ve yarım saat uzaklığında bulunan sahada Askeri takımile
Mayıs	33	5	Atlatizim Fotbol Maçı	2	1	Batarya Atlatizim sahasında D. Bekir sahası	Şehir dahilinde memleket gençleriyle
Haziran	45	7	Beskat bol Maç Fotbol maçı	1	1	Batarya sahasında Diyarbakir yolu	Askeri oyuncularile As. Hastaane takımile
Temmuz	47	7	Besket bol ve Atlatizim			Batarya sahasında	Kulup azaları arasında
Agustos	53	7	Fotbol maçı Atlatizim	1	1	D. Bekir yolu sahası Askeri Takımlarla Batarya sahasında.	Yeni Cümhuriyet spor sahasının yapılmasına başlanmıştır.
Eylül	53	7	Fotbol maçı	2	3	D. Bekir yolu sahası	Hastane takımile
T. evel	54	9	Atlatizim fotbol maçı	1		Batarya sahasında D. Bekir Yolu sahası	Gençler
T. Sani	54	9	Fotbol Maçı	1		Yeni sahada Askeri Takimile	Spor sahası ikmal edimmiş ve Maçlara başlamıştır.
K. evel	56	9	Fotbol Maçı	2	1	Yeni Sahada	O. Mektep spor takımile
K. Sani	63	9	Fotbol Maçı		1	Yeni Sahada	As. muhtelit takımla
	510	77		12	7	Yekûn	

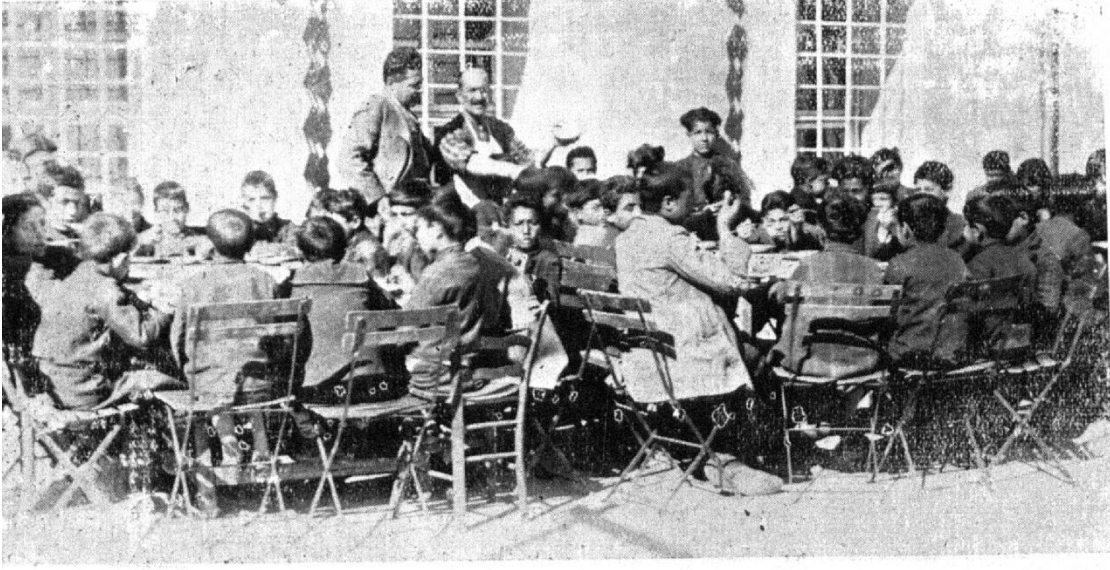
Resim 13. Kaynak: C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü, y.y., Mardin Ulus Sesi Basımevi, 1935

Halkevi Tarafından Canlandırılan Çocuk Esirgeme Kurumu (376) Çocuğa Kışlık Elbise Vermiştir.

Resim 14. Kaynak: C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü, y.y., Mardin Ulus Sesi Basımevi, 1935

Esirgeme Kurumu Her Gün 50 Fakir ocuga Yemek Vermiştir'

Resim. 15. Kaynak: C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü, y.y., Mardin Ulus Sesi Basımevi, 1935

Resim 16. Kaynak: B.C.A., 490.01/972.764.3, ek:9

Evimizin Kütüphane ve Neşriyat Komitesi

Resim 17. Kaynak: C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü, y.y., Mardin Ulus Sesi Basımevi, 1935.

Köycüler Komitesi

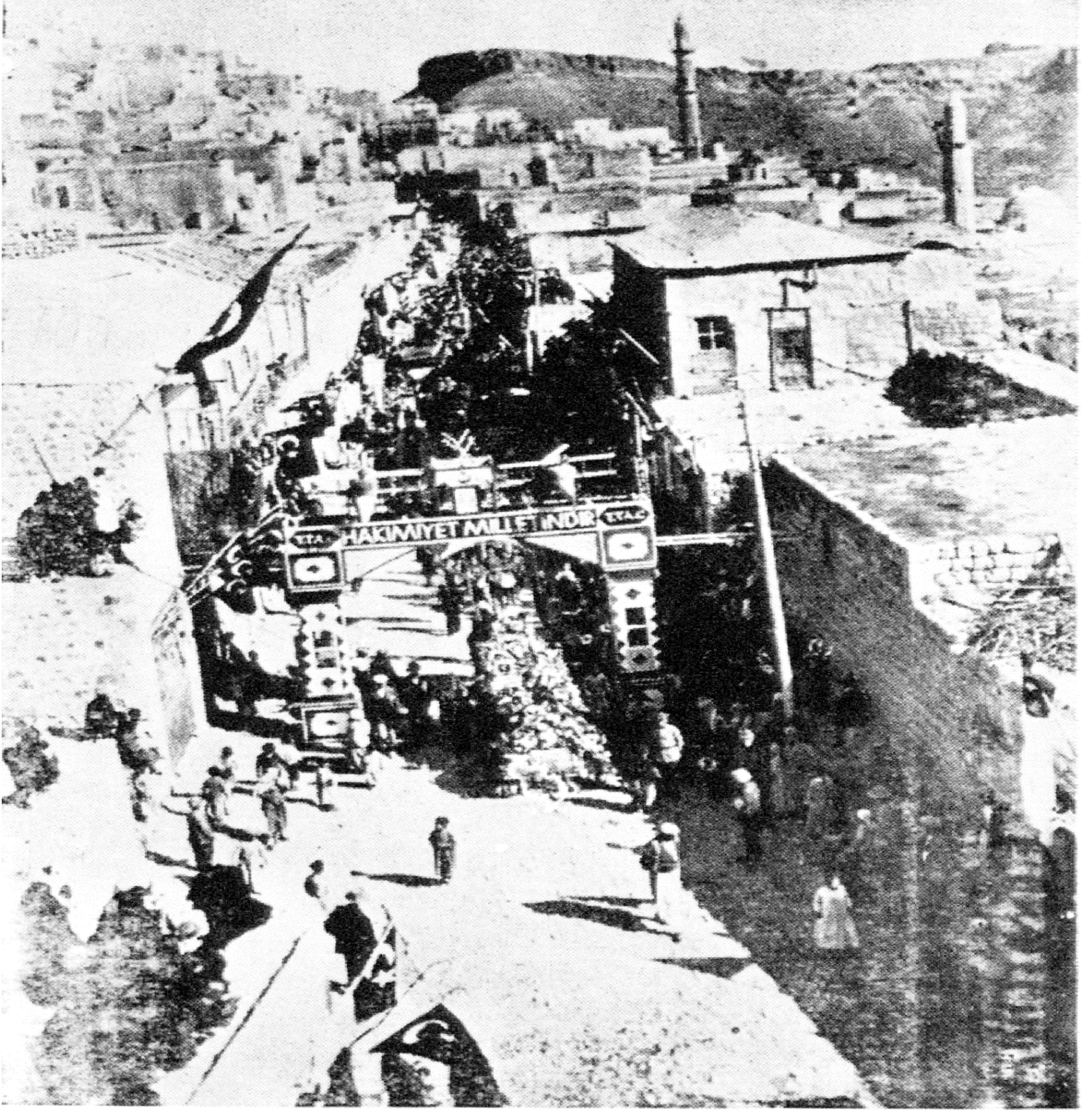
Cumhuriyet Bayramında Halkevimizi Kutulamaya Gelen Köylülerin Mümessilleri Köycüler Komitesiyle Birlikte Halkevi Kapısında

Resim 18. Kaynak: C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü, y.y., Mardin Ulus Sesi Basımevi, 1935.

Cumhuriyet Bayramına aid bir int.ba
" Köylüler Belediye önünde „

Resim 19. Kaynak: C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü, y.y., Mardin Ulus Sesi Basımevi,
1935

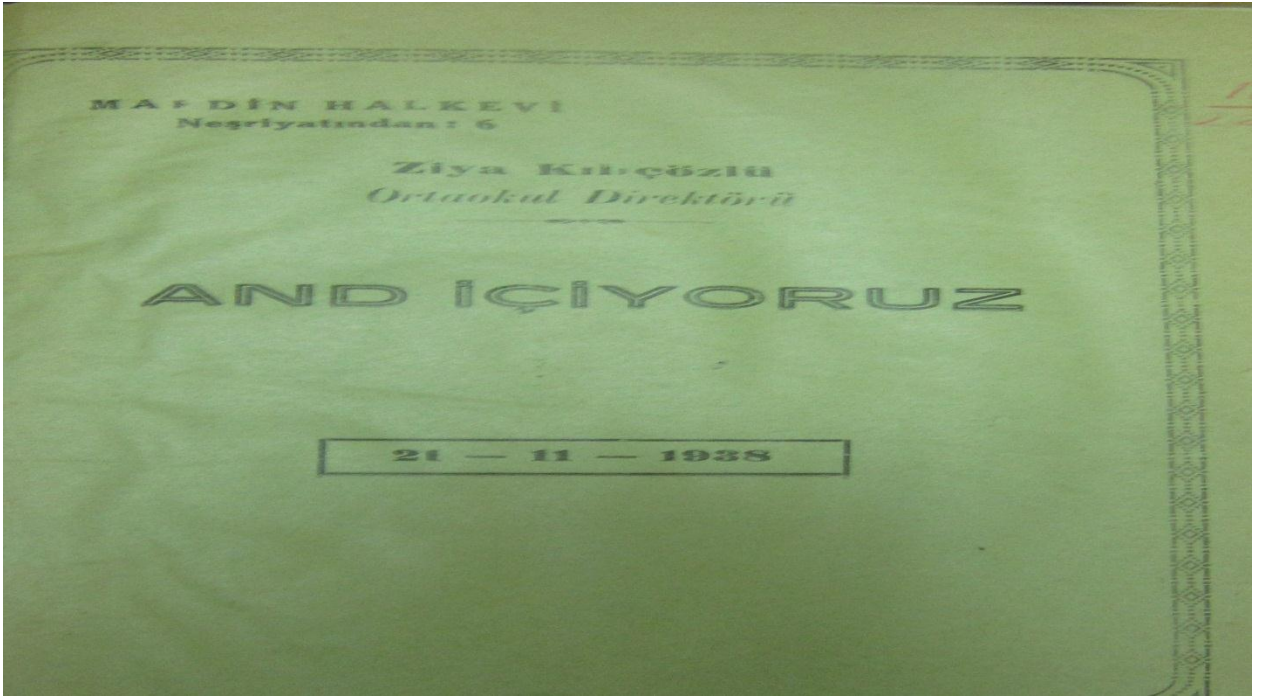

Cümhuriyet Bayramına ait bir intiba

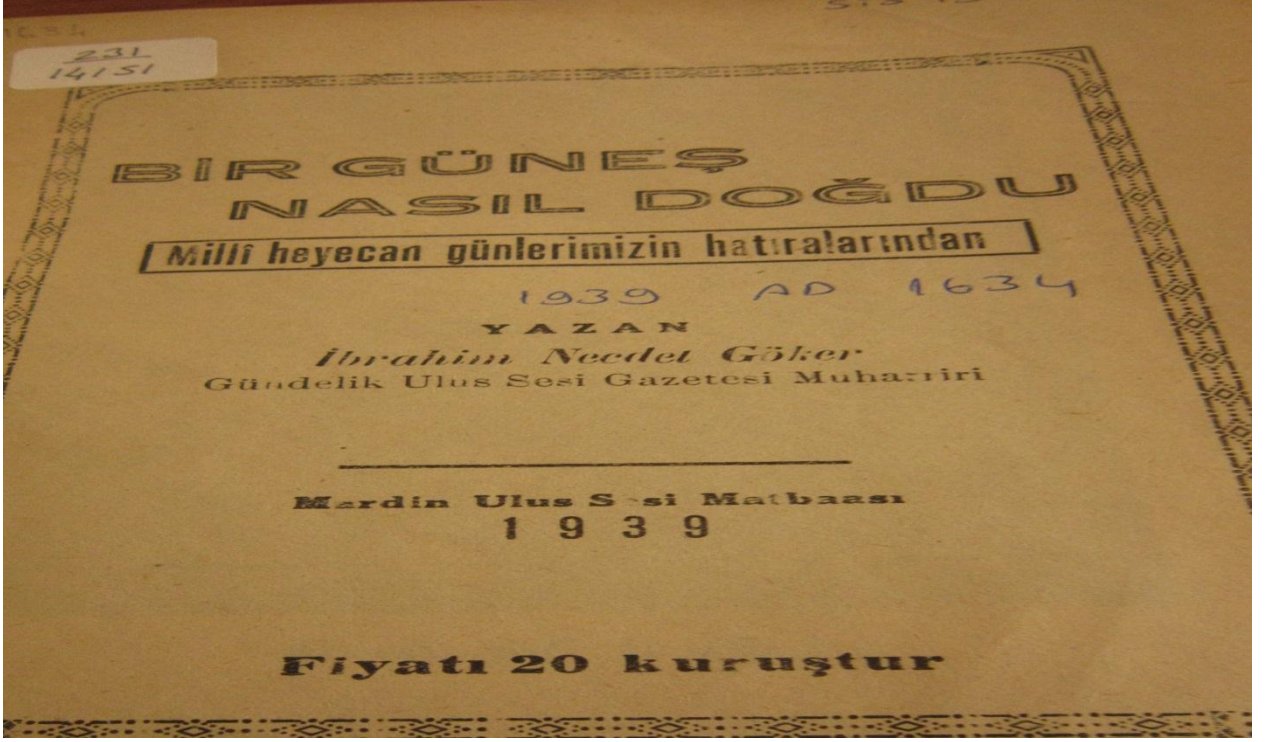
Resim 20. Kaynak: C.H.F. Mardin Halkevi Broşürü, y.y., Mardin Ulus Sesi Basımevi, 1935

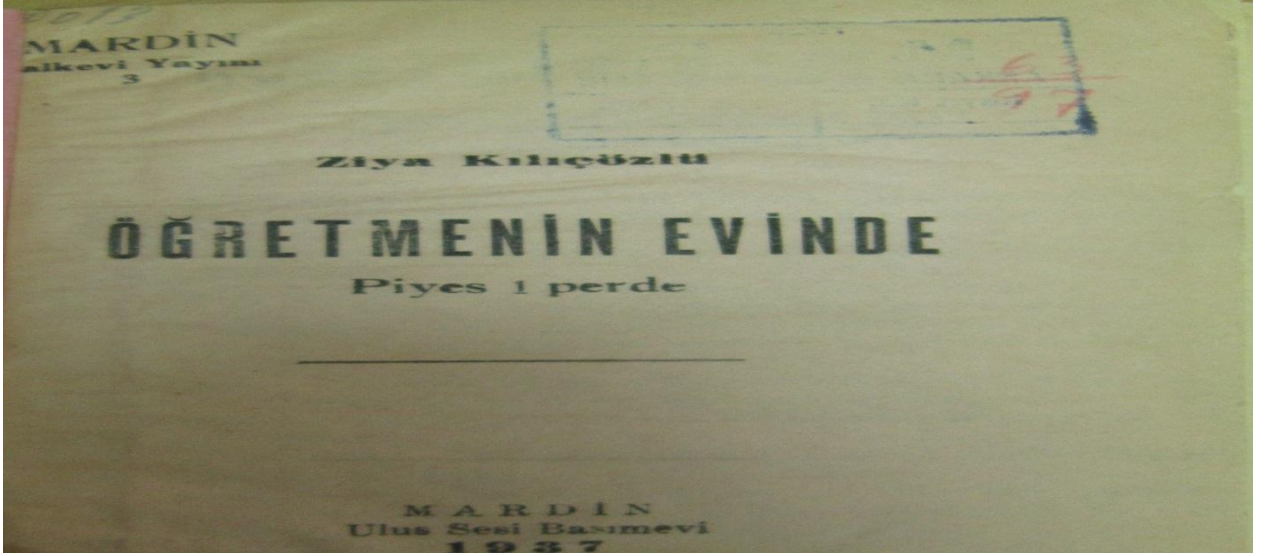
Resim 21. 15. Cumhuriyet yılında Mardin kitabı.

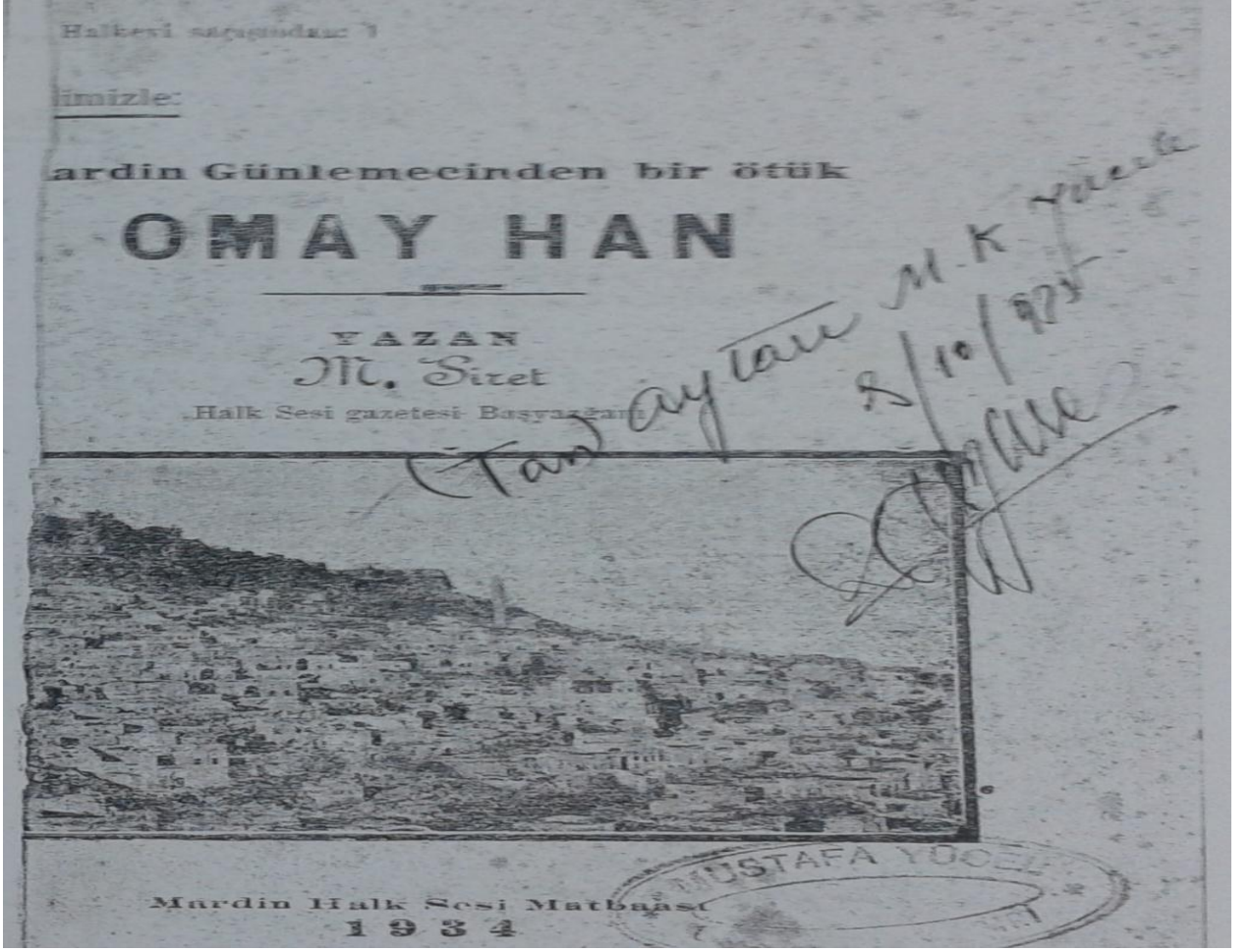
Resim 22. And İçiyoruz kitabı.

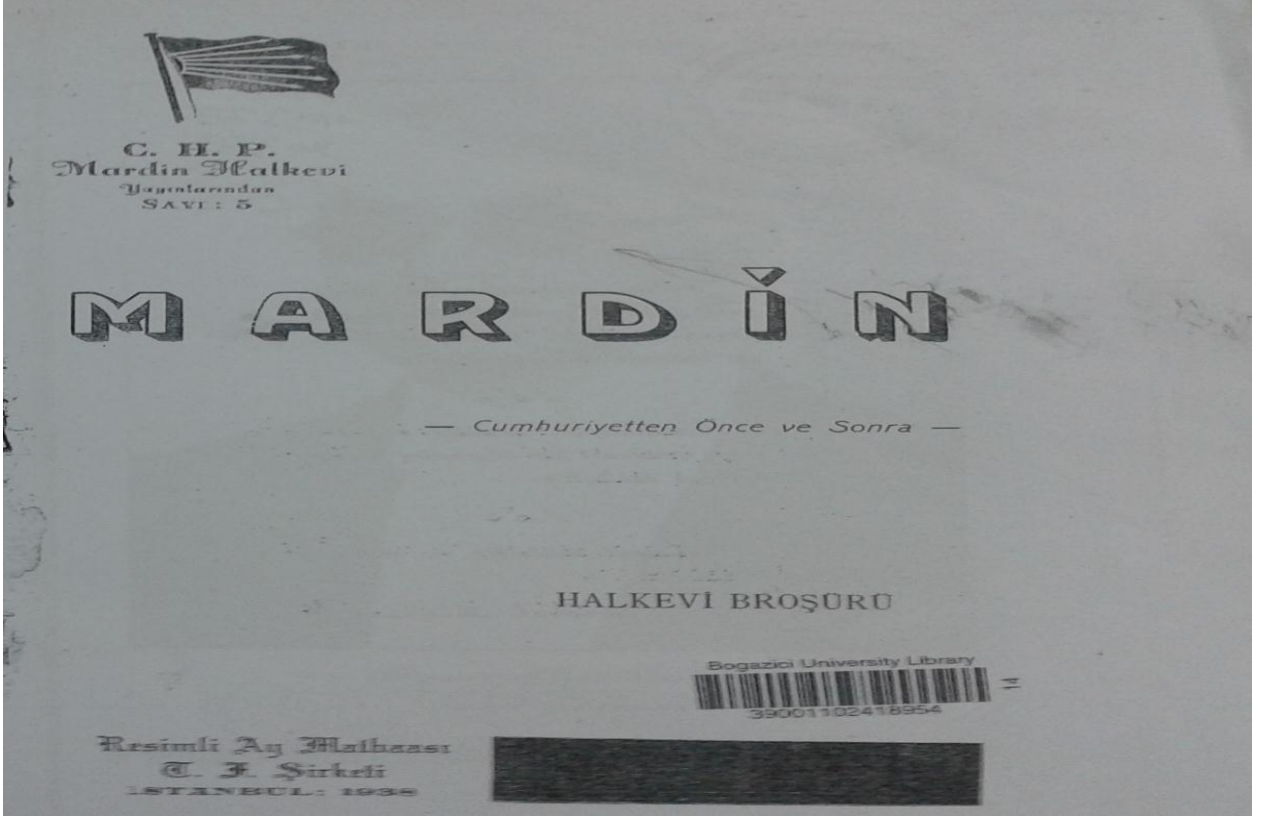
Resim 23. Bir Güneş Nasıl Doğdu kitabı.

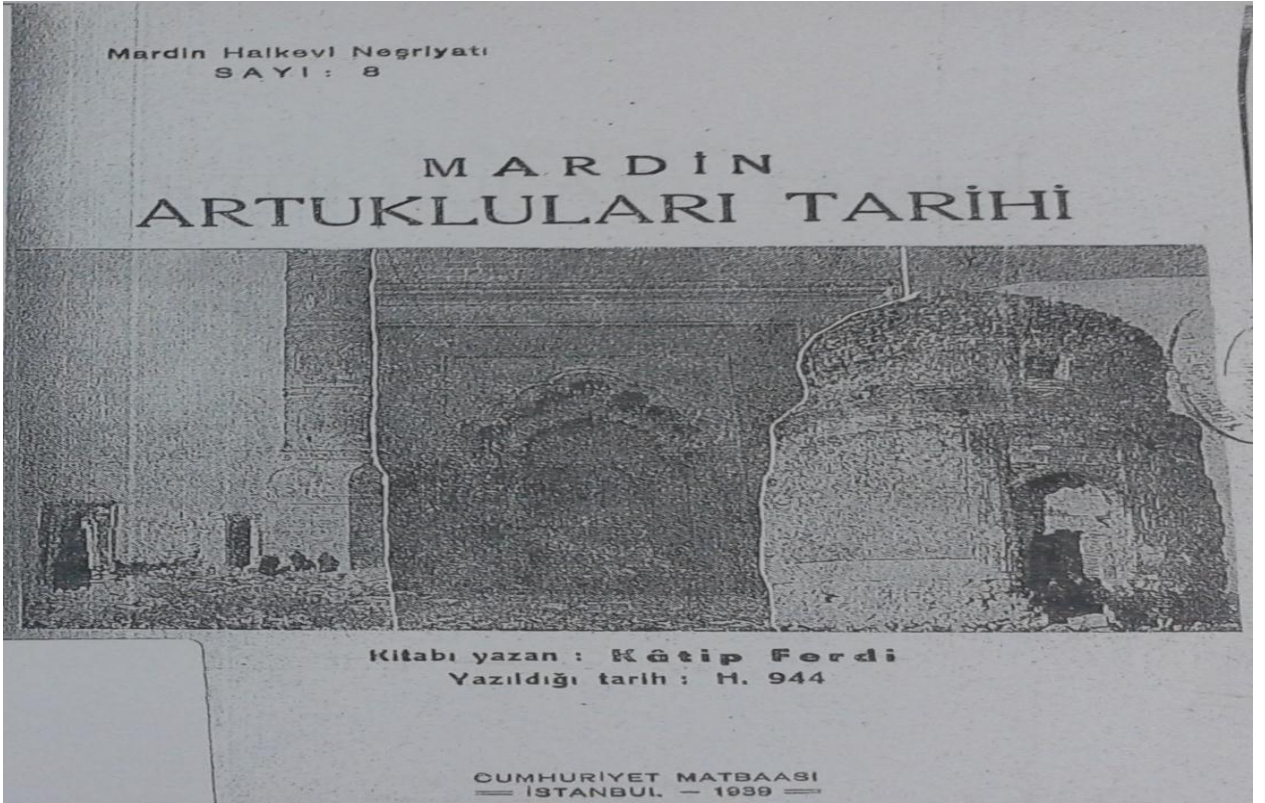
Resim 24. Öğretmen Evinde kitabı.

Resim 25. Omayhan kitabı

Resim 26. Mardin Cumhuriyetten önce ve sonra halkevi broşürü.

Resim 27. Mardin Artuklu Tarihi kitabı.

C. H. P.
Mardin Halkevi
Neşriyatından
No. 6

Millî Mücadelede
M A R D İ N

Yazan : Ali Enver Toksoy

*Resimli Ay Matbaası T. L. Şirketi
İstanbul : 1939*

Resim 28. Milli Mücadelede Mardin kitabı